



**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**DOKTORA
TEZİ**

**21. YÜZYILDA DEĞİŞEN GÜVENLİK
PARADİGMALARININ TERÖRİZM STRATEJİSİYLE
MÜCADELEYE ETKİLERİ**

OSMAN ŞEN

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

NİSAN 2016



Osman ŞEN tarafından hazırlanan "21. Yüzyılda Değişen Güvenlik Paradigmalarının Terörizm Stratejisiyle Mücadeleye Etkileri" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİğİ ile Gazi Üniversitesi Uluslararası İlişkilere Anabilim Dalında Uluslararası İlişkilere Bilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

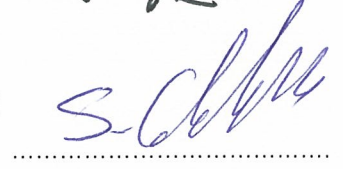
Danışman: Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL
Uluslararası İlişkilere Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum



Başkan : Prof. Dr. Ertan BEŐE
Siyaset ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum



Üye: Prof. Dr. Selçuk ÇOLAKOğLU
Uluslararası İlişkilere Anabilim Dalı, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum



Üye : Doç. Dr. Bilal KARABULUT
Uluslararası İlişkilere Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum



Üye : Doç. Dr. M. Nail ALKAN
Uluslararası İlişkilere Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum



Tez Savunma Tarihi: 28/04/2016

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.



Prof. Dr. Suna BAŐAK
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.


Osman ŞEN
28/04/2016

**21. YÜZYILDA DEĞİŞEN GÜVENLİK PARADİGMALARININ TERÖRİZM
STRATEJİSİYLE MÜCADELEYE ETKİLERİ**

Osman ŞEN

DOKTORA TEZİ

**ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

NİSAN 2016

21. YÜZYILDA DEĞİŞEN GÜVENLİK PARADİGMALARININ TERÖRİZM STRATEJİSİYLE MÜCADELEYE ETKİLERİ

(Doktora Tezi)

Osman ŞEN

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Nisan 2016

ÖZET

Değişen güvenlik paradigmaları, terörizm stratejisinin tehdit olarak geldiği nokta ve gelişen teknolojinin terör faaliyetlerinde kullanılması, terörizm stratejisiyle mücadeleyi oldukça zorlaştırmaktadır. Günümüzde olduğu kadar tarihin hiçbir kesitinde toplumlar tarafından terörizm stratejisi, küresel bir tehdit olarak algılanmamıştır. Terör eylemleri neticesinde ölen ve yaralanan masum sivillerin sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Güncel dalga olarak tanımlanabilecek El-Kaide Terör Örgütü'nün ideolojisinde etkilenen terör kitleleri, daha fazla ölümü ve yıkımı hedeflemektedir. Gün geçtikçe artan bir biçimde toplumları tehdit etmeye devam etmektedir. Bu artan tehdit ve bu alanda yeterince çalışmanın olmaması, bu tezin hazırlanmasında etkili olmuştur. Çalışmada güvenlik, terörizm ve terörizmle mücadele konuları değişim ve dönüşümleri bağlamında irdelenmiştir. Terörizmle mücadeleye dair uygulamalar ve uzman görüşleri incelenmiş, değişen güvenlik paradigmalarının mücadeleye etkileri değerlendirilmiştir. Değişen güvenlik paradigmalarının kısa vadede mücadeleyi zorlaştırdığı ancak gruplara ve bireylere verilen önemin artması nedeniyle mücadelede uzun süreçlerde daha etkili sonuçlar doğuracağı anlaşılmıştır. Geçmiş uygulamalar, değişen güvenlik paradigmalarının dikkate alınması ve tezde incelenen diğer konular ışığında, uygulandığında terörizm stratejisi ile mücadelede etkin sonuçlar alınacağı düşünülen Kapsamlı Terörizm Stratejisi ile Mücadele Modeli ve Model'in uygulanabilmesi için gerekli olan Terörle Mücadele Müsteşarlığı çalışmada önerilmiştir. Model'de ve Model'e uygun Terörle Mücadele Müsteşarlığı'nda, terörizm stratejisinin tüm yönleriyle mücadele edebilmek amacıyla adli ve taktik operasyonlardan, bilgilendirme önleme faaliyetlerinden terör örgütü üyelerinin rehabilitasyonuna geniş bir yelpazede öneriler sıralanmıştır.

Bilim Kodu : 1141

Anahtar : Güvenlik, Strateji, Terör, Terörizmle Mücadele, Terörizm
Kelimeler : Stratejisi

Sayfa Adedi : 241

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

THE EFFECTS OF CHANGING SECURITY PARADIGMS OF 21TH CENTURY
ON COUNTERTERRORISM STRATEGIES

(Ph. D. Thesis)

Osman ŞEN

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF EDUCATIONAL SCIENCES

April 2016

ABSTRACT

Changing security paradigms, the point at which terrorism strategy reached as a threat and the use of advancing technology in terrorist activities make terrorism strategy quite difficult. In no period of time terrorism strategy has been perceived as a global threat by communities as much as today. The number of died and injured innocent civilians from terrorism activities has increased day by day. Terrorist masses, which have been influenced by the ideology of Al-Qaeda terror organization that can be identified as an up-to-date wave, aim more deaths and destruction. Increasingly day by day, it continues to threaten societies more and more. This increasing threat and inadequate studies in this field have an influence in writing this thesis. The subjects of security, terrorism and counterterrorism have been examined in terms of their change and transition. The practices about counterterrorism and expert views on counterterrorism have been studied, and the effects of changing security paradigms on the counterterrorism have been evaluated. As changing security paradigms make counter-terrorism difficult and with the increasing of the importance given to groups and individuals, it has been understood that more effective results will be brought in counterterrorism in the long term. In the light of previous practices, paying attention to security paradigms and other subjects studied in the thesis; Undersecretariat of Counter Terrorism, which is required to apply the Extensive Terrorism Strategy and Counter Terrorism Model and Model which are considered to produce effective results, has been suggested in the study. In the Model and in the Undersecretariat of Counter Terrorism which is suitable to the Model a number of suggestions have been ranged from forensic and tactical operations for fighting against all dimensions of terrorism strategy, informing preventing activities to the rehabilitation of the terror organization members.

Science Code : 1141

Key Words : Security, Strategy, Terror, Counterterrorism, Terrorism
Strategy

Page Number : 241

Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL

TEŞEKKÜR

Rehberliğiyle bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük desteği olan Danıőmanım Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL hocama saygılarımı sunuyorum. Doktora eğitimim sürecinde manevi desteklerini esirgemeyen annem Fikriye ŞEN'e, babam Bünyamin ŞEN'e, kayınvalidem Őaziye ODABAŐ'a ve kayınbabam Songt ODABAŐ'a teşekkür ediyorum. Tez döneminde harcadığım uzun mesai süreleri nedeniyle yeterince vakit ayıramadığım oğluma, göstermiş olduğu fedakrlıktan dolayı minnetlerimi sunuyorum. Yüzünü her gördüğümde kalbimin sıcak bir hisle dolduğu eŐime, sabrından ve desteğinden dolayı Őükranlarımı sunuyorum.



İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ	x
ŞEKİLLERİN LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xv
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

GÜVENLİĞİN KAVRAMSAL, TEORİK BOYUTU VE DÖNÜŞÜMÜ

1.1. Güvenliğin Kavramsal Boyutu	9
1.1.1. Güvenlik Tanımlamaları	11
1.2. Güvenliğin Teorik Boyutu	13
1.2.1. Liberal Düşünürlere Göre Güvenlik	15
1.2.2. Realist Düşünürlere Göre Güvenlik	20
1.2.3. Kopenhag Okuluna Göre Güvenlik	25
1.2.4. İnşacı Düşünürlere Göre Güvenlik	30
1.2.5. Eleştirel Düşünürlere Göre Güvenlik	32
1.2.6. Feminizme Göre Güvenlik	34
1.3. Güvenliğin Tarihsel Dönüşümü ve Terörizm Boyutu	37
1.3.1. Soğuk Savaş ve Önceki Dönemde Güvenlik	38
1.3.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Güvenlik	45
1.3.3. 21.Yüzyılın Başlangıcında Güvenlik	47
1.3.4. Terörizmin Güvenlik Sorunu Olarak Gelişimi	54

2. BÖLÜM

TERÖRİZM STRATEJİSİ VE STRATEJİYLE MÜCADELEYE DAİR KAVRAMSAL BOYUT

2.1. Terörizm Stratejisine Dair Kavramsal Boyut.....	63
2.1.1. Terörizmi Tanımlama Sorunu.....	63
2.1.2. Terörizme Dair Tanımlar	67
2.1.3. Terörizme Dair Bölgesel Örgütlerin Tanımları	70
2.2. Terörizm Stratejisiyle Mücadeleye Dair Kavramsal Boyut	74
2.2.1. Terörizmle Mücadeleye Dair Tanımlar	74
2.2.2. Terörizmle Mücadeleye Dair Uygulamalar	75
2.3. Terörizm Stratejisinin Sınıflandırılması.....	82
2.3.1. Faaliyet Alanına Göre Ayrım	84
2.3.2. İdeolojik Ayrım	87
2.3.3. Devletle İlişkisine Göre Ayrım	90
2.3.4. Eylemlerine Göre Ayrım	91
2.4. Terörizm Stratejisinin Günümüzde Geçirdiği Değişim	96
2.4.1. Yapısal Değişim	97
2.4.2. Eylemsel Değişim	104
2.4.3. Etki Bazında Değişim	110

3. BÖLÜM

TERÖRİZM STRATEJİSİYLE MÜCADELE

3.1. Ülke Uygulamaları	115
3.1.1. ABD'nin El-Kaide ile Mücadelesi.....	116
3.1.2. Sri Lanka'nın Tamil Eelam Kurtuluş Kaplanları İle Mücadelesi	120
3.1.3. İspanya'nın Eta İle Mücadelesi	121
3.2. Bölgesel ve Uluslararası Örgütler Açısından.....	123

	Sayfa
3.2.1. Birleşmiş Milletler	123
3.2.1.1. Güvenlik Konseyi Kararları	124
3.2.1.2. Sözleşmeler	129
3.2.1.3. Komiteler	133
3.2.2. NATO	136
3.2.3. Şangay İşbirliği Örgütü	139
3.2.4. Bağımsız Devletler Topluluğu	141
3.2.5. Avrupa Birliği	144
3.3. 21. yy.'da Stratejiyle Mücadelenin Değerlendirilmesi	150
3.3.1. Değişen Güvenlik Paradigmaları Açısından	151
3.3.2. İnsan Hakları Bağlamında	156
3.3.3. Stratejinin Zararlarının Önlenmesi Bağlamında	163
3.3.4. Uluslararası İşbirliği Açısından	167

4. BÖLÜM

TERÖRİZM STRATEJİYLE MÜCADELEYE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. Stratejiyle Mücadeleye Yönelik Öneriler	173
4.2. Kapsamlı Terörizm Stratejisiyle Mücadele Modeli	188
SONUÇ	209
KAYNAKÇA	219
ÖZGEÇMİŞ	241

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge

Sayfa

Çizelge 2.1. 1968'den 2014'e terör eylemleri sayısı, yaralı ve ölü sayıları 106



ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil	Sayfa
Şekil 4.1. Terörizmle mücadele müsteşarlığının genel müdürlüklerini kapsayan organizasyon şeması.....	197
Şekil 4.2. Terörizmle mücadele müsteşarlığı operasyonel genel müdürlükler organizasyon şeması	199
Şekil 4.3. Terörizmle mücadele müsteşarlığı bilgilendirme, önleme ve rehabilitasyondan sorumlu genel müdürlükler organizasyon şeması ...	201
Şekil 4.4. Terörizmle mücadele müsteşarlığı uluslararası işbirliğinden sorumlu genel müdürlükler organizasyon şeması.....	203
Şekil 4.5. Terörizmle mücadele müsteşarlığı insan kaynakları ve lojistikten sorumlu genel müdürlükler organizasyon şeması	205
Şekil 4.6. Terörizmle mücadele müsteşarlığı haber alma genel müdürlükleri organizasyon şeması	207

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome
AVM	Alış Veriş Merkezi
CIA	Central Intelligence Agency
CPG	Comprehensive Political Guidance
DAİŞ	Ad Dawlah Al-İslamiyah Fil-Iraq Wa Ash Sham
DEAŞ	Devlet'ül Irak ve's Şam
DHKP/C	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/ Cephesi
EDU	Europol Drugs Unit
EOKA	Ethniki Organosis Kyprion Agoniston
ETA	Euskadi Ta Askatasuna
FBI	Federal Bureau of Investigation
FLN	Front de Libération Nationale
HIV	Human Immunodeficiency Virus
IRA	Irish Republican Army
IŞİD	Irak Şam İslam Devleti
KBRN	Kimyasal Biyolojik Radyoaktif Nükleer
KİS	Kitle İmha Silahları
KTSM	Kapsamlı Terörizm Stratejisiyle Mücadele Modeli
LTTE	Liberation Tigers of Tamil Eelam
MÖ	Milattan Önce
MS	Milattan Sonra
NATO	North Atlantic Treaty Organization
PKK/KCK	Partiya Karkeren Kürdistan/Koma Ciwaken Kürdistan

Kısaltmalar**Açıklamalar****PNV**

Partido Nacionalista Vasco

RAND

Research and Development

STK

Sivil Toplum Kuruluşları

THKO

Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu

THKP/C

Türkiye Halk Kurtuluş Partisi/ Cephesi

TKP/ML

Türkiye Komünist Partisi / Marksist Leninist

TRT

Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

UNITAF

The Unified Task Force

UNOSOM-I

United Nations Operation in Somalia-1

UNOSOM-II

United Nations Operation in Somalia-2

GİRİŞ

Güvenlik tarih boyunca düşünürlerin, liderlerin ve devlet adamlarının üzerine kafa yordığı en önemli konular arasında yer almıştır. 1980'lere kadar yapılan çalışmalar, realist bir bakış açısını yansıtmıştır. Güvenlik, daha doğrusu egemenin kurumlarının statüsünün korunması başlıca çaba olmuştur. Realist bakış açısının gelişmesinde katkısı olan düşünürler, güce ulaşmak için her yolu mübah görmüş ve hatta dini dahi araçsallaştırarak egemenliğin muhafazasını salık vermişlerdir. Toplumsal açıdan farklı düşünürler ortaya çıksa da ülkeler arası ilişkilerde ve ülke üstü durumlarda realist bir yaklaşımla bireyin göz ardı edilmesi, toplumsal kimliğin ve varlığın korunması için hayatların feda edilmesi lirik ve epik bir hal almıştır.

Canlı varlığın mevcudiyeti ile ontolojik olarak başlayan güvenlik durumu, coğrafyaya, konuma, cinsiyete, zamana ve içinde bulunulan toplum gibi pek çok girdiye göre sürekli bir değişim içerisinde olmuştur. Hayatın en önemli temel unsurlarından olan su, yaşamsal ihtiyaçları karşılarken, sele dönüşerek canlı varlıklar için ölümcül bir tehdit oluşturabilmektedir. Gelişmiş batı ülkelerindeki ortalama bir insan için sanal ortamdaki tehditler korkutucu olabiliyorken, Afrika'daki nüfusun kayda değer bir bölümü için temel gıda maddelerine ulaşmak yaşamsal bir önem taşımaktadır.

Bulunulan zaman içerisinde bölgesel, toplumsal ve bireysel olarak tehdit ve güvenlik durumu açısından meydana gelen değişim, tarihsel süreçlerde daha belirgin şekilde gözükmemektedir. Bu dönüşüm teknolojik gelişmelerle de desteklenmektedir. Orta Çağ'da yüksek duvarlı taştan yapılmış kalelerin sağladığı güvenlik, büyük çaplı toprakların icadı ve yaygın şekilde kullanımı neticesinde güvenlik açısından önemini yitirmiş, zamanla kullanımından vazgeçilmiştir. Ancak bireyler, topluluklar ve devletler için güvenlik durumunda olma ya da güvenlik içerisinde bulunduğu algısı vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak yerini korumuştur.

Güvenlik ve tehdit bağlamındaki bu dönemseller değişimler, olgu olarak ortaya çıkması akabinde yapılan çalışmalarla daha belirgin kavramsal çerçevelere sahip olmuştur. Günümüzde sıklıkla güvenlik terimi ile birlikte kullanılan paradigma kavramını Anthony Flew, "bilim felsefesinde, bilim adamına fenomenleri açıklama

imkânı veren kavramsal çerçeve”¹ olarak tanımlamaktadır. Thomas Kuhn, paradigmayı “The Structure of Scientific Revolutions” adlı kitabında bilimsel açıdan değerlendirmiş, çalışması geniş yankı uyandırmıştır. Kuhn çalışmasında paradigma ile bilimsel devrimlerin ilişkisini irdelemiştir.

Kuhn’un incelediği yeni paradigmaların ortaya çıkışının bir örneği de Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkilerin güvenliğe bakışı açısından yaşanmıştır. Uluslararası ilişkilerin bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıktığı 1919 yılından itibaren etkili olan liberal enternasyonalist akım İkinci Dünya Savaşı’nın ortaya çıkmasıyla ağır eleştirilere maruz kalarak yerini Soğuk Savaş sürecinde baskın paradigma haline gelen realist bakış açısına bırakmıştır. Kuhn’un belirttiği gibi realist paradigmanın bu baskın ve genişlemiş kapsamı, eleştirel bakış açısının artmasına ve paradigmanın değişim sancılarının belirginleşmesine vesile olmuştur.² 1980’lerle birlikte uluslararası toplu durumun da etkisi ile devlet merkezli düşünülen güvenlik konularındaki derinleşme ve genişlemeyi inceleyen akademik çalışmalar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Kuhn’un ileri sürdüğü gibi Barry Buzan’ın 1983 yılında “People, States and Fear” adlı çalışması ve güvenliğe cinsiyet açısından bakan Jean Bethke Elshtain’ın çalışmalarının oluşturduğu yeni güvenlik paradigmalarının başlangıçtaki az sayıda takipçisi hızlı bir şekilde artış göstermiş,³ güvenliğe yeni bakış açısına sahip çalışmaların sayısında popülasyon yaşanmıştır.

Soğuk Savaş sürecinde, Doğu ve Batı blokları arasında bölünen devletler arası ilişkilerin bir yönü de, blokların süper güç devletleri olan ABD ve Sovyetler Birliği’nin çıkarlarının ve kültürel kimliklerinin blok içerisinde etkin hale gelmesidir. Bu durum halen etkisini hissettirmektedir. Günümüzde etkinliğini sürdüren temel pek çok sorun Soğuk Savaş’ın mirası niteliğindedir.

Güvenlik konularında ise Soğuk Savaş döneminde devlet ve toplumun, aslında problemlili olan ilişkisi absorbe edilerek, ulusal güvenlik içerisinde tek vücut haline getirilmiştir. Politika yapıcılar tarafından, devlet politikalarının oluşturulması

¹ Anthony Flew, **Felsefe Sözlüğü**, çev. Nurşen Özsoy, Yeryüzü Yayınevi, Ankara, 2005, s.369.

² Thomas S. Kuhn, **The Structure of Scientific Revolutions**, 2. Baskı, 1970, The University of Chicago Press, Chicago, s.65.

³ Thomas S. Kuhn, **a.g.e.**, s.76.

ve devletin kolektif varlıklarının özünün korunması amacıyla ulusal güvenlik araştırılmıştır. Kolektif hedeflere ulaşmak için sosyal ve politik değerlerin devamlılığı esas alınırken, devletin yaşamsal güvenliği ve ekonomik refahı öncelikli güvenlik hedefleri olarak kabul edilmiştir.

Hükümetler çoğunlukla, vatandaşlarının etnik kökenini, toplumsal statülerini, politik ilişkilerini ve ekonomik durumlarını göz ardı ederek, tüm vatandaşları için temel ve değişmez hedefler belirlemiştir. Bu temel ve değişmez hedefler devletlerin yaşamsal çıkarları olarak tespit edilmiştir. Ulusal çıkarın bu inşa sürecinde devlet, “ulusal çıkarın” savunulmasıyla eş anlamlı hale gelmiştir. Güvenlik bu bağlamda, muhalefetin baskı altında tutulması, dış güvenlik için casusluğun ve sofistike kitle imha silahlarının geliştirilmesi şeklinde dizayn edilmeye başlamıştır. Güvenliğin bu şekilde inşasında realist paradigmanın baskın metodolojik ve ontolojik anlayışının önemli bir yeri vardır. 1980’lerden beri güvenlik tartışmalarında genişleme ve derinleşme yaşanmış ancak realizmin ve Soğuk Savaş’ın baskın ortamında yüzeye çıkamamıştır.⁴ Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile bu çalışmalar gitgide ivme kazanmış, akademik çalışmalardan uluslararası örgütlerde düzenlenen çalışmalara geniş bir alana yayılmıştır.

Küresel soğuk savaşlar neticesinde, güvenlik uluslararası mahiyette ele alınır hale gelmiştir. Güvenliğin bu uluslararası boyutunun iki temel unsuru ortaya çıkmıştır. Birincisi tehditlerin boyutunun kabulü ve değerlendirilmesi, ikincisi ise uluslararası güvenliği, ilerleyen süreçte tehdit edeceği değerlendirilen ulusal güvenlik boyutunun uluslararası alanda takibidir.⁵ Özellikle gelişmiş ülkeler iç işlerine müdahale etmeme ilkesini göz ardı ederek, bölgesel ve uluslararası alanda tehdit oluşturabilecek Suriye’de yaşanan süreçte olduğu gibi etkin bir biçimde müdahil olmaya başlamıştır.

Soğuk Savaş sonrası Sovyetlerin çekildiği coğrafyada hızla artan etnik çatışma, organize suç gruplarının kontrolündeki sınır aşan suçlar, AIDS gibi ölümcül salgın hastalıkların yayılması, yoksulluk, yasa dışı göçler ve devlet dışı

⁴ Nana K.Poku, Neil Renwick, John Glenn, “Human Security in a Globalising World”, ed. David T.Graham, Nana K. Poku, **Migration, Globalisation, and Human Security**, Routledge, New York, 2000, s.9.

⁵ Mehmet Seyfettin Erol, “Terör Örgütleri”, ed. Haydar Çakmak, **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, Barış Kitapevi Ltd. Şti., Ankara, 2007, s.113.

grupların Kitle İmha Silahlarına ulaşma ihtimali devletler tarafından uluslararası tehditler olarak kabul edilip, ulusal bazda da tedbirler alınmaya başlanmıştır.

Ulusal güvenliğin sağlanamaması dolayısıyla, Somali ile bağlantılı grupların deniz haydutluğu yapması örneğinde olduğu gibi uluslararası tehdit oluşturması dünya genelinde gelişmiş ülkelerin, devletlerin iç egemenliği ile ilgili konulara daha fazla dikkat kesilmesine neden olmuştur. Bir bölgede meydana gelen istikrarsızlığın küresel etkileri gözlemlenmeye başlanmıştır.

Yeni terörizm dalgası olarak adlandırılan günümüzde dünya genelinde güvenlik sorunu olarak kabul edilen dini motifli terörizm dalgasının kökenleri Soğuk Savaş sürecine dayansa da, El-Kaide Terör Örgütü'nün 11 Eylül 2001 eylemleri, terörizm ve güvenlik adına bir dönüm noktası olmuştur. Eylemler neticesinde terör örgütleri, geçmiş dönemlerde olduğu gibi istisnai olarak değil, yaygın bir şekilde uluslararası toplu durumu etkiler hale gelmiştir.

Bu terör dalgasının özellikleri doksanlı yılların sonundan itibaren belirginleşmeye başlamıştır. Yeni terör dalgasının özelliklerini kısaca sıralayacak olursak;

- Terör eylemlerinin sonucunda daha fazla ölümcül olma,
- Kamuya açık alanlarda düzenlenen eylemlerde sivillerin hedef alınmasında artış,
- Kitle İmha Silahlarını eylemlerde kullanma potansiyeli,
- Dehşetle propagandaya verilen önemdeki artış,
- Terör eylemlerini, dinsel fanatizmin desteklemesi,
- Ulusal sınırları aşan iletişim, ulaşım ve finansal ağların karmaşıklığı ve terör örgütlerince aktif bir biçimde kullanımı,
- Terör örgütlerinin düşman olarak gördüğü toplumları, hor görmenin ve şeytanlaştırmanın yerleşmesi,
- Terör eylemlerine karşı açık ve teknolojik toplumun savunmasızlığından faydalanılması,
- Terör örgütlerinin etkin bir biçimde radikalleşmeden faydalanması,
- Terörizmin amaçlarına hizmet eden; iç, etnik ve dinsel çatışmalardaki artış,

- Terörizmin ekonomiye olan tehdidinin büyümesi ve gelişmesi,
- Küçük karmaşık taşınabilir silahların kullanımındaki ve elde edilebilirliğindeki artış,
- Devletlerin terörizme olan desteğinin devam etmesi,
- Kıyametçi terörizmin yayılmasıdır.⁶

Yeni terör dalgasının bu özellikleri tehdit olarak terörizmin; devletler, toplumlar ve bireyler bakımından önemiyetini artırmış, dikkatlerin her platformda terörizm tehdidi üzerine çekilmesine neden olmuştur. Terörü konu alan bölgesel ve uluslararası örgütler ile akademik çalışmalarda popülasyon yaşanmıştır.

Küresel bu değişimi sürekli tecrübe eden ve kurulan terör örgütlerinin dönemsel duraklamaları hariç etkinliğini hiç yitirmediği ülkemizde de terörizmle mücadele için arayışlar devam etmektedir. Geleneksel tehdit unsurlarının dönüşümü ve yeni ortaya çıkan tehdit unsurları diğer devletlerde olduğu gibi Türkiye de de güvenlik anlayışını tekrar şekillendirme arayışına yöneltmiştir. Türkiye günümüzde Osmanlı'dan kalan güvenlik sorunları ile uğraşmaya devam ederken, Cumhuriyet döneminde eklenen ve günümüzde de yeni ortaya çıkan güvenlik sorunlarıyla mücadele etmektedir. Dünya'da meydana gelen ve Türkiye'nin çevresi ile etki alanlarında daha fazla hissedilen olaylar, Türkiye'nin güvenlik boyutunu bu sahalardan açısından da değerlendirmesini zorunlu kılmaktadır. Türkiye'nin dış politika arayışları da bu minvalde şekillenmektedir.⁷

Son yirmi beş yılda meydana gelen teknolojik gelişmeler sadece endüstriyel alanı değil aynı zamanda insanları ve toplumları da derin bir biçimde etkilemiştir. Bundan beş yıl önce "facebook sayfam çalındı" diyerek polise başvuran insanlar dahi böyle bir olayın olabileceğini tahayyül edemezken, artık insanlar sosyal medya bağlantılı suçlar nedeniyle mağduriyete uğramaya başlamıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte güvenlik ve tehdit algısı; uzam, obje ve süje açısından oldukça büyük değişimler geçirmeye başlamıştır. Güvenlik paradigmalarındaki bu değişim hayatın her alanını etkiler hale gelmiştir.

⁶ Irwin Cotler, "Towards a Counter-Terrorism Law and Policy", **Terrorism and Political Violence**, 10:2, 1998, s.2.

⁷ Mehmet Seyfettin Erol, **Türk Dış Politikasında Strateji Arayışları: Türkiye'nin Güncel Güvenlik Sorunları**, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2012, s.v.

Güvenlik paradigmalarındaki bu dönüşüm, tehdit unsurlarını hem çeşitlendirmiş hem de mücadele için kullanılan yöntemlerin de tekrar gözden geçirilmesi zarureti ortaya çıkarmıştır. Yeni güvenlik bakış açısı bakımından devlet merkezli güvenlik anlayışından birey odaklı güvenlik anlayışına kayış yaşanmıştır. Ortaya çıkan teknolojik gelişmeler de güvenlik anlayışını derinden etkilemiştir.

Teknolojik gelişmeler ve sosyal hayatın büyük bir kısmının sanal ortama taşınması, terör örgütlerinin faaliyetlerinin yanı sıra pek çok suç türünde uzam açısından siber boyuta taşınmasına neden olmuştur. Bu durumda yeni güvenlik tehditleri oluşturmuş ve yeni tedbirler alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Devletler siber savunma ve saldırı birimleri kurmaya yönelmiştir. İnternet ortamındaki dijital veriler devletlerin ve insanların varlıkları ve alt yapıları arasında sayılır duruma gelmiştir.

Tüm bu gelişmelerin terörizm stratejisine de yansımaları olmuş, gelişmiş toplumların dâhil olduğu geniş bir coğrafyada terörizm tehdit olarak güncel yaşamı etkilemeye başlamıştır. Terör örgütleri uluslararası toplu durumu etkiler hale gelmiştir. Bölgesel ve yerel sorunlara, süper güçler gibi müdahale eden yeni nesil terör örgütleri, Suriye gibi iç savaşın hüküm sürdüğü sorunlu ülkelerde faaliyet yürütmeye başlamışlardır. İnternet üzerinden sanal medyayı çok iyi kullanan bu örgütler, eleman temini için küresel alanda reklam kampanyaları yürütmüşlerdir. Örgütler, profesyonel film yapımcısı ya da belgesel yapımcısı tarzında hazırladıkları, propaganda amaçlı film ve kliplerini internet üzerinden yayınlamışlardır.

Bu çalışmanın yapılmasındaki en önemli hususlar akademik alanda terörizmle mücadeleye dair yeterince çalışmanın mevcut olmaması ve terörizmin her geçen gün artan bir biçimde dünya genelinde günlük yaşamı etkiler hale gelmesidir. Bu tezde; güvenlik konularının derinleşme ve genişleme yaşadığı, güvenlik konularındaki bu değişimin 11 Eylül eylemleri ve sanal ortamdaki gelişmelerle 21. yüzyılda da devam ettiği ve “terörizmin” strateji olduğu varsayılacaktır. Çalışmamızda, değişen güvenlik paradigmalarının terörizmle mücadeleye etkilerinin pozitif mi? negatif mi? olduğu ve kapsamlı bir terörizmle mücadele modeli önerilip önerilemeyeceği sorularına yanıt aranacaktır.

Bu amaçla güvenliğin daha iyi kavranabilmesi için birinci bölümde; güvenliğin kavramsal boyutu, tarihsel dönüşümü ve teorik açıdan gelişimi incelenecektir. Teorik açıdan, pozitivist ve post-pozitivist düşünürlerin fikirleri bağlamında irdelenecektir. Güvenliğin tarihsel dönüşümü, 21. yüzyıl öncesi güvenlik konuları ve 21. yüzyılın başlangıcındaki güvenlik konuları bakımında değerlendirilecektir. Birinci bölümün sonunda ise terörizmin güvenlik sorunu olarak gelişimi analiz edilecektir.

İkinci bölümde terörizm stratejisine dair kavramsal boyut, terörizmi tanımlama sorunu, terörizme dair farklı coğrafya ve disiplinlerden uzmanların tanımları ve terörizme dair bölgesel örgütlerin tanımları bağlamında değerlendirilecektir. Ardından terörizm stratejisiyle mücadeleye dair kavramsal boyut, terörizmle mücadeleye dair tanımlamalar ve terörizmle mücadeleye ilişkin uygulamalar açısından irdelenecektir. Terörizm stratejisi, faaliyet alanına göre, ideolojik açıdan, devletle ilişkilerine göre ve eylemlerine göre sınıflandırılacaktır. Son olarak ise terörizm stratejisinin günümüzde geçirdiği değişim, yapısal, eylemsel ve etki bazında değerlendirilecektir.

Üçüncü bölümde terörizm stratejisiyle mücadelenin analiz edilebilmesi amacıyla ABD'nin güncel terör dalgası ile eski uygulamalarla mücadelesi, Sri Lanka'nın düzenli ordularla yürüttüğü etnik/bölücü terörizme karşı mücadelesi incelenecektir. 21. yüzyılda terörizm stratejisiyle mücadele incelenecek ve mücadele; değişen güvenlik paradigmaları, insan hakları, stratejinin zararlarının önlenmesi ve uluslararası işbirliği açısından değerlendirilecektir. Ardından bölgesel ve küresel örgütlerin terörizmle mücadeleye ilişkin çabaları irdelenecektir.

Son bölümde ise terörizm stratejisiyle mücadeleye yönelik araştırmacıların çözüm önerilerinin incelenmesi akabinde terörizm stratejisiyle mücadele için örnek bir model önerilmeye çalışılacaktır.



1.BÖLÜM

GÜVENLİĞİN KAVRAMSAL, TEORİK BOYUTU VE DÖNÜŞÜMÜ

1.1. Güvenliğin Kavramsal Boyutu

Güvenlik Türkçe sözlükte, “toplum yaşamında yasal düzenin aksamadan yürütülmesi, kişilerin korkusuzca yaşayabilmesi durumu, emniyet” olarak tanımlanmaktadır.⁸ “Güvenlik” kavramına ek olarak Türkçe’ye Arapça’dan intikal eden “emniyet” kavramı da aynı manada kullanılmaktadır. Osmanlı Türkçesinde ise “emniyet”, “eminlik, güven duygusu” anlamındadır.⁹ Hem Osmanlı Türkçesi’nde, hem de günümüz Türkçesi’nde güvenliğin kavramsal boyutu, algı ve olgu açısından tanımlanmıştır.

İngilizce’de ise güvenlik manasına gelen “Security”, Latince “Securitas”tan türemiştir. “Securitas” kelimesi ilk olarak Romalı filozof ve devlet adamı olan M.Ö. 106-43 yılları arasında yaşamış Cicero’nun eserlerinde yer almıştır. Latince “Securitas”, olmadan anlamına gelen “se” ile kaygı, teyakkuza geçme ve endişe anlamlarına gelen “cura” kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Bu iki kelimedenden türeyen “Securitas” kavramı ise temel olarak tehlikeden kurtulma, güvenlik ve emniyet manalarına gelmektedir.¹⁰ Güvenlik konusuyla ilgili çalışmalar bu tanımlamayı göz önünde bulundurarak çıkarımlarda bulunmaktadır.

Genel olarak güvenlik kavramının sözlük anlamları değerlendirildiğinde; güvenliğe konu olan obje ya da süjenin, tehdit ve tehlikelerden vareste olması durumudur. Ancak realitede bu halin gerçekleşmesinin imkânsızlığı aşikârdır. Bu nedenle güvenlik kavramsal olarak, tehdit ve tehlikenin asgari seviyede olması ya da güvenliğe konu olan obje ya da süjeye yönelik tehdit ve tehlikeleri olanaklar doğrultusunda bertaraf edebilme yeteneğine malik olunması şeklinde

⁸ **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, 11. Baskı, Ankara, 2011, s.1012.

⁹ Mehmet Kanar, **Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü**, Say Yayınları, İstanbul, 2011, s.298.

¹⁰ J. Frederik M. Arends, “From Homer to Hobbes and Beyond – Aspects of ‘Security’ in the European Tradition”, ed., Hans Günter Brauch, Úrsula Oswald Spring, Czesław Mesjasz, John Grin, Pál Dunay, Navnita Chadha Behera, Béchir Chourou, Patricia Kameri-Mbote, P. H. Liotta, **Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century**, Springer, New York, 2008, s.263-264.

tanımlanabilir.¹¹ ABD gibi teknolojik ve ekonomik manada süper bir gücün elindeki tüm güce rağmen evinde merkezi bir konumda yer alan New York'ta terörist saldırılara maruz kalması, mutlak güvenliğin imkânsızlığının ispatı niteliğindedir. Güvende olunması için gerekli tüm tedbirler alınabilir fakat sonuçta ortaya çıkan güvenlik durumu pek çok değişkene göre şekillenecektir.

Güvenlik kavramı, zaman içerisinde konjonktüre bağlı olarak genişlemiş ve derinleşmiştir. Mevcut siyasi ortam ve güvenliğe konu olan obje ya da süjeye göre kavramın yorumlanması ve tanımlanması evrim geçirmiştir. Bir topluma göre vazgeçilmez olarak görülen kaygılar diğer toplumlar açısından önemsenmemiştir. Bu kaygıların oluşmasında coğrafya, gelenek, din ve ekonomik durum belirleyici unsurlar olmuştur. Çölde yaşayanlar için güneşin ve dolayısıyla sıcaklığın etkileri güvenlik açısından büyük önem taşırken kutuplarda yaşayanlar için soğuk yaşamsal açıdan önemli bir güvenlik tehdidir.

Özellikle modern devletin doğuşu ve Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkan Uluslararası İlişkiler Disiplini, güvenlik kavramına yeni bakış açıları geliştirilmesine vesile olmuştur. Disiplinin ilk kuruluş dönemlerinde güvenlik, tümenden gelimci bir yaklaşımla temel analiz düzeyi kabul edilen devletlerin güvenliğinin, uluslararası güvenlikten geçtiği düşüncesi ile uluslararası toplumun tamamını tehdit ettiği düşünülen savaşların yasaklanması üzerine inşa edilmeye çalışılmıştır.¹²

Akabinde Milletler Cemiyeti'nin uygulamadaki hataları ve İkinci Dünya Savaşı'nın engellenememesi nedeniyle realist yaklaşımların baskın paradigma haline gelmesi güç dengesi üzerine kurulu bir güvenlik anlayışı neticesinde, ulusal güvenlik kavramı, disiplinindeki çalışmalarda yer almaya başlamış ve böylece alanda ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik ayrımı ortaya çıkmıştır. Bu şekilde güvenlik kavramı disiplininde ulusal güvenlik ve uluslararası güvenlik bağlamında değerlendirilmiş ve bu bakış açısı Soğuk Savaş boyunca etkinliğini devam ettirmiştir.

¹¹ Bilal Karabulut, **Güvenlik: "Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek"**, Barış Kitap, Ankara, 2011, s.7.

¹² Ayrıntılı bilgi için: Alfred Zimmern, **The League of Nations and The Rule of Law: 1918-1935**, London, Macmillan, 1936

Soğuk Savaş'ın sona ermesine yakın détente döneminin de etkisi ile başlayan, güvenlik kapsamında değerlendirilen konulardaki derinleşme ve genişleme, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile daha belirgin hale gelirken, Soğuk Savaş'ın kalın politik örtüsünün altında gizlenen sorunların gün yüzüne çıkması ile birlikte Uluslararası İlişkiler Disiplinindeki güvenlik kavramı devlet güvenliğinden, uluslararası güvenliğe, çevresel güvenlikten, birey güvenliğine, pek çok obje ve süjeyi kapsar hale gelmiştir.

1.1.1. Güvenlik Tanımlamaları

Uluslararası ilişkiler alanında güvenlik çalışması yapan bazı araştırmacıların tanımlarını sıralayacak olursak;

Bu alanda Arnold Wolfers'ın 1952 yılında yayınladığı "'National Security" as an Ambiguous Symbol" başlıklı makalesinde güvenlik kavramını objektif ve sübjektif olarak ikiye ayırarak, "güvenlik, objektif manada, elde edilmiş değerlerin tehlikeden yoksunluğu, sübjektif manada ise bu değerlere saldırı olabileceği korkusundan yoksunluktur." şeklinde tanımlamıştır.¹³ Wolfers'ın bu tanımlaması kendisinden sonra, alandaki pek çok çalışmayı etkilemiş ve temel teşkil etmiştir. Wolfers'ın sübjektif manada yapmış olduğu tanımlama, pratikte daha büyük önem taşımaktadır. Çünkü tehlike altında olduğu algısı süjelere tehlikeden daha uzun soluklu zarar vermektedir.

Ole Wæver tarafından hazırlanan "Securitization and Desecuritization" adlı çalışmada, Johan Galtung ve Jan Øberg'in tanımlanması irdelenmiştir. Bahse konu tanımlamada güvenlik; yaşamı sürdürme, gelişme, özgürlük ve kimliğin savunulması olarak bireysel seviyede, bunun sonucu olarak uluslararası toplum açısından ise dünya toplumunun gelişimi, zenginliği ve devamlılığına yönelik politikalar olarak belirtilmiştir.¹⁴ Kopenhag Okulu'nun temsilcilerinden olan Wæver, Galtung ve Øberg'in tespitlerine atıf yaparak güvenliğe dair konuları geniş bir perspektiften ele almıştır. Wæver'ın güvenliği dair kapsamlı tanımlamasında

¹³ Arnold Wolfers, "'National Security" as an Ambiguous Symbol", *Political Science Quarterly*, Vol.67, No.4, 1952, s.485.

¹⁴ Ole Wæver, "Securitization and Desecuritization", *International Security*, ed. Barry Buzan, Lene Hansen, Vol.3, SAGE Publications, London, 2007, s.67.

belirtilen hususlar, günümüz çatışmalarının kaynaklarından olması nedeniyle büyük öneme sahiptir. Artık insanlar, yaşamının ve temel ihtiyaçları gidermenin yanı sıra kendini ispatlama, kimliğini savunma ve özgürlükler noktasında sesini yükseltmekte gelen baskılara karşı direnmektedir.

Kopenhag Okulu'nun diğer temsilcileri olan; Barry Buzan, Ole Wæver ve Jaap de Wilde göre ise "güvenlik, varoluşsal bir tehdit ile karşı karşıya kalındığı zaman yaşayabilmektir. Ancak farklı güvenlik sektörleri için varoluşsal tehdit bir biri ile aynı değildir."¹⁵ Buzan, Wæver ve Wilde, tanımlamalarını, ileri sürdükleri beş güvenlik sektörü bağlamında geliştirmiştir. Kopenhag Okulu bu sektörleri; askeri, siyasi, toplumsal, ekonomik ve ekolojik güvenlik olarak sınıflandırmıştır. Okul'un belirttiği gibi birinin devamlılığı için önemli olan diğeri için güvenlik tehdidi oluşturabilmektedir. Ekonomik gelişmişlik adına önem arz eden sanayi tesisleri ekolojik açıdan tehdit oluşturmaktadır.

Ken Booth'a göre, "güvenlik tehdidin yokluğudur. Ancak madeni bir paranın iki yüzü gibi olan özgürleşme ve güvenlik bir arada düşünülmelidir. Özgürleşme, insanların her hangi bir kısıtlama olmadan özgürce yapacağını seçerek gerçekleştirebilmesidir. Bu kısıtlamalara savaş, savaş tehdidi, sefalet, kötü eğitim ve siyasi baskı örnek gösterilebilir. Özgürleşme ne güç ne de düzen üretir, sadece doğru güvenliği üretir. Teorik olarak özgürleşme güvenlidir."¹⁶ Booth, bu öngörüsünü, realizmin güce dayalı güvenlik anlayışını reddederek, özgürlükler üzerinden güvenlik algısı bağlamında inşa etmektedir. Ancak tarihsel tecrübelerin gösterdiği üzere, küresel manada eş güdümlü biçimde gelişmeyen özgürlüklerin, bir toplumda gelişmesi güvenlik üretmeyecektir.

Haydar Çakmak'a göre "güvenlik; tehdit, tehlike ve korku durumunun ve hissini olmaması durumudur."¹⁷ Çakmak, güvenliğin en genel tanımlamasını yaparken, çalışmalarının ilerleyen kısmında, mutlak bir güvenlik durumunun imkânsızlığına işaret etmiştir. Çakmak'ın belirttiği gibi ancak mutlak güvenlik teorik manada mümkünken pratikte imkânsız bir durumdur.

¹⁵ Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, **Security: A New Framework for Analysis**, Lynne Rienner Publishers, London, 1998, s.27.

¹⁶ Ken Booth, "Security and Emancipation", **Review of International Studies**, Vol. 17, No. 4, 1991, s.319.

¹⁷ Haydar Çakmak, **Avrupa Güvenliği**, 2. Baskı, Platin Yayınları, 2007, Ankara, s.25.

Beril Dedeoğlu'na göre ise, "güvenlik, ne olduğuna, ne olunmak istendiğine ve bunun hangi koşullar altında beklendiğine göre esneyen bir kavramdır."¹⁸ Dedeoğlu, genişleyen güvenlik kavramının ışığında, güvenlik konularının derinleşme ve genişleme özelliğinin devamlılığına işaret eden bir saptamada bulunmuştur.

Yukarıda sıralamış olduğumuz düşünürlerin tanımlamalarını incelediğimizde, kavramın söylemden tehdide, algıdan olguya ve realiteden stratejiye geniş bir yelpazede değerlendirildiği görülmektedir. Bu değerlendirmelerin ortaya çıkmasında; içinde yaşanılan toplum, zaman ve coğrafyanın etkisi göz ardı edilmemelidir. Güvenlik tehditleri; toplumdaki topluma, zamana ve coğrafyaya göre değişiklikler göstermektedir.

1.2. Güvenliğin Teorik Boyutu

Uluslararası toplu durum hem teori çalışmalarını hem de teorisyenlerin güvenliğe bakış açılarını derinden etkilemiştir. Teorilere yansıyan etki ve tepkiler, teorisyenlerin güvenlik konularına yaklaşımlarına da yansımıştır. Örneğin Birinci Dünya Savaşı'nın ortaya çıkardığı büyük yıkım liberal enternasyonalizmin ortaya çıkışına ve hâkim teori olmasını sağlarken, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasının engellenememesi yerini realizme bırakmasına neden olmuştur.

Pozitivist bilim anlayışı, gözlem ve deney yöntemlerini kullanarak gerçek bilgiye ulaşılabileceği ve bilgiler ışığında geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunulabileceğine dayanmaktadır. Pozitivizmin, uluslararası ilişkiler kuramına en önemli etkisi, devletin merkez aktör olarak belirlenerek davranışlarının incelenmesi ve ulus altı toplumsal ilişkileri ve bu ilişkilerin temel dinamiklerinin yok sayılmasıdır.

Pozitivistler uluslararası ilişkiler alanında temel birim kabul ettikleri devletlerin davranışlarını inceleyerek belli düzenlilikler belirlemiş ve bu temelde çıkarımlar yapmıştır. Pozitivistler gerçeğin duyularla tanımlanabileceğine inanmaktadır.¹⁹ Pozitivizmin, diğer bilim alanlarında olduğu gibi uluslararası ilişkiler alanında da derin tesirleri olmuştur. Ancak Soğuk Savaş'ın son dönemlerinde,

¹⁸ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, Derin Yayınları, 2003 İstanbul, s.10.

¹⁹ Faruk Yalvaç, "Eleştirel Gerçekçilik: Uluslararası İlişkiler Kuramında Post-Pozitivizm Sonrası Aşama", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 6, Sayı 24, 2010, s.6.

pozitivizme bir eleştiri olarak çıkan post-pozitivist yaklaşımlar Soğuk Savaş sonrası dönemde geniş bir kabul görmüştür.

Post-pozitivizm, pozitivizm gibi yek pare felsefi bir akım değildir. Post-pozitivizm belli konularda ortak düşünenlerin oluşturduğu şemsiye bir akımdır.²⁰ Post-pozitivist yaklaşımlar toplumsal gerçekliğin oluşumu, algılanması ve dönüşümüne ilişkin konuları tekrar inceleyerek pozitivist ön kabulleri reddetmektedir.²¹ Ayrıca Post-pozitivizm, doğa bilimlerinde kullanılan metotlarla elde edilecek verilerle oluşturulacak teorilerin, uluslararası ilişkilerde kesin öngörülerde bulunmasını kabul etmemektedir.²²

Son dönemde ortaya çıkan teori ve görüşlerde önemli etkisi olan bir diğer akım, yazarlarının net bir şekilde kendini tanımlamaması ve konuyla ilgili hazırlanan metinlerde sıkça birbiri yerine kullanılan post-modernizm ve post yapısalcılıktır.²³ Post-yapısalcılık, neden sonuç ilişkisi bağlamında değerlendirmeler yapan pozitivist teorilere karşı, uluslararası ilişkilerde modernizme bağlı ortaya çıkan problemleri tespit etme gayretinde olan bir çabadır. Bu manada post-yapısalcılığın en temel eleştiri noktası, devlet kavramı üzerinedir. Post-yapısalcılığa göre; uluslararası ilişkilerde politik yaklaşımlar, yoruma, temsile ve soyutlamaya dayanmaktadır. Bu nedenle post-yapısalcılık alana dair yeni bir bilgi üretimi için; söylem, soykütüksel analiz, yapı sökümler ve metinlerarasıcılık kavramlarını kullanmaktadır. Söylem, post-yapısalcılığa göre gerçekliğin oluştuğu yerdir.²⁴

Güvenlik bağlamında post-yapısalcılık tehditlerin ve güvenlik söylemlerinin, devletlerin konumunu koruma adına oluşturulduğunu, ötekileştirmenin ve güvenlik metinlerinin oluşturulmasında kendi kimliğini muhafaza altına alma anlayışının

²⁰ Yosef Lapid, "The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era", **International Studies Quarterly**, Cilt.33, Sayı.3, 1989, s.239.

²¹ Klevis Kolasi, "Uluslararası İlişkilerde Postyapısalcılığın Katkıları ve Sınırları", **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Temel Kavramlar**, ed. Mehmet Şahin, Osman Şen, Kripto Kitaplar, Ankara, 2014, s.297.

²² Ed. Scott Burchill, Andrew Linklater, v.d., **Theories of International Relations**, 3. Baskı, Palgrave Macmillan Ltd., New York, 2005, s.2.

²³ Richard Devetak, "Postmodernism", **Theories of International Relations**, Ed. Scott Burchill, Andrew Linklater, v.d., 3. Baskı, Palgrave Macmillan Ltd., New York, 2005, s.161.

²⁴ Klevis Kolasi, **a.g.m.**, s.304-305.

yattığını ileri sürmüştür.²⁵ Soğuk Savaş örneğinde olduğu gibi tehdit ve güvenlik sorunları araçsallaştırılarak hegemonya tesis edilmiştir. Bu nedenle güvenlik sorunu, var olan tehditlerin amaç doğrultusunda yazımıyla ortaya çıkmaktadır. Post-yapısalcılık, geçmiş dönem güvenlik ve tehdit söylemlerine şüpheyile bakmakta ve eski döneme ait yapıların, yapı sökülmesine uğratılması gerektiğini önermektedir.

Post-pozitivizmin ve post-yapısalcılığın geçmiş döneme dair reddedişleri ile ortaya koyduğu yol haritası, teorik yaklaşımlara tesir etmiştir. Uluslararası ilişkiler disiplini içerisinde geliştirilen teorilerin güvenlik konularına bakış açılarını incelediğimizde, Post-pozitivizmin, post-yapısalcılığın ve uluslararası toplu durumun disiplindeki yansımaları daha iyi anlaşılacaktır.

1.2.1. Liberal Düşünürlere Göre Güvenlik

Uluslararası ilişkiler disiplinin kuruluşuna da denk gelen ve disiplinin kurulduğunda ilk yaygın görüşü olarak karşımıza çıkan realistler tarafından İkinci Dünya Savaşı'nın önlenememesi üzerine sert bir şekilde eleştirilerek "ütopyacılar" olarak yaftalanan ancak kimilerince liberal enternasyonalistler olarak kabul edilen liberalizmin disiplindeki öncüleri, güvenliği Birinci Dünya Savaşı'nın da etkisi ile savaşların engellenmesi üzerine inşa ederek, Milletler Cemiyetine ve kolektif güvenlik anlayışına tutkuyla bağlanmıştır. Sorunların çözümlenebileceği uluslararası bir kurumun savaşları engelleyebileceği ve bu şekilde uluslararası barışın tesis edilebileceği liberal düşünürler tarafından ileri sürülmüştür.

Milletler Cemiyeti'nin temelleri 13. ve 16. Yüzyıllar arasında Avrupa'da yapılan dini temelli çalışmalara kadar uzanmaktadır. Bu çalışmalarda özellikle liberalizmin temellerini attığı ileri sürülebilecek düşünürler, güvenliği savaşların ortadan kaldırılması ve barışın tesisi olarak ortaya koymuşlardır. Bu düşünürlere Dante Aligherie, Emeric Crucé ve Pierre Dubois örnek verilebilir.

Aydınlanma dönemi ile dini çalışmaların yerini, daha laik bir bakış açısı çerçevesinde, sürekli barışın uluslararası hukuk ve örgütlenmelerle

²⁵ Martin Griffiths, Steven C. Roach, M. Scott Salomon, **Fifty Key Thinkers in International Relations**, çev. CESRAN, Nobel, Ankara, 2011, s.262.

gerçekleştirilebileceği, Duc de Sully, William Penn, Abba da Saint-Pierre, Jean-Jacques Rousseau, Jeremy Bentham ve Immanuel Kant gibi düşünürler tarafından ileri sürülmüştür.²⁶ Savaş, aydınlanma dönemi düşünürlerinin başlattığı ve özellikle liberal sosyal bilimler teorisyenleri için devam ettirilen, çözülmesi gereken bir problem haline gelmiştir. Bu manada evrensel bir moral değer sisteminin ve bunun uygulanabileceği uluslararası bir kurumun savaşı tamamen ortadan kaldıracığına yönelik liberal düşünceler yaygınlaşmıştır. Ayrıca Birinci Dünya Savaşı'nın engellenemeyişi, savaş sonucu ortaya çıkan büyük yıkım ve insan kaybı, kamuoyunda liberal enternasyonalistlerin görüşlerinin büyük destek bulmasını sağlamıştır.

Bu dönemde liberal görüşlerden etkilenen ABD Başkanı Woodrow Wilson'un, ulusal çıkar yerine aydınlanmanın insanlık için genel ilkelerine dönülmesi ve artık barışın görüşülmesi gerektiği yönündeki çağrısı kolektif güvenlik umutlarını artırmıştır. Kolektif güvenlik, ulusal kolluk kuvvetleri gibi düşünülmüş, uluslararası hukuku oluşturan, uygulayan ve savaşı illegal kabul eden uluslararası bir kuruluşun, barışsever devletleri koruyacağı, saldırgan devlete karşı topluca müdahale edileceği bir sistem olarak tasarlanmıştır.

Ancak Wilson'un, Milletler Cemiyeti'ni ABD Senatosu'nda onaylatamaması²⁷ ve Milletler Cemiyeti'nin Japonya'nın Mançurya'yı 1931 yılında işgal etmesi karşısında paktın 16. Maddesine göre Japonya'yı saldırgan ilan edip yaptırımları uygulayamaması²⁸ kolektif güvenliğe olan yaygın desteği sarsmıştır. Akabinde Milletler Cemiyeti'nin İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasına karşı yaptırım kararı alması ancak uygulayamaması²⁹ kolektif güvenliğe duyulan desteğin tamamen zayıflamasına neden olmuştur.

Uluslararası toplumdaki yaşanan olumsuzluklara paralel olarak Edward Hallett Carr'ın 1939 yılında yayınladığı "The Twenty Years' Crisis 1919-1939 an Introduction to The Study of International Relations" adlı kitabı alanda büyük ilgi

²⁶ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi**, 4. Baskı, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2005, s.103.

²⁷ Kenneth W. Thompson, "Collective Security Reexamined", **The American Political Science Review**, Vol. 47, No. 3, 1953, s.753-756.

²⁸ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980)**, Cilt:1, 7. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1991, s.235.

²⁹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.254.

uyandırmıştır. Çalışmasında Carr, liberal enternasyonalistleri ağır ithamlarla eleştirmiş ve “ütopyacılar” olarak nitelendirmiştir.³⁰ Carr’ın çalışmasına ek olarak, İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması da, liberal enternasyonalistlerin fikirlerinin ve kolektif güvenliğin başarısının sorgulanır hale gelmesine neden olmuştur.

Soğuk Savaş süresince realist yaklaşımların hâkim paradigma olmasına rağmen David Mitrany, Ernst B. Haas ve Karl Deustch gibi entegrasyoncu yaklaşımlar geliştiren liberal düşünürler çıkmıştır. Liberal kurumsalcılar olarak da adlandırılan bu düşünürler kolektif güvenlik anlayışının bölgeselden küresele dönüşen modellerini geliştirmiştir.

Mitrany, “The Functional Approach to World Organization” adlı çalışmasında, 19. yüzyılda, uluslararası barışın sağlanması için evrensel aktif bir uluslararası toplumun oluşturulmasının ütopya ile geçemediğine³¹ işaret ederken federal yapıları değerlendirmiş, rekabetçi ulusçuluk ve aksak bir uluslararası federasyon yerine tam olgunlaşmış ve kapsamlı dünya devleti ve eşit tam olgunlaşmış özel ve ayrı fonksiyonel ajanslar arasında seçim yapılması gerektiğini, bu şekilde uluslararası barışın tesis edilebileceğini ileri sürmüştür.³² Mitrany, ulus devlete karşı, ulus devletin kurumlarından türettiği dünya devletiyle, barışın kurulabileceğine işaret ederken, ulus altı grupları ve uluslararası düzeni göz ardı eden bir yaklaşımda bulunmuştur.

Mitrany’nin çalışmalarından etkilenen Ernst B. Haas, Kantçı bir bakış açısı ile oluşturulacak Uluslararası Hukuk Düzeni ile uluslararası çatışmaların önlenilebileceğini iddia etmiştir.³³ Ayrıca Haas, çalışmalarında bir alanda yapılacak entegrasyonun oluşturduğu kurallar ve kültürle etkileşim halinde olacak politika yapıcılarının, yeni alanlarda da entegrasyon yapma eğilimine gireceklerini ve bu durumun “spillover effect” taşma etkisi olduğunu ileri sürmüştür. Haas, taşma etkisi sürecinin ise yayılcı ve geriye döndürülemez olduğunu ileri sürmüştür.³⁴

³⁰ Edward Hallett Carr, **The Twenty Years’ Crisis 1919-1939 an Introduction to The Study of International Relations**, Macmillan & Co. Ltd., 2. Baskı, London, 1946, s.39-40.

³¹ David Mitrany, “The Functional Approach to World Organization”, **International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)**, Vol. 24, No. 3, 1948, s.350.

³² David Mitrany, **a.g.m.**, s.360.

³³ Ben Rosamond, “The uniting of Europe and the foundation of EU studies: Revisiting the neofunctionalism of Ernst B. Haas”, **Journal of European Public Policy**, Vol. 12, No. 2, 2005, s.239.

³⁴ Ben Rosamond, **a.g.m.**, s.245.

Ancak sadece barışa dair fikir ve ideolojilerin taşma etkisi yoktur. Aynı zamanda çatışmacı ve radikal ideoloji, fikir ve modellerinde de taşma etkisi vardır. Günümüzde AB gibi yapıların demokratik değerlerinin taşma etkisi, Arap Bahar'ında olduğu gibi statükoyu destekleyen rejim ve toplumsal kesimlerin varlığı nedeniyle çatışmaya kaynaklık ederken, EI-Kaide ideolojisinin sayıları çok düşük olsa da, AB vatandaşları üzerindeki tesiri neticesinde, terör eylemleri gerçekleştiren AB vatandaşları görülmektedir.

Karl Deutsch ise genel sosyal sorunların, barışçıl süreçlerle çözülebileceğine inanan bireylerden oluşmuş entegre olmuş toplumların, barışçıl değişimlere uğrayarak savaşların elimine edildiği güvenlik toplumları haline dönüşebileceğini ileri sürmüştür.³⁵ Deutsch'un, toplum ve devletlerin temel yapı taşı olan insan odaklı güvenlik yaklaşımı kapsamında, bir öneri olmasına rağmen günümüzde bile örneklerini görmek zordur.

Entegrasyon teorilerinden sonra liberal bakış açısında önemli bir diğer gelişme de, 1970'li yıllarda Robert O. Keohane ve Joseph S. Nye tarafından yayınlanan "Power and Interdependence" adlı çalışmada ortaya atılan karşılıklı bağımlılık ve karmaşık karşılıklı bağımlılık tezleri ile ortaya çıkmıştır. Nye ve Keohane çalışmalarında, nükleer gerginlik riskinin, zayıf ya da fakir ülkelerdeki insanların direnişinin, ekonomik hedeflere ulaşılmasına karşı kesin olmamakla birlikte negatif etki ihtimalinin ve kuvvet kullanımının sonucunda oluşacak insan maliyetine karşı kamuoyunda olumsuz fikirlerin hâkim olmasının, büyük devletler için kuvvet kullanımının maliyetlerini artırdığına vurgu yapmıştır. Ancak bu koşulların otoriter ve totaliter yönetimlerin politikalarını belirlemede çok etkili olmayacağına, daha zayıf devletlerin bölgesel çekişmeleri ve terör örgütleri için geçmişe göre kuvvet kullanımının daha kolay hale geldiğini ve bu koşullarda yaşanan çelişkinin, askeri güç açısından mevcut olan hiyerarşik yapılanmanın erozyonuna neden olduğunu ileri sürmüştür.³⁶

³⁵ Karl W. Deutsch, "Political Community and the North Atlantic Area", ed. Brent F. Nelsen, Alexander Stubb, **The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration**, 3. Baskı, Lynne Rienner Publishers, London, 2003, s.123-124.

³⁶ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, "Power and Interdependence Revisited", **International Organization**, Vol.41., No.4., 1987, s.727.

Nye ve Keohane'in belirttiği üzere büyük devletlerin kuvvet kullanımıyla birbirine karşı mücadelenin maliyetlerini göze alamamaları nedeniyle, destekledikleri vekiller üzerinden gerçekleştirdikleri savaşlar ile birbirlerini zayıflatmaya çalışmışlardır. Örneğin Sovyet-Afgan Savaşı esnasında kullanılan radikal savaşçılara verilen destek, ABD'nin 11 Eylülde büyük terörist eylemlere ve eylemler neticesinde iki savaşın meydana gelmesine neden olmuştur.

Nye ve Keohane aynı çalışmalarında kompleks karşılıklı bağımlılık durumunun tespitini yapmış ve buna dair öngörülerde bulunmuştur. Kompleks karşılıklı bağımlılık, realist yaklaşımların öngördüğü uluslararası ilişkiler sisteminin temel varsayımlarının tersine, politik konular arasında hiyerarşik fark bulunmayan devlet tekelinde olmayan kantağın, çok sayıda ülkedeki toplumlar tarafından pek çok kanaldan gerçekleştirilmesi ve bu durumun sonucu olarak da bir devletin diğer devlete karşı kuvvet kullanımını ortadan kaldıracığına dair Nye ve Keohane'nin tezidir.³⁷ Nye ve Keohane, bu yapının tesisinde uluslararası örgütlerin önemine işaret etmiştir.³⁸

Nye ve Keohane'nin bu savları değerlendirildiğinde uluslararası ilişkilerde geleneksel aktör, yüksek politika ve alçak politika ayrımına karşı çıktıkları ve kompleks karşılıklı bağımlılığın kuvvet kullanımını uygulama dışında bırakarak daha güvenli bir uluslararası toplu durum oluşturacağına dair saptamalar yapmışlardır. Ayrıca uluslararası örgütlere dair vurguları liberal geleneğin diğer süreçleri ile de paralellik arz etmektedir.

Bruce Russett ve Michael W. Doyle gibi liberal düşünürler tarafından tekrar çalışılan Demokratik Barış Teorisi, kökeni aydınlanma dönemine kadar uzanan bir başka liberal bakış açısıdır. Doyle, 1986 yılında yayınladığı "Liberalism and World Politics" başlıklı makalesinde; Schumpeter'in "Liberal Pacifism/Liberal Barışseverlik", Machiavelli'in "Liberal Imperialism/Liberal Emperyalizm" ve Kant'ın "Liberal Internationalism/Liberal Enternasyonecilik" teorileri bağlamında³⁹ liberalizmi barışın tesisi açısından değerlendirmiştir. Doyle, çalışmasında savaşlardan ancak demokratik liberal rejimlere sahip devletler aracılığı ile

³⁷ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, **a.g.m.**, s.731.

³⁸ Robert O. Keohane, Joseph S. Nye, **a.g.m.**, s.738.

³⁹ Michael W. Doyle, "Liberalism and World Politics", **The American Political Science Review**, Vol. 80, No. 4, 1986, s.1151.

kaçınılabileceğini ileri sürmüştür.⁴⁰ Doyle’unda çalışmalarında da görüldüğü gibi, liberalizm, güvenlik konuları açısından savaşların yokluğuna odaklanmıştır. Ancak ABD’nin terörle savaşında olduğu gibi liberal rejimlere sahip devletlerin dahi müsamaha edilemeyen travmalar sonucunda savaştıkları ve şiddeti kabullenir hale geldikleri görülmektedir.

1.2.2. Realist Düşünürlere Göre Güvenlik

Antik dönemlerden aydınlanma dönemine kadar siyaset üzerine ortaya konan eserlerin çoğu benzer şekilde yöneticiye tavsiye niteliğinde güç motivasyonlu çalışmalardır.⁴¹ Bu çalışmalara göre güvenlik ancak diğer yönetimlerden güçlü olarak sağlanabilecektir. Bu çalışmaların uluslararası ilişkiler disiplinine yansması Edward Hallett Carr’ın “The Twenty Years' Crisis 1919-1939 an Introduction to The Study of International Relations” adlı kitap çalışmasıyla ile olmuştur.

Carr, disiplinde realist yaklaşımının temellerini attığı çalışmasında, disiplinin kuruluşunda hâkim paradigma olan enternasyonalist liberalizme karşı sert eleştirilerde bulunmuş⁴² ve siyasi gerçekçiliğin kurucusu olarak nitelendirdiği Machiavelli’nin çalışmalarından disipline dair çıkarımlarda bulunmuştur.⁴³ Carr’ın başlattığı realist akım, liberal enternasyonalizme göre daha uzun soluklu olmuş, Soğuk Savaş bitimine kadar hâkim paradigma olarak yerini korumuştur.

Carr, disiplinin kuruluşu aşamasında, Birinci Dünya Savaşı akabinde savaşın gündem dışı kalmasını sağlamak amacıyla ortaya atılan kolektif güvenlik ve Milletler Cemiyeti’nin kurulması fikri bağlamında liberalizmin güvenlik anlayışını irdelemiş, dünya devleti ve kolektif güvenliğin, tarafların bu kavramlardan farklı beklentileri ve anlamlandırmaları olduğu için reel bir bakış olmadığını ve hatta Milletler Cemiyeti’nin ikinci genel kurulunda silahsızlanmaya yönelik çıkan

⁴⁰ Michael W. Doyle, **a.g.m.**, s.1163.

⁴¹ Belirtilen çalışmalara: Thucydides, **Peleponnesos War**; Nizamülmülk, **Siyasetname**; Machiavelli, **The Prince**; Ebu Necip Suhreverdî, **Yönetenlerin Yönetimi** örnek verilebilir.

⁴² Edward Hallett Carr, **The Twenty Years' Crisis 1919-1939 an Introduction to The Study of International Relations**, Macmillan & Co. Ltd.,2. Baskı, London, 1946, s.39.

⁴³ Edward Hallett Carr, **a.g.e.**, s.63-65.

anlaşmazlığın bunun ispatı niteliğinde olduğunu vurgulamıştır.⁴⁴ Carr'ın işaret ettiği gibi Milletler Cemiyeti, barışın korunması açısından işlevini yerine getiremese de, Birleşmiş Milletler'in oluşumu açısından önemli bir örneği teşkil etmiştir. Savaşın galiplerinin oluşturduğu düzen adil olmasa da altmış yıla yakın bir sürede yeni bir dünya savaşının meydana gelmesini önlemiştir.

Carr, ayrıca Roma dönemine atıf yaparak güçlünün statükoyu korumak maksatlı güvenlik söylemini⁴⁵, o dönemdeki uluslararası sistemin oluşturulmasına dair söylemlerle eşleştirmiştir. Carr, bu duruma örnek olarak da, Tonybee'nin "Britanya'nın güvenliği, tüm dünyanın yüksek çıkarıdır." sözünü dile getirmiştir.⁴⁶

Güçlünün çıkarlarını korumaya yönelik, hukuk ve düzen oluşturmanın güvenliği sağlamadaki başarısızlığı, geçmiş dönemlerde de defaten yaşansa da günümüzde de ABD açısından benzer ifadeler, uluslararası güvenlikle eşleştirilerek belirtilmektedir. Ancak güçlünün içerisinde olmayan bir sistemin işlerliği de tartışmalıdır.

Carr, uluslararası sistemde sürekli değişimin savaşla ya da barışçıl yollarla daima yaşanacağını, barışçıl yollarla değişimin gerçekleşebilmesi için zor ve rızanın aynı anda kullanılması gerektiğini ileri sürmüştür.⁴⁷ Carr, ayrıca bu rıza ve zorun, uluslararası toplumun en çok birbirine yakınlaştığı bir tek gücün yükseldiği bir dönemde yaşanabileceği analizini yapmıştır.⁴⁸ Carr, büyük ses getiren bu çalışmasında ileri sürdüğü görüşler alanda gerçekçi bakış açısının temellerini atarken, güç, rıza, zor ve ahlak bağlamındaki değerlendirmeleri ve liberalizme yönelik ağır eleştirileri alandaki ilk büyük tartışmanın önünü açmıştır.

Carr'dan sonra realizmin ve disiplinin önemli bir çalışması, Hans Joachim Morgenthau tarafından yapılmıştır. Morgenthau, "Politics Among Nations: the Struggle for Power and Peace" adlı çalışmasında, gerçekçiliğin altı temel ilkesini belirlemiştir. Morgenthau altı ilkesinde özetle; antik dönem felsefecilerinin çalışmalarında ilkelerini belirlediği insan doğasını göz önünde bulundurarak politik gerçekçilerin yönetim tarzını belirleyebileceğini, bu doğrultuda devlet adamlarının

⁴⁴ Edward Halett Carr, **a.g.e.**, s.8-10.

⁴⁵ Edward Halett Carr, **a.g.e.**, s.82.

⁴⁶ Edward Halett Carr, **a.g.e.**, s.77.

⁴⁷ Edward Halett Carr, **a.g.e.**, s.218.

⁴⁸ Edward Halett Carr, **a.g.e.**, s.232.

alacağı kararların akılcı bir şekilde olabileceğini ve dış politikanın güç ve çıkar maksimasyonuna ulaşmak amacıyla yapılması gerektiğini iddia etmiştir.⁴⁹ Lakin güç ve çıkar maksimasyonuna yönelik üretilen politikaların, dünyanın kit kaynaklarını paylaşmada ortaya çıkaracağı rekabet, diplomatik yollardan çözülmediği takdirde, çatışmaya ve akabinde savaşa dönüşeceği aşikârdır.

Morgenthau, Birinci Dünya Savaşı'ndan beri oluşturulmaya çalışılan dünya sisteminin, statükonun devam ettirilebilmesi amacıyla uluslararası barışın ve güvenliğin göz ardı edilerek bölgesel düzenlemeler şeklinde yapılmaya çalışıldığına işaret etmiştir.⁵⁰ Bu nedenle Morgenthau, kolektif güvenliğe yönelik çabaların, oluşturulacak yasaların uygulanabilmesini sağlayacak icrai bir güç olmadan ulaşılabileceği oldukça zor bir girişim olduğunu belirtmektedir.⁵¹ Ayrıca hükümetlerin uluslararası hukuktan doğan zorunlulukların dış politika ve çıkarlarının üstüne çıkarak onlara zarar verebileceğinden endişe ederek kuralların muğlak olmasını sağladıklarını ve bu muğlaklığın kendi amaçlarına ulaşmak amacıyla kullanıldığını vurgulamıştır.⁵²

Morgenthau'nun bu tespitini, Birleşmiş Milletler örneğinde, terörizmle mücadeleye dair pek çok anlaşmanın oluşturulma süreçlerinde görmek mümkündür. Ulusal çıkar peşinde koşan devletler, terörizm gibi sınır aşan bir güvenlik sorununun çözümüyle ilgili tüm girişimlerde engelleyici rol üstlenmiştir.

Morgenthau'ya göre uluslararası barış, ulusal egemenliğin sınırlandırılması neticesinde ve moral, sosyal ve politik koşullar sonucu ulaşılamaz olması nedeniyle dünya devleti aracılığıyla sağlanamaz. Ancak politik çatışmaların azaltılması ve iki süper güç arasındaki katastrofik bir savaşın engellenmesi şarttır. Bu manada Morgenthau, ebedi barışın sağlanmasının ancak uzlaşıyla, bunun yolunun ise diplomasi olduğunu ifade etmiştir.⁵³ Ayrıca Morgenthau, uluslararası sistemde güç mücadelesiyle güç dengesinin sağlanabileceğini ileri sürmüştür.⁵⁴

⁴⁹ Robert Kaufman, "Morgenthau's Unrealistic Realism", *Yale Journal of International Affairs*, Vol.1, Issue 2, 2006, s.25-26.

⁵⁰ Hans Joachim Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York, Alfred A. Knopf Inc., 1948, s.64.

⁵¹ Hans Joachim Morgenthau, *a.g.e.*, s.232.

⁵² Hans Joachim Morgenthau, *a.g.e.*, s.214.

⁵³ Hans Joachim Morgenthau, *a.g.e.*, s.419.

⁵⁴ Hans Joachim Morgenthau, *a.g.e.*, s. 9.

Güç dengesi geçiş dönemlerinde çalışan bir mekanizma olmasına rağmen, diğerlerine göre daha fazla güçlenen bir devlet diğerleri için tehdit oluşturmuş, dengeyi sağlamak adına oluşturulan ittifaklar çoğu zaman savaşa neden olmuştur.

Morgenthau'nun analizleri ulusal güç, çıkar ve uluslararası barışın sağlanma ihtimali üzerine inşa edilmiş, bireyler ulusun kaynaklarından görülerek savaş esnasında, düşman olarak görülüp savaşan konumunda olmasa dahi istem dışı ve kasten öldürüldüğü tespitinde bulunmuştur. Barış zamanında ise kitlesel ölümlerin her ne amaçla olursa olsun kesin olarak sınırlandırıldığını belirtmiştir.⁵⁵ Carr gibi Machiavelli ve antik dönem gerçekçiliğin düşünürlerine atıflarda bulunan Morgenthau, dünya savaşlarının da etkisiyle güvenliği ulusal ve uluslararası bazda düşünmüş, çalışmasında birey güvenliğine büyük bir yer ayırmamıştır.

Realist akımın güvenlik bağlamında bir diğer önemli görüşü "Güvenlik İkilemi/ Security Dilemma" ve kavramı ortaya atan John Herz'den gelmiştir. Herz'e göre, tarihin pek çok kesitinde var olmuş anarşik toplumlarda, bireyler, gruplar ve onların liderleri arasında "Güvenlik İkilemi" yükselmiştir. Herz, bu anarşik ortamda güvenlik ihtiyacı ile hareket eden aktörlerin diğerleri tarafından, saldırıya uğramak ya da yok edilme endişesi ile güç maksimasyonuna gideceğini ve bu durumda diğerleri için endişe ve güvensiz bir ortamın doğmasına neden olacağını ileri sürerek bu kısır döngüyü "Güvenlik İkilemi" olarak adlandırmıştır. Herz, ancak bu rekabetçi ortamın işbirliğini engelleyemeyeceğini belirtmiştir.⁵⁶ Herz'in gücün içerisinde barındırdığı, güvenlik ve güvensizlik potansiyeline işaret eden yorumu, gerçekçiliğin disiplindeki öncüleri olan Carr ve Morgenthau'nun savlarını eleştirir mahiyettedir.

Disiplinde neorealizmin kurucusu olarak kabul edilen Kenneth Waltz, 1979 yılında yayınladığı "Theory of International Politics" isimli çalışmasıyla realizmin dönüşümünü sağlamıştır. Waltz, kitabında realizmin eksiklerini tartışmış, yalnızca devlete odaklanarak teori oluşturulmasının eksik bir yaklaşım olduğu ve devletlerin içerisinde yer aldığı uluslararası sistemin incelenmesinin teorileşme çabalarında

⁵⁵ Hans Joachim Morgenthau, **a.g.e.**, s.177-178.

⁵⁶ John H. Herz, "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", **World Politics**, Vol. 2, No. 2, 1950, s.157.

daha olumlu sonuçlar vereceğine işaret etmiştir.⁵⁷ Waltz uluslararası sistemin, dünya devleti olmadığı için anarşik bir yapıda olduğu saptamasında bulunmuştur. Waltz, devletlerin eylemleri sonucu anarşik olan uluslararası sistemin durağan ve çok da barışçıl olmadığını, barışın ancak güç dengesiyle tesis edilebileceğine vurgu yapmıştır.

Güç dengesi teorisinin temel faraziyeleri olarak devletin en azından kendisini koruma arzusunda olması ve maksimum olarak ise evrensel hâkimiyet arzusu olması gerektiğini Waltz ileri sürmüştür. Waltz bu arzuların gereği olarak devletlerin içeride, askeri, ekonomik ve strateji geliştirme yönünde potansiyeli fazlalaştırmaya dayalı faaliyetler yürütürken, dışarıda kendi ittifakını güçlendirip geliştirirken karşı ittifakların zayıflamasına yönelik çalışma yürütmelidir. Güç dengesinin sürdürülebilirliği ve barışın devamlılığı açısından iki güce dayalı iki kutuplu sistemin daha avantajlı olduğunu belirten Waltz, bunun gerekçesi olarak ise kendi gücüne dayalı hareket eden merkezi güçlerin, ittifakın diğer devletlerinden etkilenmeyerek daha istikrarlı politikalar izlemeleri olarak açıklamıştır.⁵⁸ Waltz iki süper gücün barışın tesisi ve diğer devletlerin güvenlik sorunları için çalışmaları gerektiğine işaret ederken, küresel sorunların ancak önemli sayıda devletin birlikte çaba göstermesiyle çözülebileceğine belirtmiştir.

Çalışmasında Waltz, ulus altı grupların güvenliğine değinmezken, ulus altı gruplara, uluslararası barışın devamı için liderlerinin maceracı politikalarını ve eylemlerini engellemelerini salık vermiştir.⁵⁹ Kenneth Waltz ve John Mearsheimer gibi neorealistlerin çalışmalarından, neorealizmin güvenliği ya da güvensizliği uluslararası sistemin yapısından kaynaklandığının temel savı olduğu anlaşılmaktadır. Neorealizm, uluslararası sistemin anarşik olduğu ve bu durumun sürekli olduğunu ileri sürmektedir. Örneğin Mearsheimer, 1990 yılında yayınladığı “Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War” başlıklı makalesinde, gelecekte de geçmişte olduğu gibi şiddetin devam edeceğini, Soğuk Savaş’ın bitimiyle birlikte çok kutupluluğun Soğuk Savaş dönemindeki iki kutupluluğun

⁵⁷ Yücel Bozdağlıoğlu, “Neorealizm”, ed. Haydar Çakmak, **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, Barış Kitapevi Ltd. Şti., Ankara, 2007, s.143-144.

⁵⁸ Kenneth Waltz, **Theory of International Politics**, Addison-Wesley Publishing, California, 1979, s.115-119.

⁵⁹ Kenneth Waltz, **a.g.e.**, s.206-211.

istikrarının yerine 17. yüzyıl güç dengesi dönemini tekrar getireceğini ve yükselen ırkçılığın ve etnik rekabetin doğurduğu çatışmaların yayılacağını vurgulamıştır.

Mearsheimer, başka bir çalışmasında savaşın, uluslararası politikanın rekabetçi yapısı nedeniyle doğa olayları gibi her an gerçekleşmesinin mümkün olduğunu iddia etmektedir. Mearsheimer, işbirliğinin mümkün olduğunu ancak güvenlik odaklı rekabetin gerekliliklerinin aşılamayacağı ve daimi barışın devletlerin rekabetçi yapısını değiştirmeyecekleri için sağlanmasının düşük bir ihtimal olduğuna vurgulamaktadır.⁶⁰ Realist akımın düşünürleri güvenliği, devlet ve ulus üstü uluslararası güvenlik bağlamında değerlendirmiş ve ulus altı varlıklar için güvenliği değerlendirmemişlerdir. Bireyler devletin kaynaklarından görülmüş, üst kimlik içerisinde eritilmiştir.

1.2.3. Kopenhag Okuluna Göre Güvenlik

1983 yılında Barry Buzan'ın "People, States and Fear" adlı kitabını yayınlamasıyla birlikte pek çok bilim adamının güvenlik konusunda fikirlerini etkilemiştir. Buzan'ın kitabının 1991 yılında ikinci baskısı, Kopenhag'daki Barış ve Çatışma Araştırmaları Merkezinde güvenlik problemlerinin araştırılmasının ilerletilmesinde teşvik edici olmuştur. Buzan'ın çalışmalarının yanı sıra Ole Wæver gibi diğer araştırmacıların da katılmasıyla güvenlik konularında toplumsal kimliklerinde dâhil edildiği bir okul anlayışı oluşturulmuştur.⁶¹

Okulun temellerinin atılmasında ana sütunu oluşturan "People, States and Fear" adlı çalışmasında Buzan, devletlerin varlığının ve gelişiminin devam etmesi diğer devletler için güvensizlik ortamı oluşturmakta olduğunu ileri sürmüştür.⁶² Buzan'ın bu çıkarımı güvenliğin merkezi unsuru olarak devleti görmesi ve uluslararası sistemi anarşik olarak değerlendirmesinden kaynaklanmaktadır.

⁶⁰ John Baylis, "The Concept of Security in International Relations", ed. Hans Günter Brauch, Navnita Chadha Behera, Béchir Chourou v.d., **Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century**, Springer, New York, 2008, s.496.

⁶¹ Bill McSweeney, "Identity and Security: Buzan and the Copenhagen school", **Review of International Studies**, Vol. 22, No. 1, 1996, s.81.

⁶² Barry Buzan, **People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations**, Wheatsheaf Books Ltd, Brighton, 1983, s.1.

Buzan çalışmasında disiplinde güvenlik konularında genellikle ihmal edilen bireysel güvenliğe yer vermiştir. Buzan, yaşam, sağlık, statü, zenginlik ve özgürlük konularının bireyin güvenliği içerisinde yer aldığına vurgu yaparak bireysel güvenliği tanımlamanın oldukça zor olduğuna işaret etmiştir.⁶³ Buzan'ın bu vurgusu aslında bireyin güvenlik yelpazesini genişletici niteliktedir.

Buzan aynı zamanda bireysel güvenlik ile ulusal güvenlik arasında bağlantı olduğunu ileri sürmektedir.⁶⁴ Örneğin günümüzde uluslararası güvenlik açısından büyük önem arz eden ancak ulusal güvenlik açısından da oluşturduğu güvenlik tehdidi yadsınamayacak terörizm stratejisinin uygulanmasının bireysel güvenliği de etkilerinin olduğunu belirtmiştir. Buzan, terörizmin siyasi şiddetin diğer türleri gibi direk olarak çoğu zaman bireyleri hedef almasa da bireyler arasındaki güvenlik tehdidi algısını yükselteceği değerlendirmesinde bulunmuştur. Ayrıca Buzan'a göre terörizmle mücadele için devletlerin alacağı tedbirler de bireylerin hayatını oldukça zorlaştıracaktır.⁶⁵

Buzan'ın bu saptamasının El-Kaide Terör Örgütü'nün 11 Eylül eylemleri akabinde bir örneği, ABD'nin topraklarında vurulmasının yarattığı panikle çıkarılan yasalar ve gündelik yaşamı etkileyen uygulamalarla Amerikan halkı yaşamıştır. Olayın oluşturduğu travmatik ortamda vatandaşlar için normal kabul edilen uygulamalar, özel hayatın prizma gibi programlarla izlendiğinin medyada yer almasıyla güvensizlik ortamının oluşmasına neden olmuştur.

Buzan, terörizm ve bireysel haklar noktasında daha ileri bir saptamada bulunarak, terörizm stratejisinde Kitle İmha Silahlarının (KİS) kullanılması ihtimalinin güvenlik ve bireysel haklar arasında eşi benzeri görülmemiş bir meydan okuma ortaya çıkardığını ifade etmiştir. Bu ve diğer tehditler Buzan'a göre güvenliği sağlamada devlete büyük görevler verirken vatandaşlara da bireysel külfetler doğurmaktadır.⁶⁶ Günümüzde de devam eden bu ikilem devletlerin terörizmle stratejisiyle mücadelesini zorlaştırıcı ya da muhaliflere karşı devlet şiddetini meşrulaştırıcı bir rol oynamaktadır.

⁶³ Barry Buzan, **a.g.e.**, s.18.

⁶⁴ Barry Buzan, **a.g.e.**, s.22.

⁶⁵ Barry Buzan, **a.g.e.**, s.27.

⁶⁶ Barry Buzan, **a.g.e.**, s.27.

Bu bağlamda Buzan, 1980'li yıllardaki batı ülkelerinin güvenlik güçlerinin sivil özgürlüklere karşı uyguladığı anti-terör pratiklerinin tekrar değerlendirilmesi gerektiği eleştirisinde bulunmuştur.⁶⁷ Ayrıca Buzan bireylerin ve ulus altı grupların, ulusal güvenliği dört şekilde etkileyebileceğine dair bir tasnifte bulunmuştur. Birincisi, bireyler ve ulus altı gruplar gerçekleştirecekleri, suikastlar, terörist eylemler, ayrılıkçı hareketler, darbe ve devrim girişimleri gibi sorunlarla ulusal güvenliği tehdit edebilir. İkincisi, vatandaşlar beşinci kol faaliyeti kapsamında başka bir devletin çıkarları doğrultusunda hareket edebilir. Üçüncüsü, kamuoyu devletlerin yürüteceği reel politikaları olumsuz yönde etkileyebilir. Dördüncüsü, bireyler devlet yönetiminde yer alırken aldıkları yanlış ya da yetersiz kararlar neticesinde ulusal güvenliği tehlikeye atabilir.⁶⁸ Buzan bu tasnifiyle, realizmin ve liberalizmin devleti oluşturan bireylerin, devlet politikalarına dolayısıyla güvenlik konularına etkilerini, insan tabiatına dair sınırlı görüşe sıkıştıran yorumlarına, yeni bir bakış açısı getirmiştir.

Bu manada Buzan, devletin, bireysel güvenliğe pozitif ve negatif etkileri olurken aynı zamanda bireylerin de ulusal güvenliği olumlu ya da olumsuz etkileyeceği yorumunda bulunmuştur.⁶⁹ Buzan, ulusal güvenliğin tamamen devlet ve onun çevresiyle ilgili olduğunu, devletin Hobsçu güvenlik işlevlerini dışa karşı uygulayabilmesi için devletin içerisinde görece olarak istikrarlı olduğunun bir ön kabul olarak alınması gerektiğini iddia etmiştir.⁷⁰ Buzan'ın aynı eseri içerisindeki bu iki saptaması, her ne kadar birbiri ile çelişmekte ise de, uygulamada karşılaşılan bir gerçekliktir. Bu nedenle ülkelerin, ilerleyen süreçte tehdit oluşturabilecek birey ve gruplara yönelik, rızayı artırmak amacıyla politikalar geliştirme zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Buzan'ı çalışmalarıyla Ole Wæver takip etmiş ve Wæver, "Securitization and Desecuritization" başlıklı makalesinde, güvenliğin gündemine dair genişlemeye dikkat çekerken, alışıldık ulusal güvenliğe dair perspektiften bireysel, küresel ya da uluslararası güvenliğe doğru bir kayışın olduğuna işaret etmiştir. Wæver, ekonomik, askeri, siyasi haklar, çevresel endişeler ve kültürel kimlik gibi

⁶⁷ Barry Buzan, **a.g.e.**, s.32.

⁶⁸ Barry Buzan, **a.g.e.**, s.33.

⁶⁹ Barry Buzan, **a.g.e.**, s.34.

⁷⁰ Barry Buzan, **a.g.e.**, s.69.

konuların birey güvenliğini etkilediğini ifade etmiştir. Ancak Wæver, bu bakış açısının olumsuz yönlerinin de olduğunu siyasi olarak arzu edilenlerle güvenlik kavramının eş anlamlı olarak kullanılmaya başladığını belirtmiştir.⁷¹ Wæver, güvenliğin spesifik sorunları tanımlamak için kullanılan bir kavram olduğunu ve sürekli dönüştüğünü⁷², aslında güvenliğin bir söylem edimi neticesinde ortaya çıktığını ileri sürmüştür.

Wæver, güç sahipleri tarafından tanımlanan ve üzerinde durulan konuların güvenlik problemi haline gelebileceğine vurgu yapmıştır. Wæver, bu yeteneği elinde bulduran elitler için güvenliğin lisan oyununun sürdürülmesi gerekli bir durum olduğu tespitinde bulunmuştur. Wæver'a göre günümüzde elitler, kendi sınıfsal çıkarlarını ulusal güvenlik kılıfı ile sunmaktadır.⁷³ Wæver'ın, iktidar sahiplerinin geçmişten beri, çıkarları doğrultusunda, düzen ve tehdit saptaması yaparak kitleler üzerinde güvenlik algısı oluşturmaya dayalı stratejilerin günümüzde dönüşerek, ulusal güvenlik kılıfı içerisinde sunulduğunu belirtmektedir.

Wæver'a göre güvenlik ve güvensizlik birbirine ikili bir zıtlık teşkil etmez; güvenlik, bir güvenlik sorunu ve bu soruna karşı alınmış tedbirlerin mevcudiyetinin belirginleştiği bir durumu ifade ederken, güvensizlik, bir problem ve buna dair bir yanıtın olmaması durumudur. Wæver'a göre bu iki durumun birleşimi güvensizlik sorunsalını şekillendirmektedir. Wæver, güvenlik kavramının göreceli olduğunu, tam manasıyla güvenliğin oluşamayacağını ve güvenlik problemlerinin siyasallaştırılarak ancak olduğu koşullardan uzaklaşabileceği saptamasında bulunmuştur.⁷⁴ Örneğin ABD ve gelişmiş ülkeler açısından teknolojik ve sanal varlıklarına yapılacak saldırıların, vatandaşlar dâhil tüm yapıları üzerinde olumsuz etkileri olacaktır. Ancak Somali'de yaşayan biri için teknolojik ve sanal varlıklara yönelik bir saldırı, yaşamsal seviyede önem arz etmemektedir.

Wæver'ın güvenlik çalışmalarına kazandırdığı "güvenikleştirme" kavramı, söylem eyleminin önemine işaret eden, güç sahiplerinin genellikle siyasi elitlerin belirlediği tehditlerin ve güvenlik konularının kamuoyunu arkasına aldığı anlam

⁷¹ Ole Wæver, **a.g.m.**, s.67.

⁷² Ole Wæver, **a.g.m.**, s.69.

⁷³ Ole Wæver, **a.g.m.**, s.74-75.

⁷⁴ Ole Wæver, **a.g.m.**, s.74-75.

kazandığına vurgu yapmaktadır.⁷⁵ Ancak yukarıda Wæver'ın belirttiği üzere siyasi elitler kimi zaman çıkarları doğrultusunda güvenlikle alakası olmayan konuları ve yersiz tehditleri mevcutmuşçasına hareket ederek güvensizlik algısının yerleşmesine de neden olabilmektedir.

Kopenhag Okulu güvenlik çalışmaları açısından Barry Buzan, Ole Wæver ve Jaap de Wilde, analiz seviyelerini beş başlık altında değerlendirmiştir. Uluslararası sistemi Okul, ilk başlık olarak değerlendirirken, sistemin üst bir otoritenin olmadığı birbirleri ile etkileşen birimlerden oluştuğunu günümüzde tüm dünyayı saran bir sistem olduğunu, ancak geçmişte birbirinden bağımsız uluslararası sistemlerin var olduğu tespitinde bulunmuştur. Okul ikinci analiz seviyesi olarak uluslararası sistemin içerisindeki birbirinden bağımsız ve etkileşim halindeki alt sistemleri ve özelliklerini kabul etmiştir. Okul üçüncü analiz seviyesi olarak devletler, milletler ve ulus ötesi firmalar gibi birimleri incelemiştir. Okul dördüncü analiz seviyesi olarak faaliyetleri etkileyebilecek organize birey gruplarını değerlendirmiştir. Okul'a göre beşinci olarak ise bireyler, analiz seviyesidir.⁷⁶ Okul'un çalışmalarıyla, devlet ve devletler arası mantıkta düşünülen güvenlik konuları genişleme yaşayarak, ulus altı ve üstü ile gezegene dair konuları kapsayacak şekilde ayrıntılı incelenmeye başlanılmıştır.

Okul güvenlik tehdit ilişkisi bağlamında; askeri, politik, ekonomik, toplumsal ve çevresel güvenlik olmak üzere beş başlıkta konuyu değerlendirmiştir. Askeri güvenlik, diğer devletlerin maksatları ve hedefleri bağlamında devletlerin saldırı ve savunma yeteneklerinin karşılıklı etkileşimiyle ilgilidir. Politik güvenlik, ideolojisi, sistemi ve meşruluğu bakımından devletlerin istikrarının devamlılığıyla ilgilidir. Ekonomik güvenlik, devletlerin gücünün ve refahının devamlılığı için kaynaklara, finansa ve piyasalara erişim yeteneğiyle ilgilidir. Toplumsal güvenlik, geleneksel dil kalıplarının, kültürün, dinsel kimliğin, ulusal kimliğin ve geleneğin evriminin devamlılığının sağlanmasının kabul edilebilir şartlar altında gerçekleşmesi ile

⁷⁵ Matt McDonald, "Securitization and the Construction of Security", *European Journal of International Relations*, Vol. 14(4), 2008, s.564.

⁷⁶ Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Lynne Rienner Publishers, Colorado, 1998, s.5-6.

ilgilidir. Çevresel güvenlik, bütün insanlığın varlığı için gerekli bölgesel ve gezegensel biyosferin korunması ile ilgilidir.⁷⁷

Sun Tzu'nun "ordunun büyük bir kısmının yok olduğu bir savaşın kazananı olamaz", görüşü ışığında değerlendirdiğimizde, Soğuk Savaş döneminde, karşı bloğun başlatacağı nükleer bir saldırıya karşı, geliştirilmiş topyekûn bir nükleer karşılık neticesinde, dünyanın insan varlığı açısından gerekli ekolojik düzeni bozacak olması, ulusal güvenlik açısından tartışmalı da olsa kabul görürken, Okul'un açıkladığı üzere toplumsal ve çevresel güvenlik açısından kabul edilemeyeceği aşikârdır.

Yukarıda sıraladığımız konuların yanı sıra Okul'un güvenlik çalışmalarına kazandırdığı diğer bir husus da, bölgesel güvenlik perspektifidir. Barry Buzan ve Richard Little, Avrupa merkezli bir bakış açısı olan Westfalya düzeni doğrultusunda ortaya atılan geleneksel güvenlik çalışmalarının tüm zamanlar ve diğer bölgeler için geçerli bir perspektif olarak kabul edilmesine karşı çıkmakta ve dünyanın diğer bölgelerini analiz etmekte ve bölgesel güvenlik kavramını ortaya atmaktadır.⁷⁸ Okul'un, Buzan'ın çalışmaları önderliğinde başlattığı güvenliğin yeniden düşünülüp, analiz ve konular açısından genişletilerek, sınıflandırılıp değerlendirilmesi, kendisinden sonraki akımlara da yol gösterici bir çaba oluşturmaktadır.

1.2.4. İnşacı Düşünelere Göre Güvenlik

İnşacı yaklaşım, Nicholas Onuf'un 1989 yılında yayınladığı "World of Our Making"le ortaya atılmış, ancak Alexander Wendt'in eserleriyle tartışılmaya başlanmıştır. Onuf, çalışmasında geleneksel teorilerin, sistemin anarşik yapısı ile ilgili ön kabullerini tekrar gözden geçirmiştir. Onuf'a göre anarşik sistem, son yüzyıllarda gelişen devlet içi kamu düzeni ve hukuk normlarının etkisiyle devlet dışı dünyada yer almayan bu düzen ve kural koyucu nedeniyle günümüzde oluşmuştur. Onuf, bu sistemden önceki dönemde, dünya dışı ilahi otoritenin mutlak temsilcisi olan yönetimlere mutlak itaat üzerine inşa edilen yapının, seküler baskılar neticesinde dönüşüme uğrayarak yeni sistemi oluşturduğunu ifade

⁷⁷ Barry Buzan, Ole Wæver, Jaap de Wilde, **a.g.e.**, s.8.

⁷⁸ Bilal Karabulut, **a.g.e.**, s.66-67.

etmektedir. Onuf, anarşide olduğu gibi yapanların ve yapıların birbirini inşa ettiklerini ileri sürmüştür. Onuf, bireylerin ve sosyal kurumların birbirinden önce gelmediğini ve birbiri ile ilişki içerisinde oluştuklarını belirtmiştir.⁷⁹ Onuf'un bu savları, yapıları göz ardı eden liberalizme karşı ve yapanları analizlerinde yeterince yer vermeyen realistlere karşı çıkmaktadır. Ancak Soğuk Savaş süreci akabinde ortaya çıkan etnik çatışmaları açıklama açısından Onuf'un çalışması kayda değerdir.

İnşacı yaklaşıma göre; birincisi beşeri toplumsal yapılar, kolektif düşünceler tarafından inşa edilir. İkincisi ise bu kolektif düşüncelerin oluşturduğu yapılar, aktörlerin kimlik ve çıkarlarını inşa etmektedir. İnşacılığın bu varsayımları nedeniyle Wendt, birinci yaklaşımın idealist, ikinci yaklaşımın yapısal olması nedeniyle inşacılığı, "yapısal idealizm" olarak kabul etmektedir.⁸⁰ Ancak Wendt, uluslararası ilişkiler açısından temel aktör olarak kabul edilebilecek devletlerin davranışlarını, uluslararası sistem yerine çoğunlukla iç politikanın belirlediğine vurgu yapmaktadır.⁸¹

Wendt'e göre; uluslararası siyasette, fikirlere ve sosyal yapılara bağlı olarak, sadece bunlara dayanarak var olan olayları, meydana getirdiklerinde kurucu etkileri mevcuttur. Wendt, bu durumu sahip-köle ve terörizm-ulusal güvenlik söylemi bağlamında açıklamaktadır. Bu varsayıma göre; sahip, köle ilişkisi ile terörizm ulusal güvenlik söylemiyle var olabilmektedir. Lakin kölelerin sahipleri, ulusal güvenlik söylemlerinin terörizmi doğurduğu iddia edilememekle birlikte her iki durumda da aralarında bağıntı bulunmaktadır.⁸²

Modern devletin nitelikleri arasında vaz geçilmez olan "örgütlü şiddet; öldürücü gücün bir grup tarafından eş güdümlü bir şekilde kullanımı" biçiminde tanımlanabilir. Uygulamada uluslararası siyaseti etkileyen, bireysel şiddet, yapısal şiddet ve örgütlü olmayan şiddet (ayaklanma vs.) türleri bulursa da, örgütlü şiddet yetkisi devlet olmanın belirgin özelliği olması nedeniyle önemlidir.⁸³ Bu örgütlü

⁷⁹ Martin Griffiths, Steven C. Roach, M. Scott Salomon, **Fifty Key Thinkers in International Relations**, çev. CESRAN, Nobel, Ankara, 2011, s.132-133.

⁸⁰ Alexander Wendt, **Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi**, çev. Helin Sarı Ertem, Suna Gülfer İhlamur Öner, Küre Yayınları, İstanbul, 2012, s.16.

⁸¹ Alexander Wendt, **a.g.e.**, s.17.

⁸² Alexander Wendt, **a.g.e.**, s.117.

⁸³ Alexander Wendt, **a.g.e.**, s.256.

şiddet günümüz dünyasında, BM bünyesinde ve uluslararası antlaşmalarla içte ve dışta, güvenlik ve özgürlük dengesi bağlamında sınırlandırılmaya çalışılsa da tabiatı gereği bu çabalar sınırlı kalmaktadır.

Devletin bu tekelinin iki boyutu bulunmaktadır. Devlet açısından birincisi, güç kullanma yetkisine sahip kurumlar eş güdümlü çalışmalı, ikincisi her biri bir diğerine yönelik tehdidi kendine karşı kabul etmeli ve ortak savunma yapmalıdır. Bu durum uluslararası ilişkilere de yansımıştır. Uluslararası ilişkilerde rakip devletlerin bir araya gelerek oluşturduğu birleşme kolektif güvenlik yapılarını oluşturmuştur.⁸⁴ Devletlerin bu meşru tekelini açıklamak oldukça zordur. Ancak vatandaşlarının bireysel çıkarına olmadığı durumlarda dahi devlet bu tekelini kullanır.⁸⁵ Burada önemli olan husus, devletin bu tekelinin meşruiyeti değil, oluşturduğu etkidir.⁸⁶ Kimileri için güvenlik unsurunu oluşturan bu tekel, kimi gruplar için tehdit ögesi olmaktadır. Wendt, uluslararası toplu durumun ontolojik olarak, devletlerin, düşünceler aracılığıyla birbiriyle ilişki içerisinde olması manasında sosyalken, bu düşüncelerin devletlerin kimliklerini tanımlaması açısından inşacı olduğunu⁸⁷ ileri sürmektedir.

Wendt'in belirttiğinin tersine terörizm stratejisini uygulayanlar, doğal süreçler neticesinde oluşacak kolektif düşünceleri kendi hedefleri istikametinde yönetsel değişiklikler yapma adına, suni bir biçimde şiddeti araçsallaştırarak elde etmektedir. Bu hedeflere ulaşmak için devletin kullanımında olan şiddet tekelini kabul etmeyen terör örgütleri kendi kamu düzenlerini topluma rağmen inşa etme çabası içerisindedir.

1.2.5. Eleştirel Düşünürlere Göre Güvenlik

Günümüzde Jürgen Habermas'ın çalışmalarıyla katkı sağladığı, geçmişi 1920'lerden itibaren Frankfurt Sosyal Araştırmalar Enstitüsünde çalışmalarını yürüten Theodor Adorno, Max Horkheimer, Herbert Marcuse, Walter Benjamin ve Eric Fromm gibi yazarların fikirlerine dayanan eleştirel düşünce sistemi, çok sayıda

⁸⁴ Alexander Wendt, **a.g.e.**, s.257.

⁸⁵ Alexander Wendt, **a.g.e.**, s.258.

⁸⁶ Alexander Wendt, **a.g.e.**, s.259.

⁸⁷ Alexander Wendt, **a.g.e.**, s.259.

disiplinde etkili olmuştur. Uluslararası ilişkiler disiplinine yansımaları ise Marksist düşünür Antonio Gramsci'nin çalışmalarından etkilenen Robert W. Cox'un çalışmalarıyla ortaya çıkmıştır.⁸⁸

Eleştirel akımın güvenliğe bakış açısını aslında, Barry Buzan öncülüğündeki Kopenhag Okulu'nun fikirleri etkilemiştir. Güvenliğe dair konuların teorik manada Kopenhag Okulu tarafından genişletilmesi ve derinleştirilmesi, eleştirel akımın etkileriyle birleşerek çok sayıda akademik çalışmaya yansımıştır. Ken Booth çalışmasını bu dönemde yayınlamıştır. Booth, 1991 yılında yayınladığı "Security and Emancipation" başlıklı makalesinde geleneksel güvenlik bakış açısını eleştirmiş ve geleceğe dair teorik öngörülerde bulunmuştur.

Booth, Soğuk Savaş süresince hâkim paradigma olarak realizmin, ulusal güvenlik konseptiyle, güçlü devletler için askeri tehdit, statükonun devamı ve devlet merkezli olması dolayısıyla güvenlik konularına bakış açısını, Soğuk Savaş sonrası dönem için yetersizliğini işaret ederek eleştirmiştir.⁸⁹ Booth, güvenlik konularını daha insan merkezli düşünmüş, yeni güvenlik sorunlarını tehditler bağlamında değerlendirerek, bireylerin ve ulusların çıkarlarını komşu devlet ordularından ziyade, ekonomik çöküş, politik baskılar, kıtlık, aşırı nüfus artışı, etnik çatışmalar, doğanın tahribatı, terörizm, organize suçlar ve doğal felaketlerin daha fazla tehdit ettiğine vurgu yapmıştır. Bu manada devletler için iç tehditlerin günümüzde daha önemli hale geldiğini, bu durum aynı zamanda güvenlik tehdidi olarak görülen milyonlarca vatandaşı etkilediğine işaret etmiştir.⁹⁰ Bu kısır döngü, birey devlet ilişkisinde karşılıklı olarak, diğerinin tehdit olarak algılanılmasına neden olmaktadır. Booth, bu sorunun aşılması için bireysel ve toplumsal olarak özgürleştirmenin gerçekleştirilmesi gerektiğini, ancak bu şekilde bir madalyonun iki yüzü olan güvenlik ve özgürleştirmenin birleşerek gerçek güvenliğin ortaya çıkacağını ileri sürmüştür.

Booth'a göre güvenlik, tehditlerin yokluğu olarak kabul edilirse özgürleştirme, bireylerin ve toplumun fiziki ya da insani hiçbir engel olmadan seçtiklerini yapmayı gerçekleştirmesidir. Booth, savaşların ya da savaş tehdidinin,

⁸⁸ Volkan Yaramış, Klevis Kolasi, "Eleştirel Teori, Hegemonya ve Güvenlik", **Uluslararası İlişkiler Teorileri: Temel Kavramlar**, ed. Mehmet Şahin, Osman Şen, Kripto Kitaplar, Ankara, 2014, s.172-176.

⁸⁹ Ken Booth, "Security and Emancipation", **Review of International Studies**, Vol. 17, No. 4, 1991, s. 318.

⁹⁰ Ken Booth, **a.g.m.**, s. 318.

özgürleştirmenin önündeki önemli engeller olarak değerlendirirken, yoksulluk, politik baskılar, eğitim yoksunluğu gibi konuları da engeller arasında dâhil etmektedir. Booth, özgürleştirmenin teorik olarak güvenlik olduğunu ve güç ya da düzen olmadan özgürleştirmenin güvenliği üreteceği tezini savunmuştur.⁹¹ Ancak Booth devletlerin gelecekte de öncelikli referans konusu olacağını belirtmektedir.⁹² Booth, devleti, sadece güvenlik sağlayıcı bir yapı olarak değil aynı zamanda güvenliği, özgürleştirme yaparak sağlayan, özgürlüklerin koruyucu şemsiyesi biçiminde kabul etmektedir.

Gerçek güvenliği özgürleştirme olarak kabul eden Booth, güvenliği göreceli bir kavram olarak kabul etmekte, mutlak güvenlik ve güvensizliğin hayal ya da kâbus şeklinde değerlendirmektedir.⁹³ Booth, dünya güvenliğini, bireylerin ve grupların, diğerlerinin özgürlükleri ile uyumlu şekilde, yaşamlarını devam ettirmenin üzerindeki mevcudiyetlerine yönelik tehdit ve risklerin azaltılması biçiminde tanımlamıştır.⁹⁴ Eleştirel güvenlik, Booth'un çalışmalarının yansıttığı üzere güvenliği genel itibariyle, bireye yansıyan yönüyle incelemektedir.

1.2.6. Feminizme Göre Güvenlik

Feminizme dair çalışmalar disiplinde 1980'li yıllarda başlamış ve 1990'larda Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte zirveye çıkmıştır. Feminizmin disiplinindeki en önemli isimleri, Jean Bethke Elshtain, Cynthia Enloe ve J. Ann Tickner kabul edilirken günümüzde pek çok araştırmacı, disiplini feminist bir bakış açısıyla değerlendirmeye çalışmaktadır. Feminist çalışmalarda güvenliğe dair konular önemli bir yer tutmaktadır.

1980'li yıllardaki çalışmalarıyla, disiplinde feminist düşüncenin önderlerinden sayılan Jean Bethke Elshtain göre feminizm, gücü merkeze alan analizleri eleştirerek gücü çevreye çekerek küme düşürmektedir. Elshtain'a göre savaş ve savaş söylemi politik realizmin bir parçasını oluşturmaktadır.⁹⁵ Elshtain,

⁹¹ Ken Booth, **a.g.m.**, s.319.

⁹² Ken Booth, **a.g.m.**, s.320.

⁹³ Ken Booth, **Theory of World Security**, Cambridge University Press, Cambridge, 2007, s.105.

⁹⁴ Ken Booth, **a.g.e.**, s.4.

⁹⁵ Jean Bethke Elshtain, "Reflections on War and Political Discourse: Realism, Just War, and Feminism in a Nuclear Age", **Political Theory**, Vol. 13, No. 1, 1985, s.54-55.

uluslararası ilişkilerin eril bir şekilde analiz edildiğini, eril şiddetin aile ve uluslararası ilişkilerde yer aldığını, kadınların devletin güvenliğinin korunması için yapılacak savaş hazırlıkları dönemi olan barış sürecinde bile tehdit altındaki kadınların evlerinde dahi güvende olmadığına işaret etmektedir. Elshtain'a göre kadın uluslararası savaş kurumlarında yok sayılarak kahramanlaştırılan savaşçı erkek profilinin yanında düşük bir statüde değerlendirilmektedir.⁹⁶ Elshtain, söylemden algıya, sembolden reel politiğe öne çıkarılan erilliğin, şiddetin yerleştiği bir zemini oluşturduğunu öne sürmüştür. Elshtain'dan sonra gelen J. Ann Tickner da, iki dünya savaşının da etkisiyle disiplindeki realizmin çıkarımlarını eleştirmiştir.

Tickner, savaş ve çatışmanın realizmin etkisiyle disiplinde Thuyddides ve Machiavelli'nin bakış açısında radikal olarak değerlendirildiğine işaret etmektedir. Tickner, Soğuk Savaş boyunca realizmin alandaki baskınlığı sonucu ABD/SSCB rekabetine ve ulusal güvenliğe odaklanıldığına vurgu yapmaktadır. Ancak Soğuk Savaş'ın bitimiyle realizm ve onun ulusal güvenliği dair çıkarımları sorgulanmaya ve şüpheyile yaklaşılmaya başlandığını ve bu süreçte de feminizmin eleştirel yaklaşımını ortaya koyduğunu Tickner ifade etmektedir.⁹⁷ Tickner ve Elshtain, disiplindeki etkisi ve bireyin cinsiyetinin, güvenliğe yansımaları gibi ulus altı analiz seviyelerini görmezden gelen realizmin varsayımlarını sorgulamıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın her alana yansıyan ağır baskılarının ortadan kalkması ile birlikte, feminist yaklaşım tezlerini ortaya koymaya başlamıştır.

Ayrıca Tickner, bireysel ve toplumsal güvenlik açısından feminizmin, özellikle cinsiyet hiyerarşisi gibi grupların ve bireylerin güvenliğe olan negatif etkisini cinsiyeti merkeze alarak analiz yapmaya çalıştığını, ayrıca feminizmin eleştirel teoriler gibi güvenliğin kimlik ve kültürle ilişkisi olduğunu kabul ettiğini belirtmiştir.⁹⁸ Feminizm, eleştirel teorilerin güvenliğe dair bakış açısını derinleştirmesine ve genişletmesine dayanak noktası sağlarken, merkeze cinsiyeti koyarak daha farklı bir perspektiften konuyu değerlendirmiştir.

⁹⁶ Christine Sylvester, **Feminist International Relations: An Unfinished Journey**, Cambridge University Press, Cambridge, 2002, s.43.

⁹⁷ J. Ann Tickner, **Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post-Cold War Era**, Columbia University Press, New York, 2001, s.36.

⁹⁸ J. Ann Tickner, **a.g.e.**, s.48.

Tickner, şiddetin ve güvensizliğin çok boyutlu ve geniş düzeyli olarak düşünülmesi gerektiğini, fiziksel, yapısal ve ekolojik içeriklerinde bulunduğu uluslararası sistemin güvenliğinden ya da devletin güvenliğinden birey ve toplum güvenliğine derinlemesine bir perspektiften feminizmin baktığına işaret etmektedir.⁹⁹ Tickner'in bir diğer eleştirisi de ulusal güvenliğe odaklanması üzerinedir. Tickner, güvenliğin sadece ulusal güvenlikle olmayacağını, cinsiyet ve diğer toplumsal hiyerarşilerin etkisi, küresel ekonomi, kaynakların eşit dağılmaması ve insan güvenliğinin de küresel güvenliği etkileyeceğini iddia etmiştir.¹⁰⁰

Elshtain gibi Cynthia Enloe da savaşın ve çatışmanın yanında evdeki özel hayatında da kadınlar için güvensiz ortamlar olduğuna vurgu yapmaktadır.¹⁰¹ Enloe'nun 1989 yılındaki "kişisel olan uluslararasıdır ve uluslararası olan kişiseldir." açıklaması¹⁰² alanda ses getirmiş ancak mahremiyet ve özel hayat açısından eleştirilmiştir. Enloe'nun savaşa dair retoriğe eleştirileri sadece ölümler üzerine değildir. Aynı zamanda savaşa dair söylemler üzerinden de eleştiriler yapmaktadır. Enloe, kadınların ataerkil devlet yapılarında, vatansever anne olabilirken vatansever olamamakta olduğunu eleştirmektedir.¹⁰³

Yukarıda değindiğimiz feminist bakış açısına dair çalışmaların tamamına yakını güvenlik ve savaş bağlamında değerlendirmelerde bulunmuştur. Bunun başlıca nedeni disiplinde feminizme dair çalışmaların, güvenlikle ilgili çalışmaların arttığı döneme denk gelmesidir. Ancak kadına dair alışıla geldik rol planlamasının ve tarihsel kadın tecrübesinin bu konuda etkileri bulunmaktadır. Feminizme göre kadın savaşlarda sadece ölmemekte, tecavüze uğramakta,¹⁰⁴ kıt kaynaklardan daha az faydalanmakta ve sosyal kimlik açısından ikincilliği daha derin şekilde pekişmektedir.¹⁰⁵ Feminizme dair çalışmaların çoğunluğunda belirtildiği üzere

⁹⁹ J. Ann Tickner, *a.g.e.*, s.62.

¹⁰⁰ J. Ann Tickner, *a.g.e.*, s.63.

¹⁰¹ Cynthia Enloe, *The Curious Feminist: Searching for Women in a New Age of Empire*, University of California Press, 2004, Los Angeles, s.224.

¹⁰² Laura Sjoberg, Sandra Via, "The Interrelationship between Gender, War, and Militarism", ed. Laura Sjoberg, Sandra Via, *Gender, War and Militarism: Feminist Perspectives*, California, ABC-CLIO, LLC, 2010, s.233.

¹⁰³ Cynthia Enloe, *a.g.e.*, s.172.

¹⁰⁴ Donna Pankhurst, "Sexual Violence in War", Routledge, 2010, New York, ed. Laura J. Shepherd, *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations*, s.149-150.

¹⁰⁵ J. Ann Tickner, *a.g.e.*, s.49.

post-pozitivist bir dönemde, güvenliğe, ulus altı grupları da dâhil edecek şekilde analizler yapılmaktadır.

Örneğin Laura Sjoberg ve Sandra Via çalışmalarında; ırksal, ulusal, kültürel, dinsel ve sınıf dinamiklerinin, günlük yaşamdan uluslararası politikaya pek çok alanda etkilerinin olduğunu ifade etmektedir.¹⁰⁶ Bu durum da bize feminizmin doğası gereği kadın özelinde bireyi ve ona dair her şeyi uluslararası politikanın konusu haline getirdiğini belirtmektedir. Ayrıca feminizm, realist bakış açısının güvenliğe dair ön kabullerini reddederken, güvenliği her alanda önemsemekte, güvenliğe dair alanda en derin ve en geniş yorumlamayı yapmaktadır.

1.3. Güvenliğin Tarihsel Dönüşümü ve Terörizm Boyutu

J. Frederik M. Arends, güvenliğin günümüzdeki tanımının Atinalıların statükonun devamı ve imparatorluklarının dağılmasını engelleme faaliyetleri, Roma İmparatorluğu'nun dinsel kavramlarla hegemonik rıza sağlamaya dayalı iddiaları ve sivil savaşları engellemeye dair Hobbesçu planlar çerçevesinde inşa edildiğini belirtmektedir.¹⁰⁷ Tanımların günün şartlarından ve öznelerden etkilendiği aşikârdır. Ancak güvenliğin tanımına dair ulaşılabilen yazılı kaynaklar dolayısıyla yapılabilecek Arends'in saptaması güvenliğe dair ontolojik konularda geçerliliğini yitirmektedir. Güvenliğin ontolojik kapsama alanı, konu insan olduğunda ilk insana, konu obje olduğunda varoluşa kadar uzatılabilir.

Güvenliğe dair konular tarih boyunca teknolojinin de gelişimine paralel olarak dönüşüm geçirmiş, ancak uluslar ve siyasal organize varlıklar için 20. ve 21. yüzyıllarda dönüşüm alt ve üst grupları, bireyleri, diğer varlıkları ve çevresel koşulları kapsayacak şekilde derinleşme ve genişleme yaşamıştır. Terörizm ve güvenlik bağlamında değerlendirildiğinde ise 21. yüzyıl öncesi ve 21. yüzyıl sonrası güvenlik konularının dönüşümüne etki ettiği, insanlığa karşı tehdit boyutunu artırdığı değerlendirilmektedir.

¹⁰⁶ Laura Sjoberg, Sandra Via, **a.g.m.**, s.235.

¹⁰⁷ J. Frederik M. Arends, "From Homer to Hobbes and Beyond – Aspects of 'Security' in the European Tradition", ed., Hans Günter Brauch, Úrsula Oswald Spring, Czesław Mesjasz, John Grin, Pál Dunay, Navnita Chadha Behera, Béchir Chourou, Patricia Kameri-Mbote, P. H. Liotta, **Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century**, Springer, New York, 2008, s.263.

1.3.1. Soğuk Savaş ve Önceki Dönemde Güvenlik

Dünya tarihine baktığımızda, günümüz dünyasının insanın var olması akabinde gerçekleşen zincirleme reaksiyonların sonucu olduğu müşahade edilmektedir. Ancak günümüzdeki güvenlik sorunlarının ve uluslararası sistemin yapısının oluşmasındaki mihenk taşları olarak değerlendirilen; Antik Yunan, Westphalia Barışı, Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali'nin doğurduğu fikir akımları, sömürgecilik faaliyetleri, Birinci Dünya Savaşı, İkinci Dünya Savaşı, Soğuk Savaş ve Sovyetlerin çöküşüne değinmek gerekmektedir.

Uluslararası ilişkiler disiplininin kuruluşu 1919 yılında gerçekleşse de uluslararası ilişkilerin bakış açısını etkileyen görüş ve deneyimler insan doğası da göz önünde bulundurulduğunda antik dönemlere kadar uzanmaktadır. Güvenliğe dair disiplinde yer alan çalışmalar da antik dönemlerden etkilenmiştir. Örneğin Peloponnesos Savaşları'na güvenlik için gücün peşinden koşan Atina'nın, güçlenmesinden çekinen Spartalıların neden olması¹⁰⁸ John Herz'in "güvenlik ikilemi" kavramı ile örtüşmektedir.

Ancak siyasal organize varlıkların geçmiş dönem güvenlik algılarına baktığımızda, yönetimin devamlılığı açısından, iç ve dış düşman tanımlamaları yapıldığı, varlıklar arası tehdit ve güvenliğe dair saptamaları olduğu görülmektedir. Siyasal organize varlıklar arası tehdidin sadece savaş ve onun yıkıcı etkisi üzerinde durulduğu görülmektedir. Bu konuda M.Ö. 5. ve 3. yüzyıllar arasında yaşayan ve günümüzde bile halen savaşa dair stratejik tespitleri pek çok disiplinde kullanılan Sun Tzu, "Ordu komutanı halkın yaşamından ve milletin güvenliğinden sorumludur." demektedir.¹⁰⁹

Siyasal organize varlıklar arası güvenliğin askerileşmesi ve savaşa endekslenmesi, monarşiler, imparatorluklar ve günümüz yaygın siyasal organize varlıkları olarak devletlere de yansımıştır. Geçmiş dönemlerden yansıyan bir diğer husus da iç düşman tehdidir.

¹⁰⁸ Thukydides, **Peloponnesos Savaşları**, çev. Furkan Akderin, Belge Yayınları, İstanbul, 2010, s.17.

¹⁰⁹ Sun Tzu, **Savaş Sanatı**, çev. Sibel Özbudun, Zeynep Ataman, 4. Baskı, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 2007, s.81.

Haçlıları büyük yenilgilerle mağlup eden Selahaddin Eyyûbi'ye sunulduğu rivayet olunan, Ebu Necîb Sühreverdi'nin, "Yönetenlerin Yönetimi" adlı çalışmasında, devletin güvenliğini hükümdarın güvenliği ile bir tutmuş, hükümdarın geçmişte yaşananları göz önünde bulundurarak kendisini çekemeyenlere ve düşmanların tuzaklarına karşı tedbirli olmasını salık vermiştir.¹¹⁰

Aynı şekilde Niccoló Machiavelli, Hükümdar adlı çalışmasında, hükümdarın birliği sağlaması ve tehlike anında milletin dağılmasını engellemek için korku salması gerektiğini belirtmiştir.¹¹¹ Ancak Benedictus Spinoza, Machiavelli'yi eleştirmiş, halkın korkuyla yönetilmesini, barışın egemen olmadığı, sadece savaşın olmadığı yer olarak tanımlamış ve halkın zalim yöneticiye karşı çıkmamasının ihtiyatsızlık olacağını iddia etmiştir.¹¹²

Avrupa'da mezhep çatışmaları nedeniyle ortaya çıkan Otuz Yıl Savaşları, halkın büyük acılar çekmesine ve bölgenin geniş çapta tahrip edilmesine yol açmıştır. Bu savaş döneminde Avrupa güvensiz bir yer haline gelmiştir. Otuz Yıl Savaşları 1648 yılında imzalanan Westphalia Barış Antlaşması ile sona ermiştir. Westphalia Barışı'ndan sonra Batı Avrupa'daki kralların etrafında kurumlaşan yönetimler, belirli bir toprak parçası üzerinde tek egemen olan bağımsız topluluklar olarak gelişmeye başlamıştır. Bu dönemde iç ve dış politika ayrımı yapılmış, devletler siyasal aktörler olarak gün yüzüne çıkmıştır.¹¹³ Westphalia Barışı ile birlikte temelleri atılan modern devlet sürecinde, siyasal organize varlıklar arası güvenlik devletlerarası barış ve savaş bazında değerlendirilmiştir. İnsanların bireysel güvenliklerini, toplumsal ya da manevi değerler uğruna feda edilebileceği kanıksanmıştır.

1789 Fransız İhtilali güvenlik açısından da yeni bir milat oluşturmuş, yeni dinlerin doğuşu esnasında görülen mücadele ve kutsal sayılan değerler için feda edilen yaşam hakkı, İhtilal ile birlikte devrimin ilkeleri doğrultusunda hiçe

¹¹⁰ Ebu Necîb Sühreverdi, **Yönetenlerin Yönetimi**, ed. Çığır Doğu Zorlu, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.197.

¹¹¹ Niccoló Machiavelli, **Hükümdar**, çev. Gaye Demircioğlu, Ayşe Çavdar, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2008, s.77.

¹¹² Benedictus Spinoza, **Tractatus Politicus**, çev. Murat Erşen, 3. Baskı, Dost Kitabevi Yayınları, 2012, s.38-39.

¹¹³ Torbjon L. Knutsen, **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, çev. Mehmet Özay, Açılım Kitap, İstanbul, 2006, s.156.

sayılmıştır. Monarşinin ve Ruhban Sınıfın insanların yaşamları üzerindeki olumsuz etkileri nedeniyle, bu sınıfa mensup bireyler İhtilal döneminde ölümlerle cezalandırılmıştır. Napolyon'un Fransız Devrimi'nin ideolojisini yaymak için kurduğu büyük askeri ordu pek çok yönden güvensizliğe kaynak teşkil etmiştir. İdeolojinin yayılması için yapılan savaşların oluşturduğu can kaybına ek olarak askeri giderlerin oluşturduğu büyük açık yenilgiye uğratılan topraklara el konulması, işgal edilen yerlerin zenginlikleri, savaş tazminatları ve dolaylı vergilerle giderilmiştir.¹¹⁴

Fransız İhtilali'nin etkilerinin sürdüğü bir dönemde gelişimini zirveye taşıyan Sanayi Devrimi'nin tüm dünya üzerinde önemli etkileri olmuştur. Buhar makinelerinin ortaya çıkışıyla birlikte batı dünyası dışında kalan ülkelerin ekonomileri üzerinde ağır olumsuz etkiler meydana gelmiştir. Sanayi Devrimi'nin ekonomik etkilerinin yanı sıra teknolojik gelişmelerin yansıdığı silah sektörü sömürgeleştirilen bölgelerde direnişi tamamen kırmıştır.¹¹⁵ Bu sürecin günümüz dünyasındaki üçüncü dünyanın, güvenlik sorunlarının önemli bir kaynağını oluşturduğu değerlendirilmektedir.

Batının etkisi sadece ekonomik gerilik, sefalet, zorla çalıştırma ve silahlarla yok etme şeklinde gerçekleşmemiş, aynı zamanda batılıların hastalıklarına bağlılığı olmayan yerli halkın kitlesel ölümleriyle de gerçekleşmiştir.¹¹⁶ Fransız İhtilali'nin bir diğer etkisi de, Birinci Dünya Savaşı'nın çıkışına da neden olan, Avrupa'daki kuvvet yapısındaki büyük değişimi temellendiren, günümüzdeki çatışmalara yansıyan fikir akımlarının ortaya çıkışı olmuştur.¹¹⁷ Bu fikirlerden liberalizm ve nasyonalizm Birinci Dünya Savaşı'na kadar süren çatışma sürecinin temel dayanağını oluşturmuştur. Orta Çağ'da, Rönesans ve Reformasyon hareketleri ile Avrupa'da sanat ve din alanında yaşanan özgürlük, sosyal hayata yansımamıştır. Tek bir yöneticinin keyfi idaresine bağlı olarak bireysel ve toplumsal kararlar alınarak tatbik edilmeye devam edilmiştir.

¹¹⁴ Paul Kennedy, **The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000**, Unwin Hyman Limited, London, 1988, s.132-133.

¹¹⁵ Paul Kennedy, **a.g.e.**, s.150.

¹¹⁶ Paul Kennedy, **a.g.e.**, s.150.

¹¹⁷ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi: 1914-1980**, 7. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1991, s.3.

Bu durum Fransız İhtilali ile değişmiş, bireyin insanca yaşamasına dair “İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi” yayınlanmıştır. Bu bildiri vatandaş olarak bireyin özgürlük ve güvenliğine yönelik temel şartları içermektedir. Bildiri etkisini kısa sürede göstermiş, liberal ya da hürriyetçi fikirler tüm Avrupa’ya yayılmıştır. Liberalizm sadece bildiri yayınlamakla kalmamış, Fransız İhtilali ile anayasaya bu hakları ekleyerek, yasalardan temelini alan hürriyet fikrine örnek teşkil etmiştir.¹¹⁸ Avrupa’nın monarşilerinin halklarının tamamına yakını, tesiri altına alan liberalizm, monarkların statükocu tavrı sebebiyle güvenlik sorununa dönüşmüştür. Bu çatışma ortamı 19. yüzyılın ortalarına kadar devam etmiştir.¹¹⁹ Bu süreçte çatışmalara ve güvenlik sorunlarına temel teşkil eden Fransız İhtilali’nin ortaya çıkardığı diğer bir fikir akımı ise nasyonalizmdir.

Fransız İhtilali’nin fikirlerini yaymak adına ortaya çıkan Napolyon Savaşları, Napolyon’un yenilmesi ve sürgüne gönderilmesiyle neticelenmiştir. Bu savaşları bitiren 1815 yılında imzalanan Viyana Antlaşması, galip devletlerin çıkarlarını öne alan tavrı sonucu, 1830-1848 yılları arasında gerçekleşen nasyonalist ihtillallere neden olmuştur. Viyana Antlaşması ile çeşitli milletler aynı sınırlar içerisinde kalmıştır.¹²⁰ Bağımsızlığının peşinde koşan bu milletler Fransız İhtilali’nin fikirlerini baz almıştır. Avrupa’daki milletler arasında kökleşen bu hareketler Osmanlı Devleti’nin de içerisinde olduğu pek çok imparatorluğu etkilemiş, Sırp Milliyetçiliği bağlamında, Arşidük Ferdinand’a düzenlenen suikastin tetiklediği olaylar zinciri sonucu Birinci Dünya Savaşı’na neden olmuştur.

Bireysel, toplumsal ve siyasal organizasyonlar arası güvenliği ve özgürlüğü vaat eden fikirler, Birinci Dünya Savaşı ile rafa kalkmıştır. Savaş boyunca sistematik şiddet, ölümler, şiddetli kin ve derin acılar yaşanmıştır. Savaş esnasında tahminlere göre yaklaşık altı milyonu sivil olmak üzere on sekiz milyon kişi ölmüştür.¹²¹ Birinci Dünya Savaşı, hava bombardımanları, zehirli gazlar ve bakteriyolojik silahların kullanıldığı, fabrikaların daha fazla sayıda insan öldürmek amacıyla çalıştığı felaket dönemi olarak tarihe geçmiştir.¹²² Savaşın yaşattığı

¹¹⁸ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.5-6.

¹¹⁹ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.9.

¹²⁰ Fahir Armaoğlu, **a.g.e.**, s.10.

¹²¹ John Mueller, “ Changing Attitudes towards War: The Impact of the First World War”, **British Journal of Political Science**, Vol. 21, No. 1, 1991, s.4.

¹²² John Mueller, **a.g.m.**, s.17-19.

acılar neticesinde, savaşa gizli diplomasi faaliyetlerinin neden olduğuna dair söylentiler akabinde oluşan kamuoyu baskısı ve ABD Başkanı Wilson'un ilkelerinin karşılık bulmasıyla, kolektif güvenlik anlayışına dayalı devletlerin anlaşmazlıklarını açık diplomatik faaliyetler içerisinde çözüme kavuşturması umulan Milletler Cemiyeti kurulmuştur.

Uluslararası İlişkiler Disiplini'nin kurucularının da düşüncelerinin merkezine yerleştiği, savaşı uluslararası hukukun dışında kabul eden sorunları barışsever şekilde çözmeye çalışan, ancak bu kurala uymayıp saldırgan davranan devlete karşı toplu müdahale esasını benimsemiş bir örgüt olması beklenen Milletler Cemiyeti, Wilson'un, ABD Senatosunda onaylatamaması, Japonya'nın Mançurya'yı işgali ile İtalya'nın Habeşistan'a saldırmasına karşı yeterli olamaması nedeniyle işlevselliğini yitirerek İkinci Dünya Savaşı'nın çıkmasına engel olamamıştır.

İkinci Dünya Savaşı gelişen silah teknolojisiyle daha acımasız gerçekleşmiş, soy kırım teşebbüs ve uygulamalarına sahne olmuştur. Atom bombasının Amerika tarafından üretilmesi akabinde 6 Ağustos'ta Hiroşima ve 11 Ağustos'ta Nagasaki'ye atılması neticesinde sivil asker ayrımı gözetilmeksizin yüzbinler dakikalar içerisinde feci şekilde can vermiştir.¹²³ Bombanın etkisi anlık gerçekleşmemiş, genetik, insan sağlığı, radyasyon yağmurları, radyoaktif kirlilik¹²⁴ ve psikolojik tesirleri Japon halkı üzerinde uzun yıllar devam etmiştir. Nükleer silahlar güvenlik açısından yeni bir dönemin habercisi olmuş, insan eli ile yapılan ve doğanın dengesini değiştirerek, ekolojik ortamın canlı varlıkların çoğunluğunun yaşamı için gerekli şartlarını yok edebilecek bir tehdit ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda ABD'nin Japonya'ya attığı atom bombasının, uluslararası toplumda da derin etkileri olmuştur.

Atom bombasının kullanılması, İkinci Dünya Savaşı'nda Almanya ve Japonya'ya karşı birlikte mücadele eden ABD ve Sovyetler arasında güvensizlik ortamının doğmasına neden olmuştur. John Herz'in belirttiği güvenlik ikilemi ortaya çıkmış, ABD'nin güvende olma adına savaşın boyutlarını tamamen değiştiren

¹²³ "Atomic Age up to Now", **The Science News-Letter**, Vol. 50, No. 6, (Aug. 10, 1946), s. 85

¹²⁴ Tony Delamothe, "Hiroshima: The Unforgettable Fire", **British Medical Journal**, Vol. 299, No. 6706 (Oct. 21, 1989), s.1024.

atom bombasının keşfi ve kullanması Sovyetlerin güvensizlik hissetmesine sebebiyet vermiştir. Bu güvensizlik ortamında arka arkaya gelen krizlerin birbirlerini beslemesi ve iki büyük gücün güvende olma adına attığı adımlar Avrupa'yı¹²⁵ ve dünyayı, görünmez bir şekilde bölerek Soğuk Savaş meydana getirmiştir.

Akabinde Sovyetler 1949 yılında ilk atom bombasını Kazakistan çölünde deneyerek cephaneliğine nükleer silahları katmaya başlamıştır. ABD, Kitle İmha Silahları konusunda çalışmalara devam etmiş, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan bombadan en az bin kat daha güçlü hidrojen bombasını imal ederek termo nükleer bombaları ordu envanterine katmıştır.¹²⁶ Oluşan bu güvensizlik ortamı, Sovyetler ve ABD'nin nükleer silahlanma rekabetine kaynak teşkil etmiştir.

Fazla sayıda üretilen nükleer bombaların yanı sıra, bu silahları daha rahat kullanılabilir hale getiren, nükleer savaş başlıkları taşıyabilen füzeler ve bu füzelerin kıtalar arası erim mesafesi gibi geliştirilen teknolojiler, nükleer silahların kullanımının her iki taraf ve küresel manada yaratacağı yıkım, uluslararası ilişkilerde, her iki kutup arasında sıcak savaş önleyen, dehşet dengesi ya da nükleer caydırıcılık olarak adlandırılan bir güç dengesi sistemi oluşturmuştur.¹²⁷

İki kutup arasında ABD ve Rusya'nın hegemonya ve çıkarları ile uyumlu oluşturdukları NATO ve Varşova Paktı gibi bölgesel güvenlik kurumlarından, ideolojik olarak kapitalizm ve komünizmin çatışmasına, söylemden günlük yaşama kadar küresel dünyayı saran bir çatışma ortamı doğmuştur. Soğuk Savaş döneminde etkin paradigma olan realizmin de etkisiyle ulusal güvenlik söylemi en kabul gören ve özellikle iç muhaliflere karşı rahatlıkla kullanılabilen ulusal güvenlik söylemi, en çok değinilen kavram olmuştur.

ABD'nin başını çektiği batı bloğu, göreceli olarak kabul edilebilecek, Sovyetlerin yayılmacı ve çıkarları doğrultusunda kullandığını düşündükleri komünizm ideolojisine karşı, içte ve dışta büyük bir kampanya yürütürken, Sovyetler de sınıf çatışmasına değinerek kapitalizmin ve onu geliştiren başta ABD

¹²⁵ John Lewis Gaddis, **Soğuk Savaş: Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçekler**, çev. Dilek Cenkçiler, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s.32-33.

¹²⁶ John Lewis Gaddis, **a.g.e.**, s.39-40.

¹²⁷ Ciro Elliott Zoppo, "Nuclear Technology, Multipolarity, and International Stability", **World Politics**, Vol. 18, No. 4, 1966, s.580.

olmak üzere batı dünyasının, sömürgeyi genişletip yaymak amacıyla kullandığını düşündükleri kapitalizmin –bu görüşte göreceli olarak kabul edilebilir- ve onun işbirlikçilerine yönelik içte ve dışta acımasız bir mücadeleye girmiştir.¹²⁸

Soğuk Savaş sürecinde blokları arası hareket tarzını nükleer silahların kullanılmasının doğuracağı küresel yıkım tehlikesi belirlemiş, tarihte ilk kez iki düşman birbirine karşı sahip olduğu silahları kullanmamıştır. Taraflar bu döngüyü özenli stratejilerle karşılıklı olarak yürütmüş, ilk başta “topyekûn karşılık”, sonra “esnek mukabele” ve 1960’larda “karşılıklı garantili yıkım” stratejileri geliştirilmiştir. Bu durum dehşet dengesi şeklinde tanımlanarak sahip olunan silahların yıkıcılığı nükleer silahların kullanılmamasına dair bir döngü oluşturmuştur.¹²⁹

İki grup arasındaki mücadele, küresel bir örgüt olan Birleşmiş Milletlere de Güvenlik Konseyi’ndeki daimi üyeler aracılığıyla yansımıştır. Masumların yaşamlarını araçsallaştıran terör örgütleri, takip ettikleri ideolojik söyleme göre bir blok için özgürlük savaşçısı diğeri için terörist olarak kabul edilerek etkili bir önlemin alınması engellenmiştir. İki blok arasındaki sıcak savaşa dönüşmeyen süreç, vekil savaşları üzerinden ABD’nin Vietnam’daki ağır kayıplarına, Sovyetlerin ise Afganistan’daki yenilgisine ve geri çekilmesine neden olurken, blokların verdikleri destek neticesinde terörizm stratejisi tarihinde hiç olmadığı kadar gelişmiştir. Soğuk Savaş’ın mirası olan bu tehdit halen örtülü destekçilerini ve onların masum vatandaşlarını tehdit etmektedir.

Sovyetlerin içerisinde bulunduğu ekonomik kriz ve Doğu Avrupa’dan gelen baskıların tesiriyle, Sovyet Lideri Mikhail Gorbaçov, perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) politikalarını 1987 yılında ilan etmiştir. Gorbaçov’un bu reformcu yaklaşımı Doğu Avrupa’da hemen yankı bulmuş, Polonya’da başlayan değişim, 1990 yılında Gorbaçov’un Doğu Almanya ile Batı Almanya’nın birleşmesini kabul etmesiyle neticelenerek, Soğuk Savaş’ı sona erdirmiştir.¹³⁰ Soğuk Savaş’ın, gerilimli siyasi havasının savaş süreci biçiminde yaşanması bireysel, toplumsal ve ulusal manada pek çok güvenlik sorununun göz

¹²⁸ Michael F. Hopkins, “Continuing Debate and New Approaches in Cold War History”, **The Historical Journal**, Vol. 50, No. 4, 2007, s.915-916.

¹²⁹ Michael F. Hopkins, **a.g.m.**, s.919.

¹³⁰ Antony Best, Jussi M. Hanhimäki, Joseph A. Maiolo, Kirsten E. Schulze, **20. Yüzyılım Uluslararası Tarihi**, çev. Taciser Ulaş Belge, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012, s.519-521.

ardı edilmesine neden olmuştur. Soğuk Savaş sürecinde baskılanan ve provoke edilen problemler, Soğuk Savaş'ın baskılayıcı siyasi tavrının ortadan kalkması neticesinde, güvenlik sorunu olarak ortaya çıkmıştır.

1.3.2. Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Güvenlik

Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan güvenlik tehditleri güvenlik konularına karşı akademik bakışı değiştirmiştir. Bu döneme kadar güvenlik denince, devletler arası bir yapı ve ulusal güvenlik anlayışı akademik çalışmalarda gözlenirken, Soğuk Savaş sonrası süreçte karşı karşıya kalınan güvenlik tehditleri nedeniyle devletlerin yanı sıra ulus altı gruplar da güvenlik konularında değerlendirilmeye başlanılmıştır. Ulus altı gruplar olarak bireyler, sosyal gruplar ve küresel toplum güvenlik açısından göz önünde bulundurulurken, küresel güvenliğe vurgu yaygın olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Aynı zamanda insan güvenliğine ilişkin akademik tartışmalarda da artış yaşanmıştır.

İnsan güvenliğine yönelik çalışmaların artmasının bir diğer etkeni, Soğuk Savaş sonrası sürecin yapısında yatmaktadır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte yaşanan; etnik ve devlet içi çatışmalar, göç, göçe tepki olarak oluşan yabancı düşmanlığı, ekonomik adaletsizlik ve küreselleşen ekonominin bireyler üzerindeki etkileri, güvenlik problemlerini ve tehdit algısını değiştirmiştir.¹³¹

Güvenlik alanındaki değişime Birleşmiş Milletler de sessiz kalmamış, 1987 yılında gerçekleşen silahsızlanma konferansının sonuç raporunda; güvenliğin sadece askeri konulardan ibaret olmadığı, askeri konuların yanı sıra siyasal, ekonomik, insancıl, insan hakları ve ekolojik varlıkları kapsayan genişliğe sahip olduğu vurgulanmıştır. Raporunda, güvenliğin bireysel, ulusal, bölgesel ve uluslararası seviyelerde düşünülmesi gerektiği salık verilmiştir. Ayrıca Rapor'da askeri olmayan tehditler olarak, "toplumsal baskılar, toplumsal gerilimler, toplumsal ihtilaflar, ekonomik istikrarsızlık, sağlık krizleri, ekolojik bozulma, kaynakların kıtlığı, temel insan hakları ihlalleri ve yoksulluk" olarak belirtilirken, bu tehditlerin silahlı çatışmalara neden olabildiğine işaret edilmiş, güvenli bir dünya için bu

¹³¹ Pınar Bilgin, "Individual and Societal Dimensions of Security", *International Studies Review*, Vol. 5, No. 2, 2003, s.207.

sorunlarla mücadele edilmesi gerekliliği ifade edilmiştir.¹³² Akademik sahada ve Birleşmiş Milletler'de güvenlik konularındaki değişim, pratik siyasal hayatta da yer bulmuş, Vacláv Havel, egemenliğin insana dayalı olması gerektiğini ifade ederken Clinton Yönetimi, ulusal güvenlik açısından bireyin rolünün tekrar değerlendirilmesi gerektiğine dair açıklamalarda bulunmuştur.¹³³

90'lı yıllarda güvenlik alanında, Birleşmiş Milletler bünyesindeki bir diğer gelişme, 1994 yılında yayınlanan "Human Development Report"dur. Rapor'da insan güvenliğine geniş yer verilmiş, Nagasaki ve Hiroşima gibi iki büyük nükleer felaketi yaşayan insanlığın yaşamını devam ettirebildiği, elli yıllık süre akabinde nükleer güvenlikten insan güvenliğine yeni bir dönüşümün yaşandığı belirtilmiştir. Rapor'da çok fazla insanın dünyada gerçekleşen olaylar dolayısıyla güvensizlik hissettiğine vurgu yapılırken, insan güvenliğine yönelik tehditlere yer verilmiştir. Rapor insan güvenliğine yönelik tehditleri; işsizlik, AIDS gibi salgın hastalıklar, yoksulluk, uyuşturucu trafiği, suç, terörizm, etnik ihtilaflar, temel insan hakları ihlalleri, kirlilik, sosyal gerilimler, politik baskılar ve çevresel felaketler olarak sıralamıştır. Ayrıca Rapor'da bu tehditlerin sınır aşan boyutuna değinilmiştir.¹³⁴ Raporda belirtilen güvensizlik ortamının geniş bir kitle tarafından hissedilmesinin önemli sebeplerinden biri de, iletişim ve ulaşım alanında yaşanan teknolojik gelişmelerin doğurduğu bilginin dünya genelinde hızlı dolaşımıdır. Gelişen teknolojiyle birlikte diğer insanların yaşadığı felaketler ve acılar halen dinmemişken, insanlar tarafından seyredilerek hissedilir hale gelmiştir.

Rapor'da da belirtilen insan güvenliğine karşı en büyük tehditlerden bir diğeri de türünü devam ettirme açısından gerekli doğal şartların çevresel bozulma sonucu ortadan kalkma ihtimalidir. Çevresel bozulmalar, Soğuk Savaş'ın rekabetçi ortamında görmezden gelinirken, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte bireysel güvenliğin daha önemli hale gelmesi ile akademik alanda da tartışılır hale gelmiş,

¹³² UN, **The Relationship Between Disarmament and Development in The Current International Context**, United Nations Publication, New York, 2004, s.15. Erişim: http://www.un.org/disarmament/HomePage/ODAPublications/DisarmamentStudySeries/PDF/DSS_31.pdf, 21.03.2014

¹³³ Emma Rothschild, "What Is Security?", **Daedalus**, Vol. 124, No. 3, The Quest for World Order (Summer, 1995), s.55.

¹³⁴ United Nations Development Programme, **Human Development Report 1994**, Oxford University Press, New York, 1994, s.22. Erişim: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf, 21.03.2014

çevre güvenliğine dair çalışmalarda artış yaşanmıştır.¹³⁵ Çevresel güvenliğe dair çalışmalarda, insanın yaşam ortamının bozulmasının oluşturduğu tehditlerin yanı sıra çevresel bozulmanın diğer güvenlik tehditlerini tetikleyebileceği belirtilmiştir. Örneğin çevresel bozulma ve değişim, şiddetli çatışmalara neden olabilir. Bunun bir sonucu da göç dalgaları olacaktır. Ayrıca çevresel bozulmanın var olan etnik, dini ve sosyo-ekonomik eşitsizliklerden kaynaklanan çatışmaların şiddetini artıracığı da değerlendirilmektedir.¹³⁶

Raporda belirtildiği üzere, 90'lı yılların en önemli bölgesel, bireysel ve toplumsal güvenlik sorunlarından birisi de etnik çatışmalardır. SSCB'nin dağılması akabinde, Avrasya'da yirminin üzerinde yeni devletin bağımsızlığını ilan etmesi ve Soğuk Savaş'ın baskıladığı etnik ya da dinsel sorunlar bu dönemde çatışmaya dönüşmüştür. Bu etnik çatışmalardan Bosna'lılara karşı yürütülen soykırım, Avrupa'nın ortasında gerçekleşmesi ve insanlığa karşı suçların yaygın şekilde işlenmesi dolayısıyla büyük önem arz etmektedir.¹³⁷ Bu süreç Avrupa Birliği'nin güvenlik boyutunun sorgulanmasına neden olmuş, bu tür güvenlik sorunları ülkelerin ve ulus üstü örgütlerin güvenlik yapılanmalarını revize etmelerine neden olmuştur.

Özetle, 20. yüzyıla kadar geçmişten gelen güvenlik anlayışı ve tehditler devam ederken, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte güvenlik sorunlarının gün yüzüne çıkması ve yeni güvenlik tehditlerinin oluşması neticesinde güvenliği yeniden değerlendirmek elzem olmuştur. Pratikte güvenliğe dair konularda yaşanan genişleme ve derinleşme, teorik alana da sirayet ederek, güvenliğin birey, cinsiyet, toplum, etnik, ulusal, bölgesel ve uluslararası mahiyette incelenmesine kaynaklık teşkil etmiştir.

1.3.3. 21.Yüzyılın Başlangıcında Güvenlik

ABD'nin başını çektiği gelişmiş ülkeler tarafından 1990'lı yıllarla başlayan ve 21. yüzyılın başlangıcında en çok dile getirilen güvenlik konularının birincisi

¹³⁵ Nina Græger, "Environmental Security?", *Journal of Peace Research*, Vol. 33, No. 1, 1996, s.109.

¹³⁶ Nina Græger, *a.g.m.*, s.110.

¹³⁷ Çağrı Erhan, "Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele", *Stradigma.Com*, Sayı 5, Haziran 2003, s.1. Erişim: http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/kuresellesme_doneminin_tehditleriyle_mucadele.pdf, 22.12.2014

nükleer silahların yayılması ya da nükleer silahların ulus altı gruplar tarafından ele geçirilmesi iken, ikincisi başarısız devletlerdir. Soğuk Savaş boyunca, nükleer silahlar süper güçler bağlamında odaklanılarak düşünülmüş ve değerlendirilmiştir. Soğuk Savaş sonrasında ise dünyanın istikrarsız bölgelerinde, balistik füzeler ve nükleer silahlar çoğalmaya başlamıştır. ABD yetkilileri, bu durumu küresel bir güvenlik sorunu olarak sıklıkla dile getirmiştir. ABD, bu yayılmanın özellikle kitle imha silahı başlıkları taşıyabilen füzeler noktasında yaşamsal çıkarlarına karşı tehdit oluşturduğunu düşünmekte, nükleer silahların yayılmasının önlenmesi ve nükleer silahların yayılması ile mücadeleye ilişkin siyaset geliştirmektedir.¹³⁸ ABD, Irak'a karşı başlattığı körfez savaşları ve Irak ile İran'a yönelik uluslararası toplumun desteği ile yürüttüğü ambargoları bu söylem üzerine inşa etmiştir.

21. yüzyılın başlangıcında güvenlik sorunlarının temelini teşkil eden bir diğer güvenlik konusu ise başarısız devletlerdir. Başarısız devletten kasıt; ülkesinde güvenlik, sınır geçirgenliği, politik ve ekonomik alanlarda kurumlarını kuramayan ya da sağlıklı şekilde ihdas edemeyerek kamu düzenini tam anlamıyla sağlamayan bölgelerdir. 1995'ten itibaren sıkça dile getirilen¹³⁹ başarısız devletlere Somali iyi bir örnek teşkil etmektedir.

Diktatör Mohammed Siad Barre'ye karşı başlatılan iç isyanla birlikte, 1985'ten beri Somali başarısız devlet özellikleri taşımaktadır.¹⁴⁰ İç savaşla birlikte Somali'de şiddet durdurulamamış, açlık ve sefalet hüküm sürmeye başlamıştır. Birleşmiş Milletler 1992 yılında, Somali'deki insanlık dramına çare bulmak adına, insani yardımın düzenli şekilde ulaştırılabilmesi amacıyla UNOSOM-I (United Nations Operation in Somalia) oluşturulmuştur. Ancak UNOSOM-I görevlilerinin yardımları ulaştırmada yetersiz kalması nedeniyle 1992 yılında, yirmi dört ülkenin katılımıyla ABD'nin öncülüğünde UNITAF (The Unified Task Force) kurulmuştur. Akabinde, BM tarafından 1993 yılında UNOSOM-I ve UNITAF görevleri, barışın tesisi için UNOSOM-II adı altında birleştirilmiştir.¹⁴¹

¹³⁸ Richard H. Shultz, Jr., Roy Godson, George H. Quester, **Security Studies for the 21st Century**, Brassey's, Washington, 1997, 438-439.

¹³⁹ Richard H. Shultz, Jr., Roy Godson, George H. Quester, **a.g.e.**, 440.

¹⁴⁰ Ken Menkhaus, "Governance without Government in Somalia Spoilers, State Building, and the Politics of Coping", **International Security**, Vol. 31, No. 3 (Winter, 2006/2007), s.80.

¹⁴¹ UN, **United Nation Operation in Somalia II (UNOSOM II)- Background**, s.1-2. Erişim: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>, 21.11.2013

Birleşmiş Milletlerin aldığı bu tedbirler Somali'deki durumun düzelmesine katkı sağlayamamıştır. Halen Somali Geçici Federal Hükümeti, resmi olarak ülkeyi yönetiyor gözükse de, Savaş Ağalarının ve El-Şebab Terör Örgütü'nün kontrolünde olan bölgelerde tesiri bulunmamaktadır. Ayrıca Somali'deki durum, bölge güvenliği ve uluslararası güvenlik açısından da tehdit oluşturmaktadır. El-Şebab'ın, Somali dışındaki saldırılarında yüzlerce insan ölmüş ya da yaralanmıştır.

Somali'nin dünya güvenliği açısından oluşturduğu diğer tehdit ise ülkedeki sefalet nedeniyle aldığı destek ve Somali'nin başarısız bir devlet olması dolayısıyla mücadelede yetersiz kalınan deniz haydutluğudur. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Somali'de yaşanan iki deniz haydutluğu olayından sonra 2008 yılından itibaren, deniz haydutluğunu tespit etmek ve mücadele etmek amacıyla 1816, 1846 ve 1851 sayılı kararları almıştır.¹⁴² Alınan kararlar doğrultusunda aralarında Türkiye'nin de bulunduğu pek çok ülkeye ait deniz kuvvetleri unsurları halen o bölgede deniz haydutluğuna karşı görev yapmaktadır.

20. yüzyılda olduğu gibi 21. yüzyılın başlangıcında da ulus devlet ve güç, güvenlik açısından merkezdeki yerini korumuştur. Uluslararası ilişkiler sistemindeki geçirilen büyük değişim neticesinde ortaya çıkan geniş talepler, hem güvenliğin hem de güvensizliğin kaynağı olarak anlaşılmaya başlanmıştır. Güç ve barış için yapılan araştırmalar büyük gücün çıkarları olarak küresel hale gelirken, içerisinde büyük bölgesel çatışma riskini de barındırmaktadır. İnsan güvenliğini etkileyen; teknolojik gelişmelerin ve ticaretin olumsuz yönleri, yeni terörizm dalgası, enerji ve çevresel endişeler yeni güvenlik tehditleri olarak ortaya çıkmıştır.¹⁴³

11 Eylül 2001'de ABD'de meydana gelen terörist eylemler, geleneksel ve geleneksel olmayan güvenlik tehditlerinin karışımının korkunç bir örneğidir. ABD'nin merkezi sembollerine karşı düzenlenen 11 Eylül eylemleri, yolcu uçaklarının saldırılarda kullanılması gibi geleneksel olmayan metotların, devlet olmayan aktörler tarafından kullanımı, yüzyılımızda görece kolaylaşmıştır. George W. Bush yönetimi eylemlere geleneksel bir cevap vererek Afganistan'da Taliban ve El-Kaide üyelerine karşı askeri gücü devreye sokmuştur. Ardından Irak'ta

¹⁴² J. Ashley Roach, "Countering Piracy off Somalia: International Law and International Institutions", *The American Journal of International Law*, Vol. 104, No. 3 (July 2010), s.410.

¹⁴³ Sean Kay, *Global Security in the Twenty-First Century: The Quest for Power and the Search for Peace*, 2. Baskı, Rowman & Littlefield Publishers, New York, 2011, s.1.

başlatılan savaşla, ABD'nin mücadele ettiği, gruplar ve yardımcıları, savaşın 20. yüzyıl mantığından ve geleneksel anlayıştan uzaklaşıldığına işaret etmektedir. ABD'nin teröre karşı başlattığı savaş; özel askeri şirketler, terörist gruplar gibi pek çok bileşen denklemin içerisinde yer almaya başlamıştır.¹⁴⁴

Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik anlayışının, geleneksel güvenlik anlayışında olduğu üzere, devlet merkezli güvenlik anlayışından, aktör ve içerik olarak genişleme ve derinleşme yaşamasında üç küresel dönüşümün büyük etkisi olmuştur. İlk olarak devlet dışı aktörlerin küreselleşmesinde yaşanan değişimin ve bu değişimin küresel etkilerinin, Vestfalya ile temellendirilen modern devletin etki alanının değişim geçirmesidir. Küresel alanda etkileşimin teknolojik gelişmeler neticesinde artması nedeniyle, karşılıklı bağımlılığın, entegrasyonun ve baskı altındaki ayrılıkçı akımların güçlerini yükseltmesi sonucu, merkezi aktör olarak devletin durumunun tekrar gözden geçirilmesine neden olmuştur.¹⁴⁵

İkinci küresel değişim karşılıklı bağımlılığın artması neticesinde diğer ülkelerde yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasal krizlerin, diğer ülkelere dolaylı ve doğrudan etkileri yansımıştır. Bu durumda diğer ülkelerin her hangi bir ülke ya da bölgede meydana gelen krizleri daha etkili şekilde takip etmelerine neden olmuştur. Örneğin, ABD'de 2008'de başlayan Mortgage Krizi, küresel bir krize dönüşerek, ülkelerin ekonomilerinin daha dışa bağımlı hale geldiğini göstermiştir.

Son olarak ise 1990 sonrası artan karşılıklı bağımlılık küreselleşme olarak ele alınmaya başlanmış ve güvenlik konularına belirgin tesirleri olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte egemenlik kapsamı tartışmalı bir hal almış, güvenlik çalışmalarında ortaya çıkan devlet dışı aktörler ve yeni tehditler ortaya çıkmıştır.¹⁴⁶ Küreselleşmenin etkilerinden biri de göçlerde yaşanan artıştır. 1990 yılında yaklaşık yüz elli dört milyon insan ülkelerinden farklı yerde yaşarken, 2013 yılında yaklaşık iki yüz otuz iki milyon insan göçmen durumundadır.¹⁴⁷ Küresel rekabet

¹⁴⁴ Michael Wills, Robert M. Hathaway, **New Security Challenges in Asia**, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, 2013, s.6.

¹⁴⁵ Burak Tangör, "21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT'in Balkanlar'daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi", ed. Hasret Çomak, **21. Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği**, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, 2011, s.43.

¹⁴⁶ Burak Tangör, **a.g.m.**, s.44.

¹⁴⁷ UN, International Migration Report 2013, s.1. Erişim: http://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/migration/migrationreport2013/Full_Document_final.pdf, 30.04.2014

içerisindeki şirketler daha ucuz işçilik için sürekli arayış içerisindedir. Bu şirketler işçiliğin ucuz olduğu yerlere giderken, aynı zamanda yasa dışı göçmenlerin çoğunluğu, hizmet ve tarım sektörleriyle batı ülkelerine gitmektedir. Küreselleşme, göçü teşvik etmektedir. Legal ya da illegal iş göçünde en önemli etken dünyanın kıt kaynaklarının eşitsiz dağılımıdır.¹⁴⁸

Ulaşım ve ulaşım ağındaki gelişmeler, özellikle ucuz ve rekabetçi hava yollarının, hızlı ve ucuz taşınması neticesinde büyük nüfus hareketlerini hızlandırmış ve kolaylaştırmıştır. İletişimde yaşanan gelişmeler ve eğlence sektöründeki iş ağı, diğer ülkelerin yaşam düzeyinin farkında olmanın yolunu açmıştır. Bu durum gelişmiş ülkelerin yaşam stilini geliştirmekte olan ülkelere empoze etmektedir. ABD'nin "Batı en iyisidir." mesajı veren yayınları, bebek ölüm oranlarının ve fakirliğin yüksek olduğu ülkelerde yaşayan izleyicilerin batıya göçünü teşvik etmektedir.¹⁴⁹

Geleneksel olarak ulusal güvenliğe tehdit oluşturduğu düşünülen göçün pek çok yönden güvenlik konularını etkilediği değerlendirilmektedir. Özellikle otoriter nüfusun göçü sonucu, geniş ölçekte meydana gelen göçler, "Yeni Dünya" örneklerinde olduğu gibi, yerleşik halkın kültürünün varlığının yok edilmesi ya da baskı altına alınmasına neden olabilmektedir. ABD ve Britanya tarafından Kuzey Amerika Halklarına karşı yapılan soykırım ve etnik temizlik belgelenmiştir. İsrail günümüzde demografik hegemonyasını belirleyebilmek amacıyla göçü güvenlik aracı olarak kullanmaktadır.¹⁵⁰ İsrail kurulduğundan beri Filistin'in yerleşik halkı; toprak, nüfus ve nitelik açısından sürekli gerilemiştir.

Özellikle illegal göçmenler, yerleşik halkların, ucuz işçilik nedeniyle refahlarına olumlu ya da olumsuz yönde tesir etmektedir. Bu ucuz işçiler Avrupa'da yabancı düşmanlığı ve ırkçı hareketlere olan desteğin artmasında önemli etkenlerden birisidir.¹⁵¹ Fikri bazda artan yabancı düşmanlığı günlük yaşama da yansımış, yabancı düşmanlığını savunan hareketler taraftarlarını artırırken, Anders Behring Breivik, 22 Temmuz 2011 tarihinde Norveç'in Utoeya

¹⁴⁸ David T. Graham, "The People Paradox: Human Movements and Human Security in a Globalising World", ed. David T. Graham, Nana K. Poku, Migration, **Globalisation, and Human Security**, Routledge, London, 2000, s.186.

¹⁴⁹ David T. Graham, **a.g.m.**, s.186.

¹⁵⁰ David T. Graham, **a.g.m.**, s.191.

¹⁵¹ David T. Graham, **a.g.m.**, s.191-193.

adasında müslümanlara karşı duyduğu nefret saikiyle çoğunluğu çocuk altmış dokuz kişiyi katletmiştir.

21. yüzyılın başlangıcında görülen önemli güvenlik sorunlarından biri de düşük yoğunluklu çatışmanın (Low Intensity Conflict), geleneksel modellerinin devamlılığını sağladığı ve dönüşüm geçirerek Arap Bahar'ında olduğu gibi iç savaflara dönüşme eğilimidir.¹⁵² Arap Bahar'ının güvenlik açısından birinci sonucu iç isyan ya da iç savaşın dönüşümü ve yaygınlaşması, ikincisi ise internetin ve internet üzerinden gerçekleştirilen sosyal medya fenomenin ortaya çıkardığı spontane toplumsal olayların doğurduğu güvenlik tehditleridir. Arap Bahar'ının doğal koşullar dışında geliştiği düşünüldüğünde, mevcut yönetimlere karşı siyasal hoşnutsuzluğu olan toplulukların sinir uçlarıyla oynayarak geçmiş dönemlerde oldukça maliyetli olan iç isyan, meydana gelen bir olayın sosyal medyada görüntülü olarak hedef kitlede ışık hızında yayılmasıyla mobilize edilen genç nüfus tarafından hızlı ve maliyeti düşük bir biçimde meydana getirilebilmektedir. Akabinde devreye giren organize siyasal yapıların sürece dâhil olması ve dış desteğin de etkisiyle yönetimler uzaklaştırılabilmekte ya da Libya örneğinde olduğu gibi muhaliflere verilen askeri destek neticesinde yönetim görevden uzaklaştırılmaktadır.

Doğal koşullar altında gerçekleşse de yeni iç isyan dalgası, sosyal medyada patlayan bir olayın sonucunda, yüz binlerce masum insan ölmüş, zarar görmüş ya da evinden olmuştur. Bireylerin direk gördüğü bu zararların yanı sıra ülkenin alt yapısının ve kaynaklarının erimesi neticesinde doğacak sefaletten de dolaylı olarak bireylerde ve toplumlarda olumsuz etkileri olmaktadır. Somali örneğinde olduğu gibi bu durumun ilerleyen süreçte bölge ve uluslararası güvenlik açısından etkilerinin de olacağı aşikârdır.

Teknolojik gelişmeler hayatımızı kolaylaştırırken aynı zamanda yeni güvenlik riskleri oluşturmaktadır. Dünyanın Kitle İmha Silahları'nın yıkıcılığına 11 Eylül saldırıları akabinde odaklandığı sırada gözden kaçırılan küçük silahlar, bireysel ve toplumsal açıdan büyük güvenlik açıkları oluşturmaktadır. 3D yazıcılarla değişik materyallerden üretilen silahlarla gerçekleştirilebilecek

¹⁵² Richard H. Shultz, Jr., Roy Godson, George H. Quester, **a.g.e.**, 439.

suikastler ve saldırılar sistemsel değişikliklere neden olabilecek etkiler doğuracağı açıktır. Küçük silahların denetimi ve kontrolünü için daha sıkı tedbirleri öngören çalışmalar Birleşmiş Milletler bünyesinde yürütölmektedir. Ancak her evde kullanılabilir basitlikteki 3D yazıcıların yayılmasının engellenmesinin oldukça zor olduğu değerlendirilmektedir.

Teknolojik gelişmeleri tetikleyen ve dünyanın daha küçük bir yer olmasını sağlayan internet yeni bir tehdidin de doğmasına neden olmuştur. İnternete bağlı her hangi bir teknolojik cihazdan gerçekleştirilecek siber saldırıların sonucu ve doğuracağı etkiler halen üzerinde en çok tartışılan konulardan birisidir.

Küreselleşmenin bir diğer etkisi de gelişmiş ve gelişmekte olan ölkelerle az gelişmiş ölkeler arasındaki ekonomik ve sosyal imkânlar açısından fark iyice belirginleşerek derinleşmiştir. Bu imkânsızlıkların en belirgin sonucu sağlık konusunda olmuş ve salgın hastalık tehdidi bu ölkelerde yaşayan nüfusu doğrudan, dünyanın geri kalanını ise dolaylı olarak tehdit etmeye başlamıştır. Uluslararası arenada Birleşmiş Milletler bünyesinde yürütölen yoksullukla mücadele programları da az gelişmiş ölkelerdeki yoksulluk dolayısıyla salgın hastalık sorunlarına yeterince çare olamamaktadır. 1970'lerin ortalarından itibaren tırmanışa geçen klasik salgın hastalıklara ek olarak günümüzde ise HIV (AIDS), Ebola, Hepatit C gibi yeni salgın hastalıklara maruz kalanların sayısında önemli bir artış yaşanmıştır.¹⁵³

21. yüzyılın başlangıcında meydana gelen 11 Eylül 2001 eylemleri, ulusal ve uluslararası düzeyde güvenlik anlayışını derinden etkilemiştir. Güncel terörizm stratejisi bu eylemlerden etkilenirken aynı zamanda uluslararasılaşma temayülü içerisinde dir. Yeni terörizm stratejisinin ortaya çıkardığı diğer sorunlar, Yabancı Terörist Savaşçılar ve Vatan'da Yetişen (Homegrown) Teröristler tehdidir. Batı ölkelerinde eğitim almış ve bu toplumlarda yaşamış bireylerin yaptığı terör eylemlerinin etkisiyle, yabancı düşmanlığı ve diğer dinlere mensup kişilere karşı hoş görüsüzlük artmaktadır.

¹⁵³ İbrahim Erdoğan, "Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı", **Gazi Akademik Bakış**, Cilt 6., Sayı 12., 2013, s.287.

Buna ek olarak internet ve bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler bireylerin eylemlerinin küresel etkiler doğurmasına neden olurken, bireylerin de tüm dünyada olan olaylardan anında haberdar olmasını sağlamıştır. Günümüzde sanal ortam bireyler, toplumlar ve devletler için yeni fırsatları ve tehditleri barındırmaktadır. Sanal varlıklar tehditlerden korunması gereken verilere dönüşmüştür.

Günümüzde yaşanan iç savaşlar ve iç savaşlara müdahale ederken meydana gelen yıkım, yoksulluğu artırırken aynı zamanda yok ettiği alt yapı ve sağlık tesisleri nedeniyle çevresel kirlenmeyi artırarak salgın hastalıkların artışına zemin hazırlarken, bu hastalıklarla mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Gerekli önlemlerin alınmaması durumunda insan ve mal sirkülasyonunun tarihte hiç olmadığı kadar fazla olduğu günümüzde, oluşabilecek yaygın salgın hastalıkların sonucunda ortaya çıkacak can kaybı dehşet verici seviyede olacaktır.

1.3.4. Terörizmin Güvenlik Sorunu Olarak Gelişimi

Tarihte bilinen ilk terörizm stratejisini uygulayan grup olarak, Sicariler kabul edilmektedir. Sicarilerin eylemleri dolayısıyla Roma toplumunda korku havası oluşması, Romalıları harekete geçirmiştir. Romalılar yakaladıkları Sicarileri öldürmeden önce ağır işkenceler uygulamıştır. Roma kuvvetleri kaçmayı başarabilen Sicarileri, M.S. 70 yılında Masada Kalesi'nde kuşatmış, grup üyeleri Roma kuvvetlerinin eline geçmemek için toplu şekilde intihar etmiştir.¹⁵⁴ Toplu intiharlarında Romalıların ünlü işkencelerinin etkisi olduğu değerlendirilmektedir.

Sicarilerden sonra terörizmin tarih sahnesine Haşhaşinler çıkmıştır. Haşhaşinler, Selçuklulara ve haçlılara yönelik eylemler düzenlemiştir. Haşhaşinlere karşı Selçuklular büyük mücadele vermiş, ancak grubun Alamut kalesi gibi erişilmez üslere sahip olması nedeniyle başarılı olamamıştır. Haşhaşinler, Moğollar tarafından 13. yüzyılda yürütülen mücadele sonucu, topluca

¹⁵⁴Gerard Chaliand, Arnaud Blin, "Zealots and Assassins", **The History of Terrorism from Antiquity to Al Qaeda**, Ed. Gerard Chaliand and Arnaud Blin, Translated by Edward Schneider, Kathryn Pulver and Jesse Browner, California, University of California Press, 2007, s.58.

öldürülmüş, kadınları ve çocukları köle olarak satılmıştır.¹⁵⁵ Moğol kampanyası sonrası geriye kalan az sayıda Haşhaşin varlığını devam ettirememiştir.

Thuglar, tarihte ilk terörizm stratejisini uygulayanların sonuncusu olarak değerlendirilse de aslında çok önceki tarihlerden beri Hindistan bölgesinde eylemlerini devam ettirmektedir. Thuglar, Büyük Britanya İmparatorluğunun işgali ve sömürge yönetimi esnasında dikkatleri çekmiştir. Thuglara karşı, Büyük Britanya İmparatorluğu deneyimli askerlerden oluşan özel bir mücadele birimi oluşturmuştur. Takibat sonucu yakalanan üç bin iki yüz altmış altı Thug'un çoğunluğu asılmış, geriye kalanlar ise Penang adasına sürülmüştür.¹⁵⁶ İngilizlerin imha kampanyasında bilinen son Thug, Pencap'taki hapisanede 1882'de asılmıştır.¹⁵⁷

İngilizlerin o dönemki mücadele modelinde; yargılama safhasının da yer almasının, dünya çapında insan hakları ve hukuk normlarında hızlı bir gelişme dönemine girilmesiyle ilgili olduğu değerlendirilmektedir. Sadece Büyük Britanya'da; 1215 tarihli Magna Carta Libertatum, 1628 tarihli Haklar Dilekçesi ve 1689 tarihli Haklar Beyannamesi gibi insan hakları konusunda üç önemli gelişme yaşanmıştır. ABD'nin kurulmasında yayınlanan insan hakları ile ilgili beyannameler ve 1789 Fransız İhtilali sırasında yayınlanan İnsan ve Vatandaş Hakları Beyannamesi tüm dünyada bu yönde gelişmelerin doğmasına neden olmuştur. Dünya kamuoyunda böyle bir algının olmasının, İngiliz mücadelesinde en azından infaz aşamasında teröristlere daha az acı çektirilmesinde etkili olduğu düşünülmektedir.

Görüldüğü gibi terörizm stratejisini uygulayan ilk gruplar bedelini çok ağır ödemiş topyekûn imha edilmiştir. Ölümleri acılar içerisinde gerçekleşmiştir. Sadece kendileri değil aynı zamanda aileleri de cezalandırılmıştır. O dönemin şartlarında bu uygulamalara karşı çıkan olmamıştır. İnsani yönü bir kenara bırakılırsa, bu örgütlerin etkisini tamamen yitirmesi dolayısıyla mücadelenin başarılı olduğu ileri sürülebilir.

¹⁵⁵ Marshall G. S. Hodgson, **The Order of Assassins: The Struggle of the early Nizâri Ismâîlis Against the Islamic World**, Chicago, Moutan&Co., 1955, s.269-270.

¹⁵⁶ Newmarch, Michael, "The Thugs", **Contemporary Review**, 173, 1948:Jan./June, s.356.

¹⁵⁷ Benjamin Walker, "Thug", **The Hindu World: an Encyclopedic Survey of Hinduism**, Cilt. II, New York, Frederick A. Praeger Inc., 1968, s.502.

Bu ilk örneklerin aksine, 21. yüzyılın ikinci yarısına kadar terörizm stratejisini uygulayanlar dini motifleri kullanmamıştır. 19. yüzyıl ve 20. yüzyılın başındaki terörizm stratejisi, dönemsel trend olan siyasal akımların ideolojilerinden beslenmiştir.¹⁵⁸ Terörizm terimi ilk kez 1789 Fransız İhtilali esnasında kullanılmış, ihtilalin ulvi değerlerinin korunması ve yaşatılması açısından İhtilal düşmanlarına karşı uygulanan baskı ve korku rejimi terör dönemi olarak belirtilmiştir.¹⁵⁹ Fransız İhtilali sadece terörizm stratejisine ad vermekle kalmamış, korkunun politik bir silah olarak kullanılmasının hatırlanması ile İhtilalin tetiklediği birbirini takip eden siyasal akımlar, stratejinin uygulayıcılarına, dönemsel manevi dayanak noktaları oluşturmuştur.

Fransız İhtilali'nde doğup yaygın bireysel terörist eylemlere kaynaklık eden anarşizmin temelleri Fransa'da Enragé'ler (kudurmuşlar) tarafından atılmıştır. Eylemsel bazda Enragé'ler tarafından temelleri atılan anarşizm, örgütlü anarşizm olarak Pierre Joseph Proudhon tarafından fikir bazında tanımlanmıştır.¹⁶⁰ Proudhon, "19. yüzyılda Genel Devrim Anlayışı" adlı eserinde, anarşizmin ana ilkelerini açıklamıştır. Eserde, devlet, kötülüklerin müsebbibi olarak tenkit edilmiş, yasa koyma hakkı ve meşru şiddet hakkı, kişisel hakların ihlali biçiminde ele alınmıştır.¹⁶¹ Anarşist hareket, yıkıcı eylem ve söylemleri dolayısıyla 1795 yılında Direktuar Rejimi tarafından, "suç işleyen, kan döken, özgürlük propagandası yaparken despotluk yapan ve kardeşlikten bahsederken kardeşlerini boğazlayanlar" olarak nitelendirmiştir.¹⁶²

Eylemle propaganda, 1876 yılının temmuz ayından ekim ayına kadar geçen süreçte, Errico Malatesta, Carla Cafiero ve Emilio Covelli'den oluşan üç İtalyan anarşistin birbirlerine gönderdikleri mektup dizisinde tasarlayıp geliştirdikleri bir yöntemdir. Malatesta, Cafiero ve Covelli her ne kadar eylemle propagandayı ayaklanma metodu olarak tasarlasa da zaman içerisinde evrim geçirerek, bombalama ve siyasi suikastlere dönüşmüştür. Uluslararası Anarşist İtalyan

¹⁵⁸ Gerard Chaliand, Arnaud Blin, **The History of Terrorism: from Antiquity to Al Qaeda**, trans. Edward Schneider, Kathryn Pulver, Jesse Browners, University of California Press, Los Angeles, 2007, 96.

¹⁵⁹ David D. Bien, "François Furet, the Terror, and 1789", **French Historical Studies**, Cilt.16, Sayı.4, 1990, s.779.

¹⁶⁰ Peter Marshall, **Anarşizmin Tarihi: İmkânsız İstemek**, çev. Yavuz Alogan, İmge Kitabevi, Ankara, 2003, s.559.

¹⁶¹ Ercan Çitlioğlu, **Gri Tehdit Terörizm**, Destek Yayınları, Ankara, 2008, s.108.

¹⁶² Peter Marshall, **a.g.e.**, s.601.

Federasyonu, Aralık 1876'da resmen eylemle propaganda stratejisini benimsemiştir.

İtalyan anarşist Carlo Pisacane, değişikliklerin ancak şiddet kullanımı ile gerçekleşebileceğini, değişimin başka bir yolunun olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca Pisacane, uzun iş günü sonrası kitlelerin, okumaya ya da dinlemeye mecali kalmadığı için ancak şiddetle dikkatlerinin çekilebileceğini ileri sürmüştür.¹⁶³ Fransa'da 1890'larda, bin aktif anarşist terörist, dört bin beş yüz anarşist yayınları okuyan sempatizan ve on bin kişiye yakın da anarşistleri önemli noktalarda destekleyecek Fransız'ın olduğu tahmin edilmektedir.¹⁶⁴ Bu anarşist teröristlerden, François-Claudius Ravachol, işçilere 1 Mayıs 1891 gösterileri nedeniyle ağır cezalar verdiğini düşündüğü yargıçlara ev yapımı patlayıcı madde fırlatan ilk kişidir. Ravachol, Paris'te küçük bir kafede yakalanmıştır.¹⁶⁵

Batı Avrupa'da, 1890'larda anarşistlerin, "eylemle propagandası" dolayısıyla, terörizm dalgası yaşanmıştır. Bireysel anarşist teröristler; François-Claudius Ravachol, Auguste Vaillant ve Emile Henry'nin, bomba atmak suretiyle gerçekleştirdikleri, şiddetle desteklenen anarşist propagandanın uluslararası etkileri olmuştur. Anarşist olmadan önce; Ravachol, katil ve hırsızken, Vaillant, topluma ayak uyduramayan bir kişi ve Henry, heyecanlı bir genç adamdır. Onların hareketleri Fransa'da geniş kitleleri etkilemesine rağmen hükümet ve polis bağlantı kuramamıştır.

Rusya'da anarşistlerin en önemli terör eylemlerinden biri 1881 yılında, Narodnaya Volya (Halkın İradesi) üyelerinin Çar 2. Alexander'ı düzenledikleri suikast sonucunda öldürmesidir.¹⁶⁶ Narodnaya Volya Rusya'da 1878'den 1913 yılına kadar terör faaliyetlerine devam etmiştir.¹⁶⁷ Narodnaya Volya Çarlık Rusya'sında sembolik hedeflere düzenledikleri eylemlerle dikkatini çektikleri ve bu şekilde provoke ettikleri halkın desteğiyle mevcut siyasi rejimi değiştirmeye

¹⁶³ Arthur H. Garrison, "Defining Terrorism: Philosophy of the Bomb, Propaganda by Deed and Change Through Fear and Violence", **Criminal Justice Studies: A Critical Journal of Crime, Law and Society**, 17: 3, 2004, s.265.

¹⁶⁴ Annemarie Springer, "Terrorism and Anarchy: Late 19th-Century Images of a Political Phenomenon in France", **Art Journal**, vol.38, no.4, 1979, s.266.

¹⁶⁵ Annemarie Springer, **a.g.m.**, s.266.

¹⁶⁶ Peter Marshall, **a.g.e.**, s.650.

¹⁶⁷ Martha Crenshaw, "The Causes of Terrorism", **Comparative Politics**, Vol. 13, No. 4 (Jul., 1981), s.380.

çalışmıştır. Narodnaya Volya'nın bu uygulamaları modern terörizm stratejisinin oluşmasına katkı sağlamıştır.¹⁶⁸

1880'lerden 1910'lara kadar Avrupa'da ve Amerika'da üst düzey devlet adamlarına yönelik ölümcül saldırılar düzenlenmiştir. Anarşistler, ABD'de Başkanlar Garfield ve McKinley, Fransız Başkan Carnot, İspanyol Başbakan Antonio Canovas, Avusturya Kraliçesi Elisabeth ve İtalyan Kralı Umberto suikaste kurban giderken, Alman İmparatoruna ve Bismarck'a karşı düzenlenen eylemler başarısız olmuştur. Ancak bu eylemler, grup desteği ve örgüt üstlenmesi olmadan, bireysel inisiyatifle anarşist teröristler tarafından gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁹ Anarşizm, fikri bazda hızla yayılırken, anarşist bireysel terör dalgası da aynı hızla yayılmıştır. Anarşist bireysel terör dalgası; Latin Amerika, İspanya, İtalya, Fransa, Almanya, ABD ve Rusya'da etkilerini göstermiştir. David Rapoport, "The Four Wave of Modern Terrorism" başlıklı makalesinde terörizmi, ilk terörizm stratejisini uygulayanlar akabinde, tüm dünya genelinde yankı ve taraftar bulması nedeniyle dört dalga şeklinde incelemektedir. Anarşizm Rapoport'un çalışmasında ilk dalga olarak kabul edilmektedir.

"Anarşist dalga"nın öncelikli yöntemi önemli devlet görevlilerine karşı suikastler düzenlemek olmuştur. "Anarşist dalga" modern terörizm tarihindeki ilk deneyimdir. Ardından 1920'lerde başlayıp yaklaşık kırk yıl sonra sona eren "anti-kolonyal dalga" gelmiştir. Üçüncü dalga olarak halen dünya genelinde etkisi azalmakla birlikte mevcudiyetini devam ettiren "yeni sol dalga" terörizm stratejisinin yeni akımına dönüşmüştür. Son olarak ise 1979'larda başlayıp halen günümüzde geniş bir taban ve taraftar bulabilen "dinsel dalga" dünya genelinde stratejik olarak uygulanmaya başlanmıştır.¹⁷⁰ İlk terörizm uygulamaları, lokal kalırken "anarşist dalga" ile başlayan terörizm dalgalarının dünya genelinde taraftar bulmasının altında yatan en önemli etkenler; 19. yüzyıldan itibaren, baskı, iletişim, ulaşım ve bilgi teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerdir.¹⁷¹

¹⁶⁸ Audrey Kurth Cronin, "Behind the Curve: Globalization and International Terrorism", **International Security**, Vol. 27, No. 3 (Winter, 2002-2003), s.35.

¹⁶⁹ Walter Laqueur, **A History of Terrorism**, 3. Baskı, Transaction Publishers, New Brunswick, 2002, s.14.

¹⁷⁰ David C. Rapoport, "The Four Waves of Modern Terrorism", s. 47. Erişim: <http://international.ucla.edu/media/files/Rapoport-Four-Waves-of-Modern-Terrorism.pdf>, 10.09.2014.

¹⁷¹ David C. Rapoport, **a.g.m.**, s.49.

İkinci dalga, Birinci Dünya Savaşı akabinde, mağlup devletlere ait sömürgeler ve imparatorluk topraklarının, Milletler Cemiyeti tarafından galip devletlerin mandasına, bağımsızlığa hazır olana kadar bırakılması neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu manda altına alınan; Filistin, Kıbrıs, İrlanda ve Cezayir gibi topraklarda çeşitli gruplar tarafından terörizm stratejisi uygulanmaya başlanmıştır. İkinci Dünya Savaşı ardından ortaya çıkan ve dünyayı iki kutba bölen Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği tarafından self determinasyon ilkesi sıkça dile getirilerek ve yardımlarla, manda rejimi altında bulunan gruplara destek verilmiştir.

İngiltere'nin egemenliği altında bulunan; Kıbrıs'ta EOKA, Yunanistan'a bağlanmak istemeyen Türk Toplumuna karşı, Filistin'de Yahudiler, Araplara karşı, Kuzey İrlanda'da IRA bağımsızlık için terörizm stratejisini uygulamıştır. Fransa'ya karşı ise Cezayir'de, bağımsızlık amacıyla terörizm stratejisi kullanılmıştır.¹⁷² EOKA, Yunanistan Ordusu'nda Albay olarak görev yapan Giorgos Grivas tarafından kurulan amacı; enosis, yani Kıbrıs adasını Yunanistan'a ilhakını gerçekleştirmek olan bu terör örgütü, ilk eylemini 1 Nisan 1955'te, İngiliz Askeri hedeflerine, radyo vericilerine ve polis istasyonlarına karşı gerçekleştirmiştir. İngilizlere karşı ve Yunanistan'a adanın bağlanmasının önünde engel teşkil ettiğini değerlendirdikleri Kıbrıs Türklerine karşı ölümcül eylemler düzenlemiştir. EOKA'nın etnik arzularının yanı sıra, Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Makarios'un örgütün kurulması için talimat vermesi ve örgüte parasal destek sağlaması¹⁷³ nedeniyle dini motifli bir yönünün de olduğu değerlendirilmektedir.

İngiltere'ye karşı eylemler gerçekleştirilen diğer bir bölge Filistin olmuştur. Filistin'de, Yahudi devletini kurmak amacıyla, terörizm stratejisini kullanan; Haganah, İrgun, Lohmei ya da Sternist terör örgütleri kaçak Yahudi göçünü engellemeye çalışan İngiliz kuvvetlerine karşı eylemlerde bulunmuştur.¹⁷⁴

İngilizlerin en uzun süre mücadele ettiği terör örgütü olan İRA 1919'da kurulmuştur. Örgütün asıl amacı; Protestanların çoğunlukta olduğu Kuzey İrlanda'da bulunan altı eyaleti, İrlanda'nın yeniden birleşmesi için bir araya

¹⁷² David C. Rapoport, **a.g.m.**, s.53.

¹⁷³ Andrew R. Novo, "Friend or foe? The Cyprus Police Force and the EOKA Insurgency", **Small Wars & Insurgencies**, Vol.23, No.3, 2012, s.416.

¹⁷⁴ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)**, 3. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1994, s.65.

getirmektir. İRA, 1969 ile 2001 arasında yaklaşık bin altı yüz kırk kişiyi öldürmüştür.¹⁷⁵

İspanya'nın, İngiltere gibi uzun süre etkilerine maruz kaldığı terör örgütü ETA 1959'da kurulmuştur. ETA, 1959'da kurulmasına rağmen ilk ölümcül eylemi 1968'de gerçekleştirmiştir. Örgüt halen günümüzde de etkilerini devam ettirmektedir. 2006'da dokuz aylık ateşkesi bozarak iki kişiyi öldürmüştür. ETA'yı kuranlar Bask Ulusal Partisi, PNV'nin gençlik kollarından kopanlardır. ETA, başlangıçta milliyetçi bir örgüt olmasına rağmen ilerleyen süreçte marksist ya da sosyalist yapıya bürünmüştür.¹⁷⁶

Fransa ise Cezayir'de FLN ile kanlı bir mücadeleye girmiştir. FLN, kentleri Fransızlara karşı kanlı savaşlarla elinde tutmaya çalışmıştır. FLN'nin 1956 yılın boyunca devam eden gece kondular üzerindeki kontrolü, 1957 Ocak ayından itibaren Fransa'nın uygulamaya koyduğu anti-terörist uygulamalar neticesinde sona ermiştir. General Massu Paras'ın terörle sistematik mücadele için uyguladığı sistematik işkence dünya çapında protestolara neden olurken, FLN'ye olan desteği Cezayir'de artırmıştır. FLN, eylemlerini kırsal alana kaydırmış, Fransa, bu mücadelenin ekonomik ve politik maliyetini karşılayamaması nedeniyle Cezayir'den çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁷⁷

Yeni sol dalga, 20. yüzyılın son çeyreğinde hâkim olan Marksist devrimciliğe odaklanmıştır. Marksist devrimci stratejyi ABD'nin askeri gücüne dayanabilecek şekilde Vietnam'da, Vietkong'lar tarafından iyice pekiştirilmiştir. Suikast, uçak ve devlet adamlarının kaçırılmasına ek olarak fidye ya da gerekli tavizlerin alınması için bireysel kaçırmalar bu dalgada tekrar canlanmıştır. Soğuk Savaş konjonktüründe, teröristlerin eğitim ve desteği uluslararasılaşırken, hedeflerde uluslararasılaşmıştır. 1980'lerde Soğuk Savaşın sonlarına doğru bu dalganın etkisi zayıflamıştır.¹⁷⁸ Bu dalga da hızlı bir biçimde yayılmış, Türkiye dâhil pek çok ülkede ayrılıkçı gruplar için ilham verir hale gelmiştir. Türkiye örneğinde bu süreçte

¹⁷⁵ Ignacio Sánchez-Cuenca, "The Dynamics of Nationalist Terrorism: ETA and the IRA", **Terrorism and Political Violence**, 19:3, 2007, s.292.

¹⁷⁶ Ignacio Sánchez-Cuenca, **a.g.m.**, s.290-291.

¹⁷⁷ Walter Laqueur, **a.g.e.**, s.19.

¹⁷⁸ Karen Rasler, William R. Thompson, "Looking for Waves of Terrorism", **Terrorism and Political Violence**, 21:1, 2009, s.31.

kuluçka devrini geçiren PKK/KCK Terör Örgütü, dalga tüm dünyada zayıflarken hızlı bir şekilde eylemlere yönelmiştir.

Dördüncü dalga, güney batı Asya'daki iki büyük olayın kesişme noktasına denk gelmiştir. Birinci olay İran Şahı'nı deviren Humeyni'nin kurduğu İran İslam Cumhuriyeti ve onun mezhepsel ideolojisini yaymasıdır. İkincisi ise aynı yıl Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ve işgale karşı ilan edilen kutsal savaştır. Dördüncü dalga güçlü bir dini motife sahiptir. Dalga hızlı bir şekilde yayılmıştır. Bu süreçte yeni bir tür taktik intihar bombaları, ABD'yi hedef almaya başlamıştır.¹⁷⁹

Afganistan Savaşı boyunca dünyanın değişik ülkelerinden gelen savaşçılar, Sovyetlere karşı batı bloğunun teknik personeli tarafından eğitilmiştir. Bu savaşçılar Sovyetlerin Afganistan'dan çekilmesiyle motive olmuş, bazıları Bosna, Keşmir, Çeçenistan ve diğer çatışma bölgelerinde savaşmaya devam etmiştir. Bu savaşçılarından bir kısmı ise Pakistan'ın kuzeyindeki medreselerde verilen Vehhabi Mezhebi'nin motiflerini kullanan ideolojinin etkisiyle marjinalleşerek kendi ülkelerinde Taliban benzeri rejimler kurmak için örgütlenmelere yönelmiştir. Dünya tarihinde bir milat olarak nitelendirilebilecek 11 Eylül eylemlerini gerçekleştiren El-Kaide'nin alt yapısı, kurucusu Usame Bin Ladin ve ideoloğu Abdullah Azzam tarafından bu dönemde oluşturulmuştur.

Günümüzün terörizm stratejisinin son dönüşümünü temsil eden El-Kaide, eski dönemlere ait çok sayıda stratejiye dair ön kabulü yıkmıştır. Yeni güvenlik tehdidi, eskisi gibi tamamen yoksullardan oluşmayan iyi eğitim almış kimi varlıklı ailelerden gelen teröristler, stratejinin gereği olarak farklı düşünüp farklı hareket etmiştir. Yolcu uçakları örgüt üyeleri tarafından konvansiyonel silah haline getirilirken, aynı zamanda örgüt stratejik hedefini; dünya hâkimiyetini eline geçirene kadar silahlı eylemler olarak belirlemiştir.

El-Kaide'nin eylemleri, dünyada hiçbir yerin tam olarak güvende olmadığını ispatlamıştır. Bu eylemler neticesinde oluşan uluslararası kamuoyu baskısı terörizm stratejisiyle mücadelede ilerleme kaydedileceği umutlarını ortaya çıkarmışken, ABD başta olmak üzere devletlerin politik davranışları halen

¹⁷⁹ Karen Rasler, William R. Thompson, "Looking for Waves of Terrorism", **Terrorism and Political Violence**, 21:1, 2009, s.31-32.

uluslararası arenada kabul edilmiş bir terörizm tanımının yapılamamasına dolayısıyla da meşru bir zeminde terörizmle mücadele edilememesine neden olmaktadır.



2. BÖLÜM

TERÖRİZM STRATEJİSİ VE STRATEJİYLE MÜCADELEYE DAİR KAVRAMSAL BOYUT

2.1. Terörizm Stratejisine Dair Kavramsal Boyut

1930'lu yıllardan beri terörizmin uluslararası tanımının yapılması için verilen çaba, tanımlamanın zorluğunu gösterir mahiyette ve terörizmle mücadele kadar uzun soluklu olmuştur. Terörizmle mücadele için uluslararası hukuk kuralı oluşturma gayretleri bölgesel örgütler açısından olumlu gelişmelere sahne olurken, Milletler Cemiyeti ve akabinde onun mirasçısı Birleşmiş Milletler açısından şu ana kadar mücadelenin uluslararası kısmının yürütülmesi amacıyla bir tanımı da barındıran kapsamlı antlaşma yapılamamıştır.

Terörizmi tanımlamadaki zorluklar “tanımın ne olduğunu tanımlamak” sürecinde dahi ortaya çıkmaktadır. Tanım; yeni bir kavramın, üzerinde uzlaşılmış ve kabul görmüş diğer kavramlarla açıklanması olarak kabul edilmektedir. Ancak her tanımı yapan kendi bakış açısını ve çıkarlarını belli oranda tanıma yansıtmaktadır.¹⁸⁰ Bu yansıtmanın müşterek kabule engel olmaması gerekmektedir. Tanımlamada konu devletler olduğunda ise ulusal çıkar ön plana çıkmakta, “çözumsuzlük çözümdür” mantığı ile hareket edilmektedir.

2.1.1. Terörizmi Tanımlama Sorunu

Uluslararası manada terörizmin tanımlanması ve önlenmesine yönelik ilk çalışma; 1931 yılında Brüksel Ceza Hukuku Birleşimi için düzenlenen üçüncü konferansta önerilmiştir. Terörizm, “kişilerin yaşamlarına, özgürlüklerine ve fiziksel bütünlüklerine, siyasi ya da sosyal fikirlerin ifade edilmesi ya da icra edilmesi amacıyla, özel ya da devlet varlıklarına yönelik suçların kullanılması için birilerinin terör eylemlerini oluşturan yaygın tehlikeleri üretme kapasitesine sahip olan araçların kasten kullanılmasıdır.” şeklinde tanımlanmıştır. Ardından Kopenhag'da 1935 yılında yapılan konferansta 1. Madde olarak kabul edilen terörizm tanımı, “bir

¹⁸⁰ Emre Öktem, **Terörizm: İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları**, Derin Yayınları, İstanbul, 2007, s.29.

devletin başkanının ya da başkanın yetkilerini elinde tutan kişinin ve hatta veliaht prens, meclis üyelerine, diplomatik ayrıcalıklardan yararlanan insanlara, anayasal, hukuksal ve yargılama organlarının üyelerinin, hayatlarına, fiziksel bütünlüklerine, sağlıklarına ve özgürlüklerine yönelik; ayrıca devlet mekanizmalarının işleyişini değiştirebilecek ya da engel oluşturacak ve uluslararası ilişkilerin dengesini bozacak bir korku durumunu yaratabilecek, uluslararası eylem olarak yaygın bir tehlikedir.” biçiminde yapılmıştır. Milletler Cemiyeti bünyesinde yapılan 1937 tarihli Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesinde; terör eylemleri “Devlete karşı amaçlarla ya da özel bireylerin, bir grup insanın ya da genel halkın zihninde korku durumu oluşturmak için yapılan suç hareketleri” olarak tanımlanmıştır. Ancak Sözleşmeyi Hindistan hariç hiçbir devlet onaylamamıştır.¹⁸¹ Terörizmin tanımlanması ve önlenmesine yönelik uluslararası çabalar sözleşmenin yürürlüğe girememesi nedeniyle sonuçsuz kalmıştır. İkinci Dünya Savaşı neticesinde Milletler Cemiyeti başarısızlığı nedeniyle fes edilerek yerine 1945 yılında Birleşmiş Milletler Örgütü kurulmuştur.

1960'larda başlayan terör dalgasının sonucu olarak, 1972 Olimpiyat oyunlarında gerçekleştirilen terör eyleminin etkisiyle Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan ad hoc komite, tanımlama yapamamış ancak eylemleri önlemeye yönelik sözleşmelerin hazırlanmasının temelini atmıştır. Ancak 1999 yılında tekrar bir ad hoc komite kurulsa da günümüze kadar uzlaşılabilir bir terörizm tanımı yapılamamıştır.¹⁸² Birleşmiş Milletler bünyesinde 11 Eylül 2001 New York eylemlerinden önce yapılan sözleşmelerde terörizm tanımlaması yapılmamıştır. Eylemlerden sonra terörizme karşı oluşan konsensüs sonucu, Genel Kurul'un elli altıncı toplantısında terörizmin tanımının yapılması için çağrı yapılmıştır.¹⁸³ Çağrıya rağmen halen geçerli bir tanımlama yapılamamıştır. Yapılan çalışmalara rağmen devletlerin terörizme politik yaklaşması ve bazılarının diplomatik bir araç olarak kullanması halen uluslararası hukukta yer alan bir tanımlama olmamasına neden olmuştur.

¹⁸¹ Reuven Young, “Defining Terrorism: The Evolution of Terrorism as a Legal Concept”, **Boston College International & Comparative Law Review**, Vol. 29 No.23, 2006, s.35-36.

¹⁸² Eva Herschinger, “A Battlefield of Meanings: The Struggle for Identity in the UN Debates on a Definition of International Terrorism”, **Terrorism and Political Violence**, 25:2, 2013, s.189.

¹⁸³ UN, **Assembly Hears Call for Definition of Terrorism**, Press Release GA/9925, 03.10.2001, Erişim: <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/GA9925.doc.htm>, 01.01.2012

Tanımlamanın önemi hukukun evrensel ilkelerinden, “kanunsuz suç, kanunsuz ceza olmaz” (nullum crimen, nullum poena sine lege) ilkesi özetlemektedir. Bölgesel ve ulusal manada terörizm ile ilgili hükümler ve maddeler bulunmakta ancak uluslararası manada bulunmamaktadır. Bu eksiklik eylem yapıp diğer devletlerin egemenlik alanlarına kaçanların ya da o bölgelerden yardım alanlara karşı gerekli yaptırımın diğer devletler tarafından uygulanamamasına neden olmaktadır. Bu boşluk terör örgütlerinin elini kuvvetlendirmekte her zaman geri cepheye sahip olmalarını sağlamaktadır.

Birleşmiş Milletler bünyesinde tanımlama yapılamamasının en önemli nedenlerinden biri, beş daimi üyenin sahip olduğu veto hakkıdır. Beş daimi üye kendi ulusal çıkarları noktasında sorunlara yaklaştığı için Birleşmiş Milletler bünyesindeki tanımlama çabaları sonuçsuz kalmaktadır. Bir daimi üye için terörist olan, diğeri için özgürlük savaşçısı olarak kabul edilmektedir. Beş daimi üyeyi terörizm konusunda birleştirebilen tek örgüt El-Kaide olmuştur.

Zora dayanmayan mücadele yöntemlerinden; diplomatik faaliyetler, bölgesel ve uluslararası kuruluşlar oluşturma yöntemlerinin mücadelede kullanılmasının önündeki en temel sorun; terör, terörizm ve terörist kavramlarının uluslararası alanda kabul gören net bir tanımlamasının yapılmamasıdır. Başka devletlerle teröre karşı ortak mücadele edebilmek, o ülkenin egemenliği altındaki yerlerde teröristlerin yakalanması ve geri iade edilmesi ile örgütün varlıklarının dondurulması ancak grubun terör örgütü olarak diğer devletler tarafından tanımlanmasıyla olabilecektir.

Bu kavramların tanımlanmasındaki genel sorun; Terörizm stratejisini uygulayanların dış politika aracı olarak bazı devletlerce kullanılmasıdır. Özellikle Soğuk Savaş sürecinde bu durum daha belirgin hale gelmiştir. Klasik ama tam bir gerçeklik ifadesi olan, biri için terörist olan diğeri için özgürlük savaşçısı olarak kabul edilmiştir. RAND Corporation’ın ünlü terörizm uzmanı Micheal Brian Jenkins “The Study of Terrorism” isimli çalışmasında; “Terörizm, kötü adamların

yaptığıdır.” Şeklinde bir tanımlamaya giderek bu konuya dikkatleri yıllar önce çekmiştir.¹⁸⁴

Günümüzde ise; 11 Eylül eylemleri ve ardından gelen Avrupa’daki eylemler teröre bakış açısını değiştirdikten sonra, Türkiye’nin PKK/KCK Terör Örgütü ile mücadelesi pek çok ülke tarafından ancak anlaşılabilmiştir. Fakat son yıllarda Türkiye ile ilişkileri gergin bir seyir izleyen İsrail’in Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman’ın Yedioth Ahronot gazetesinde yayınlanan, Türkiye’ye karşı PKK/KCK’ya destek verileceği ifadesi, her ne kadar sonradan yalanlansa da terörizm stratejisinin halen devletlerin dış politika aracı olarak gördüğünün güncel bir kanıtıdır.

Yukarıda belirttiğimiz gibi politik nedenler ve ulusal çıkarlar nedeniyle; Uluslararası Hukuk’ta yer alacak bir tanımlama yapılamadığı değerlendirilmektedir. Konuyla ilgili çalışma yapan bazı akademisyenlerin tanımlamalarını değerlendirdiğimizde ayırım daha net ortaya çıkmaktadır.

Wilkinson’un, “Terörizm, teröristlerin politik amaçları doğrultusunda, bireylerin, grupların, toplumların ve hükümetlerin terörize edilerek taviz vermesini sağlamak amacıyla, sistematik olarak, cinayet ve yıkımların ya da tehditlerinin kullanılmasıdır.”¹⁸⁵ tanımlamasına karşın Çakmak, “Terörizm; Terör eylemini değil, eylemin felsefi, politik, sosyolojik ve hukuki yönünü içerir.”¹⁸⁶ biçiminde tanımlamaya giderek, konuyu yaşam koşulları ve bilimsel alanda özet olarak değerlendirmiştir.

Walter Laqueur’in, teröristi “Politik, sosyal ve ekonomik aksaklıkları bahane ederek, planlı ve plansız cinayet işleyen kişi”¹⁸⁷ olarak tanımlanmasına karşın; Erol, “yer altında gizlilik içerisinde çalışan, terör eylemlerini gerçekleştiren ve eylemlerin sonucunda propaganda yapan kişiler”¹⁸⁸ olarak daha geniş ve günümüz

¹⁸⁴ Daniel Byman, **Deadly Connections: States that Sponsor Terrorism**, New York, Cambridge University Press, 2005, s.7.

¹⁸⁵ Paul Wilkinson, **Terrorism and the Liberal State**, 2. Baskı, Hong Kong, Macmillan Press, 1986, s. 56-57.

¹⁸⁶ Haydar Çakmak, “Kavramsal Olarak Terör”, ed. Haydar Çakmak, **Terörizm**, Ankara, Barış Platin Kitap Ltd. Şti., 2008, s.29.

¹⁸⁷ Walter Laqueur, **A History of Terrorism**, 3. Baskı, New Brunswick, Transaction Publishers, 2002, s.79.

¹⁸⁸ Mehmet Seyfettin Erol, “Uluslararası İlişkiler Aktörü Olarak Terör Örgütleri”, ed. Haydar Çakmak, **Terörizm**, Ankara, Barış Platin Kitap Ltd. Şti., 2008, s.82.

dünyasındaki terörizm realitesi kapsamında bir tanımlama yaptığı görülmektedir. Bu tanımlamaları incelediğimizde; yaşanan zaman süreci, mekân ve deneyimler açısından da bilim adamları arasında tanımlamada farklılıklar olduğu düşünülmektedir.

Terörist kavramı, terörizm stratejisini uygulayanların tanımlanmasında yaşanan kasti durumla aynı nedenlerden dolayı gerilla kavramı ile karıştırılmakta olduğu değerlendirilmektedir. Oysaki iki kavram birbirinden hukuksal ve ahlaki kurallar açısından farklı manalar taşımaktadır. Gerilla; vatani düşman askerleri tarafından işgal edilmiş, o vatanın halkı olan ve profesyonel asker olmayan, vatanının bağımsızlığı için mücadelede eden savaşçılardır. Sivil hedeflere karşı eylemde bulunmazlar, savaş kurallarına uyarlar! Uluslararası Hukuk gerillayı tanır ve bazı haklarını garanti altına almıştır. Halkın tamamı değil de bir kısmı onlara destek veriyorsa, kör terör uyguluyorsa, yani eylemlerinde sivil asker ayrımı yapmıyorsa terörist olarak kabul edilmelidir ve Uluslararası Hukukta yeri yoktur.¹⁸⁹

Terörizmle ilgili Uluslararası Hukukta karşılaşılan iki esas sorundan birincisi, uluslararası alanda kabul edilmiş bir terörizm tanımının olmaması ve ikincisi ise ülke çıkarları doğrultusunda bağımsızlık savaşçısı olarak görülen ve terör yöntemleri kullanan toplulukların terörist olarak kabul edilip edilmeyeceği konusudur.¹⁹⁰ Terörizmle mücadeleyi uygun stratejik yanıt vermek günümüz dünyasında devletlerin vereceği tepkilerle doğru orantılıdır.¹⁹¹ Mücadele yöntemlerinin başarılı olmasındaki temel faktörlerden biri olarak; komşu devletlerin, bölgesel ve küresel manada etkin devletlerin mücadeleye desteğinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

2.1.2. Terörizme Dair Tanımlar

Terörizmle uluslararası alanda etkin bir biçimde mücadele edilebilmesi için öncelikli olarak, terörizmin kapsamlı bir tanımının yapılması gerektiği değerlendirilmektedir. Terörizmle ilgili uzmanların yaptığı ve hukuki metinlerde

¹⁸⁹ Haydar Çakmak, **a.g.m.**, s.30.

¹⁹⁰ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, Gözden Geçirilmiş 5. Baskı, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007, s.205-206.

¹⁹¹ Daniel G. Arce M. and Todd Sandler, "Counterterrorism: a Game-Theoretic Analysis", **The Journal of Conflict Resolution**, Vol. 49, No. 2, 2005, s.184.

yapılmış yüzlerce tanım bulunmaktadır. Terörizm ile ilgili net bir tanımın ortaya konulamamasının daha iyi anlaşılabilmesi için, sosyal bilimlerin farklı alanlarında çalışan ve farklı coğrafyalarda yaşayan araştırmacıların tanımlarının incelenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.

J.S.Roucek, sosyolojik olarak terörizmi tanımlamıştır. Roucek'e göre terörizm, korku yoluyla yıldırarak ve boyun eğdirerek, hükümetin düzenini bozmak suretiyle istenilen politik değişikliğin başarılmasının amaçlandığı bir uygulamadır.¹⁹² Roucek'in tanımı, Aum Shirinkyo gibi terör örgütlerinin hedeflerini açıklamaktan uzaktır. Aum Shirinkyo, eylemleri akabinde oluşacak nükleer bir savaşın neticesinde kendi krallıklarının kurulacağına inanmaktadır. Bu nedenle Roucek'in tanımının aksine Aum Shirinkyo, politik değişiklik istememekte, kıyametçi hedefler taşımaktadır.

R.Aron, bir şiddet eyleminin, terör eylemi olarak kabul edilebilmesi için fiziksel etkilerine oranla psikolojik etkilerinin ortaya çıkması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁹³ Aron'un tanımı stratejinin en temel kuvvet noktasına işaret etmektedir. Terör örgütleri ölümlere oranla yapılan propagandanın ortaya çıkaracağı etkiyi daha fazla önemsemektedir.

F.M.Watson, terörizmi, organize grup ya da partilerin, tasarlanmış şiddeti sistematik olarak kullanılmasından dolayı, amaçlarına dikkat çektikleri ya da hedefleri için zorla ödün aldıkları bir strateji uygulaması şeklinde tanımlamıştır.¹⁹⁴ Ancak günümüzde Watson'ın tanımının aksine devlet olma iddiasında olan ve alternatif bir kamu düzeni oluşturan, IŞİD/DAİŞ/DEAŞ gibi El-Kaide Terör Örgütü'nden etkilenen örgütler bulunmaktadır. Bu yeni terör dalgası, devletle pazarlık etme ya da bir ülkede yönetimi ele geçirme amacını gütmemekte, tüm dünya üzerinde yapılacak bir mücadelenin ilanını yapmaktadır.

P.Wilkinson, terörizmi, insancıl kurallar ve baskılar olmadan yürütülen, saklı ve açıklanmamış, özel bir gayri nizami harp biçimi şeklinde tanımlamıştır.¹⁹⁵ Wilkinson, bu tanımında terörizm stratejisinin devletlere karşı en güçlü olduğu ve

¹⁹² Robert Taylor, **The History of Terrorism**, Lucent Books, San Diego, 2002, s.10.

¹⁹³ Robert Taylor, **a.g.e.**, s.10.

¹⁹⁴ Robert Taylor, **a.g.e.**, s.10.

¹⁹⁵ Robert Taylor, **a.g.e.**, s.10.

mücadeleyi oldukça zorlaştıran örgütlerin stratejiyi uygulanmasında hiçbir moral değerle bağlı olmaması durumuna vurgu yapmıştır.

B.M. Leiser'e göre terörizm, sıradan vatandaşların hükümetlerine ve onların temsilcilerine olan inancı sarsmak için, yaratılan umutsuzluk ve korku atmosferinin kullanılmasıdır.¹⁹⁶ Leiser'in tanımının aksine terörizm stratejisinin başarıya ulaşmasında en önemli hususlardan birisi de devlet görevlilerinin eylemlerden olumsuz etkilenerek, savunmaya çekilmesi ya da aşırı baskı uygulamasıdır. Bu nedenle terörizm stratejisini uygulayanlar öncelikle devlet ve hükümet görevlilerini terörize ederek olumsuz tutumlar sergilenmesini hedeflemektedir.

M.Crenshaw, terörizmin, belirli insanlar ya da gruplar üzerinde psikolojik etkileri kasten yaratmak amacıyla sembolik ya da tipik olarak seçilen hedeflerin, bireysel, sıra dışı ve dayanılmaz şiddet eylemleri serisinin karakterize ettiği bir stratejidir.¹⁹⁷ Crenshaw'ın tanımlaması, terörizmin en önemli silahı olan eylemle propaganda ve ölümle propagandaya vurgu yapmaktadır.

M.Kranovic, terörizmi, direnmeyen kişilere karşı, organize ve sistematik şiddetin, hükümet otoritesinin alıkoyması ya da kazanılması amacıyla korku yaratmak için kullanılması olarak tanımlamıştır.¹⁹⁸ Kranovic'in tanımlaması terörizmi aklamakta, kanundan aldıkları yetkiyle görevini yapan güvenlik güçlerine ve evini koruyan bir korucunun öldürülmesini terör faaliyeti olarak görmemekte, terörizmin direnmeyen kişilere karşı düzenlenen eylemlerle sınırlı tutmaktadır.

E.S.Heyman'e göre terörizm, sembolik kurbanlardan daha geniş bir izleyici hedef kitlenin üzerinde, korku, endişe ya da dehşete neden olması için sıra dışı politik şiddet kullanımı ya da tehdidir.¹⁹⁹ Heyman'ın tanımlaması oldukça kısa olmasına rağmen oldukça kapsayıcı nitelikte ve stratejinin özüne değinmektedir.

Bu tanımlar doğrultusunda tanımlama yapacak olursak: Terörizm; siyasal bir amaç, toplumun dikkatini çekebileceği ve bu şekilde yıldırıp desteğini sağlayabileceği şiddet eylemi, şiddet eylemi tehdidi, istismar edilebilecek toplumsal bir huzursuzluk, destekleyici amaçla işlenen suçlar, toplumda beklenen

¹⁹⁶ Robert Taylor, **a.g.e.**, s.10.

¹⁹⁷ Robert Taylor, **a.g.e.**, s.10.

¹⁹⁸ Robert Taylor, **a.g.e.**, s.10.

¹⁹⁹ Robert Taylor, **a.g.e.**, s.10.

koru hali, güvenlik güçlerini, devlet kurumlarını ve toplumu karşı karşıya getirme arayışının, harmanlanmasıyla oluşturulan stratejinin sistematik olarak uygulanmasıdır.²⁰⁰

2.1.3. Terörizme Dair Bölgesel Örgütlerin Tanımları

Birleşmiş Milletlerin aksine bölgesel örgütler tarafından kapsamlı terörizm tanımlamaları yapılmıştır. Bu tanımlamaları incelediğimizde; Afrika Birliği Örgütü'ne üye devletler tarafından, 14 Temmuz 1999'da Algiers'de "Terörizmle Mücadele ve Önlemeye Dair Sözleşme" kabul edilmiştir. Sözleşme'de terörizmle ilgili terörist eylem şeklinde bir tanımlamaya gidilmiştir.

Sözleşmeye göre terörist eylem, "bir devleti, kurumu ya da halkı veya bunların bir bölümünü bir şeyi yapma ya da yapmaktan kaçındırmak için korkutma ve zorlama veya kamu hizmetini kesintiye uğratma ya da acil durum oluşturma veya bir devlette genel ayaklandırma oluşturma kastı ile taraf devletlerin ceza kanunları tarafından suç sayılan ve kişilerin yaşam, vücut bütünlüğü ve özgürlüklerini tehdit eden ya da kamuya ve özel mülkiyete, doğal kaynaklara ve çevreye, ya da kültürel mirasa zarar veren veya verebilecek olan eylemler olarak tanımlanmıştır. Ayrıca bu eylemlere destek, yardım, azmettirme, teşvik ve teşebbüs ile bunları organize ve yönetmede yukarıda sayılan kast olduğu müddetçe terörist eylem sayılacağı belirtilmiştir."²⁰¹

Afrika Birliği'nin tanımlaması, El-Kaide, El-Kaide bağlantılı örgütler ve El-Kaide'den etkilenen terör örgütlerinin eylemlerini tespit eder mahiyettedir. Bu örgütler, Afganistan, Irak ve Suriye'de direk kültürel mirasa yönelik eylemler düzenlemektedirler. Birliğin etki alanı olan Somali, Kenya ve Nijerya'da El-Kaide bağlantılı örgütler, büyük can kayıplarına neden olan terör eylemleri gerçekleştirmektedir.

İslam İşbirliği Teşkilatı'nın terörizm tanımlaması, "Terörizm" saik ve kastına bakılmaksızın halkı terörize etmek veya ona zarar verme tehdidinde bulunmak veya halkın (kişilerin) yaşamları, onurları, özgürlükleri, güvenlikleri veya haklarını

²⁰⁰ Osman Şen, **Din, Terörizm ve El-Kaide**, Sarkaç Yayınları, Ankara, 2011, s.21.

²⁰¹ İbrahim Kaya, **Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk**, USAK Yayınları, Ankara, 2005, s.51.

tehlikeye atmak veya çevreyi, bir kamu hizmetini veya kamu veya özel mülkü zarara maruz bırakma veya onları işgal etme veya onlara el koyma, veya bir ulusal kaynağı veya uluslararası hizmetleri tehlikeye atma, ya da bağımsız devletlerin istikrar, ülke bütünlüğü, siyasal birliği veya egemenliklerini tehdit etme amacıyla bir bireysel veya toplu suç planını gerçekleştirmek için işlenen her türlü şiddet eylemi ile bu tür eylem tehdidinde bulunmadır.”²⁰²

İslam Birliği Teşkilatı üyeleri, günümüzde etkisini sürdüren Abdullah Azzam'ın ideolojik temellerini attığı Usame Bin Ladin'in pratiğe dönüştürdüğü terör dalgasının, en fazla kendileri açısından tehdit oluşturduğunu gözeterek geniş kapsamlı bir tanımlama yapmıştır. Bu terör dalgası, eleman kaynağı temini açısından Teşkilat üyelerini etkilerken aynı zamanda batı devletleri ve terör eylemlerinden etkilenen ülkelerle ilişkilerini bozmakta, aynı zamanda da İslamofobia ile mücadele etmek durumunda kalmaktadırlar.

1999 yılında Minsk'de imzalanan “Terörizmle Mücadelede Bağımsız Devletler Topluluğunun Üye Devletleri Arasında İşbirliğine Dair Anlaşma”da, terörizm, “Kamu güvenliğine zarar verme, otoriteler tarafından karar alınmasını etkilemek ya da halkı terörize etmek amacıyla işlenen, ceza hukukuna göre cezalandırılan ve aşağıdaki şekillerde gerçekleşen hukuka aykırı fiiller: Gerçek ya da tüzel kişilere karşı şiddet veya şiddet tehdidi; kişilerin hayatını tehlikeye atacak şekilde mülk ve diğer maddi nesnelere yok etme ve bunları yok etme tehdidinde bulunma; mülkiyete ciddi zarar verme ve topluma zararlı neticelere yol açma; bir devlet adamı veya kamu yetkilisine görevini sona erdirme amaçlı veya ondan öğ almaya yönelik tehditte bulunma; bir yabancı devlet temsilcisine veya uluslararası örgütün uluslararası korunan personeline ve bunların işyerleri ve araçlarına saldırma; taraf devletlerin ulusal hukuklarında veya terörle mücadeleyi amaç edinmiş evrensel olarak tanınan hukuki enstrümanlarda terör olarak nitelenen diğer eylemler.” biçiminde tanımlamıştır.²⁰³

Sovyetlerin Afganistan'ı işgalinden bu yana El-Kaide ve bağlantılı grupların en fazla etkilerinin ortaya çıktığı, Kafkaslar, Orta Asya ve Rusya topraklarında yer alan Bağımsız Devletler Topluluğu üye ülkeleri oldukça ayrıntılı bir tanımlama

²⁰² İbrahim Kaya, a.g.e., s.63.

²⁰³ İbrahim Kaya, a.g.e., s.66.

yaparak terörizmle mücadele için işbirliği arayışları içerisine girmiştir. Topluluk, Sovyetler Birliği'nin dağılması neticesinde ortaya çıkan ve Rusya'nın alternatif uluslararası işbirliğini tesis etmeye yönelik çabalarından biridir. Topluluk bölgesel tehditlerle mücadele için işbirliğini artırma çabasında olsa da Rusya'nın Topluluk içerisinde etkisi devam etmektedir.

14-15 Haziran 2001 Şangay Devlet Başkanları Zirve toplantısında kabul edilen, "Terörizm, Ayrılıkçılık ve Köktencilikle Mücadeleye Dair Şangay Sözleşmesi"nde yapılan terörizm tanımında, "bir sivilin ya da silahlı çatışmalarda düşman savaşı arasında bir taraf içerisinde yer almayan kişilerin, ölümüne ya da ciddi şekilde vücudunun yaralanmasına neden olacak eylemler, ya da her hangi bir maddi tesiste büyük zarara neden olan, bu eylemleri organize eden, eylemi planlayan ve yardım yataklık gibi hareketler, ne zaman böyle bir eylemin amacı, doğası ve bağlamı dolayısıyla nüfusu sindirmek için, kamu güvenliğini ihlal ya da kamu otoritelerini ya da bir uluslararası örgütü mecbur etmeye ya da bir eylemi yapmaktan kaçınmalarına neden olan, tarafların ulusal yasalarına göre kovuşturmaya tabi eylemlerin uygulanmasıdır."²⁰⁴ Rusya'nın ve Çin'in alternatif ittifak arayışları neticesinde ortaya çıkan Şangay İşbirliği Örgütü, 2001 yılında kurulur kurulmaz bölgede hızla artan radikalleşme ve El-Kaide tehdidi nedeniyle terörizmle mücadele için sözleşme hazırlamış, üyeler arası mücadele için etkin işbirliğini tesis etmenin temellerini atmıştır.

Avrupa Birliği Konseyi 13 Haziran 2002 tarihinde, kabul ettiği "Terörizmle Mücadele Çerçeve Kararı"nda terör suçu, "Her üye devlet, kendi ulusal hukukuna göre tanımlanmış olan doğaları ve bağlamları gereği, halkı ciddi şekilde sindirmeye veya bir devleti veya uluslararası örgütü bir eylemi işlemeye veya işlemekten kaçınmaya gayri meşru olarak zorlamaya veya bir ülkenin veya uluslararası örgütün temel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapılarını ciddi şekilde istikrarsızlaştırma veya yıkma amacıyla işlenen bir ülkeye veya uluslararası örgüte ciddi şekilde zarar verebilecek olan; ölüme sebebiyet verebilecek şekilde bir kişinin yaşamına saldırılar, bir kişinin fiziksel bütünlüğüne saldırılar, adam kaçırmaya ya da rehin alma, devlet ya da kamu imkânlarını, taşıma

²⁰⁴ **Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism**, Erişim: https://www.unodc.org/tldb/pdf/Shanghai%20Convention%20on%20Combating%20Terrorism_English.doc, 08.09.2014

sistemlerini, bilgi sistemi de dâhil olmak üzere alt yapı imkânlarını, kıta sahanlığı üzerindeki sabit platformları, insan yaşamını tehlikeye atma veya büyük ekonomik kayba yol açma ihtimalinde kamusal mekânı veya özel mülkiyeti geniş çaplı yok etmeye neden olma, uçaklar, gemiler ya da başka insan ve mal nakil araçlarını kaçırma, nükleer, biyolojik ya da kimyasal silahları ya da silah ve patlayıcıları üretme, bulundurma, edinme, nakil, sağlama ya da kullanma ile biyolojik ve kimyasal silahlara yönelik araştırma ve geliştirme, insan hayatını tehlikeye atacak şekilde tehlikeli maddeleri ortama salma ya da yangın, sel baskını veya patlamalara neden olma, insan hayatını tehlikeye atacak şekilde su, enerji veya diğer temel doğal kaynakların sunulmasına müdahale etmek ya da bunu engellemek, ya da yukarıda sayılan eylemlerin tehdidinde bulunmak.” olarak sıralanmıştır.²⁰⁵

Birlik Konseyi'nin çerçeve kararında yapılan tanımlama oldukça geniş ve kapsayıcı bir biçimde hazırlanmıştır. Konsey'in, terörizm stratejisini uygulayanların geçmiş dönemlerde gerçekleştirdiği eylemleri göz önünde bulundurarak tanımlama yaptığı değerlendirilmektedir. Avrupa siyasi gelenekleri doğrultusunda sadece tanımlamada değil önlemeye yönelik de kapsamlı projeler geliştirmektedir.

NATO'nun resmi sitesinde yer alan bir makaledeki tanımda ise, “terörizm; politik, ideolojik ya da dini amaçlara ulaşabilmek için, bireylere ya da mallara karşı şiddet ya da kuvvetin yasalara aykırı ya da tehdit kullanarak, toplumları ya da hükümetleri mecbur etme ya da sindirme girişimidir.”²⁰⁶ NATO'nun tanımlaması, stratejinin temel özelliklerini kapsar şekilde ana hatları ile yapılmıştır. NATO'nun tanımı eylemlerden ziyade amaçlar ve hedefler üzerine odaklanmıştır. NATO güvenlik örgütü olmasının da etkisiyle eylemlere odaklanmış, yapısında da terörizmle mücadele edecek biçimde değişimlere yönelmiştir.

Bölgesel örgütler terörizmin tanımlamasını, kendi ihtiyaçları ve karşılaştıkları pratikler kapsamında geniş bir perspektiften gerçekleştirmiştir. Tanımlama yapan bölgesel örgütlerin etkin olduğu coğrafya göz önüne alındığında terörizm sorununun dünyanın temel problemi olduğu görülmektedir. Fakat bölgesel

²⁰⁵ İbrahim Kaya, a.g.e., s.129.

²⁰⁶ NATO, “NATO's Military Concept for Defence Against Terrorism” 2011, Erişim: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm, 08.09.2014

bu irade Birleşmiş Milletler bünyesine bazı terör örgütleri bakımından yansımakta, diğer terör örgütleri bu kararsızlıktan yararlanarak masumlara zarar vermeye devam etmektedir.

2.2. Terörizm Stratejisiyle Mücadeleye Dair Kavramsal Boyut

2.2.1. Terörizmle Mücadeleye Dair Tanımlar

Terörizmin tanımlamalarından yola çıktığımızda; terörizmle mücadeleyi, şiddet eylemlerine ve teröristlere karşı alınacak polisiye tedbirler olarak değerlendirmenin, dar bir bakış açısını temsil ettiği pek çok araştırmacının üzerinde uzlaştığı bir noktadır. Halen terörizmle mücadele için kesin bir prospektüs bulunmamaktadır. Ancak ortaya bir model koyabilmek için konu üzerinde çalışan araştırmacıların tanımlamalarını incelemenin faydalı olacağı değerlendirilmektedir.

Boaz Ganor, terörizmle mücadeleyi; terörizmin elimine edilmesi, terörizm nedeniyle meydana gelen zararın minimize edilmesi ve terörizmden dolayı meydana gelen gerginliğin önlenmesi amacını taşıyan politik bir strateji olarak kabul etmektedir.²⁰⁷ Ganor'un tanımı ana hatları ile de olsa kapsayıcı bir perspektifi yansıtmaktadır. Ganor, mücadeleyi eylemlerle sınırlandırmamış, ortaya çıkan kaos ortamının da kontrol edilmesi gerektiğine işaret etmiştir.

Bruce Newsome, terörizmle mücadeleyi; politik şiddete karşı alınan savunma ve saldırı tedbirleri²⁰⁸ olarak tanımlamıştır. Newsome'un tanımı kapsamlı bir terörizmle mücadele anlayışına göre daha çok Soğuk Savaş mantalitesini taşımaktadır.

T. Mockaitis, terörizmle mücadeleyi; terörist eylemlerle mücadele ya da karşısında polis, özel ajanlar ve silahlı güçlerin aldığı bütün tedbirler olarak tanımlamıştır.²⁰⁹ Mockaitis'in tanımı, çok sayıda terörizmle mücadele eden devletin

²⁰⁷ Boaz Ganor, **The Counter-Terrorism Puzzle: A Guide for Decision Makers**, Transaction Publishers, New Brunswick, 2005, s.25.

²⁰⁸ Bruce Newsome, Expatriate Games: Interorganizational Coordination and International Counterterrorism, **Studies in Conflict & Terrorism**, 29:1, 2006, s.75.

²⁰⁹ Lori Poloni-Staudinger, Candice D. Ortals, **Terrorism and Violent Conflict: Women's Agency, Leadership, and Responses**, Springer, New York, 2013, s.4.

tecrübe ettiği gibi oldukça dar bir bakış açısını taşımakta ve sorunun kökenlerine inmemektedir.

Sefer Yılmaz, Philip P. Purpura'dan yaptığı alıntıda, terörizmle mücadeleyi, kontra-terör ve anti-terör olarak ikiye ayırmıştır. Yılmaz'a göre kontra-terör, "İstihbarat toplama, terörizmi önlemek, caydırmak ve karşılık vermek için alınan karşı tedbirlerdir." Yılmaz'a göre anti-terör ise; "hava alanlarında alınan güvenlik tedbirleri gibi, terör eylemlerine karşı bireylerin ve mallarının maruziyetini azaltmak için alınan savunmacı tedbirlerdir."²¹⁰ şeklinde tanımlamıştır. Purpura'nın tanımı, aksiyoner bir tarzda mücadeleye yaklaşmış, oyun kurmaktansa kurulan oyuna göre konum alma noktasında bir strateji belirlemiştir.

Daniel G. Arce M. and Todd Sandler ; "A Game-Theoretic Analysis" adlı çalışmasında, terörizmle mücadeleyi yerinde bir saptamayla terörizmle mücadele politikası olarak yer vermiştir.²¹¹ Terörizmle mücadele pek çok alanı ilgilendiren, sürekli değişim gösteren ve uzun soluklu bir çabadır. Bu nedenle belirlenen mücadele politikaları kapsamında hareket etmenin mücadele için elzem olduğu düşünülmektedir.

Bu bilgiler doğrultusunda terörizmle mücadele; terörizm stratejisi uygulama ihtimali olan gruplara, terörizm stratejisini uygulayanlara ve uygulamaları sonucu ortaya çıkan neticelere karşı alınan tedbirleri kapsayan politikalar olarak tanımlanabileceği değerlendirilmektedir. Ancak bu politikalar geniş kapsamlı ve eş zamanlı bir biçimde uygulanmadığı sürece terörizm stratejisiyle mücadelede başarılı olunamamaktadır.

2.2.2. Terörizmle Mücadeleye Dair Uygulamalar

İbn Haldun 1377 yılında tamamladığı Mukaddime adlı eserinde eşkıyalığa karşı verilecek cezadan bahsederken, eşkıyanın yol kesme eylemi icrası sırasında işlediği cana ve mala karşı suçlardan dolayı cezalandırılması gerektiğine işaret ederken, eşkıyanın eylemi sırasındaki geçici kudretine karşı konulabileceğini,

²¹⁰ Sefer Yılmaz, **Terörle Mücadelede: Yeni İç Güvenlik Yönetimi**, Detay Yayıncılık, Ankara, 2012, s.111. içerisinde, Philip P. Purpura, **Terrorism and Homeland Security: an Introduction with Applications**, Elsevier, Oxford, 2007, s.97.

²¹¹ Daniel G. Arce M. and Todd Sandler, **a.g.m.**, s.184.

ancak devlet ve kamu gücünü kullananların zulmüne karşı koymanın oldukça zor olduğunu belirtmiş, devlet zulmünün vatandaşlar üzerinde istikrarsızlaştırıcı ve ülkenin gelişmesini engelleyici olarak değerlendirmiştir.²¹² İbn Haldun'un eserinde belirttiği gibi terörizmle mücadele oldukça kompleks bir konudur. Devletler "terörizmle mücadele ediyorum" derken zulme kaçmamalıdır. Mücadelenin bu kompleks durumu tarih boyunca ve özellikle günümüzde ülkeleri mücadele için çeşitli arayışlara itmiştir.

Terörizmle mücadele etmek amacıyla ülkeler tarih boyunca değişik yöntemler uygulamıştır. İşkence, özel karşı terör gruplarının oluşturulması, kolektif cezalandırma amaçlı misilleme yapma, terör eylemlerini engellemek amaçlı tedbirler, teröristlerle mücadele, pazarlık, stratejinin tüm yönlerini kapsayan etkin mücadele ve küresel savaş yöntemleri olarak sayılabilir.

Belirtilen yöntemlerden en yaygın olarak kullanılanı tarih boyunca işkence olmuştur. Terörizmle mücadele konusunda işkence yöntemini kullanan devletlerden biri de İngiltere'dir. IRA mensuplarının sorgulanmasında; sorgulanan şahsın başına çuval geçirme, duvar pozisyonu, gürültü, uyku yoksunluğu, yiyecek ve su yoksunluğu yöntemleri uygulanmıştır.²¹³ Günümüzde bu çeşit uygulamalar bulunmasa da, belli bir dönemde İngiltere insan hakları ile bağdaştırılamayacak bu yöntemlere başvurmuştur. İngiltere, geçmişten aldığı tecrübelerle günümüzde çok farklı bir mücadele stratejisi geliştirmiştir.

Hukuk dışı uygulamalardan bir diğeri olan özel karşı terör gruplarının oluşturulması yöntemine bir dönem Arjantin de başvurmuştur. Arjantin'de Sosyal Refah Bakanı Jos'e L'opez Rega'nın izniyle kurulan Arjantin Anti-Komünist İttifakı (Alianza Anticomunista Argentina); paramiliter organizasyon olarak, komünist örgütlerin üyelerine ve destekçilerine karşı infazlar gerçekleştirmiştir.²¹⁴ Ölüm mangaları olarak ünlenen bu paramiliter yapılar özellikle Güney Amerika'da Soğuk Savaş mantalitesinde yaygın olarak kullanılmıştır.

²¹² İbn Haldun, **Mukaddime**, Haz. Süleyman ULUDAĞ, Dergâh Yayınları, 7. baskı, İstanbul, 2011, s.551-552.

²¹³ In 1976 in the European Court of Human Rights (ECHR) trial Ireland v. the United Kingdom (Case No. 5310/71), s.389. Erişim: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=84072177&skin=HUDOC-EN&action=request>, 29.12.2011.

²¹⁴ Martin Edwin Andersen, "Argentine Police and the 'Dirty War': A Study of What not to do, and When not to do It", **Policing**, Volume 3, Number 3, 2009, s. 267.

Bu yöntemlerden kolektif cezalandırma amacıyla misilleme yapma yöntemine, genelde İsrail'in başvurduğu değerlendirilmektedir. 1972 Münih Olimpiyat Oyunlarında İsraili atletlere eylem yaptığından şüphelendiği teröristleri ülke dışında yargılamadan öldürmüş ve diğer şüphelilerin kaldığı sivil yerleşim bölgelerindeki binalara yönelik bombalı saldırı düzenlemiştir. 1982 yılında Lübnan'da bulunan Sabra ve Şatilla mülteci kamplarında, İsrail Savunma Bakanı Ariel Sharon'un onayıyla iki binden fazla Filistinli sivil katledilmiştir.²¹⁵ Halen İsrail aynı politikasını devam ettirmekte, intihar bombacılarının ailelerine ait evleri yıkmaktadır.

Terörizmle mücadelede tarihte bilinen ilk örnekler olan; Sicariler Roma tarafından, Haşhaşinler Moğollar tarafından ve Thuglar da İngilizler tarafından tüm teröristler son ferdine kadar öldürülerek etkileri ortadan kaldırılmıştır.²¹⁶ Topyekûn imha modeli olarak adlandırılabilir bu yöntemin günümüzde uygulanması, çözümden ziyade problemin daha da büyümesine neden olacaktır.

Devletlerin taraf olduğu antlaşmalar, toplumların hafızasına yerleşen evrensel hukuk değerleri ve bu değerlerin garanti altına alındığı ulusal yasalar, terörizmle mücadelede devlet güçleri aleyhine dengeyi bozmaktadır. Devlet güçleri mücadele esnasında norm değerlerle sınırlı kalmak zorundadır. Terörizm stratejisi uygulayanları bağlayan her hangi bir insani değer bulunmadığı değerlendirilmesi yapılmaktadır. Bu durum mücadele politikası üretenleri yeni arayışlara itmiştir. Arayışlar terörün istismar ettiği sosyal sorunu ortadan kaldırmak ve eleman teminini engellemek üzerinde yoğunlaşmıştır.

İngiltere'nin güncel olarak uygulamaya devam ettiği uluslararası terörizmle mücadele stratejisi, kapsamlı bir şekilde günümüz şartları doğrultusunda hazırlanmıştır. "İngiltere'nin terörizmle mücadele stratejisi;

- İzleme: Terörist saldırıları önleme,
- Önleme: İnsanların terörist olmalarını ya da şiddete dayalı aşırılığı desteklemelerini önleme,
- Koruma: Terörist saldırılara karşı savunmanın güçlendirilmesi,

²¹⁵ Seumas Miller, **Terrorism and Counter-terrorism: Ethics and Liberal Democracy**, Oxford, Blackwell Publishing, 2009, s.18-19.

²¹⁶ Osman Şen, **a.g.e.**, s.29.

- Hazırlıklı Olma: Eylemin engellenememesi durumunda etkisini azaltmak²¹⁷ olmak üzere dört ana başlık altında toplanmıştır.

Strateji doğru bir biçimde ağırlıklı olarak terörizmle mücadelede önleyici anlayışla inşa edilmiştir. Önlemek, her açıdan diğer çözümlere göre daha az maliyete sahiptir. Ancak stratejide belirtildiği gibi önlemek, söz konusu terörizm olduğunda her zaman mümkün olamamaktadır. Bu durumlarda ise stratejide olduğu gibi zararın azaltılması amacıyla etki bazlı tedbirlerin önemi küçümsenemez.

Strateji'de izlemenin kapsamı;

- “Tespit etme ve soruşturma kapasitesinin artırılması,
- Delil toplamadan başlayıp hapis sonu takibe kadar etkili bir yargılama sürecinin geliştirilmesi,
- Yargılama dışında daha etkili yöntemlerin geliştirilmesi,
- Deniz aşırı terör faaliyetlerinin engellenmesine yönelik kabiliyetlerin güçlendirilmesi,
- İngiltere içinde ve dışında yürütülen terörle mücadelenin uyumunun artırılması,
- İzleme kapsamında çalışan kurumlar arasında koordinasyon ve işbirliğinin artırılması” olarak açıklanmıştır.

Yargılama dışı yöntemler kapsamında;

- İçişleri Bakanlığına, Avrupa Ekonomik Bölgesi vatandaşları hariç genel toplum menfaatine uygun olmayan yabancıların İngiltere'ye girişini yasaklama yetkisi verilmiştir.
- Bireyi vatansız bırakmamak kaydıyla, ulusal güvenlik, savaş suçları, ağır suçlar ve organize suçlar ve terörizmin övülmesi gibi suçlar neticesinde vatandaşlıktan çıkarılabilecektir.

²¹⁷ İngiltere, **İngiltere'nin Uluslararası Terörizmle Mücadele Stratejisi**, çev. UTSAM, Polis Akademisi Yayınları, Ankara, 2011, s.50.

- Terör suçundan hapis cezası alanlardan cezasını tamamlayan yabancılar ve terörist faaliyetlerde bulunabileceğinden şüphelenilen yabancılar sınır dışı edilebilecektir.

Önleyici tedbirler kapsamında; “Bir şahsın hareketlerini kısıtlamak veya bazı iletişim kanallarını kesmek gibi, terörist faaliyetleriyle ilişkisini koparmak, kısıtlamak veya önlemek amacıyla uygulanan ve bahse konu şahsın uymak zorunda olduğu bir veya daha fazla mecburiyetleri ifade eder. Bunlar haklarında kanıt ileri sürülememesi veya delillerin suçlama için yetersiz olması nedeniyle yargılanamayan veya sınır dışı edilemeyen fakat terörist faaliyetlerden şüphelenilen şahıslar tarafından oluşturulması muhtemel riskleri kontrol etme yöntemidir.”

Bunlar;

- Yasaklama ve mal varlığına el koyma,
- İngiltere dışında mücadele çalışmalarına katılımda kapasite artırımı,
- Yasa çalışmaları,
- Mahkeme öncesi gözaltı, azami süre yirmi sekiz gündür.²¹⁸

Uzun gözaltı süreleri tartışmalara neden olsa da karşılaşılan terörizmle ilgili konuları önleme amacıyla kapsamlı tedbirler geliştirilmiştir. İngiltere, bu strateji kapsamında Kanal Projesini uygulamaya koymuştur. Proje'nin amacı terör örgütüne sürüklenen ya da sürüklenme ihtimali olanların tespiti, bunlardan entegrasyona elverişli olduğu değerlendirilen bireylere, kurumlar arası oluşturulan heyetle müdahale edilerek topluma yeniden kazandırmayı hedeflemektedir. Proje heyeti; Yerel Polis, Sosyal Hizmetler, Şartlı Tahliye, Ruh Sağlığı, Eğitim, Gençlik Suçları Servisi, Göçmenlik Bürosu ve Toplum Üyelerinden oluşmaktadır.²¹⁹ Terörizmle mücadelenin ulusal bazda başarılı olabilmesi için en temel şart, kurumlar arası koordinasyon ve işbirliğinin sağlanmasıdır. Kurumların kopukluğundan terör örgütleri faydalanmakta ve bu boşluktan yararlanarak çok büyük eylemler gerçekleştirebilmektedir.

²¹⁸ İngiltere, a.g.e., s.61-63.

²¹⁹ Craig McCann, “National Counter Terrorism Policing: United Kingdom”, **Expert Workshop on Reintegrating Returning Foreign Terrorist Fighters: Challenges and Lessons Learned**, Rome, 11-12 December 2014, s.9-12.

İngiltere gibi Sri Lanka da, Uzlaşmayı Teşvik İçin Uluslararası Merkez'de terör örgütü üyelerine yönelik topluma kazandırma projeleri yürütmektedir. Proje'de, 5R'li (Reconstruction-Yeniden İnşa-, Resettlement-Yeniden Yerleşme-, Rehabilitation-Rehabilitasyon- (6+1), Reintegration-Yeniden Entegrasyon-, Reconciliation-Uzlaşma-) model uygulanmaktadır. Program ortakları olarak; Güvenlik Güçleri, Bakanlıklar, Sivil Toplum Kuruluşları, Gönüllüler ve Din Adamları sayılmıştır. Amaç topluma entegrasyonun sağlanması ve tekrar suç işlenmesinin engellenmesidir. Programda öncelik; emniyet, güven ve saygı inşasıdır. Rehabilitasyonun ana hatları; dinleme, diyalog ve aktiviteler serisidir. Programa katılan uzmanların ön eğitime önem verilmektedir.

Rehabilitasyon: Eğitim desteği, mesleki, dinsel/mistik, program dışı destekler, psikolojik yaratıcı tedavi, sosyal-kültürel-aile ve toplum süreçlerinden oluşmaktadır.

- Eğitim desteği,
- Evde, şirkette ve fabrikada meslek edindirme eğitimi,
- Dinsel/Mistik: ibadet yapma, kitaplar, dinsel olayları kutlama, dini hizmetler ve meditasyon,
- Psikolojik yaratıcı tedavi: Danışmanlık, duygusal zekâ geliştirme, rehberlik programları, çatışma yerine değişik çözümler inşa etme, sanat terapisi, forum tiyatrosu, drama ve komedi,
- Sosyal-kültürel-aile: Sosyal olaylar, müzik ve dans toplulukları, kültürel olaylar, aile ziyaretleri ve ev ziyaretleri,
- Ekstra program: Spor, tahta oyunları (dama, satranç, go vs.) ve el işi faaliyetleri şeklinde sıralanmıştır.

Proje konusu bireylerin terör örgütü içerisindeki konumu (altı grupta lider kadrodan sempaticana sınıflandırılmıştır.), örgüt öncesi durumu ve ceza evi sürecindeki durumu tasnif edilerek uzmanların yaklaşımında göz önünde

bulundurulması sağlanmıştır. Resim sergisi, sinema, tiyatro eserleri hazırlatılarak toplumsal farkındalığın artırılmasını destekleyici çalışmalar olarak sayılmıştır.²²⁰

Bu kapsamlı projeler, af neticesi hukuki cezalandırılmanın önüne geçmeyerek oluşabilecek gerginlikleri ortadan kaldırırken, aynı zamanda ceza sonrası süreçte bireyin örgütten kopararak topluma yeniden kazandırılmasını sağlamak amacını taşımaktadır.

Hükümetler terör örgütleri ile bu konuda pazarlık yolunu da denemiştir. Terörizm konusunda çalışan; Hewitt, Wilkinson, Crenshaw, Gibbs, Hoffman, Laqueur gibi bilim adamları, hükümetlerin tavizlerini takiben teröristlerin şiddet eylemlerinin artış gösterdiğine işaret etmiştir. Örneğin Bask ayrılıkçı terörist gurubu Euzkadi ta Askatasuna demokratik çözüm peşinde olan ve kısmi otonomiyi kabul edebileceğini belirten hükümetin çabalarına karşı şiddet eylemlerini artırarak cevap vermiştir. 1968 ve 1977 yılları arasında ETA toplamda yetmiş üç kişi öldürürken, hükümetin iş başında olduğu 1978-1980 yılları arasındaki örgütün eylemlerinde iki yüz otuz beş kişi ölmüştür.²²¹ Elbette bu durumun pek çok nedenleri bulunmaktadır. Sorunun nedeni barışçıl çözüm yollarından kaynaklanmamaktadır. Terör örgütlerinin çok sayıda radikali içinde barındırması, terörün sonucunda örgüt içi otoriteye sahip olanların elinden çıkarlarını bırakmak istememesi gibi pek çok neden sıralanabilir.

Uygulamaların çeşitliliği terörizmle mücadelenin ne kadar zor olduğunun bir göstergesidir. Soğuk Savaş sürecinde uygulanan ve günümüzde de bazı devletlerin uygulamalarında kullandığı yöntemlerin başarıya ulaşması neredeyse olanaksızdır. Günümüzde genel olarak kapsamlı projeler geliştirilmektedir. Ancak temel olarak yapılan hata, tüm bu tedbirlerin bir arada uygulanmasından ziyade dönem dönem farklı zamanlarda uygulanmasından kaynaklanmaktadır. Terörizmle mücadele topyekûn yapıldığında başarıya ulaşılacak bir konudur.

²²⁰ Malkanthi Hettiarachchi, "Sri Lanka, International Center for Promoting Reconciliation", **Expert Workshop on Reintegrating Returning Foreign Terrorist Fighters: Challenges and Lessons Learned**, Rome, 11-12 December 2014, s.1-28.

²²¹ Ethan Bueno de Mesquita, "Conciliation, Counterterrorism, and Patterns of Terrorist Violence", **International Organization**, Vol.59, No.1, Winter, 2005, s.145.

2.3. Terörizm Stratejisinin Sınıflandırılması

Diğer konularda olduğu gibi terörizm stratejisini anlamak ve çözüm üretebilmek için sınıflandırmanın önemli bir yeri vardır. Aynı zamanda sınıflandırmaya tabi tutma, stratejinin gelişimi, bir birinden etkileşimi ve güncel halini anlamlandırmada da mühim bir husustur. Bu nedenle konuyla ilgili çalışanların tasniflerini değerlendirmek gerekmektedir.

James ve Brenda Lutz, terörizm stratejisini amaçlarına göre bir ayrıma tabi tutmuştur. Lutzlar, terörizm stratejisini; dini amaçlı, ulusal/etnik/dinsel/bölgesel amaçlı, sol kanat ideolojik amaçlı, sağ kanat ideolojik amaçlı, çeşitli amaçların birleştiği ve herhangi birisinin baskın olmadığı ve resmi olmayan grupların hükümetlerin amaçları doğrultusunda kullanımı şeklinde bir tasnife tabi tutmuştur.²²² Lutzlar, günümüz terörizminin uluslararasılaşma temayülünü gözardı eden bir tasnif yapmıştır.

Paul Wilkinson, terörizm stratejisini; devletler tarafından bireyleri ve grupları baskı altında tutmak için uygulanan baskıcı terörizm, intikam, zorlama, yıldırma ya da cezalandırma gibi çeşitli amaçlar için gücü elde edebilmek amacıyla uygulanan alt-devrimci terörizm ile yapısal ve ekonomik sistemde köklü değişimleri hedefleyen uzun soluklu politik devrimi getirmek için uygulanan devrimci terörizm olmak üzere üçe ayırmıştır.²²³ Wilkinson'un bu tasnifi yaptığı dönemde dini motifli terörizm stratejisi etkisini halen belirginleştirmede bir süreçtir. Bu nedenle tasnifinde bu boyutun eksik kaldığı değerlendirilmektedir.

Yezekeil Dror, terörizm stratejisini; yabancılar namına yapılan ithal terörizm, yabancılar tarafından ya da karşısında yapılan geçici terörizm ve demokrasinin sembollerine ve dış temsilcilerini hedef alan yargılama sınırlarını aşan terörizm olmak üzere üçe ayırmıştır.²²⁴ Dror'un sınıflandırmasının dini motifli terörizmi anlamaktan uzak olduğu görülmektedir. Nedeni ise dini motifli terörizmde sadece demokrasi ve onun temsilcileri hedef alınmamakta, kendilerinden olmayan aynı dine mensup kişiler de şeytanlaştırılarak hedef alınmaktadır.

²²² James M. Lutz, Brenda J. Lutz, **Global Terrorism**, 2. Baskı, Routledge, New York, 2008, s.14.

²²³ Paul Wilkinson, **Terrorism and the Liberal State**, 2. Baskı, Macmillan, London, 1986, s.57.

²²⁴ Sarah V. Marsden, Alex P. Schmid, "Typologies of Terrorism and Political Violence", ed. Alex P. Schmid, **The Routledge Handbook of Terrorism Research**, Routledge, New York, 2011, s.170.

Jr. William L. Waugh, terörizm stratejisini; hedef ve mağdurların yerli olduğu dâhili terörizm ve terörist eylemlerin sınır aşan boyutunun olduğu harici terörizm olarak ikiye ayırmıştır.²²⁵ Waugh'un ayırımı eylemlerin ülkesel ve sınıraşan boyutu bağlamında yapılmıştır. Ancak günümüzde internet dolayısıyla lokal eylemlerde bulunan terör örgütlerinin dahi etkileri küresel olabilmektedir.

Alex P. Schmid, terörizm stratejisini; organize terörizm, patolojik terörizm ve politik terörizm olarak üç ana başlık altında tasnif ederken, politik terörizmi; isyancı terörizm, rejim/devlet terörizmi, devlet destekli terörizm ve (vigilante) illegal kamu düzeni kurma amacını taşıyan terörizm olarak alt başlıklar altında incelemiştir. Schmid, isyancı terörizmi; (sol kanat) sosyal devrimci terörizm, sağ kanat ve ırkçı terörizm, dinsel terörizm, ulusalcı ve ayrılıkçı (etnisiteyi içeren) terörizm ve tek konulu terörizm alt kollara ayırmıştır.²²⁶ Özellikle Schmid'in, illegal kamu düzeni kurma amacını taşıyan terörizm sınıflandırması, güncel olarak IŞİD/DAİŞ/DEAŞ'in, Irak ve Suriye'de kontrolü altındaki bölgelerde uyguladığı alternatif kamu düzenine işaret etmektedir.

Georg Löckinger, terörizmi; aktörler, kullanılan metotlar, motivasyonu ve etkili olduğu coğrafya bağlamında tasnife tabi tutmuştur. Löckinger, terörizm stratejisinin aktörler açısından; devlet terörizmi, devlet destekli terörizm ve devrimci terörizm olmak üzere üçe ayırmıştır. Löckinger, kullandığı metotlar açısından; intihar terörizmi, siber terörizm ve KBRN (kimyasal, biyolojik, radyoaktif ve nükleer) terörizmi şeklinde tasnif etmiş; motivasyon açısından ise dinsel, narko ve politik (sol kanat ve sağ kanat) olarak üçe ayırmıştır. Löckinger, coğrafi olarak da yerel ve uluslararası terörizm ayırımı yapmıştır.²²⁷ Dolayısıyla Löckinger, kapsamlı bir tasnifle, stratejinin uygulamalarının büyük bir kısmına değinmiştir.

Boaz Gonar terörizm stratejisini motivasyonlarına göre altı ana başlıkta incelemiştir. Gonar, bir ulusun rejimini değiştirme amacına yönelik eylemlerde bulunan devrimci örgütler, ulusal bağımsızlığı sağlamak için işgalci güçlere karşı koymak ve yenmek amacıyla eylemler gerçekleştiren ulusal özgürlük örgütleri, bir ulusun sosyo ekonomik düzenini değiştirmeye yönelik eylemler düzenleyen sosyal

²²⁵ Sarah V. Marsden, Alex P. Schmid, **a.g.m.**, s.170.

²²⁶ Sarah V. Marsden, Alex P. Schmid, **a.g.m.**, s.171.

²²⁷ Sarah V. Marsden, Alex P. Schmid, **a.g.m.**, s.173.

örgütler, çeşitli etnik grupların yaşadığı ülkelerde bir etnik azınlığın ülkesel ayrılığını savunan ayrılıkçı örgütler, radikal ideolojileri geliştirmek için eylemler yapan radikal ideolojik örgütler ve bir dini şiddet yoluyla ya da dinsel çıkarları geliştirme amacıyla olan ve üyelerinin Tanrı'ya hizmet ettiğine inandığı dinsel örgütler olarak terörizm stratejisini sınıflandırmıştır.²²⁸

Konuyla ilgili çalışma yapan akademisyenlerin tasniflerinden anlaşılacağı üzere terörizm çok değişik boyutlardan sınıflandırmaya tabi tutulmaktadır. Terörizm stratejisi, örgütlerin faaliyet alanlarına göre ulusal, bölgesel ya da uluslararası terörizm olarak sınıflandırılabilirken, ideolojik boyutta; dini motifli, Marksist/Leninist/Maoist, Etnik/Ayrılıkçı, Sol ve Sağ Kanat İdeolojiye sahip terörizm şeklinde tasnif edilebilir. Bunun yanı sıra eylemlerine ve devletle bağına göre ayrıma tabi tutan araştırmacılar da bulunmaktadır.

2.3.1. Faaliyet Alanına Göre Ayrım

Faaliyet alanlarına göre terörizm; kent terörizmi, kırsal terörizm, ulusal terörizm, uluslararası terörizm ve sanal terörizm şeklinde bir sınıflandırmaya tabi tutulabilir. Terörizm stratejisinde asimetrik bir mücadele yürütülmesi zorunluluğu bulunduğu için, stratejinin mimarları ülke şartlarına ve amaçlarına göre mücadele esasları belirlemeye yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Kırsal terörizm ve kent terörizm ayrımı bu çabalar doğrultusunda Che Guevara ve Carlos Marighella tarafından geliştirilmiştir.²²⁹

Küba devrimi esnasında edinilen tecrübeleri ile Che Guevara tarafından geliştirilen, "Guerrilla Warfare" Gerilla Savaşı adlı çalışmasında ayrıntılı olarak aktardığı teorisi "foco"²³⁰; kırsal bölgelerde iyi örgütlenmiş eğitimli küçük terör gruplarının, düzenli ordu ve devlet güçlerine karşı vereceği mücadelenin köylülerin desteğini sağlayacağı ve devrimin ateşini yakacağını ileri sürmektedir.²³¹ Guevara, Küba'nın şartları doğrultusunda devrimin gerçekleştirilebilmesinin yolunun kırsal

²²⁸ Boaz Ganor, "Terrorist Organization Typologies and the Probability of a Boomerang Effect", **Studies in Conflict & Terrorism**, 31:4, 2008, s.271.

²²⁹ Sean K. Anderson, Stephen Sloan, **Historical Dictionary of Terrorism**, 3. Baskı, Scarecrow Press, Maryland, 2009, s.ix.

²³⁰ Matt D. Childs, "An Historical Critique of The Emergence and Evolution of Ernesto Che Guevara's Foco Theory", **Journal of Latin American Studies**, 27:3, 1995, s.593.

²³¹ Sean K. Anderson, Stephen Sloan, **a.g.e.**, s.ix.

alandaki örgütlenmeden geçtiğini, bunun nedeninin ise düzenli orduya karşı doğa şartlarını bilen, hızlı hareket edebilen, kendine barınak ve geçiş yolları hazırlayan küçük grupların halk savaşının zeminini hazırlayabileceğini,²³² bu grupların dağlarda konuşlanması neticesinde uzun süre düzenli birlikleri durdurabileceğini²³³, Şehir varoşunda örgütlenenlerin ise şehirler kırsaldan işgal edilene kadar dikkatli hareket etmesi gerektiğini²³⁴ ileri sürmüştür.

1965 yılına kadar Latin Amerika'da Devrimci hareketler tarafından uygulanan "foco" teorisi, bu yıldan sonra uluslararasılaşmıştır. Küba'nın dış politika kurumları tarafından uluslararası devrimlerin desteklenmesi "foco" teorisini uluslararasılaştırmıştır. Guevara'nın, Belçika Kongosu'ndan öldüğü Bolivya'ya kadar yapmış olduğu ziyaretler ve faaliyetler de "foco" teorisinin uluslararası alanda etkisini göstermesine neden olmuştur.²³⁵ Türkiye'de, Guevara'nın fikirleri Dev-Genç'ten ayrılan Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan tarafından 1970 yılında kurulan (THKO) Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu'nca takip edilmiştir.²³⁶ İlerleyen süreçte (THKP/C) Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi'nin kurucusu Mahir Çayan tarafından THKO'nun takip ettiği "foco" teorisi eleştirilmiştir.

Kent terörizmi "foco" teorisi gibi Latin Amerika'da Brezilya'da yürütülen devrimci hareketlerin deneyimini yansıtmaktadır. Brezilya devrimci hareketlerinde yer alan Carlos Marighella tarafından hazırlanan "Şehir Gerillasının El Kitabı - Minimanual of the Urban Guerrilla-"da kent terörizminin prensipleri belirtilmiştir. Marighella, devrimin kentlerde ve kırlarda sürdürülen savaş neticesinde başarıya ulaşabileceğini, ancak Brezilya için büyük şehirlerde faaliyet yürüten terörist faaliyetlerin devrim için büyük önem taşıdığını ileri sürmüştür.²³⁷ Marighella'nın çalışmasında terörizm stratejisinin kentlerde uygulanması için; farklı düşünüp, farklı hareket ederek, iyi bir eğitim ve disiplinli bir yaşam tarzının nasıl olması gerektiğine dair çıkarımlarda bulunmuştur.

²³² Ernesto Che Guevara, **Gerilla Savaşı**, çev. Süleyman Doğru, Romina Kavak Büyükişman, Everest Yayınları, İstanbul, 2008, s.6-7.

²³³ Ernesto Che Guevara, **a.g.e.**, s.38.

²³⁴ Ernesto Che Guevara, **a.g.e.**, s.26.

²³⁵ Matt D. Childs, **a.g.m.**, s.620.

²³⁶ Emin Demirel, **Terör**, Güncelleştirilmiş 8. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s.169.

²³⁷ Carlos Marighella, **Minimanual of the Urban Guerrilla**, Brezilya, 1969, s.1.

Marighella'nın işaret ettiği büyük şehirlerin strateji açısından önemi günümüzde de devam etmektedir. Terörizm stratejisinin yaygınlığını ve etkinliğini, kentlerin büyümesi, sanayi ve iletişimde yaşanan gelişmeler sonrası artırması rastlantı eseri değildir. Terör örgütlerinin daha rahat propaganda yapacağı ve toplumu nüfus oranı nedeniyle daha fazla terörize edebileceği yerler büyük metropol kentler olduğu için eylemlerde tercih edilmelidir. Çünkü büyük metropoller ses getirici eylemlerin yapılabileceği, AVM'ler, büyük oteller, metro ve diğer toplu taşıma araçları gibi kalabalık kamuya açık alanlara sahiptir.²³⁸

Guevara ve Marighella'nın çalışmaları kır ve kentlerde faaliyet gösteren terörizm stratejisinin esaslarını belirlemeye çalışmıştır. Ancak bu iki çalışmanın daha büyük önemi terörizm stratejisinin küresel dalga etkisi göstermesidir. Latin Amerika'da hazırlanan bu çalışmalar uzaklık açısından aramızda bir kıta olmasına rağmen ülkemizdeki terörizm stratejisini dahi etkilemiştir.

ABD federal yasalarına göre ulusal terörizm; her hangi bir devletin ya da ABD'nin ceza yasalarını ihlal eden, insan hayatını tehlike içerisine sokan bir eylem ya da şiddetin, ya da bu şekilde bir eylemin ABD ya da bir devletin yargılama bölgesinde gerçekleşmesi ve sivil nüfusun zorlama ya da yıldırma amacıyla ortaya çıkan, zorlama ya da yıldırma ile hükümetin politikalarını etkilemeye yönelik, ya da kaçırma ya da suikastlerle hükümetin yönetimini etkilemeye çalışan eylemlerdir.

ABD federal yasalarına göre uluslararası terörizm; baskı ya da zorlama meydana getirmek amacıyla bir şiddet eylemi ya da insan hayatını tehlikeye atan bir eylemi ilk olarak bir ülkenin yargı egemenliği dışında yapan ya da sınır aşan manada gerçekleştirilmesi ya da bu suç faillerine bölgesel barınma sağlanması durumudur.²³⁹ Günümüzde ulusal terörizm olarak nitelendirilecek örgütler dahi eylemleri ve bağlantıları dolayısıyla git gide uluslararası boyut kazanmaktadır. Ulusal örgütlerde yer alan teröristler, bağlantılı diğer örgütlere katılmakta, örgütler arası eğitim ve lojistik ağı kurulmakta ve finansman için sınır aşan suçlar işlenmektedir.

²³⁸ USAK, "Kent Güvenliği ve Terörizm Tehdidi", **Dünya Ticaret ve Finans Merkezine Doğru: İstanbul Kent Güvenliği**, USAK Yayınları, Ankara, 2012, s.156.

²³⁹ Arthur Garrison, "Terrorism: The nature of its History", **Criminal Justice Studies**, 16:1, 2003, s.40.

2.3.2. İdeolojik Ayrım

Terörizm stratejisinde nihai hedef ne olursa olsun, devamlılığı sağlayacak, bir insanın yaşam ömründen daha uzun soluklu olan, örgütün meşruiyetini sağlayacak, bireylere kanlı eylemleri mazur gösterecek ve hedef kitlenin eylemlere rağmen örgütü meşru görmesini temin edecek ve örgütün hedefleri doğrultusunda hedef kitleyi harekete geçirebilecek ideolojiye ihtiyaç duyulmaktadır. Terörizm stratejisinin lokomotif özelliği ideolojidir.²⁴⁰ Terör örgütlerinin omurgasını oluşturan ideolojiler dönemlerine göre küresel sahada tesirlerini göstermiştir.

Bu ideolojiler, Sol Kanat; Marksist, Leninist ve Maoist, Anarşist, Dini İstismar Eden; tek tanrılı dinleri ve diğer dinleri, Etnik/Ayrımcılıkçı olarak tasnif edilebilir. Sol Kanat; komünizm tabanlı ideolojilerdir. Komünizmde, hükümetler vatandaşların ihtiyaçlarını sınıf farkı olmaksızın üretir ve sağlar; eşit bir toplum hedeflenmektedir.²⁴¹ Komünizmin bu teorik yaklaşımı, pratikte karşılık bulmamış, bu ideolojiyi kullanan terör örgütleri ve devletler oldukça baskıcı yöntemler uygulamıştır.

Sol Kanat terör örgütleri, Marksist, Leninist ve Maoist ideolojik yaklaşımları benimsemektedir. Bu yaklaşımlarda temel amaç komünist devrimin gerçekleştirilmesi ve komünist bir rejimin kurulması için devrimci şiddete başvurulmasıdır.²⁴² Marks'ın toplumsal ilerlemede şiddeti meşru gören tezi²⁴³, devrimci örgütler için mihenk taşı haline gelmiştir.

Leninist yaklaşımda ise; Marks'tan farklı olarak işçi sınıfının sosyalist ideolojiyi kendiliğinden kazanması zor olduğu için devrimin gerçekleştirilmesinde öncülük edecek ve ezilen sınıflarda sosyalist bilinci oluşturacak partiye ihtiyaç olduğu ileri sürülmektedir.²⁴⁴ Leninist yaklaşımdaki partinin rolü, sıkı bir hiyerarşik yapıda örgütlenen Türkiye'deki terör örgütlerinin diktatöryal sistemini meşrulaştırmaktadır.

²⁴⁰ Mehmet Ali Bal, **Savaş Stratejilerinde Terör**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2. Bası, İstanbul, 2008, s.84.

²⁴¹ Philip P. Purpura, **a.g.e.**, s.17.

²⁴² Türkiye Barolar Birliği, **Türkiye ve Terörizm Raporu**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2006, s.230-231.

²⁴³ Mete Kaan Kaynar, "Marksist-Leninist İdeoloji Eksenli Örgütler", **1. Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu**, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 2000, s.945.

²⁴⁴ Mete Kaan Kaynar, **a.g.m.**, s.928.

Parti sisteminin, yozlaşmışlıklarını ajitasyonla ortaya koyacak, devrimi gerçekleştirecek yığınları harekete geçirecek ve oluşan genel ayaklanma ile devrim gerçekleştirilecektir.²⁴⁵ Süreci örgütlenme ve ayaklanma dönemi diye ikiye ayıran Lenin, silaha ancak yeterli güce ulaşıldığında başvurulması ve sonrasında da silah bırakılmaması gerektiğini ifade etmiştir.²⁴⁶

Maoist yaklaşım, Mao Çe Tung'u Çin'de başarıya ulaştıran "Halk Savaşları Stratejisi"ni uygulayan örgütlerin kabul ettiği bir bakış açısıdır.²⁴⁷ Mao'nun, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulması aşamasında gerçekleşen devrim sürecini stratejik manada değerlendirdiği askeri yazıları, ortaya çıkan başarının da etkisiyle pek çok ülkedeki sol kanat ideolojiye sahip örgütlere tesir etmiş örgütler bu doğrultuda stratejiler geliştirmiştir.

Mao, devrim mücadelesinin tabiatı gereği uzun soluklu olduğunu ve halkın genel desteği ile başarıya ulaşabileceğini belirlemiştir. Mao'ya göre devrimci mücadele; stratejik savunma, stratejik saldırı²⁴⁸ ve hareketli savaş²⁴⁹ aşamalarından oluşmaktadır. Mao, geri çekilmenin stratejik savunmanın bir parçası olduğu, ancak çekilmenin kuvvetleri korumak ve karşı saldırıya hazırlanmak için yapılabileceğini ve bu süreçte ahalinin desteğinin çok önemli olduğunu vurgulamıştır.²⁵⁰ Mao Çin'in o dönemki durumu nedeniyle mücadelesinin temel dinamiği olarak köylüleri görmüş ve örgütlenmesini köylülere dayandırmıştır.

Mao'nun başarısı Türkiye'de de etkisini göstermiş, kimi terör örgütleri kendini Maoist olarak ilan ederken kimileri de genel stratejisini Mao'nun fikirleri doğrultusunda sentezlemiştir. TKP/ML Terör Örgütü'nün kurucusu İbrahim Kaypakkaya Mao'nun görüşlerini benimsemiş ve uzun soluklu halk savaşı stratejisi çerçevesinde mücadelesini yürüteceğini ilan etmiştir. Kaypakkaya, Çin'de olduğu gibi köy alanlarında mücadelenin esas alınması gerektiğini, kentlerdeki mücadelenin tali olduğunu ileri sürmüştür.

²⁴⁵ Mete Kaan Kaynar, **a.g.m.**, s.929.

²⁴⁶ Mete Kaan Kaynar, **a.g.m.**, s.930-931.

²⁴⁷ Türkiye Barolar Birliği, **a.g.e.**, s.56.

²⁴⁸ Mao Çe-Tung, **Askeri Yazılar**, Eriş Yayınları, 2003, s.42.

²⁴⁹ Mao Çe-Tung, **a.g.e.**, s.116.

²⁵⁰ Mao Çe-Tung, **a.g.e.**, s.21.

Anarşist fikir akımı, Fransız İhtilali esnasında ortaya çıkmış, yayılarak Avrupa ve Amerika'da etkilerini göstermiştir. Anarşizmin içerisinde yeşeren eylemle propaganda anlayışı 1880'lerden 1910'lara kadar Avrupa ve Amerika'da üst düzey devlet adamlarına yönelik suikastler gerçekleştirmiştir.²⁵¹ Günümüzde anarşizmin eylemle propaganda anlayışı terörizm stratejisi içerisinde devam ederken, anarşist ideolojiye sahip bir terör örgütü faaliyetlerine devam etmemektedir.

Etnik terörizm, ulusaltı etnik grupların tasarlanmış eylemleri ve bu eylemlerin sonuçlarıdır. Bu etnik şiddet, mevcut devletten ayrılık oluşturma ya da diğerlerine göre bir topluluğun statüsünü yükseltmek amacı taşımaktadır. Genellikle benzer şekilde etnik terörizmde, düşük yoğunluklu çatışma stratejileri uygulamaktadırlar. Çoğunlukla etnik terörizm sol kanat ideoloji içerisinde kendisini tanımlamaktadır.²⁵² Etnik terörizm geniş bir coğrafyada uygulama alanı bulmuş ve halen etkilerini devam ettirmektedir. Türkiye'de Marksist-Leninist ideolojiye sahip PKK/KCK, IRA, ETA ve LTTE gibi aynı zamanda ayrılıkçıdır.

İdeolojik tasnife tabii tutulabilecek son akım, halen etkili şekilde tesirlerini gösteren dini motifli terörizmdir. Ütopik, kozmosu aşan ve dinsel amaçlarla, reform ve daha iyi bir dünya kurmaktan ziyade Mesih ve Mehdi'nin gelmesi için yaygın ve geniş şiddetin oluşturulması için çaba sarf eden ya da toplumun daha fazla Tanrı'dan korkması için şiddet ya da şiddet tehdidinde bulunan gruplar dini motifli gruplar olarak değerlendirilebilir.²⁵³ Bu grupların eylemlerini ve kendilerini meşrulaştırmak için oluşturdukları ideolojiler, tek Tanrılı ya da çok Tanrılı dinlerin metinlerini ya da sembolik ritüellerini kendi amaçları doğrultusunda yorumlamaları ve çarpıtmaları ile oluşturulmaktadır. Örneğin Abdullah Azzam tarafından oluşturulan ve halen pek çok örgüte kaynaklık eden Tevbe Suresi Tefsiri başlıklı eserinde, İslam Dinine ait metinleri çarpıttığı değerlendirilmesi yapılmaktadır. Dini İstismar eden örgütler; ideolojik manada;

- Yahudiliği ait motifleri kullananlar: Sicariler, Haganah, Irgun, Lohmei, Sternist, Yahudi Savunma Ligi ve Kach,

²⁵¹ Walter Laqueur, **a.g.e.**, s.14.

²⁵² Daniel Byman, "The Logic of Ethnic Terrorism", **Studies in Conflict & Terrorism**, 21:2, 1998, s.151.

²⁵³ Joreon Gunning, Richard Jackson, "What's so 'Religious' about 'Religious Terrorism'?", **Critical Studies on Terrorism**, 4:3, 2011, s.371.

- Hıristiyanlığı ait motifleri kullananlar: The Aryan Nation, The Order, The Sword, The Arm of The Lord, Ku Klux Klan ve Davidianlar,
- Tanrıça Kali'ye Tapınmaya Dair Öğretiyi Kullananlar: Thuglar,
- Sihliğe ait motifleri kullananlar: Jarnail Singh Bhindrawale'nin takipçileri,
- Budizm'i ait motifleri kullananlar: Aum Shinrinkyou olarak sıralanabilir.

İslam Dinine ait motifleri kullananlar: İŞİD/DAİŞ/DEAŞ, Hizbullah, El-Kaide ve bağlantılı örgütler sayılabilir. Dini motifli ideolojiye sahip örgütler görüldüğü üzere geniş bir yelpazede dünya dinlerini amaçları doğrultusunda çarpıtmaktadır.

2.3.3. Devletle İlişkisine Göre Ayrım

Terörizm stratejisine dair devletlerin hareketleri üçe ayrılabilir. Bunlar; devlet terörü, devletin dâhil olduğu terör ve devlet destekli terör olarak sıralanmaktadır. Devletlerin dış politika odaklı terörizm stratejisine yaklaşımı; vekil terör, terör diplomasisi, devlet rızasında terörizm, gizli devlet terörü ve devlet destekli terörizmi olarak kabul edilebilmektedir.²⁵⁴

Devlet terörü çoğunlukla otoriter yönetimlerin uygulamış olduğu, devletin meşru güçlerinin, muhalif ya da muhalif olma potansiyeli taşıyan gruplara karşı, bastırma, yıldırma ve korkutma amacıyla meşru sınırları aşacak şekilde kullanılmasıdır.²⁵⁵ Devlet terörü ile amaçlanan statükonun korunması ve muhaliflerin korku motivasyonu ile bastırılmasıdır. Devlet terörüne en iyi örnek Fransız İhtilali döneminde iktidarda olan terör rejimidir. Terör rejimi İhtilalin fikirlerini ve uygulamalarını korumak adına insanları giyotine göndermekten çekinmemiştir. Günümüzde ise İsrail'in Filistinlilere yönelik uyguladığı, alt yapıyı ve ikâmetleri imha ederek yaşanamayacak şartları oluşturma ve aşırı şiddet devlet terörüne örnek gösterilebilir.

Orta doğu, zengin alt yapı kaynakları nedeni ile geçmişten beri çatışmalara sahne olan bir bölge olmuştur. İsrail'in kurulması ve dünyanın iki kutba bölünmüş olması, bölge devletlerinin batı dünyası ile ilişkilerini etkilemiş, bunun sonucunda

²⁵⁴ Lee Jarvis, Michael Lister, "State Terrorism Research and Critical Terrorism Studies: an Assessment ", **Critical Studies on Terrorism**, Vol.7, No.1, 2014, s.45.

²⁵⁵ Tulga Uyar, **Terörle Mali ve Hukuki Mücadele**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s.30-31.

1970 ve 1980'li yıllarda yaşanan uluslararası terörizmin dinamikleri bölgede oluşmuştur. SSCB'nin etkisiyle, İsrail'in yanında yer alan batıya karşı oluşan düşmanlık, Suriye gibi Arabist Baas yönetimlerini terörizmi destekleme faaliyetlerine yöneltmiştir.²⁵⁶

Devlet destekli terörizm, terör örgütü olarak kabul edilen gruplara devlet desteğini ifade etmektedir. Devlet destekli terörizmin pek çok çeşidi mevcuttur. Bu destek; silah dağıtmak, askeri personel gönderme, finansal yardım, örgütlenme yardımı, savaşçı toplamak ve eylemleri hazırlamak şeklinde gerçekleşebilmektedir.²⁵⁷

Devletin dâhil olduğu terörizmde; devlet, kurumları aracılığıyla dışarıdan terör eylemleri yapan gruplara direk ve ön ayak olacak şekilde yardımda bulunmaktadır.²⁵⁸ Latin Amerika'daki "ölüm mangaları"nın ABD ile olan taşeron ilişkisi bu türe örnek verilebilir. "Ölüm mangaları" vahşice işkence ve cinayetler işleyerek bölge halkını sindirmiştir. ABD, çıkarları doğrultusunda bu gruplara kurumları aracılığıyla yardımda bulunmuştur.²⁵⁹ Devletin terörizm stratejisine göre bu durumları, ulusal çıkar adı altında çok sayıda ülke tarafından meşru görülmekte, bu nedenle terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin teşkili oldukça zorlaşmaktadır.

2.3.4. Eylemlerine Göre Ayrım

Bu ayrıma göre terörizm; kıyametçi, hedef seçimine göre; selektif ve kör terörizm, nükleer, biyolojik, kimyasal ve radyoaktif terörizm ve siber terörizm şeklinde tasnife tabi tutulabilmektedir. Kıyametçi anlayış ve eylem büyüklüğü arayışında olan terör örgütleri dini motifli terör örgütleridir. Bu örgütler dinlerde yer alan kıyamete dair metinleri kendi amaçları doğrultusunda yeniden yorumlamaya tabi tutmakta, ilahi kurtarıcının dünyaya tekrar döneceği kaos ortamını oluşturmak adına büyük eylemler

²⁵⁶ Türk Demokrasi Vakfı, **Suriye ve Uluslararası Terörizm**, Aşama Matbaacılık, Ankara, 1996, s.7.

²⁵⁷ Magdalena Kirchner, "'A good investment?' State Sponsorship of Terrorism as an Instrument of Iraqi Foreign Policy (1979–1991)", **Cambridge Review of International Affairs**, 27:3, 2014, s.524.

²⁵⁸ Boaz Ganor, "Defining Terrorism: Is One Man's Terrorist another Man's Freedom Fighter?", **Police Practice and Research: An International Journal**, 3:4, 2002, s.299.

²⁵⁹ Noam Chomsky, "Uluslararası Terörizm", **Terörizm Efsanesi**, ed. Noam Chomsky, Edward S. Herman, Gerry O'Sullivan, Alexander George, çev. Bahadır Sina Şener, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1999, s.22-23.

yapma arayışına girmektedirler. Kıyametçi anlayış atom bombasının keşfi ve Japonya'da kullanılması akabinde etkisini artırmıştır.²⁶⁰

Kıyametçi anlayışa sahip Aum Shinrinkyou (Yüksek Gerçek) Terör Örgütü tarafından 1995 yılında, sarin gazı ile Tokyo Metrosunda eylem gerçekleştirmiştir. Eylem neticesinde on iki kişi ölmüş, binlercesi yaralanmıştır.²⁶¹ Yapılan soruşturmada örgütün lideri olan Shoko Asahara kod adlı Chizuo Né Matsumoto'nun, kendisini Mesih ilan ettiği ve takipçilerine meydana gelecek Üçüncü Dünya Savaşı neticesinde dünya cennetinde yaşamayı vaat ettiği, örgütün bu savaşın başlatılması için Kitle İmha Silahları edinmeye çalıştığı ve laboratuvarlarında kimyasal silah olarak kullanılan gazları elde ettiği tespit edilmiştir.²⁶² Dini motifli terör örgütlerinin ne kadar tehlikeli olduğunun bir göstergesi olan kıyametçi yaklaşım, dini motiflerin insanlar üzerindeki tesirini göstermesi açısından da önemlidir.

Eylemlerdeki hedef seçimi açısından sınıflandırma selektif ve kör terörizm şeklinde ikiye ayrılabilir. Selektif terörizmde; hedefler dikkatli bir biçimde seçilmekte, hedefe yapılan saldırı esnasında masumların minimum zarar görmesi tercih edilmekte ve gelecekte terörist faaliyetlerin devamlılığı açısından geçmişle orantılı bir biçimde eylemler gerçekleştirilmektedir. Kör terörizmde ise; hedef ayrımı gözetilmez, maksimum zayıat hedeflendiği, kolektif cezalandırmanın olması için mümkün olduğu kadar çok zarar ve ölüm planlanmakta ve kaotik bir ortam arzulanmaktadır.²⁶³

Ülkemizde faaliyet gösteren PKK/KCK Terör Örgütü özellikle 1980'li yıllarda gerçekleştirmiş olduğu mezra baskınlarında dört aylık bebeklere kadar katlederek kör terörizm uyguladığını ispat etmiştir. Bahoz kod adlı Fehman Hüseyin'in "Yeter ki bir polis ölsün! Elli sivil ölebilir. Hiç önemi yok!"²⁶⁴ sözleri geçmişteki gibi PKK/KCK'nın halen kör terör uyguladığını göstermektedir. Örgüt selektif

²⁶⁰ Daniel Wojcik, "Embracing Doomsday: Faith, Fatalism, and Apocalyptic Beliefs in the Nuclear Age", **Western Folklore**, Vol.55., No.4, 1996, s.300.

²⁶¹ Thomas Leo Madden, "The Dissolution of Aum Shinri Kyô as a Religious Corporation", **Pacific Rim Law & Policy Journal**, Vol.6, No.2, 1997, s.327.

²⁶² Thomas Leo Madden, **a.g.m.**, s.336.

²⁶³ Avishag Gordon, "Purity of Arms", "Preemptive War", and "Selective Targeting" in the Context of Terrorism: General, Conceptual, and Legal Analyses", **Studies in Conflict & Terrorism**, 29:5, s.495.

²⁶⁴ EGM TEM Dairesi Başkanlığı, **İşte PKK/KCK Gerçeği: Sivil Katliamlar**, EGM TEM Dairesi Başkanlığı Yayınları, Ankara, t.y., s.1.

terörizmden ziyade kör terörizm uygulayarak, hedef kitle olan bölge halkını aşırı şiddet uygulamaları ile kontrol altında tutmak istemektedir.

Terörizm stratejisinde daha fazla ölümlerin yakın hedefler arasında olması, dikkatleri Biyolojik, Kimyasal, Radyoaktif ve Nükleer maddelerin kullanılarak yapılabilecek terörist eylemlere yöneltmiştir. Kitle İmha Silahları olarak kabul edilen bu tür silahların terörist eylemlerde kullanımının, çok yüksek oranda ölümlere neden olacağı tahmin edilmektedir. Bu eylemlerin Doğaçlama Aygıtlarla (Improvised Devices) yapılabileceği gibi çalınan ya da kaçakçılık suretiyle elde edilebilecek askeri malzemelerle de gerçekleştirilebileceği değerlendirilmektedir.

Patojenler kullanılarak kitlesel ölümlerin hedeflendiği eylemler biyolojik terörizm olarak kabul edilmektedir.²⁶⁵ Biyolojik terörizmde kullanılabilen salgın hastalıklara sebebiyet verebilecek maddelerin temini ve hazırlanması, bilgi ve insanın rahatlıkla küresel olarak dolaştığı günümüzde oldukça kolay bir hale gelmiştir. Devletler bu tür saldırıların tespiti ve karantina altına alınarak yayılmasının önlenmesi için erken uyarı sistemleri ve kurumlara odaklansa da²⁶⁶, gittikçe artan küresel insan dolaşımı ve kalabalık metropol şehirlere yapılacak böyle bir terörist saldırıların sonucu kestirilememektedir. Olayın vahametinin anlaşılması açısından yüz kilogram şarbon bir buçuk milyon ile üç milyon arasında insanın ölmesine neden olabilmektedir.²⁶⁷

Kimyasal ajanların terörist eylemlerde kullanılması olarak kabul edilen kimyasal terörizmde çatışma silahları, insanları iş yapamaz hale getiren ya da öldüren insan yapımı toksiklerdir. Bu toksikler; fosgen gibi ciğerlere sıvı dolmasına neden olarak kurbanın boğulmasını sağlayan “boğucu ajanlar”, hardal gazı gibi deride kabarcıklar ve kimyasal yanmaya neden olan “kabartıcı ajanlar”, hidrojen siyanür gibi dokularda oksijen yoksunluğuna neden olarak hızlı bir şekilde organ iflasını sağlayan “kan zehirleyiciler”, sarin gazı gibi sinir sisteminin fonksiyonlarının bozulmasına neden olarak kasılma ve solunum felci neticesi ölümü sebep olan

²⁶⁵ A.V. Lele, “Biological terrorism: Threat and risk assessment”, **Strategic Analysis**, Vol.26, No.3, 2002, s.341.

²⁶⁶ C. Chyba, “Biological terrorism and public health”, **Survival: Global Politics and Strategy**, 43:1, 2001, s.101.

²⁶⁷ A.V. Lele, **a.g.m.**, s.344.

“sinir gazları” biçiminde sıralanabilir.²⁶⁸ Aum Shirinkyo'nun 1995'te sarin gazı ile yapmış olduğu Tokyo Metrosu saldırısıyla, KBRN terörizmi düşünceden eyleme dönüşmüştür. Bu kıyametçi (apocalyptic) terörist grup eylem akabinde binlerce insanın ölmesini hedeflemiştir.²⁶⁹

11 Eylül eylemlerinden sonra, KBRN (Kimyasal, Biyolojik, Radyoaktif ve Nükleer) terörist eylemlerin neticesinde yüzbinlerce masum insanın ölebileceğine yönelik endişeler artmıştır. Kitle imha silahlarının yayılması, devlet destekli terörizm, uluslararası terörizmin genişlemesi ve son dönemde artan terörist eylemler nedeniyle meydana gelen yüksek ölümler, yeni KBRN terörist eylemlerinin olabileceğine olan inancı daha da yükseltmektedir.²⁷⁰

Güncel olarak ise açık kaynaklar göstermektedir ki terörist gruplar KBRN materyalleriyle daha fazla ilgilenmeye başlamıştır.²⁷¹ El-Kaide, kitle imha silahlarını eylemlerinde kullanma niyeti olduğunun sinyallerini vermektedir. Örneğin; El-Kaide bağlantılı Suudi din adamı Nasir bin Hamd al-Fahd, yirmi altı sayfalık “Kafirlere Karşı Kitle İmha Silahlarının Kullanımının Meşruiyet Durumu Üzerine Bilimsel Eser” başlıklı fetvasını yayınlamıştır. Nasir bin Hamd al-Fahd fetvasında, Kitle İmha Silahlarının batılı devletlere karşı kullanımını kısas olduğu için meşruiyet arz ettiğini belirtmiştir.²⁷²

Nükleer terörizm ise terörist eylemlerde nükleer silahların kullanılmasıdır. Nükleer silahlar; fisyon (atom çekirdeğinin parçalanması sonucu önemli miktarda enerjiyi serbest bırakması işlemi) ve füzyon (hafif element çekirdeklerinin daha ağır bir element çekirdeğini teşkil etmek üzere önemli miktarda enerjiyi serbest bırakarak birleşmesi işlemi) şeklinde iki tip nükleer reaksiyon sonucu ortaya çıkan yüksek enerji salınımı sistemine dayalı silahlardır.²⁷³ Nükleer terörist eylemler; nükleer silahların çalınması, devlet desteği sonucu elde edilmesi, kaçakçılık yoluyla elde edilmesi, nükleer uzmanların kaçırılması neticesinde zorla

²⁶⁸ Jonathan B. Tucker, “The Role of the Chemical Weapons Convention in Countering Chemical Terrorism”, **Terrorism and Political Violence**, 24:1, 2012, s.105-106.

²⁶⁹ Charles D. Ferguson, William C. Potter, Amy Sands, Leonard S. Spector, Fred L. Wehling, **The Four Faces of Nuclear Terrorism**, Routledge Taylor & Francis Group, New York, 2005, s.16.

²⁷⁰ Charles D. Ferguson, William C. Potter, Amy Sands, Leonard S. Spector, Fred L. Wehling, **a.g.e.**, s.14.

²⁷¹ Charles D. Ferguson, William C. Potter, Amy Sands, Leonard S. Spector, Fred L. Wehling, **a.g.e.**, s.17.

²⁷² Jonathan B. Tucker, **a.g.m.**, s.106.

²⁷³ R. Falkenrath, “Confronting Nuclear, Biological and Chemical Terrorism”, **Survival: Global Politics and Strategy**, 40:3, 1998, s.45.

yaptırılması, nükleer askeri tesislere karşı düzenlenecek eylemler neticesinde elde edilen malzemelerin kullanımına ek olarak enerji sağlama amaçlı kurulan nükleer enerji santrallerine karşı yapılacak eylemlerle santralin patlatılması yoluyla da gerçekleştirilebileceği düşünülmektedir.

Radyoaktif materyallerle terörist eylemler düzenlenmesi olarak kabul edilebilecek radyoaktif terörizmde, kirli bombalar “dirty bombs” en çok üzerinde durulan husus olagelmıştır. Kirli bombalar, radyoaktif materyallerin yüksek hızlı patlayıcılarla oluşturulacak bomba düzeneklerinin infilak ettirilmesi neticesinde, oluşacak radyoaktif kirliliği ifade etmektedir.²⁷⁴ Kirli bombaların öldürme potansiyeli kullanılan radyoaktif malzemeye göre değişmektedir.²⁷⁵ Kirli bombalarla gerçekleştirilecek radyoaktif terörizm, yapılan eylemin niteliğine kimyasal, biyolojik ve nükleer terörizme göre görece daha az ölüme neden olabileceği²⁷⁶ değerlendirilse de halkta oluşturacağı paniğin, stratejinin arzuladığı kaos ortamının oluşmasını sağlayacağı açıktır.

Radyoaktif malzemeler sağlık kuruluşları, endüstri şirketleri, araştırma enstitüleri, üniversitelerin laboratuvarları ve nükleer santraller gibi geniş bir yelpazede bulunmaktadır. Kimi ülkeler radyoaktif malzemelerin depolanması, nakli ve kullanılmasını etkin bir şekilde denetlerken, kimi ülkelerde bu süreci denetleyecek yeterlilikte mekanizmalar bulunmamaktadır.²⁷⁷ Kirli bombaların yanı sıra radyoaktif malzemelerin yiyecek üreten fabrikalar ya da su depolama sistemleri üzerinde terör eylemlerinde kullanılmasının sonuçlarının korkunç olacağı belirtilmektedir.²⁷⁸

Bilgi yönetiminde bilgisayar kullanımı sürekli genişlemektedir. Hükümetlerin ve şirketlerin, taktik, stratejik ve finansal bilgileri ile bireysel bilgiler, siber yeteneklere sahip teröristlerin amaçlarına ulaşmak ve faaliyetlerini finanse etmeleri için hedef haline gelmektedir.²⁷⁹ Özellikle bilgisayar teknolojisine internetin yaygın şekilde kullanımı eklenince, insanlar arasındaki iletişim küresel alanda devasa

²⁷⁴ James M. Acton , M. Brooke Rogers, Peter D. Zimmerman, “Beyond the Dirty Bomb: Re-thinking Radiological Terror”, **Survival: Global Politics and Strategy**, 49:3, 2007, s.151.

²⁷⁵ James M. Acton , M. Brooke Rogers, Peter D. Zimmerman, **a.g.m.**, s.153.

²⁷⁶ James M. Acton , M. Brooke Rogers, Peter D. Zimmerman, **a.g.m.**, s.154.

²⁷⁷ James M. Acton , M. Brooke Rogers, Peter D. Zimmerman, **a.g.m.**, s.154.

²⁷⁸ James M. Acton , M. Brooke Rogers, Peter D. Zimmerman, **a.g.m.**, s.156.

²⁷⁹ Alan E. Brill, “From Hit and Run to Invade and Stay: How Cyberterrorists Could Be Living Inside Your Systems”, **Defence Against Terrorism Review**, Vol. 3, No. 2, Fall 2010, s.23.

boyutlara ulaşmıştır. İnternetin bu potansiyeli, terörist eylemler açısından tehdit ve fırsatları içinde barındıran bir platforma dönüşmesine neden olmuştur.²⁸⁰

90'lı yıllarda internet üzerinden terör örgütlerinin eylemleri; internetin kritik temel alt yapısına karşı saldırı, ulaştırma, enerji depoları ve enerji tedarik sistemine yönelik siber terörizm ve bilgi teknolojilerinin silahlı çatışmalarda kullanımı (siber çatışma) şeklinde gerçekleşmiştir. 11 Eylül eylemleri akabinde ise çoğunlukla failer saldırı hazırlıkları için interneti kullanmaya başlamıştır.²⁸¹

Terörist Amaçlar için İnternetin Kullanımı ile Mücadele Hakkında Birleşmiş Milletler Çalışma Grubunun yayınladığı listeye göre, internetin; siber saldırı, fonlama, eğitim, eleman temini, gizli iletişim, veri madenciliği, propaganda ve radikalleşme için terör örgütlerince kullanılmaktadır.²⁸² Siber saldırı potansiyeli ve tehdit altındaki varlıkların sayısı, vatandaşlarına ve müşterilerine daha iyi ve hızlı hizmet vermek isteyen devletler ile şirketlerin internet ortamında daha fazla işlem açması ve çoğu kritik alt yapının kontrolünün internet ortamında yapılması nedeniyle gün geçtikçe artmaktadır. Artış siber terörizmin ilerleyen süreçte daha fazla karşılaşılan bir olgu olacağına işaretini niteliğindedir.

2.4. Terörizm Stratejisinin Günümüzde Geçirdiği Değişim

Orla Lynch ve Christopher Ryder, "Studies in Conflict and Terrorism" dergisinde yayınlanan, yeni terörizm kavramının kullanımı konusundaki çalışmalarında, yeni terörizmin 1995 yılıyla başladığı ve en çok 2001, 2007 ve 2008 yıllarındaki makalelerde kullanıldığına işaret etmişlerdir.²⁸³ Bu makalelerde yeni terörizm olarak en fazla incelenen üç husus; genel kullanım, El-Kaide ve Aum Shirinkyo için kullanımdır.²⁸⁴

Lynch ve Ryder'in çalışmasında bir diğer dikkat çeken nokta yeni terörizm kavramı kullanılan makalelerde; yüksek şiddet içeren ve oldukça ölümcül, yeni örgüt

²⁸⁰ Marco Gercke, "Challenges in Developing a Legal Response to Terrorist Use of the Internet", **Defence Against Terrorism Review**, Vol. 3, No. 2, Fall 2010, s.37.

²⁸¹ Marco Gercke, **a.g.m.**, s.37-38.

²⁸² Marco Gercke, **a.g.m.**, s.39.

²⁸³ Orla Lynch, Christopher Ryder, "Deadliness, Organisational Change and Suicide Attacks: Understanding The Assumptions Inherent in The Use of The Term 'New Terrorism'", **Critical Studies on Terrorism**, 5:2, 2012, s.263.

²⁸⁴ Orla Lynch, Christopher Ryder, **a.g.m.**, s.264.

yapısı, dini motifli, KBRN (Kimyasal, Biyolojik, Radyoaktif ve Nükleer), yeni teknolojinin kullanımı, ulus ötesi terörizm, internet ve siber terörizm, bombalı intihar eylemleri, sosyal medya, anavatanda yetişen teröristler, milenyumcu, kafa keserek idam etme, devlet olmayan aktörler ve denizcilik alt konuları terörizmle ilgili olarak irdelenmiştir.²⁸⁵

11 Eylül eylemleri, dünya kamuoyunun ilgisinin ve enerjisinin terörizm tehdidine odaklanmasına neden olmuştur. Terörizm stratejisi tarih boyunca sürekli değişim içerisinde olmuştur. Bombayla propagandada olduğu üzere gelişen teknolojinin yansımaları terörizm stratejisinde büyük oranda hissedilmiştir. Ancak bilgiye ulaşmanın her birey açısından oldukça kolay olduğu günümüzde, terörizm stratejisi büyük avantajlar sağlamıştır. Sosyal medya üzerinden yayınlanan, eğitim ve propaganda videoları, diğer pek çok konuda olduğu gibi terörizm stratejisinde de bilgi tekeli devletlerin elinden almıştır.

Terörizm stratejisini uygulayanlar, tarih boyu birbirini modellerken, her yeni oluşum stratejiye yeni bir yön katmıştır. Lakin günümüzde her konuda hızlı bir değişim yaşanmaktadır. Bu değişimin terörizm stratejisine yansımalarını değerlendirmek, strateji ile mücadele edebilmek adına büyük önem arz etmektedir. Bu nedenle stratejide meydana gelen değişimler; yapısal, eylemsel ve etki bazında incelenecektir.

2.4.1. Yapısal Değişim

Pek çok akademisyen özellikle 11 Eylül eylemlerinden sonra terörizm stratejisiyle ilgili çalışmaya başlamış ve günümüz terörizminin, geçmişe göre radikal dönüşümler geçirdiği sıkça düşünürler tarafından dile getirilmiştir. Bruce Hoffman, günümüz terörizminin sıradan, acayip, milenyumcu ve potansiyel olarak daha çok tehdit unsuru ve ölüm içeren dini motifleri kullanan bir yapıda olduğunu ifade etmiştir. Yeni terörizm, yapılanmasında ve stratejisinde teknolojik olarak meydana gelen değişimlerle bilgi çağıyla uyumlu hale gelmiştir.²⁸⁶

İlk olarak geleneksel terörizm stratejisinden yani sol kanat, sağ kanat ya da etnik-milliyetçi siyasi amaçlı terörizmden farklı olarak yeni terörizm dinsel ya da

²⁸⁵ Orla Lynch, Christopher Ryder, **a.g.m.**, s.264.

²⁸⁶ Ersun N. Kurtulus, "The "New Terrorism" and its Critics", **Studies in Conflict & Terrorism**, 34:6, 2011, s.477-478.

mistik motivasyonludur. Bruce Hoffman'a göre, günümüzdeki terörizmin en belirgin karakteristiği terörizm için dinsel emirler iddiasıdır. Walter Laqueur, dinsel terörizmin sadece İslami motifleri kullanmadığı aynı zamanda Hıristiyanlık, Yahudilik ve Hinduizm'in de kullanımının arttığını belirtmiştir. Mark Juergensmeyer, dinsel şiddetin Sihlik ve Budizm'de de tekrar korkunç seviyede ortaya çıktığına işaret etmektedir.²⁸⁷ Dinsel motiflerin, terörizm stratejisinde ideolojinin inşasında kullanılması, güç maksimasyonuna neden olmuştur.

El-Kaide, bağlantılı örgütler ve ondan esinlenen örgütlerle mücadeleyi zorlaştıran ve eleman temini ile desteği artıran, en önemli hususlardan birisi de Afganistan'ın Sovyetler tarafından işgali esnasında savaşı desteklemek adına Abdullah Azzam tarafından İslam Dini'nin Vehhabi Mezhebi bağlamında hazırlanan ideolojidir. Halen meri bir terör ideolojisi olan bu çalışma, dünya genelinde bir terör dalgasına neden olmuş ve halen etkileri sürmektedir.

Stratejinin gereği olarak masumların katli önceki dönemlere göre örgüt üyeleri tarafından uhrevi bir görev olarak kabul edildiği için artmıştır. İyi eğitim almış varlıklı şahısların, terör örgütlerinin eylemlerinde yer alması eskiye nazaran fazlalaşmıştır. Örneğin Tokyo Metrosuna, on iki kişinin öldüğü ve binlercesinin de yaralandığı, sârin gazı kullanılarak terör eylemi gerçekleştiren Aum Shirinkyo (Yüce Gerçek Hareketi)'nde²⁸⁸ pek çok örgüt elemanı üniversite eğitimi almış, özellikle kimya, fizik, biyoloji ve elektronik mühendisliği alanında uzmanlaşmış şahıslardan oluşmaktadır.²⁸⁹ Aum Shirinkyo, eylemde kullandığı sârin gazını kendi elemanları aracılığı ile üretmiştir.

Dini motifli terörizm, yapmış olduğu eylemleri ilahi bir plan çerçevesinde, ayin tarzında gerçekleştirmektedir. Dini motifli teröristler, dünyayı ahlaksız ve kurtarılamaz olarak kabul etmektedir. Ancak kendileri ilahi emri yerine getirmeleri nedeniyle vahiy edilen görevi yerine getirmektedirler ve sonuçta Tanrı'nın düzeni gelecektir. Dini motifli teröristler, eski sosyal düzenin yerine yeni bir ilahi sosyal düzenin kurulması için şiddet eylemleri gerçekleştirmektedirler. İlk başta fantezi

²⁸⁷ Ersun N. Kurtulus, **a.g.m.**, s.478.

²⁸⁸ Thomas Leo Madden, "The Dissolution of Aum Shinri Kyó as a Religious Corporation", **Pacific Rim Law & Policy Journal**, Vol.6, No.2, 1997, s.327.

²⁸⁹ Ji Hyon Kang, "1995 Tokyo Subway Attack: The Aum Shinrikyo Case", ed. M.R. Haberfeld, A. von Hassell, **A New Understanding of Terrorism**, Springer, New York, 2009, s.219-231.

olarak değerlendirilebilecek bu iddialar tarihte pek çok kez takipçi bulmuş, binlerce insan bu fikirler çerçevesinde şiddet eylemlerine başvurmuştur.²⁹⁰ 1524-1525 Alman Köylü Savaşları, dini motifli şiddetin ulaşılabileceği noktaya iyi bir örnek teşkil etmektedir. Dini motifli terörizm, diğer terörizm türlerine göre ilahi bir dayanak noktası olduğu için daha meşrulaştırıcı ve ilham kaynağıdır.²⁹¹

El-Kaide ve bağlantılı örgütlerin yakın ve uzak hedefleri değerlendirildiğinde; Hz. Peygamberin Hicretini, yani müşriklerin zulmünden Müslümanları uzaklaştırmak ve yeterli güce kavuştuktan sonra Mekke'yi fethetmek için Medine'ye göç etme olayına atıf yaparak, radikalleri Dârül-İslâm diyarını kuracaklarını ilan ettikleri çatışma bölgelerine davet etmektedir. Bu örgütlerin yakın amacı ilk başta kendilerince Dârül-İslâm diyarı olarak nitelendirdikleri bir bölge inşa etmek ve akabinde dünyanın geri kalanını işgal etmek adına İslâm Halifeliğini kurmaktır. Bu durumun sürekli çatışma ve şiddet sarmalının alt yapısını oluşturmakta olduğu düşünülmektedir.

İkincisi geleneksel terörist örgütler dikey hiyerarşik bir yapıya sahipken yeni terör örgütleri yatay bir networke sahiptir. Steven Simon ve Daniel Benjamin'e göre, yeni terörist örgütler daha az hiyerarşiye sahip grup olmayan gruplar olarak tanımlanmıştır. John Arquilla'ya göre, yeni terörist örgütler, merkezde tek lider, komuta ya da komuta merkezinin olmadığı, çoklu liderlik yapısının olduğu gevşek hiyerarşide yapılanmış bir bütünden oluşan ağdır.²⁹²

Hayatımızda pek çok değişikliğe neden olan internetin, hizmete girdiği ilk günden beri suç işlemek amacıyla kullanılması endişe kaynağı olmuştur. Küresel iletişimi ve bilginin küresel dolaşımını kolaylaştıran internete olan rağbet her geçen gün artmaktadır. 1990'larda sadece ayrıcalıklı bir grubun iletişimi için kullanılan internet teknolojisinin gelişmesi, terör örgütleri tarafından ortaya çıkardığı fırsatların fark edilmeye başlanmasına neden olmuştur.

İnternetin gelişimi, terörizm stratejisinin varlığı için önemli potansiyelleri içinde barındırmaktadır. Bu özellikler; çok az devlet kontrolü, tesislere, yeteneklere

²⁹⁰ Lorne L. Dawson, The Study of New Religious Movements and the Radicalization of Home-Grown Terrorists: Opening a Dialogue, **Terrorism and Political Violence**, 22:1, 2009, s.13.

²⁹¹ Lorne L. Dawson, **a.g.m.**, s.14.

²⁹² Ersun N. Kurtulus, **a.g.m.**, s.478.

ve teknolojiye ulaşımın düşük maliyeti, anonimlik ve multimedya ortamının rahatlıkla kullanımı olarak sayılabilir. Ancak internetin terörizm stratejisine kattığı devrimci yeniliği, daha önceki teröristlerin hayal dahi edemeyeceği boyutta, hedef kitleye aracı kullanmadan serbestçe ulaşımının sağladığı propaganda boyutudur. Geleneksel medyaya göre internet kısıtlama ve yakalanma ihtimalinin oldukça zayıf olduğu bir ortamda rahatlıkla izleyicilere propaganda yapılabilmesi imkânını vermiştir.²⁹³ Örneğin; El-Kaide bağlantılı ya da ondan esinlenen gruplar, dünyanın en güçlü ordusuna, teknolojisine ve ekonomisine sahip ABD'yi hedef almalarına rağmen, halen e-mail hesapları kullanabilmekte, dosya indirmekte, forumları kullanmakta ve siteler kurmaktadır.²⁹⁴ İstihbarat ajansları, terör örgütlerinin resmi web sitelerini takip edebilirken, çoğu zaman spontane oluşan sempatizanların kurduğu birkaç bin siteyi önlemekte yetersiz kalmaktadır. Bu sitelerde, örgütlerin ideolojileri doğrultusunda, röportajlar, ses ya da görüntü kayıtları ve eylem görüntüleri yer almaktadır.²⁹⁵

Soğuk Savaş sürecinde örtülü çatışmanın tezahürü olarak zımnen kabul edilen terörizm stratejisi yoğun şekilde finansal olarak devletler tarafından desteklenirken, Soğuk Savaş sonrası dönemde devlet desteğinin azalmasıyla birlikte örgütlerin yasa dışı gelir elde etme çabaları artmıştır.²⁹⁶ Dünyanın küresel bir köy olarak tanımlanmaya başladığı, iletişim ve teknolojideki gelişmelerin her alana yansıdığı son sürecin terörizm stratejisinin finansman kaynağına da etkileri olmuştur. Terör örgütlerinin finansman boyutunda önemli değişiklikler yaşanmıştır. Örgütler finansal faaliyetlerini, entegre edilmiş uluslararası sistemden yararlanarak rahatlıkla yürütür hale gelmiştir.

Dünya genelinde, iç çatışmalar, iç savaşlar, toplumsal hareketler ve etnik çatışmalar nedeniyle bölünen ülkeler ve ortaya çıkan kontrolü zayıflamış devletler, terör örgütleri için silah, uyuşturucu, insan ve diğer kârlı metallerin kaçakçılığı için uygun sahalar yaratmıştır.²⁹⁷ Günümüz dünyasında güvenlik özgürlük dengesinin

²⁹³ Manuel R. Torres Soriano, "The Vulnerabilities of Online Terrorism", *Studies in Conflict & Terrorism*, 35:4, 2012, s.263.

²⁹⁴ Manuel R. Torres Soriano, *a.g.m.*, s.265.

²⁹⁵ Manuel R. Torres Soriano, *a.g.m.*, s.268.

²⁹⁶ Haydar Çakmak, Mehmet Kurum, "Terörizmin Finansman Boyutu ve Terörizmle Mücadeledeki Yeri" ed. Haydar Çakmak, Taner Altunok, *Terörizmin Finansman ve Ekonomisi*, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2009, s.27.

²⁹⁷ Haydar Çakmak, Mehmet Kurum, *a.g.m.*, s.29.

küreselleşme süreci ile özgürlükler bağlamında değişmesi, moral değerlere sahip insanlar açısından gelişimi teşvik ederken, yasa dışı davranışlara temayül eden insanların sayısında da ciddi bir artış sağlamıştır. Bu artış yasa dışı faaliyetlerden elde edilen gelirlere de yansımış, dolayısıyla terör örgütlerinin ciddi gelirlere sahip olmasını sağlamıştır. Kontrolsüz bölgeler de terör örgütlerinin finansal yasa dışı faaliyetlerinde, katalizör görevi görmeye başlamıştır.

Askeri malzemelerin kaçak yollardan temini, örgüt mensuplarının saklanması ve barınması gibi normaline göre çok yüksek maliyetlere malolan bu giderler, terör örgütleri açısından finansmanı günümüzde önemli bir yere getirmektedir. Terör örgütleri bu giderleri finanse edebilmek için; uyuşturucu ticareti, her türlü kaçakçılık, yağma, hırsızlık, fidye ve haraç alma, sahtecilik, nitelikli dolandırıcılık, hedef kitleden zorla toplanan paralar,²⁹⁸ aidat ve bağışlar, kar amacı gütmeyen kuruluşların kullanılması, örgütsel yayınlardan elde edilen gelirler, dış destekler, ticari faaliyetler ve konserler gibi sosyal etkinliklerden yararlanabilmektedir.²⁹⁹

Örneğin El-Şebab Terör Örgütü'nün, deniz haydutluğu neticesinde küresel ekonomiye 2010 yılında verdiği zararın on iki ile on sekiz milyar dolar aralığında olduğu tahmin edilmektedir.³⁰⁰ El-Şebab'ın bu dolaylı zararlarının yanı sıra, deniz haydutluğu neticesinde 2005 Nisanından beri elde edilen üç yüz on beş ile üç yüz seksen beş milyon dolar aralığındaki fidye gelirinin³⁰¹ büyük bir kısmını faaliyetleri için kullanmaktadır. El-Şebab bu parayı eylemleri için kullanırken, aynı zamanda fakirliğin hüküm sürdüğü Somali'de halk arasında meşruiyetini artırmak amacıyla yardımlarda bulunmaktadır.

Terör örgütleri, finansal alt yapısını oluşturdukları ve bu alt yapının devamlılığını sağladıkları zaman mevcudiyetini korumakta ve belirli hedeflerine ulaşmaktadır. Günümüzde ise El-Kaide gibi terör örgütlerinin dünya üzerinde pek

²⁹⁸ Taner Altunok, Olcay Denizer, "Terörizmin Yasal Olmayan Finans Kaynakları" ed. Haydar Çakmak, Taner Altunok, **Terörizmin Finansman ve Ekonomisi**, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2009, s.97.

²⁹⁹ Haydar Çakmak, Zeynep Ünsal, "Terörizmin Yasal Finans Kaynakları" ed. Haydar Çakmak, Taner Altunok, **Terörizmin Finansman ve Ekonomisi**, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2009, s.120.

³⁰⁰ The World Bank, **The Pirates of Somalia: Ending the Threat, Rebuilding a Nation**, s.15. Erişim: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/04/11/ending-somali-piracy-go-after-the-system-not-just-the-pirates>, 10.12.2013

³⁰¹ The World Bank, **The Pirates of Somalia: Ending the Threat, Rebuilding a Nation**, s.xxı. Erişim: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/04/11/ending-somali-piracy-go-after-the-system-not-just-the-pirates>, 10.12.2013

çok ülkede eylem yapabildiğine şahit olmaktayız. Bu eylem kapasitesinin en önemli ayaklarından finansal boyut, örgütçe gelir elde edilmesi, bu gelirin güvenlik kuvvetlerinin dikkatini çekmeden uluslararası nakli ve finansal yapının devamlılığı sayesinde gerçekleşmektedir.³⁰²

El-Kaide Terör Örgütü'nün, El-Kaide bağlantılı terör örgütlerinin, El-Kaide'den esinlenen terör örgütlerinin ve IŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü'nün eleman temin yöntemleri ve ideolojileri, Yabancı Terörist Savaşçılar ve Vatan'da Yetişen (Homegrown) Teröristler tehdidini ortaya çıkarmıştır. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin 2014 tarih ve 2178 sayılı kararında, Yabancı Terörist Savaşçılar; kendi adlarına vatandaşlığında olduğu ya da yerleşik olduğu devletten başka bir devlete, terörist eylemleri işlemek, katılmak, hazırlamak, planlamak ya da terör eğitimi almak ya da eğitim vermek amacıyla çatışma bölgelerine seyahat eden bireyler olarak tanımlanmıştır.³⁰³ İnsanların, yabancı çatışma bölgelerine savaşçı olarak gitmeleri yeni bir olgu değildir. İnsanlar tarih boyunca bireysel seviyede gönüllü savaşçı olarak; ideolojik, dini, finansal ödül ya da üçünün değişik kombinasyonlarındaki amaçlar için yabancı çatışma bölgelerine gitmiştir.³⁰⁴

Yabancı Terörist Savaşçıların günümüzdeki biçiminin oluşumunda Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgali esnasında meydana gelen olayların büyük etkisi olmuştur. Afgan mücahitlere destek vermek amacıyla değişik coğrafyalardan gelen savaşçılardan bir kısmı, El-Kaide Terör Örgütü'nün nüvesini oluşturmuştur. Çeçenistan, Bosna ve Keşmir'de meydana gelen çatışmalara katılan yabancı savaşçılar, Irak ve Suriye'deki çatışmalara günümüzdeki katılımın temelini atmıştır.

Yabancı Terörist Savaşçıların tehdit olarak algılanması ise El-Kaide Terör Örgütü'nün eylemleri akabinde başlamış, IŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü'ne katılımlar nedeniyle zirveye çıkmıştır. Batılı devletlerin vatandaşlarının da katılanlar arasında olması ve çok sayıda değişik ülke vatandaşının Örgüte katılımı, uluslararası kamuoyunun dikkatlerinin bu konu üzerinde yoğunlaşmasına neden olmuştur. Bu katılımların ve El-Kaide Terör Örgütü'nün eylemleri ile başlayan ve

³⁰² Haydar Çakmak, Zeynep Ünsal, **a.g.m.**, s.118.

³⁰³ United Nation Security Council, Resolution 2178, Erişim: http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf, 01.01.2016

³⁰⁴ Cerwyn Moore, Paul Tumeity, "Foreign Fighters and the Case of Chechnya: A Critical Assessment", **Studies in Conflict & Terrorism**, 31:5, 2008, s.413-414.

günümüzde IŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü'nün eylemleri ile devam eden diğer önemli husus, Vatan'da Yetişen (Homegrown) Teröristler tehdidi olarak değerlendirilmektedir.

Vatan'da Yetişen (Homegrown) terim olarak, El-Kaide Terör Örgütü'nün, Londra Metrosu'nda ve bir otobüste gerçekleştirdiği bombalı intihar eylemleri sonrasında kullanılmaya başlanılmıştır. Genellikle yapılan çalışmalarda Vatan'da Yetişen (Homegrown) teröristler; Batı ülkelerinde doğan ya da yetişen ancak bireysel manada ya da grup olarak yurt dışındaki terör örgütlerinden emir alanlar olarak kabul edilmektedir. Londra eylemleri örneğinde görüleceği üzere Vatan'da Yetişen (Homegrown) Terörist, kendi kendine terör örgütüne katılmakta, kendi kendine eğitim almakta, kendi kendine radikalleşmekte ve kendi kendine başlamaktadır.³⁰⁵ Vatan'da Yetişen (Homegrown) Teröristler, 11 Eylül 2001 eylemlerinden sonra El-Kaide'nin ideolojisinden etkilenen Avrupalı, Amerikalı, Kanadalı ve Avustralyalı, ikinci ya da üçüncü nesil göçmen, uzun süredir ikâmet eden yabancı ya da sonradan Müslüman olan bireyler olarak Batı ülkelerini hedef almaktadır.³⁰⁶ Suriye'de ve Irak'ta yaşanan iç savaşlar neticesinde oluşan yeni göç dalgası ve sosyal medyanın etkisi göz önüne alındığında şuan için Batı ülkelerini tehdit eden Vatan'da Yetişen (Homegrown) Teröristlerin gerekli tedbirler alınmaması halinde dünya geneline yayılacağı düşünülmektedir.

Özetle Soğuk Savaş'ın son sürecinde ortaya çıkan El-Kaide ideolojisinin gücü, teknolojik gelişmelerin oluşturduğu fırsatlar, kontrolsüz bölgelerin sağladığı kolaylıklar terörizm stratejisinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Stratejinin mimarları eski bir terörizm finansman yöntemini, yeni fırsatlarla birleştirerek deniz haydutluğu ile çok ciddi gelirler elde etmeye başlamıştır. Terör örgütlerine eskiye göre daha eğitilmiş ve varlıklı kişiler katılmaktadır. Vatan'da Yetişen (Homegrown) Teröristler aldıkları Batı tarzı eğitime rağmen kendi ülke ve toplumlarını hedef almaktadır.

³⁰⁵ Manni Crone, Martin Harrow, "Homegrown Terrorism in the West", **Terrorism and Political Violence**, 23:4, 2011, s.522.

³⁰⁶ Alex S. Wilner, Claire-Jehanne Dubouloz, "Homegrown terrorism and transformative learning: an interdisciplinary approach to understanding radicalization", **Global Change, Peace & Security**, 22:1, 2010, s.33.

2.4.2. Eylemsel Değişim

Eski terörizm hedef seçiminde seçici ve operasyonel şiddet kullanılırken, yeni terörizm eylemleri neticesinde, yüksek kayıpların hedeflendiği rastgele hedef seçimleriyle karakterize edilmektedir. Laqueur'e göre, yeni terörizmin toplu yıkımını ve nüfusun geniş bir bölümünün elimine edilmesi amacını taşımaktadır. Brian Jenkins ise bu durumun geçmiş terörizm açısından "pek çok insanın seyretmesinin istendiği, fakat az sayıda insanın ölümünün beklendiği" yeni terörizm açısından ise "çok sayıda insanın ölmesi ve çok sayıda insanın da seyretmesi" istenmekte biçiminde yorumlamaktadır.³⁰⁷

Eylemlerde hedeflerin rastgele seçimi, bir strateji doğrultusunda hedefler demeti içerisinde hücrelerin hedef seçimini yaparak eylem yapmasının olduğu düşünülmektedir. Emir ya da lider, düşmanları işaret etmekte; hücreler zamanını ve hedef demeti içerisinde birisini seçmekte, bu durumda eylemin engellenmesini zorlaştırmaktadır. Ancak hedef demeti içerisinde rastgele hedef seçiminde maksimum etki istenmekte ve eylem planlamaları iyi şekilde yapılmaktadır.³⁰⁸

Yeni terörizm Kitle İmha Silahlarını edinme ya da kullanma niyetindedir.³⁰⁹ Aum Shirinkyo, kendi laboratuvarlarında ürettiği sarin gazıyla Tokyo Metrosu'na saldırı gerçekleştirmiştir. Aum Shirinkyo'nun eyleminde ölümler sembolik olmasının yanında bekledikleri kıyamet gününün gelişini hızlandırmak için³¹⁰ ölü sayısının fazla olması da hedeflenmiştir. Eylem neticesinde on iki kişi ölmüş, beş bin beş yüz kişi yaralanmış ve büyük bir kaos meydana gelmiştir. Japon güvenlik güçleri Aum Shirinkyo'nun eğitim merkezi yanındaki bir evde, Sarin ve diğer zehirli gazların üretiminde kullanılan kimyasallar bulmuştur.³¹¹ Tokyo Metrosu'na yönelik yapılan eylem, terör örgütlerinin eylemlerinin ulaşabileceği korkunç sonuçların ispatı niteliğindedir. Tablo 2.1. görüleceği gibi dini motifli terör dalgası esnasında eylem ve yıkım sayıları belirgin bir şekilde artmıştır.

³⁰⁷ Ersun N. Kurtulus, **a.g.m.**, s.478.

³⁰⁸ Alexander Spencer, "Sic[k] of the 'new terrorism' debate? A response to our critics", **Critical Studies on Terrorism**, 4:3, 2011, s.462.

³⁰⁹ Ersun N. Kurtulus, **a.g.m.**, s.478.

³¹⁰ Brian Fishman, James J.F. Forest, "WMD and The Four Dimensions of Al-Qaeda", ed. Magnus Ranstorp, Magnus Normark, **Unconventional Weapons and International Terrorism: Challenges and New Approaches**, Routledge, New York, 2009, s.31.

³¹¹ Walter Laqueur, **The New Terrorism: Fanaticism and The Arms of Mass Destruction**, Oxford University Press, New York, 1999, s.54.

Dini motifli terörizmin eylemsel gücü değerlendirildiğinde; örgüt elemanları, eylemler başarısız olsa da ilahi bir kehanetin parçası olması nedeniyle sonuçları başarısız görmemektedir. Hatta şehitlik ve kehanetin tamamlanması anlamında, dini motifli terör örgütleri, bu eylemsel kayıpları başarı olarak nitelendirmektedir. Dini motifli terör örgütlerinin dayanakları kutsal metinlerin çarpıtılması olduğu için eylemlerin meşrulaştırılmasının ve masumların katlinin meşrulaştırılması kolaylaşmaktadır.³¹² Bu meşrulaştırma dini motifli terör örgütlerinin eylemlerinin daha ölümcül ve kanlı olmasına neden olmaktadır. Geçmiş dönem terör örgütlerinin eylemlerinden daha büyük bir yıkıma neden olan dini motifli terörizm stratejisini uygulayan, kıyametin gelişini dini bir hedef gibi gören terör örgütlerinin oluşturacağı yıkım, tahminlerin çok ötesinde olacağı yönünde değerlendirilmektedir.

³¹² Lorne L. Dawson, **a.g.m.**, s.14.

Çizelge 2.1. 1968'den 2014'e terör eylemleri sayısı, yaralı ve ölü sayıları ³¹³

YIL	YARALI SAYISI	ÖLÜ SAYISI	OLAY SAYISI
1974	303	184	231
1975	367	87	210
1976	704	341	327
1977	296	170	233
1978	375	138	222
1979	1055	252	243
1980	317	162	236
1981	1138	320	301
1982	737	111	358
1983	838	601	285
1984	532	183	327
1985	1103	716	435
1986	1236	351	377
1987	1165	375	361
1988	1832	702	369
1989	468	347	359
1990	320	122	286
1991	236	192	420
1992	556	145	272
1993	2677	471	272
1994	1082	435	310
1995	6507	462	268
1996	3068	571	238
1997	944	259	184
1998	8202	2172	1286
1999	2534	864	1171
2000	2570	783	1151
2001	6403	4571	1732
2002	7349	2763	2648
2003	6200	2349	1899
2004	10860	5066	2647
2005	24705	14602	11023
2006	38386	20487	14371
2007	44103	22719	14415
2008	33901	15708	11663
2009	32660	15310	10968
2010	30684	13186	11641
2011	25903	12533	10283
2012	21652	11098	6771
2013	32880	18066	9964
2014	34791	32727	13643
Genel toplam	391639	202701	134400

³¹³ Tablonun hazırlanmasında; ABD'nin hazırlamış olduğu "Country Reports on Terrorism" erişim: <http://www.state.gov/j/ct/rls/crt/>, The RAND Database of Worldwide Terrorism Incidents erişim: <http://www.rand.org/nsrd/projects/terrorism-incidents.html> ve <http://www.statista.com/>'dan faydalanılmıştır. 01.01.2016

Tanrısal bir düzen peşinde olan ve şehitlik gibi kendi adlarına ezeli bir kazanıma sahip olacağını düşünen dini motifli teröristler, sosyal çatışmaları ve hoşnutsuzlukları istismar ederek yerel halka göre daha fazla oranda dâhil olmaktadır.³¹⁴ Günümüzde Arap Baharı ile başlayan sürece El-Kaide başta olmak üzere dini motifli terör örgütlerine üye teröristler çatışmalara katılarak kaosun hâkim olduğu bu bölgelerde kendi ideolojileri doğrultusunda bir rejim oluşturmaya çalışmaktadır. Bu çatışmalarda dini motifli terör örgütleri, ideolojilerini de yayarak bu bölgelerden eleman temini de sağlamaktadırlar. Dini motifli terör örgütlerinin bir diğer etkisi de, şehitliğe kavuşmak adına gerçekleştirilen intihar eylemlerindeki, eylem sayısı ve eylem sonucu oluşan yıkımdaki artıştır.

1983 yılında beri modern haliyle uygulanan bomba düzenekleri ile yapılan ve büyük yıkıma neden olan intihar eylemleri, bu tarihten itibaren; El-Kaide, Hizbullah, PKK/KCK, Tamil Kaplanları ve Leşker-i Taiba gibi etnik ayrılıkçı ve dini motifli terör örgütleri tarafından kullanılmaktadır.³¹⁵ Ancak El-Kaide ve bağlantılı örgütler intihar eylemlerini, geçmiş ve günümüzdeki pek çok örneği birleştirerek kompleks bir hale getirmiştir. El-Kaide, askeri hedeflere ölüm dalışı yapan kamikazelerle, Hizbullah'ın 1983 Beyrut eylemlerini ve Tamil Kaplanlarının 1990 yılında gerçekleştirdiği patlayıcı yüklü botla yapılan intihar eylemlerini birleştirerek, planladığı 11 Eylül 2001 eylemleriyle yolcu uçaklarını silah haline dönüştürmüştür.

İntihar eylemleri diğer terör eylemlerine göre daha ölümcüldür ve radikalleri daha çok etkilemektedir. İntihar eylemleri neticesinde dini motifli terör örgütleri daha çok destek ve eleman temin edebilmektedir.³¹⁶ PKK/KCK gibi ayrılıkçı etnik teröristler terörizmle mücadele için devletler sıkı tedbirler aldığı anda eylemsizlik dar boğazını aşmak için intihar eylemlerine yönelirken, iç huzursuzluk oluşmaması ve devletin aşırı sert tedbirlere başvurmaması için intihar eylemlerinin sayısının fazla olmamasına dikkat etmektedir.³¹⁷

Günümüz terörizminin ağırlıklı kısmını oluşturan ve meri bir ideolojiye sahip olan dini motifli terörizmde ise intihar eylemi neticesinde şehitlik gibi bir ödül

³¹⁴ Lorne L. Dawson, **a.g.m.**, s.14.

³¹⁵ B. Peter Rosendorff, Todd Sandler, Suicide Terrorism and The Backlash Effect, **Defence and Peace Economics**, 21:5-6, 2010, s.444.

³¹⁶ B. Peter Rosendorff, Todd Sandler, **a.g.m.**, s.443.

³¹⁷ B. Peter Rosendorff, Todd Sandler, **a.g.m.**, s.451.

olduğu için en azından dini görevlerini yerine getirmeyen ya da şeytana vergi vererek destek olan sivillerin daha fazla sayıda ölmesi istendiği değerlendirilmektedir. Ölümlerin fazla sayıda olması ve süper güce yönelik olması nedeniyle eylemlerin medyada geniş yer bulması, El-Kaide gibi dini motifli terör örgütlerini bu eylemlere devam etmesinde diğer bir etken olduğu ve 11 Eylül eylemleri akabinde, İstanbul, Londra ve Madrid eylemlerini gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Aum Shirinkyo'nun eylemcilerinin, Davidianlara bağlı Timothy McVeigh'in, Kach'a bağlı Baruch Goldstein'in, El-Kaide ve bağlantılı örgütler adına eylem yapan teröristlerin pazarlığa açık olmadığı ve çoğu zaman da geleneksel terörizmin aksine eylem öncesi çoğunlukla talepte bulunmadığı gözlemlenmektedir.³¹⁸ Bu durumun oluşmasında "biz" olarak tanımladığı toplum haricini şeytanlaştırmasının ve şeytan tamamen yok edilene ya da baş eğene kadar savaş yapılmasının yattığı düşünülmektedir. Bu kozmik savaş, yavaş yavaş, reformlar şeklinde yapılmamakta, Tanrı'nın zamanının, Mehdi'nin ya da Mesih'in gelişini hızlandıracak ya da en azından günahkârların Tanrı'dan korkmasını artıracak şekilde icra edilmek istenmektedir. Bu nedenle dini motifli terör örgütleri katı, keskin, uzlaşmasız ve politik pragmatizmden uzak hareket etmektedir.³¹⁹

Yeni terörizm dalgasında, geleneksel terörizmin aksine devletlerin eylemlerde oluşacak büyük kayıplar neticesinde karşı tedbirleri önemsenmemekte, aksine arzulanmaktadır. Kayıpların yüksek olması ve hedeflerin seçiminde hükümetler üzerinde kamuoyu baskısını artıracak önemde olması örgütler tarafından tercih edilmektedir.³²⁰ Dini motifli terör örgütleri üyelerinin şehitlik arzusu, örgütün daha yüksek güvenlikteki zor hedeflere saldırmasına olanak sağlamaktadır.

Yeni terörizmin bir diğer yönü eylemlerin ve teröristlerin ulus aşırı özellik taşımasıdır.³²¹ El-Kaide Terör Örgütü'nün üyeleri ve eylemleri değerlendirildiğinde,

³¹⁸ Daniel Masters, "The Origin of Terrorist Threats: Religious, Separatist, or Something Else?", **Terrorism and Political Violence**, 20:3, 2008, s.398.

³¹⁹ Jeroen Gunning, Richard Jackson, "What's so 'religious' about 'religious terrorism'?", **Critical Studies on Terrorism**, 4:3, 2011, s.371.

³²⁰ Daniel Masters, **a.g.m.**, s.399.

³²¹ Isabelle Duyvesteyn, "How New Is the New Terrorism?", **Studies in Conflict & Terrorism**, 27:5, 2004, s.433.

2005 yılında Londra eylemlerini gerçekleştiren örgüt üyeleri, İngiliz vatandaşı olan dört Pakistan kökenli ve bir Jamaikalıdır.³²² El-Kaide; ABD, Türkiye, İngiltere, Kenya, Suudi Arabistan, Afganistan, İspanya ve pek çok diğer ülkede eylemler gerçekleştirmiştir. IŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü'ne katılan yabancı teröristler yaklaşık kırk üç farklı ülkeden gelmektedir.³²³ IŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü, Irak, Suriye ve Türkiye'de eylemler düzenlemiştir.

Yeni terörizmin geleneksel terörizme göre en büyük farklarından bir diğeri ise eylem sahasında meydana gelen değişikliktir. Gelişen teknolojiyle birlikte terörizm literatürüne siber terörizm ya da siber saldırılar eklenmiştir. Jian Hua ve Sanjay Bapna, siber terörizmi, geleneksel terörizm ideolojileri tarafından motive edilen, grup, örgüt ya da ülkelerin ekonomik, sosyal ve politik fonksiyonlarına engel olarak fiziksel şiddet ve korku oluşturmak için, bilgisayar, network, internet ve iletişim sistemlerine yönelik gerçekleştirilen eylemler olarak tanımlamıştır. Parks ve Duggan ise siber terörizmi, terörist eylemlerin siber boşlukta eylem düzenlemek üzere adapte edilmiş hali olarak tanımlamıştır.³²⁴

Siber terörizm bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler ve internetin sağladığı kolaylıklar, terör örgütlerine hayallerinin ötesinde imkânlar sağlamıştır. Bilgi sistemindeki gelişmelerle birlikte potansiyel hedeflerin sınırı neredeyse sınırsız hale gelmiştir. Finansal kurumları hedef alan siber eylemler aracılığıyla çok yüksek meblağlarda para çalınabilmektedir. Siber saldırılar neticesinde piyasaların kayıtlarına yapacakları müdahalelerle borsalarda ve dolayısıyla iş hayatında ciddi hasarlara neden olacaktır. Elektrik alt yapısına düzenlenecek bir eylemin sonucunda ölümlere varan zarar meydana gelebilecektir. Hava kontrol sistemlerine düzenlenecek bir siber saldırı yüzlerce insanın ölümüne sebep olabilir. Bilgisayar kontrollü yiyecek ve ilaç üreten fabrikalara yapılacak bir siber saldırı ile formülde yapılacak bir değişiklik akabinde binlerce insan hayatını kaybedebilir.³²⁵ Bu eylemlere insan hayal gücüne dayalı sayısız saldırı eklenebilir.

³²² Aidan Kirby, "The London Bombers as "Self-Starters": a Case Study in Indigenous Radicalization and the Emergence of Autonomous Cliques", **Studies in Conflict & Terrorism**, Cilt 30, 2007, s.416.

³²³ Matthew Levitt, "The Perfect Storm: Why the Wave of Returned Foreign Fighters Did Not Strike Last Time, and Why They Will This Time", **Expert Workshop on Reintegrating Returning Foreign Terrorist Fighters: Challenges and Lessons Learned**, Rome, 11-12 December 2014, s.4.

³²⁴ Jian Hua, Sanjay Bapna, "How Can We Deter Cyber Terrorism?", **Information Security Journal: A Global Perspective**, 21:2, 2012, s.104.

³²⁵ Walter Laqueur, **a.g.e.**, s.76.

Siber terörist saldırılar, maliyetsiz, risksiz, binlerce km uzaklıktan düzenlenebilen, yüksek oranda yıkıma neden olabilecek terör örgütleri için oldukça cazip eylem türüdür. Terör örgütleri siber eylemler için sanal kamplar kurması halinde, eylemlerin önemli sayılara ulaşacağı değerlendirilmektedir.

2.4.3. Etki Bazında Değişim

Eylemleri gelişen teknoloji sayesinde eş zamanlı olarak dünya genelinde seyredilebilmesi, etkisi üzerinde büyüteç görevi görmekte, hedef uluslararası kamuoyunda etki oluştururken³²⁶ fanatikler için de başarı mitine dönüşerek eleman teminini kolaylaştırmaktadır. Günümüzde bu fanatik savaşçıların yanı sıra, batı ülkelerinde iyi eğitim almış lise ve üniversitede okuyan genç kızlar da IŞİD/DAİŞ/DEAŞ'e katılmak için ülkelerini ve ailelerini terk ederek Suriye'ye gitmektedir.

11 Eylül 2001 eylemleri diğer terör örgütlerini teşvik etmiş dini motifli bazı örgütlerde 2001 ve 2002 yılları içerisinde intihar eylemleri artmıştır.³²⁷ Irak, Suriye ve Libya'da çok fazla sayıda intihar eylemi gerçekleşmiş, Cami'de ibadet eden insanlar da bu saldırıların hedefi olmuştur. Örgütler mücadele ettikleri yapıların gücünü kendisi ile orantılamak amacıyla ve hedef kitledeki korkuyu artırmak için yaygın şekilde intihar eylemlerini kullanmaya başlamıştır.

2004 yılında Madrid'de ve 2001 yılında New York'ta gerçekleşen intihar eylemlerinin sonucunda oluşan yıkımın kamuoyu üzerinde derin psikolojik etkileri meydana gelmiştir. İspanya'da 2004 yılında gerçekleşen intihar eylemleri neticesinde yüz doksan iki kişi ölmüş, bin altı yüz kişiden fazlası ise yaralanmıştır. ETA'nın eylemlerine otuz yıldan fazla maruz kalmış İspanya'da bu intihar eylemlerinin etkisi büyük olmuştur. Eylemler genel seçimlere günler kala meydana gelmiştir.³²⁸ Eylemler seçimin sonucunu etkilemiş, İspanyol askerlerini Irak'tan

³²⁶ Brigitte L. Nacos, "The Terrorist Calculus behind 9-11: A Model for Future Terrorism?", **Studies in Conflict & Terrorism**, 26:1, 2003, s.4.

³²⁷ Brigitte L. Nacos, **a.g.m.**, s.14.

³²⁸ Brynjar Lia, Thomas Hegghammer, "Jihadi Strategic Studies: The Alleged Al Qaida Policy Study Preceding the Madrid Bombings", **Studies in Conflict & Terrorism**, 27:5, 2004, s.355.

çekeceğini taahhüt eden Zapatero liderliğindeki İspanyol Sosyalist İşçi Partisi seçimi kazanmıştır.³²⁹

11 Eylül eylemlerinin etkileri ise daha büyük olmuştur. Etkinin büyük olmasının nedenlerinden birisi süper gücün evinde vurulması iken, bir diğeri de eylem için seçilen hedeflerin imgesel olarak öneminin büyüklüğüdür. Pearl Harbor saldırılarından beri topraklarında bu şekilde büyük bir saldırı altında kalmayan Amerikan halkı uzun süre eylemlerin etkisinden kurtulamamıştır. 11 Eylül 2001 eylemlerinden sonra ABD’de yapılan psikolojik deneylere dayalı araştırmalarda kayda değer psikolojik endişe vakaları görülmüştür. Bu çalışmalardaki gruplar göstermiştir ki, Amerikalıların çoğunluğu eylemler nedeniyle birçok yoldan psikolojik endişe rahatsızlığını hissederken, bunlardan çoğunluğu klinik vaka boyutuna ulaşmayarak sınırlı kalmıştır. Bunlardan küçük bir kısmında ise klinik boyutta Travma Sonrası Stres Bozukluğu ve depresyon semptomları gözlemlenmiştir. Bu klinik vakaların önemli bir kısmı New York bölgesinde ortaya çıkmıştır.³³⁰

11 Eylül eylemleri akabinde meydana gelen diğer bir önemli gelişme nefret suçlarında görülen önemli artıştır. FBI verilerine göre Arap asıllı ve Müslüman inanca sahip insanlara yönelen şiddet olaylarında, eylemler sonrasında ciddi bir yükselme görülmüştür.³³¹ Eylemler sonrası Avrupa’da da radikaller arasında İslamafobia gelişmeye başlamış, Müslümanların hedef alındığı olaylar meydana gelmiştir.³³²

11 Eylül eylemlerinin önemli bir etkisi de finans sahasında meydana gelmiştir. Eylemler neticesinde ortaya çıkan fiziksel zarar; özel sektörde on dört milyar dolar, eyaletin varlıkları bakımından birbuçuk milyar dolar ve Federal Hükümet açısından ise yedi yüz milyon dolar olarak tahmin edilmektedir. Kurtarma

³²⁹ Tom Dannenbaum, “Bombs, Ballots, and Coercion: The Madrid Bombings, Electoral Politics, and Terrorist Strategy”, *Security Studies*, 20:3, 2011, s.304.

³³⁰ William E. Schlenger, “Psychological Impact of the September 11, 2001 Terrorist Attacks”, *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 9:1-2, 2004, s.106.

³³¹ Bryan D. Byers, James A. Jones, “The Impact of the Terrorist Attacks of 9/11 on Anti-Islamic Hate Crime”, *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 5:1, 2007, s.44.

³³² Åke Sander, “Experiences of Swedish Muslims after the Terror Attacks in the USA on 11 September 2001”, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32:5, 2006, s.817.

ve temizleme faaliyetleri için en az on bir milyar dolar harcanmıştır.³³³ Eylemlerin turizm sektörüne de etkisi olmuş, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde otuz üçe varan düşüş görülmüştür.³³⁴ Eylemler dolayısıyla en büyük tahribat hava yolu endüstrisinde meydana gelmiştir. Eylemlerin yolcu uçakları ile gerçekleştirilmesinin psikolojik etkileri nedeni ile insanlar uçağa binmeye korkmuş, yüzde seksen beş doluluk oranları ile çalışan şirketler koltukların ancak yüzde otuz beşini doldurabilmiştir. Olumsuz etkiler diğer sektörlerde de görülmüş, ciddi iş kayıplarına ek olarak borsada da ciddi düşüşler meydana gelmiştir.³³⁵ Madrid saldırılarının verdiği direkt zararın tahmini maliyeti iki yüz on bir milyon Avro'dur.³³⁶ Yeni terörizm dalgasının gerçekleştirdiği her iki eylemin sonucu da ekonomik açıdan daha önceki dönemlerdeki terörizm eylemlerinden oldukça maliyetlidir.

Yeni terörizmin etkisini artırmasındaki en önemli etkenlerden biri de iletişim sistemlerinde meydana gelen gelişmelerdir. 11 Eylül eylemleri ve sonucu, aynı anda tüm dünyada televizyon, radyo ve internet üzerinden eş zamanlı olarak seyredilmiştir. Bu izleyici kitlesi eylemleri, teröristlerin hayal dahi edemeyeceği bir etki başarısına dönüştürmüştür.³³⁷ Eylemlerin ortaya çıkardığı etki insanlık değerleri açısından elde edilen seviyeyi belli oranda geriletmiş, Abu Gharib örneğinde görüldüğü gibi şeytanlaştırma ve çoğunluğun iyiliği için işkence normal görülür hale gelmiştir. Başkomutan, Savunma Sekreteri ve yüksek rütbeli generaller; su duvarı, stres pozisyonları, uyku ve duyuşsal yoksun bırakma yöntemlerinin işkence olmadığına dair beyanlarda bulunmuşlardır.³³⁸ Irak'ın yanı sıra Afganistan ve Guantanamo'da onbinlerce tutuklunun işkenceye maruz kaldığı tahmin edilmektedir. İşkence uygulamalarının ise zaman ayarlı bomba senaryoları

³³³ Andrea Gheno, Stephen L. Lee, "The impact of 9/11 on us reit returns: Fundamental or financial?", **International Journal of Strategic Property Management**, 10:4, 2006, s.210.

³³⁴ Alan King, "The Effect of 9/11 on Us Exports and Imports of Tourism", **Defence and Peace Economics**, 21:5-6, 2010, s.535.

³³⁵ Stephen E. Atkins, **The 9/11 Encyclopedia**, I. Cilt, Connecticut, Greenwood Publishing Group, 2008, s.91-92.

³³⁶ Mikel Buesa , Aurelia Valiño , Joost Heijs , Thomas Baumert, Javier González Gómez, "The Economic Cost of March 11: Measuring the Direct Economic Cost of the Terrorist Attack on March 11, 2004 in Madrid", **Terrorism and Political Violence**, 19:4, 2007, s.506.

³³⁷ Brigitte L. Nacos, "The Terrorist Calculus behind 9-11: A Model for Future Terrorism?", **Studies in Conflict & Terrorism**, 26:1, 2003, s.5.

³³⁸ Mohamad G. Alkadry, Matthew T. Witt, "Abu Ghraib and the Normalization of Torture and Hate", **Public Integrity**, 11:2, 2009, s.149-150.

ile meşrulaştırılmaya çalışıldığı belirtilmektedir.³³⁹ Bu senaryo; yerleştirilmiş bir zaman ayarlı bombanın patlamasını engelleyerek çok sayıda masum insanın hayatını kurtarmak amacıyla devlet görevlilerinin ekstrem teknikleri kullanmasını meşru göstermeye dayanmaktadır.³⁴⁰ Amerika'da yapılan propagandalar ve eylemlerin etkisi vatandaşlar üzerinde tesirli olmuş, işkencenin terörizmle mücadelede uygulanması belli oranda mazur görülür hale gelmiştir.³⁴¹

El-Kaide Terör Örgütü'nün eylemleri sonucu ortaya çıkan yıkımın örgütçe arzulanması ve hedeflenmesi, diğer terör örgütleri tarafından kopyalanırken, toplumlarda ve devletlerde daha büyük etki bazında değişimlere neden olmuştur. Batılı devletler, terör örgütlerinin eylemleri kendini hedef almadığı durumlarda son ana kadar sessiz kalıp ilgili devletin kendi sorununu çözmesi beklerken, günümüzde ileride kendi güvenliklerini etkileme ihtimaline binaen, IŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü'ne karşı tedbirler ve saldırılar gerçekleştirmektedirler.

Ancak etki bazında değişim neticesinde terörizme karşı oluşan hassasiyete rağmen El-Kaide tarzı büyük oranda patlayıcılarla Türkiye'de sivil, memur, asker, polis ve çocuk ayırımı yapmadan eylem yapan PKK/KCK Terör Örgütü'ne karşı alınacak tedbirlere, Batılı devletler tarafından destek olunmamaktadır. Aksine IŞİD/DAİŞ/DEAŞ'e karşı savaşan özgürlük savaşçıları olduğuna dair söylemler batı basınında sıklıkla yer almaktadır.

³³⁹ Matthew Hannah, "Torture and the Ticking Bomb: The War on Terrorism as a Geographical Imagination of Power/Knowledge", *Annals of the Association of American Geographers*, 96:3, 2006, s.622.

³⁴⁰ Matthew Hannah, *a.g.m.*, s.624.

³⁴¹ George Dimitriu, "Interrogation, Coercion and Torture: Dutch Debates and Experiences after 9/11", *Intelligence and National Security*, 28:4, 2013, s.551.



3. BÖLÜM

TERÖRİZM STRATEJİSİYLE MÜCADELE

3.1. Ülke Uygulamaları

Ülkeler terörizmle mücadele için çok çeşitli yollara başvurmaktadır. Günümüzde geçmişten ders alarak terörizmin başlangıç aşamasından itibaren kapsamlı yöntemler uygulayan devletler olduğu gibi geçmiş dönem metotlarıyla mücadele eden devletler de mevcuttur. Terörizmle mücadele için abluka uygulayan, kolektif cezalandırma yapan, terör eylemlerinde yer alanların evlerini yıkan, örgüt liderlerini hedef alan askeri operasyonlar düzenleyen, radikalleşme gibi terör örgütlerine katılım öncesi tedbirler alan, terör örgütü üyelerinin topluma entegrasyonu için projeler geliştiren, terör örgütüne barınak sağlayan ülkelere savaş açan, örgüt üyelerini top yekün imha etmeye çalışan, terörün istismar ettiği sosyal sorunların ortadan kaldırılması için programlar üreten, adli mekanizmalarının etkin kullanılması suretiyle örgütleri elimine etmeye çalışan, terör örgütlerinin finansman kaynaklarını kurutmaya yönelik tedbirler alan ve terör örgütleri ile görüşme yoluyla faaliyetlerine son vermeye çalışan ülkeler bulunmaktadır. Yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi ülkelerin terörizmle mücadele uygulamaları çeşitlilik arz etmektedir.

Günümüzde terörizmle mücadelenin uygulamada geçirdiği dönüşümün daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla; küresel etkilere neden olması ve etkisini halen devam ettirmesi sebebiyle ABD'nin, dini motifli terör örgütü olan El-Kaide ile mücadelesi, Asya'da yürütülen Sri Lanka'nın, etnik bölücü Tamil Eelam (Kurtuluş Kaplanları) ile tartışmalı mücadelesi ve İspanya'nın etnik bölücü ETA ile Avrupa'da yürüttüğü mücadelesi birbirinden farklı coğrafyalarda ve farklı metotlarla uygulanması nedeniyle incelenecektir. Ayrıca Birleşmiş Milletlerin, Avrupa Birliği'nin, NATO'nun, Şangay İşbirliği Örgütü'nün ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nun terörizmle mücadele çalışmaları ile uzman görüşleri değerlendirilecektir.

3.1.1. ABD'nin El-Kaide ile Mücadelesi

El-Kaide Terör Örgütü, ABD, İsrail ve Avrupa devletlerine yönelik eylemler düzenlemiştir. Örgütün önceki süreçte eylemleri olmasına rağmen, kendisine karşı ABD'nin savaş açmasına yol açan eylemi, 11 Eylül 2001 New York saldırılarıdır. ABD, incinen onurunu ve imajını onarmak için bütün gücünü devreye sokmuştur. Tüm dünyaya meydan okumuş, dönemin ABD Başkanı George W. Bush dünya devletlerine yönelik "Ya bizlesiniz ya onlarla..." şeklinde basın açıklaması yapmıştır. ABD, dünyanın tek süper gücü olması nedeniyle örgütün yok edilmesinde daha rahat hareket etmektedir. ABD örgüt elemanlarına yönelik tüm dünyaya yayılan operasyon sürecini başlatmıştır.

ABD, El-Kaide mensuplarını teslim etmeyen ve meydan okuyan Taliban rejiminin yönettiği Afganistan'a yönelik savaş başlatmıştır. 7 Ekim 2001 yılında ABD ve İngiltere Sürekli Özgürlük Operasyonu (Operation Enduring Freedom) ile Afganistan'a girmiştir.³⁴² Operasyonun başlamasından Haziran 2011'e kadar geçen süreçte tahminlere göre en düşük on bin dokuz yüz altmış bir sivil, on bin Taliban ve El-Kaide üyesi ölmüştür.³⁴³ Afganistan müdahalesi sonrası; El-Kaide'nin topyekûn imhasına kararlı olan ABD üst düzey yetkililerince, Saddam Hüseyin'in yönetimindeki Irak Kitle İmha Silahlarına sahip olduğu ve El-Kaide Terör Örgütüyle bağlantıları olduğu iddia edilmeye başlanmıştır. ABD'nin, Irak'a müdahalesini sonlandırmasına rağmen Kitle İmha Silahlarına ulaşamamıştır.

Mart 2003 itibariyle ABD ve koalisyon güçleri Irak'ı işgal etmiştir. İşgalden günümüze kadar en iyimser tahminlere göre yüz yirmi bin sivil ve El-Kaide üyelerinin de içinde bulunduğu on dokuz bin direnişçi öldürülmüştür.³⁴⁴ El-Kaide Terör Örgütü'nün üyeleri pek çok ülkede insansız hava araçları ile öldürülmüştür. Bu yöntemin kullanılmasında en bariz örnek yine örgütün oluşumunda Afganistan'dan sonraki en önemli kısmının olduğu, Pakistan'da gerçekleşmiştir. Pakistan'da 2004'ten 2011'in 1 Eylülüne kadarki geçen sürede; ABD insansız hava araçlarınca, en düşük yüz otuz sekiz, en yüksek iki bin yüz otuz beş sivil, El-Kaide

³⁴² Neta C. Crawford, **Civilian Death and Injury in Afghanistan**, 2001-2011, Report for Watson Institute, Boston University, 2011, Erişim: <http://costsofwar.org/>, 22.12.2011, s.1.

³⁴³ Neta C. Crawford, **a.g.m.** s.28.

³⁴⁴ Neta C. Crawford, **Civilian Death and Injury in Iraq**, 2003-2011, Report for Watson Institute, Boston University, 2011, Erişim: <http://costsofwar.org/>, 22.12.2011, s.28.

ve Taliban üyesi olarak en düşük bin üç yüz altı, en yüksek iki bin beş yüz seksen altı kişi öldürülmüştür. Pakistan güçlerince bu süreçte yirmi bin sekiz yüz doksan üç El-Kaide ve Taliban üyesi öldürülmüştür.³⁴⁵

Örgütün üst düzey liderlerinden çoğu ABD ya da müttefikleri tarafından dünyanın çeşitli yerlerinde öldürülmüştür. Halen ABD Başkanı olan Barack Hussein Obama, 2008'deki seçim kampanyasında, "Bin Ladin'i öldüreceğiz. Biz El-Kaide'yi ezeceğiz." demiştir.³⁴⁶ Usame Bin Ladin'in yakalanıp; adalete temsil etmek gibi bir anlayışın, ABD yöneticilerinde olmadığına bir ispatı niteliğindeki Obama'nın ifadesi, Pakistan'ın başkenti İslamabat yakınlarındaki Abbottabad'da Ladin'in ABD komandolarınca öldürülmesi ile gerçekleşmiştir. Akabinde cesedinin denize gömüldüğü ABD'li yetkililerce açıklanmıştır.³⁴⁷ Örgüt liderinin cesedinin bile; sonraki süreçte örgütün etkisini devam ettirmesine fayda sağlayacağı düşünülerek, denize gömüldüğü değerlendirilmektedir.

ABD, Örgüte yönelik topyekûn imha kampanyasını uygularken sadece öldürme yöntemini uygulamamakta, aynı zamanda örgüt elemanı ve sempaticanlarına karşı uzun süreli psikolojik işkence metodunu kullanmaktadır. Bu amaçla 11 Eylül saldırılarından sonra Bush yönetimi, Afganistan'da yakalanan şüphelilere psikolojik işkence yapmanın yasal dayanağını oluşturmaya çalışmıştır. Bu amaçla Donald Rumsfeld, Bush tarafından görevlendirilmiştir. Rumsfeld, ele geçirilen mahkûmların Cenevre Konvansiyonuna tabi olmadığını, çünkü onların düşman savaşçılar olduğunu ifade etmiştir. Bu bakış açısı Beyaz Saray Hukuk Danışmanı Alberto Gonzales tarafından da benimsenmiştir.

Rumsfeld; Gonzales'inde uygun görüşüyle, El-Kaide ile savaşta kullanılacak; CIA el kitaplarında yer alan bazı uygulamaları da içeren özel sorgulama taktiklerini onaylamıştır. Bu taktikler arasında; otuz güne kadar olanakların kullanımından yalıtma, ışık ve işitme algısından yoksun bırakma, nakil ve sorgu esnasında hedefin kafasına çuval geçirme, çıplak bırakma, hedefin fobilerinden ve korkularından faydalanma yer almaktadır.

³⁴⁵ Ayrıntılı Bilgi için: Neta C. Crawford, **War Related Death and Injury in Pakistan**, 2004-2011, Report for Watson Institute, Boston University, 2011, Erişim: <http://costsofwar.org/>, 22.12.2011.

³⁴⁶ Jude Howell, Jeremy Lind, **Counter-Terrorism, Aid and Civil Society: Before and After the War on Terror**, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2009, s.3.

³⁴⁷ BBC, **Osama Bin Laden, al-Qaeda leader, dead - Barack Obama**, 2 Mayıs 2011, Erişim: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-13256676>, 22.12.2011.

Beyaz Saray; fiziksel müdahalelerin, organ kaybı ve fiziksel yaralanma olmadığı sürece işkence olarak kabul edilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁴⁸ Oysaki işkencede amaç kurban üzerinde tatbik edilen uygulamalarla acze düşmesini ve iradesinin zayıflamasını sağlayarak istenilen bilgiye ya da cezalandırmaya ulaşmaktır.

Sorgulamalarla ilgili kamuoyuna sızan bu belge; El-Kaide mensuplarına yönelik işkencenin, sistematik olarak, yukardan talimatla yapıldığının ispatı niteliğindedir.³⁴⁹ Yönetimin bu bakış açısı 2006 yılının Şubat ayında CIA'in danışma organlarından olan İstihbarat Bilimleri Komisyonunun raporuna da yansımış, sorguya katılacak personelin "Kubark" kitapçığını iyi okuması gerektiği belirtilmiştir.³⁵⁰ Bu kitapçık; bilgi edinme yasası doğrultusunda, The Baltimore Sun gazetesi tarafından başvuru yapılarak gizliliği kaldırılmış, CIA uzmanları tarafından psikolojik işkence metotlarının nasıl uygulanacağını belirten bir çalışmadır.³⁵¹

Wisconsin-Madison Üniversitesinde Profesör olarak görev yapan Alfred McCoy yönetimin işkenceyle ilgili bu tavrından sonraki süreçte; on dört bin Iraklı tutuklunun işkenceye varan sert uygulamalara tabi tutulduğunu, Guantanamo ve Bagram'da "yüksek değerde" nitelenen bin yüz mahkûmun sistematik işkence gördüğünü, altmış sekiz kişinin gözaltında şüpheli bir biçimde öldüğünü, otuz altı El-Kaide yöneticisinin yıllardır CIA tarafından gözaltında tutulduğunu, en az dördü CIA tarafından olmak üzere yirmi altı kişinin sorgulama esnasında öldüğünü ifade etmektedir.³⁵² McCoy'un tespitleri, ABD'nin işkence olmadığını ifade ettiği metotların fiziksel sonuçlarını ortaya koymaktadır. Tavsiye edilen metotların psikolojik sonuçları değerlendirildiğinde, ABD yöneticilerinin amacının daha net ortaya çıkacağı düşünülmektedir.

³⁴⁸ Naomi Klein, **The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism**, New York, Metropolitan Books, 2007, s.43.

³⁴⁹ **Ayrıntılı bilgi için**, <http://www.torturingdemocracy.org/>, sitesinin arşiv kısmında ilgili belgeler mevcuttur.22.12.2011.

³⁵⁰ Naomi Klein, **a.g.e.**, s.43.

³⁵¹ Gary Cohn, Ginger Thompson, Mark Matthews, **Torture was taught by CIA; Declassified manual details the methods used in Honduras; Agency denials refuted**, The Baltimore Sun, Monday 27 January 1997, Erişim: <http://www.hartford-hwp.com/archives/40/055.html>, 22.12.2011.

³⁵² Alfred McCoy, **CIA İşkenceleri: Soğuk Savaşın Günümüze CIA Sorgulamaları**, çev. Turan Parlak, İstanbul, Pegasus Yayınları, 2006, s.172.

2007 yılında yapılan bir çalışmada; yalıtma tekniği gibi psikolojik işkence ile fiziksel işkence teknikleri karşılaştırılmış, neden oldukları zihinsel acı açısından farklılık görülmemiştir. Zihinsel mekanizmayı travmatik strese sokmakta ve uzun vadeli travmatik etkileri olmaktadır. Araştırma sonucunda en yüksek korelasyon; travmatik stres ya da fiziksel şiddet olarak değil, acı ve çaresizlik hissi olarak bulunmuştur.

1950'lerin sonu 1960'ların başında Kanada'daki bir hastanede yetmiş dokuz kişi kendi rızası olmadan duygusal yoksunluk ve manipülasyon deneylerine tabi tutulmuştur. 1967'de yapılan incelemede; deneklerden yüzde altmışında kalıcı amnezi ve yüzde yirmi üçünde ciddi fiziksel komplikasyonlar tespit edilmiştir. Deneyden yaklaşık yirmi yıl sonra halen bazı denekler, prosopagnosia (yüzleri tanımlamada yetersizlik sonucu oluşan beyin bozukluğu) sorunu yaşamaktadır.³⁵³ Rumsfeld'in önerdiği sorgu tekniklerinin hedef kişilerde yaratacağı etkiyi göstermesi açısından bu çalışmanın oldukça önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Benzer şekilde 1971 yılında Belfast'ta İngiliz güçleri tarafından beş İrlandalıya; gıda mahrumiyeti, uyku yoksunluğu, engelleme, gürültü bombardımanı ve zorla ayakta tutma teknikleri uygulanması sonucu son derece travmatik etkiler ortaya çıkmıştır. Mağdurlarda, etkileri uzun süren geçici zihinsel bozukluklara neden olmuştur.³⁵⁴

İstihbarat Bilimleri Komisyonu'nun raporunda atıf yapılan Kubark kitapçığında; "basit yalıtımdan, hipnoza ve narkoza kadar tekniklerin tümü sorgulamadaki engelleri geriletmek üzere süreci hızlandırır. Sorgunun faturası olarak mağdurun öğrenilmiş ve yapılandırılmış kişilik özellikleri, olgunluktan çocukluk durumuna doğru ters kronolojik sıraya göre eriyip gider... Gill ve Brenman'ın işaret ettiği üzere gerileme temelde özerkliğin parçalandığı bir kayıptır." İfadeleri yer almaktadır.³⁵⁵

Bu kitapçığın komisyonca önerilmesi, devlet gizli belgesi olması, önerilen sorgu teknikleri ve dünya medyasında yer alan cinsel onuru ortadan kaldıracı

³⁵³ Jessica Wolfendale, "The Myth of "Torture Lite", *Ethics & International Affairs*, 23, 1, Spring 2009, s.50.

³⁵⁴ Jessica Wolfendale, *a.g.m.*, s.50.

³⁵⁵ CIA, *Kubark: Counterintelligence Interrogation*, July 1963, Erişim: <http://www.Torturingdemocracy.org/documents/19630700.pdf>, 22.12.2011, s.41.

uygulamaların resimleri, ABD karar vericilerinin öldürülemeyen El-Kaide üyeleri ve sempatanlarının bilincine saldırarak örgütü topyekûn imha etmeye çalıştığıının emareleri olarak değerlendirilmektedir. Genelde tartışmalar kısa süreli uygulamalardan bahsetmektedir. Bu uygulamaların sonuçlarına göre 5 sene aynı koşullarda kalan bir insanın akli melekelerinin yerinde kalmasının mucize olacağı değerlendirilmektedir.

3.1.2. Sri Lanka'nın Tamil Eelam Kurtuluş Kaplanları İle Mücadelesi

Tamil Eelam Kurtuluş Kaplanları (LTTE) Velupillai Prabhakaran tarafından 5 Mayıs 1976 yılında kurulmuştur. LTTE, dünyanın en tehlikeli ve en ölümcül ayrılıkçı terör örgütü olarak kabul edilmektedir. LTTE, Sri Lanka'nın kuzey ve doğu kesimindeki bölgelerde bağımsız ve egemen Tamil devletini kurmak olarak amacını açıklamıştır. Örgüt, ilk yıllarında, 1980'lerin ortasına kadar Tamil toplumunu baskı altına alabilmek için diğer Tamil terör örgütlerine karşı eylem düzenlemiştir. Genellikle kadın teröristleri intihar bombacısı olarak kullanmıştır.³⁵⁶ Örgütün kronolojisinin PKK/KCK Terör Örgütü ile benzerliği şaşırtıcıdır. LTTE; PKK/KCK gibi gücünü tesis edebilmek için, haklarını savunmak üzere çıktığı toplumu hedef almıştır.

Sri Lanka, LTTE'ye karşı 2009 yılının Ocak ayında temizlik harekâtı başlatmıştır. Mayıs ayında Sri Lanka devlet güçleri, LTTE mensuplarının içinde bulunduğu yüz bin sivil ülkenin doğu kesimindeki dar sahil şeridinde sıkıştırmıştır. On iki yaşındaki çocuklara kadar saflarına katan LTTE, aklıktan ölmek üzere olup da devlet güçlerinin kontrolünde olan bölgeye geçmek isteyen Tamilleri infaz etmiştir. Mayıs ayının ortalarında Sri Lanka askerleri tarafından bölge aralıksız bombalanmıştır. Bombalama sonucunda yaklaşık olarak otuz bin kişi sakat kalırken yirmi bin kişi ölmüştür. 19 Mayıs'ta LTTE'nin lideri Velupillai Prabhakaran'ın cesedi bulunmuştur.³⁵⁷ Sri Lanka Hükümeti operasyon sonucunda LTTE'ye karşı savaşı kazandıklarını ifade etmiştir. Hükümetin günümüze kadar herhangi bir uluslararası yaptırıma ve baskıya maruz kalmaması dolayısıyla,

³⁵⁶ Peng Wang, "Women in the LTTE: Birds of Freedom or Cogs in the Wheel?", *Journal of Politics and Law*, Vol. 4, No. 1; March 2011, s.101.

³⁵⁷ Neil DeVotta, "The Liberation Tigers of Tamil Eelam and the Lost Quest for Separatism in Sri Lanka", *Asian Survey*, Vol. 49, Issue 6, 2009, s.1046.

operasyondan önce gerekli uluslararası kamuoyunu oluşturduğu değerlendirilmektedir.

3.1.3. İspanya'nın Eta İle Mücadelesi

Terörizmle mücadelede İspanya devletinin ETA'ya karşı uygulamaları, dönemlere göre oldukça farklılık göstermesi nedeniyle önem arz etmektedir. İspanya'nın mücadelesinde Franco dönemi, 1978-1981 arası ve 1981-1995 arası dönemlerde farklı yöntemler izlemiştir. Franco döneminde dikta rejimi uygulandığı için örgüt ihtiyaç duyduğu seyirciye ulaşamamış, gelişme aşamasını baskılar sonucu tamamlayamaması nedeniyle fazla bir etkinlik sağlayamamıştır. Ancak bu dönemin ileriye dönük etkileri olmuştur. Çünkü Franco ilk saldırılardan sonra çok sert karşılık vermiş, acımasızca Bask halkına karşı ayırım yapmadan baskı uygulatmıştır.³⁵⁸ Franco'nun bu kör şiddet uygulaması, gelecekte örgütün istismar edeceği malzemeleri eline vermiştir. Bu dönemdeki uygulamalar, yönetmenliğini Miguel Courtois'in yaptığı 2004 yılında vizyona giren El lobo adlı filmde ayrıntılı olarak senaryolaştırılmıştır.

1978-1981 yılları arasında ise yönetime gelen demokratik yapı özgürlükleri genişletmiş ve örgüt nefes alarak gerekli izleyiciye ve sempatican kesimlerine ulaşmıştır. Bu dönemde şaşırtıcı şekilde örgütün eylemleri artmış ve yüzlerce insanın ölümüne neden olmuştur. Terörle mücadelenin çok yönlü bir mücadele olduğu ve tek bir yönüne odaklanan uygulamaların başarılı olamayacağını bu dönem ispat etmiştir.

1981 yılının şubat ayındaki başarısız bir darbe girişiminden sonra yeni yönetimin İçişleri Bakanı Juan José Rosón; 1978-1981 arasındaki kayıpların da etkisiyle, teröre karşı istihbaratın tek bir yerde toplandığı profesyonel istihbarat kurumu, terörizme karşı faaliyetlerin komuta edildiği tek bir komutanlık, ulusal polis teşkilatında ve sivil muhafız birimlerinde özel operasyon güçleri oluşturmuştur.

³⁵⁸ José A. Olmeda, "War on Terrorism: The Spanish Experience, 1939–2006", **A Military History of Modern Spain: from the Napoleonic Era to the International War on Terror**, ed. Wayne H. Bowen, Jose' E. Alvarez, Connecticut, Prager Security International, 2007, s.163.

Aldığı tedbirler ve silah bırakan teröristlerin topluma geri dönebilmesine imkân sağlaması sonucunda 1982 yılında ETA kendiliğinden çözülmüştür.³⁵⁹

1982 yılında işbaşına gelen İspanyol Sosyalist Partisi, var olan terörle mücadele politikasını devam ettirmiş ve geliştirmiştir. Mücadele eden devlet kurumlarının alt yapısını ve insan kaynaklarını geliştirmiştir. Diplomatik girişimlerde bulunmuş ve hükümetler arası teröre karşı işbirliği çalışmaları yürütmüştür.³⁶⁰ Bu süreçte orijinal ismi “Grupos Antiterroristas de Liberacion” olan Anti-terörist Özgürlük grupları adı altında 1983 yılında hükümetin talimatıyla gizli bir örgütlenmeye gidilmiştir.

Terörizm taktiklerini kullanan birim ETA mensuplarına karşı eylemlere girişmiştir. 1983-1987 yılları arasında yapılanma, enteresan şekilde ETA ile ilişkisi olmayan masumların da olduğu yirmi beş kişiyi öldürmüştür. Bunların çoğunu Güney Fransa’da öldürmüştür. Gruplar sıra dışı polislerden ve suçlulardan oluşturulmuştur. Konuyla ilgili iki polis suikast düzenlemek için uluslararası organize suç çetesi oluşturmaktan uzun süre hapis cezası almıştır. Ayrıca GAL operasyonu sonucu İspanyol Sosyalist Partisi politikacıları ve terörle mücadelede yüksek rütbeli komutanlar hapis cezası almıştır.

Kısa vadede GAL’in düzenlediği eylemlerin, güney Fransa’da yaşayan ETA üyeleri üzerinde dağıtıcı etkileri olmuş ve Fransa’nın terörle mücadelede etkin işbirliğine neden olarak desteğin azalmasını sağlamıştır. Ancak uzun vadedeki sonuçları olumsuz yönde olmuştur.³⁶¹ İspanya’nın tüm legal ve illegal çabaları Fransa ile teröre karşı tam bir işbirliği içerisinde olana kadar sonuç vermemiştir. Terör örgütleri için lojistik, eğitim, sağlık ve dinlenme imkânlarını sağlayabileceği, bir geri cephe olmadan yaşayabilmesi çok zordur. Nihayetinde örgütler de insanlardan oluşmaktadır. Bu insanların doğal ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu imkânlar sağlanmadan uzun süre hayatlarını idame ettirmeleri oldukça zordur.

İspanya örneğini incelediğimizde; terörle mücadelede dikta rejimi uygulaması sonucu kitlesel baskı, tamamen demokratik yaklaşım, iyi organize edilmiş dış destek hariç kapsamlı bir mücadele, genişletilmiş diplomatik girişimler

³⁵⁹ José A. Olmeda, **a.g.m.**, s.168-169.

³⁶⁰ José A. Olmeda, **a.g.m.**, s.170.

³⁶¹ José A. Olmeda, **a.g.m.**, s.171.

dâhil tam bir mücadele ve illegal yapılanmalarla mücadele stratejileri uygulanmıştır. Uygulamaların en başarısız 1978-1981 aralığındaki sadece demokratik gelişmeler sağlanan dönem olmuştur. En başarılı ise illegal kısmı tartışmalı olmakla beraber son süreçte olmuştur. Kanaatimizce bu dönemin en etkin yönü Fransa ile işbirliği sağlanması sonucu elde edilen gelişmelerdir.

3.2. Bölgesel ve Uluslararası Örgütler Açısından

Terörizm stratejisinde son yıllarda zirveye ulaşan uluslararasılaşma temayülü, mücadele için uluslararası işbirliğini ve dolayısıyla uluslararası ve bölgesel örgütlerin önemini artırmıştır. Bu nedenle terörizmle mücadelede son durumun daha iyi analiz edilebilmesi için Birleşmiş Milletler, NATO, Şangay İşbirliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Avrupa Birliği bünyesinde yapılan çalışmaları incelemek gerekmektedir.

3.2.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler küresel manada meşru olarak zor kullanma kararı alabilecek ve uluslararası barışın tesisi için faaliyetlerde bulunabilecek tek organizasyondur. Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 2. Maddesinde Birleşmiş Milletlerin amaçları ile bağdaşmayacak şekilde kuvvet kullanımı ya da kuvvet kullanımı tehdidinde bulunmaktan devletlerin kaçınması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca antlaşmada, uluslararası barışın ve güvenliğin tehlikeye girdiği durumlarda yaptırımlar uygulama ve kuvvet kullanma kararının, Güvenlik Konseyi tarafından alınacağını ifade etmiştir. Bu nedenle uluslararası terörizmin eylemlerinin tehdit ettiği uluslararası güvenliğin korunması amacıyla Güvenlik Konseyi'nin kararları ve Birleşmiş Milletler bünyesinde yürütülen faaliyetler önem arz etmektedir.

Uluslararası işbirliğinin incelenmesi bakımından, Birleşmiş Milletler bünyesindeki terörizmle mücadele çalışmalarının değerlendirilmesi gerekmektedir. Birleşmiş Milletler bünyesinde terörizmle mücadele çalışmaları; Güvenlik Konseyi Kararları, imzalanan sözleşmeler ve komiteler olarak üç başlık altında incelenecektir.

3.2.1.1. Güvenlik Konseyi Kararları

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin kararları uluslararası güvenlik açısından, işbirliğini göstermek adına önem arz etmektedir. Çünkü Güvenlik Konseyi uluslararası barışın tesisi amacıyla, uluslararası toplumun blok şeklinde uygulayacağı yaptırım ve askeri görev operasyonlarına karar vermeye yetkilidir. Bu nedenle Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar, terörizmle mücadele için uluslararası çok taraflı işbirliğinin göstergesi niteliğinde değerlendirilebilir.³⁶²

Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler ve ABD'nin etrafındaki devletlerin oluşturduğu blokların, terörizmle mücadele konularına karşı bakış açısı, diğer bloğa çıkarlarını dikte etme doğrultusunda gerçekleşmiştir. Bu durumun Güvenlik Konseyi'ne de yansımaları neticesinde blokların görüşleri yönünde terörizmle mücadele için çıkarılabilecek kararlar veto edilmiştir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadeleye dair yaklaşımları değişirken, 11 Eylül eylemleri akabinde önemli kararlar alınmıştır.³⁶³

Güvenlik Konseyi, 1946 yılından itibaren terör eylemleri akabinde karar almak için görüşmeler yapsa da terörizmle mücadeleye dair karar alamamıştır. 1947 yılında Hollanda ve mandası altındaki Endonezya arasında patlak veren geniş ölçekteki çatışmalarla ilgili Güvenlik Konseyi; Hollanda'nın, "bu çatışmalara aşırı milliyetçilerin ve teröristlerin neden olduğu, bu nedenle mücadelenin polisiye tedbirlerle yürütüleceği" iddialarına rağmen, Hollanda'nın terörizmle mücadelesinin ulusal ceza yasalarını ilgilendiren bir durumdan ziyade Hollanda'nın iki taraflı yapmış olduğu antlaşma da Endonezya'yı tanıması nedeniyle eyaletler arası çatışma olarak nitelenilebileceği ve tarafların anlaşmazlıklarını barışçıl yollardan çözmeleri gerektiğine vurgu yapmıştır.³⁶⁴ Ancak alınan karar Güvenlik Konseyi'nin yetkileri bakımından önemsiz sayılabilecek bir biçimde terörizmle mücadele yerine çatışmanın niteliğinin tespiti ile ilgili verilmiştir.

³⁶² Christian Dorsch, "A New Barometer for the Evolution of Multilateral Counterterrorism: Introduction to the Materials, Methods, and Results of the UN Security Council and Terrorism Dataset (UNSC-TDS)", **Terrorism and Political Violence**, 27:4, 2015, s.701.

³⁶³ Christian Dorsch, **a.g.m.**, s.702.

³⁶⁴ Christian Dorsch, **a.g.m.**, s.710.

Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadele için açık bir şekilde oy birliği ile aldığı ilk karar 1989 yılında 635 sayılı karardır. Güvenlik Konseyi'nin 635 sayılı kararı, Pan Am Havayolları'nın yüz üç uçuş sayılı uçağına yönelik 21 Aralık 1988'de gerçekleştirilen terör eylemi akabinde alınmıştır. Güvenlik Konseyi Kararında; uluslararası güvenliğin tesisi açısından, patlayıcı kullanılan saldırılarında dâhil olduğu terör eylemlerinin elimine edilmesi ve engellenmesi için tüm devletlerin ve hükümetler arası organizasyonların desteklenmesinde ve cesaretlendirilmesinde Birleşmiş Milletler'in önemine vurgu yapmıştır. Ayrıca Karar'da fabrikasyon ve plastik patlayıcıların üreticilerinin bu patlayıcıların denetlenmesi için gerekli çalışmaların yürütülmesi, terör eylemlerinin önlenmesi için ülkelerin işbirliğine gitmesi ve gerekli tedbirleri almaları yönünde çağrılarda bulunulmuştur.³⁶⁵

Bu ilk karar akabinde mücadeleye yönelik Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar, terörizm stratejisi ve terörizmle mücadele açısından dönüm noktası olarak kabul edilebilecek 11 Eylül 2001 saldırıları öncesi ve sonrası dönemde incelediğimizde, 11 Eylül öncesi; 635, 687, 731, 748, 883, 1044, 1054, 1189, 1214, 1267, 1269, 1333 ve 1363 sayılı kararlar alınmıştır.³⁶⁶ 11 Eylül sonrasında ise; 1368, 1373, 1377, 1438, 1440, 1450, 1452, 1455, 1456, 1465, 1516, 1526, 1530, 1535, 1540, 1566, 1611, 1617, 1618, 1624,³⁶⁷ 1735, 1787, 1805, 1822, 1904, 1963, 1988, 1989, 2082, 2083, 2129, 2133, 2150, 2160, 2161, 2170, 2178 ve 2199 sayılı kararlar alınmıştır.

Güvenlik Konseyi 1991 yılında aldığı 687 sayılı kararında; Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle ilgili Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşmeye atıfta bulunarak, rehine almaya dair tüm eylemlerin uluslararası terörizm biçiminde görüldüğü hatırlatılmıştır. Güvenlik Konseyi'nin 1992 yılında aldığı 731 ve 748 ile 1993 yılında aldığı 883 sayılı kararlarda; Lockerbie Faciası olarak anılan, Pan Amerikan Havayollarına ait yüz üç sayılı uçuşu gerçekleştiren uçağına yönelik düzenlenen terör eyleminin Libya Hükümeti'nin, sorumluluğunun tespiti için tam bir işbirliğine gitmesi yönünde çağrılarda bulunulmuştur.

³⁶⁵ Hilde Haaland Kramer, Steve A. Yetiv, "The UN Security Council's Response to Terrorism: Before and after September 11, 2001", *Political Science Quarterly*, Vol. 122, No. 3, (Fall, 2007), s.412-413.

³⁶⁶ Hilde Haaland Kramer, Steve A. Yetiv, *a.g.m.*, s.418.

³⁶⁷ Hilde Haaland Kramer, Steve A. Yetiv, *a.g.m.*, s.419.

Güvenlik Konseyi'nin 1996 yılında aldığı 1044 ve 1054 sayılı kararlarda: 26 Haziran 1995 tarihinde Etiyopya'nın Addis Ababa şehrinde Mısır Devlet Başkanı'na yönelik suikast biçiminde gerçekleştirilen terör eylemi ile ilgili olarak Etiyopya ve Sudan'a etkin bir soruşturma yürütülmesi, Sudan'ın eylemi gerçekleştirdiği iddia edilen üç şüpheliyi Etiyopya'ya iade etmesi ve etmediği takdirde bazı diplomatik yaptırımların uygulanması çağrısı yapılmıştır.

Güvenlik Konseyi'nin 1998 yılında aldığı 1189 sayılı kararında; 7 Ağustos 1998 tarihinde Kenya'nın Başkenti Nairobi ve Tanzania'nın Başkenti Dar-Es-Salam'da bulunan ABD Büyükelçiliklerine yönelik bomba yüklü araçlarla gerçekleştirilen eylemler akabinde eylemler kınanmış ve ülkelere bu gibi terör eylemlerinin önlenmesi, etkili pratik ve öncelikli tedbirlerin alınması çağrısında bulunulmuştur.

Güvenlik Konseyi'nin 1998 yılında aldığı 1214, 1999 yılında aldığı 1267 ve 1269, 2000 yılında aldığı 1333 ve 2001 yılında aldığı 1363 sayılı kararlarda; Afganistan'da bulunan Taliban yönetiminin faaliyetleri ile El-Kaide ve Usame Bin Ladin'in eylemleri dolayısıyla uluslararası barışın ve güvenliğin tehlike altında olduğu, ülkelerin sayılan grupların ve üyelerinin varlıklarını dondurması ile yaptırımlar uygulaması, bunun için birbiri ile bilgi paylaşımında bulunması ve yaptırımların uygulanmasının takip edilmesi için yaptırım komitesi kurulmasına karar verilmiştir.

Güvenlik Konseyi, 11 Eylül eylemleri akabinde ise, 2001 yılında aldığı 1368, 1373 ve 1377 sayılı kararlarında; 11 Eylül saldırıları kınanmış, faillerin ve yardım edenlerin cezalandırılması için uluslararası işbirliği çağrısı yapılmış, terörizmin uluslararası barışı ve güvenliği tehdit ettiği tespit edilmiş, terörizmin finansmanının ve eleman temininin önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve uluslararası işbirliğine gidilmesi salık verilmiş, mültecilerin alınmasında terör bağlantısının iyi araştırılması ve terörizmle mücadele için istihbarat alanında işbirliği yapılması, terörizmle mücadele için her türlü aracın kullanılmasının gerektiği ve terörizmle mücadele için bir komite kurulmasını kabul etmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin 2002 yılındaki 1438 sayılı kararında; 12 Ekim 2002'de Endonezya'nın Bali Adası'ndaki bombalı eylemler güçlü bir şekilde kınanırken,

1373 sayılı karar doğrultusunda faillerin ve destekçilerinin yakalanması için devletlerin destek olması ve işbirliği içerisinde hareket etmesi ile uluslararası barışı ve güvenliği tehdit eden terörizmle tüm yöntemlerle mücadele edilmesi için tekrar çağrı yapılmıştır.

Güvenlik Konseyi'nin 2002 yılındaki 1440 sayılı kararında; Rusya Federasyonu'nun Başkenti Moskova'da 23 Ekim 2002'de meydana gelen rehine alma eylemi kınanmış, 1373 sayılı karar doğrultusunda faillerin yakalanması ve yardımcılarının bulunması için devletlerin işbirliğine gitmesi gerektiği belirtilmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin 2002 yılındaki 1450 sayılı kararında; 28 Kasım 2002'de Kenya, Kikambala'daki Paradise Oteline ve İsrail'in Arkia Havayollarına yönelik terör eylemleri kınanmış, 1373 sayılı karar doğrultusunda faillerin ve yardımcılarının yakalanması için tüm devletlerin destek vermesi istenilmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin 2002 yılındaki 1452 ve 1455, 2004 yılındaki 1526,1535 ve 1566, 2005 yılındaki 1617, 2006 yılındaki 1735, 2008 yılındaki 1882, 2009 yılındaki 1904, 2011 yılındaki 1988 ve 1989, 2012 yılındaki 2082 ve 2083, 2014 yılındaki 2160 ve 2161 sayılı kararlarında; El-Kaide Taliban, bağlantılı gruplar ve terör bağlantılı grup ve bireylere yönelik finansmanının önlenmesi için varlık dondurma ve diğer yaptırımlarla ilgili hatırlatmalar yenilenmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin 2003 yılındaki 1456, 2004 yılındaki 1540, 2005 yılındaki 1624, 2007 yılındaki 1787, 2008 yılındaki 1405, 2013 yılındaki 2129, 2014 yılındaki 2133 sayılı kararlarında; Terörizmle Mücadele Komitesi'nin çalışmaları ve devletlerin yükümlülükleri, finansman ve eleman temini ile mücadele, devletlerin mücadele için işbirliğine gitmesi, Komite'nin mücadele için en iyi uygulamaları diğer devletlerle paylaşması, uluslararası ve bölgesel örgütlerle mücadele için işbirliğine gidilmesi, terörizmin her şeklinin uluslararası barışı ve güvenliği tehdit ettiği, terörizmin her toplumu ve kültürü hedef alması nedeniyle küresel olduğu ve terörizmle hiçbir inancın bağdaştırılamayacağı, terör örgütlerinin ve ulus altı grupların kimyasal, biyolojik, nükleer ve radyoaktif maddelere ulaşılmasını engelleyici tedbirlerin alınması, mücadele ederken uluslararası hukuk, insancıl hukuk ve insan haklarına riayet edilmesi ve radikalleşme dâhil terörizme neden olan tüm süreçleri ile mücadele edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin 2003 yılındaki 1465 sayılı kararında; 7 Şubat 2003'te Kolombiya Bogota'da meydana gelen bombalı eylem kınanmış ve 1373 sayılı karar doğrultusunda diğer devletlerin faillerin ve yardımcılarının yakalanması için yardım edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin 2003 yılındaki 1516 sayılı kararında; 15 ve 20 Kasım 2003'te İstanbul'da meydana gelen bombalı eylemler kınanmış ve 1373 sayılı karar doğrultusunda diğer devletlerin faillerin ve yardımcılarının yakalanması için destek vermesi istenilmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin 2004 yılındaki 1530 sayılı kararında; 11 Mart 2004'te İspanya'nın Başkenti Madrid'de meydana gelen El-Kaide'nin düzenlemiş olduğu ancak ETA Terör Örgütü'nün yaptığı değerlendirilen saldırılar kınanmış ve 1373 sayılı karar doğrultusunda diğer devletlerin faillerin ve yardımcılarının yakalanması için destek vermesi yönünde çağrı yapılmıştır.

Güvenlik Konseyi'nin 2005 yılındaki 1611 sayılı kararında; 7 Temmuz 2005'te Londra'da meydana gelen terör eylemleri kınanmış ve 1373 sayılı karar doğrultusunda diğer devletlerin faillerin ve yardımcılarının yakalanması için destek vermesi talep edilmiştir.

Güvenlik Konseyi'nin 2005 yılındaki 1618 sayılı kararında; Irak'ta meydana gelen terör eylemleri kınanmıştır. Irak'ta diplomatlara, hükümet üyelerine ve ailelerine yönelik saldırıların endişe verici olduğu ve devletlerin terör eylemleri ile ilgili daha önce verilen kararlar doğrultusunda hareket etmeleri gerektiğine vurgu yapılmıştır.

Güvenlik Konseyi'nin 2010 yılındaki 1963 sayılı kararında; Birleşmiş Milletler Küresel Terörizmle Mücadele Stratejisi ile ilgili hatırlatmalarda bulunulmuştur.

Güvenlik Konseyi'nin 2014 yılındaki 2170 ve 2178 ile 2015 yılındaki 2199 sayılı kararlarında; Irak ve Suriye'de faaliyet gösteren IŞİD/DAİŞ/DEAŞ, El-Nusra ve El-Kaide ile bağlantılı grupların, terör eylemleri neticesinde milyonlarca insanın evini terk ettiği, masum sivillerin katledildiği, tarihi ve dini yerlerin tahrip edildiği, anılan kişilerle bağlantılı kişilerin varlıklarının dondurulması, yabancı terörist

savaşçılarının transit geçiş dahi olsa müsaade edilmemesi, yabancı terörist savaşçılarının önlenmesi için Interpolle işbirliği yapılması, terörle mücadele için gerekli yasal tedbirlerin alınması, radikalleşme ile mücadele, radikalleşmenin önlenmesi için sivil toplum ve ailelerle işbirliği yapılması, bu grupların silah temin etmesinin engellenmesi, bu gruplarla petrol ticareti ya da petrol ticareti yapmak için gerekli teknik malzemenin verilmemesi, kaçakçılıkla mücadele, rehine almaların engellenmesi, bu grupların finansman temininin engellenmesi ve varlıklarının dondurulması ve kültürel varlıkların sınırlardan geçişinin denetlenmesi gerektiği kararı verilmiştir.

3.2.1.2. Sözleşmeler

Birleşmiş Milletler kapsamında yapılan ilk sözleşmelerin tek eksikliği terörizm tanımı yapmamaları değil, aynı zamanda terör ya da terörizm terimlerinin çoğunda yer almamasıdır.³⁶⁸ Elbette ki bu neticede devletlerin terörizm stratejisine ulusal çıkarları bağlamında yaklaşmasından kaynaklanmaktadır.

Birleşmiş Milletler nezdinde uçak kaçırma eylemlerinin artmasına kadar terörizmle ilgili her hangi bir sözleşme yapılmamıştır. On yıl boyunca gerçekleşen uçak kaçırma eylemleri sonucu üç sözleşme imzalanmıştır. Bu sözleşmelerin ilki 1963 yılında imzalanan “Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşme”, ikincisi 1970 yılında imzalanan “Uçakların Kanundışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme” ve üçüncüsü 1971 yılında imzalanan “Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanundışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme” dir.³⁶⁹

Uçaklarda İşlenen Suçlar ve Diğer Bazı Eylemlere İlişkin Sözleşme’de, uçuş güvenliğine yönelik eylemlere karşı tedbirler getirilmiştir. Uçuş güvenliğine karşı eylem yapanları, tutuklama ve uçağı yasal kaptan pilotuna teslim edilmesi ile suç işleme şüphesi olanlara karşı, uçağın kaptan pilotunun uçuş güvenliğini sağlamak amacıyla gerekli tedbirleri alabileceği belirtilmiştir.

³⁶⁸ Mesut Hakkı Çaşın, **Uluslararası Terörizm**, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., Ankara, 2008, s.757.

³⁶⁹ Thomas M. Franck and Jr. Bert B. Lockwood, “Preliminary Thoughts Towards an International Convention on Terrorism”, **The American Journal of International Law**, Vol. 68, 1974, s.70.

Uçakların Kanundışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme'de ise, eylemi yasa dışı olarak güç kullanımı ya da tehdidi ya da herhangi bir baskı kurucu fiille uçağın kaçırılması ya da teşebbüsü olarak belirtmiştir. Taraf devletlere faillerin cezalandırılabilmesi amacıyla gerekli yasal tedbirlerin alınması yükümlülüğünü getirmiştir. 2010 yılında yapılan ek protokolle; uçağın modern teknolojinin kullanılarak kaçırılması ve uçağın kaçırılmasına yönelik tehdit ve komplo kurmak da kapsam içine alınmıştır.

Sivil Havacılığın Güvenliğine Karşı Kanundışı Eylemlerin Önlenmesine İlişkin Sözleşme'de ise; uçağa bomba yerleştirme, girişimde bulunma ve faillerin suç ortağı olma ile uçuş esnasında kanunsuz olarak kasten herhangi bir kişiye şiddet eylemi gerçekleştirenlere karşı gerekli tedbirlerin alınmasını ayrıca suçun faillerinin cezalandırılması için gerekli tedbirlerin alınması yükümlülüğü getirilmiştir.³⁷⁰ Sivil havacılığın güvenliğinin sağlanmasına yönelik bu sözleşmeler, eylemler sonucu ortaya çıkmasına rağmen terörizmle mücadele konusunda genel tedbirler almaktansa, stratejinin uygulanması sonucu ortaya çıkan uçak kaçırma ve uçuş güvenliğine yönelik eylemlere odaklanmıştır.

1971 yılında Amerikan Devletleri Örgütü tarafından diplomatların kaçırılması ile mücadele etmek amacıyla sözleşme hazırlanmış ve bölge dışı devletlerin katılımına açık bırakılmıştır. Uluslararası Hukuk Komisyonu benzer hatlarla, 1973 tarihinde imzalanan "Diplomasi Ajanları da dâhil Olmak Üzere Uluslararası Korunan Kişilere Karşı İşlenen Suçların Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi"ni oluşturmuştur.³⁷¹ Sözleşmede, uluslararası korunan kişilerin tanımı yapılırken aynı zamanda bu kişilere karşı yapılacak eylemlerin cezalandırılması için gerekli tedbirlerin alınması hususunda taraf devletlere yükümlülükler getirilmiştir.³⁷² Diplomatik kişilerin korunması için hazırlanan sözleşme, sivil havacılığın güvenliğinin sağlanmasına yönelik sözleşmeler gibi meydana gelen terör eylemlerini önleme amacıyla olduğu değerlendirilmektedir.

³⁷⁰ UN, **International Legal Instruments to Counter Terrorism**, Erişim: <http://www.un.org/terrorism/instruments.shtml>, 30.12.2011

³⁷¹ Thomas M. Franck and Jr. Bert B. Lockwood, **a.g.m.**,s.71.

³⁷² UN, **1973 Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Internationally Protected Persons**, Erişim: <http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-7.pdf>, 30.12.2011

Önceki sözleşmelere benzer şekilde; 1979 yılında imzalanan “Rehine Alınmasına Karşı Uluslararası Sözleşme”, 1976 yılında bir grup Filistinli tarafından kaçırılan Air France’a ait Airbus’ın Uganda Entebbe’ye indirilmesi ve rehinelere karşı İsrail’de tutuklu bulunan elli üç teröristin serbest bırakılmasının istendiği eylemin sonucunda hazırlanmıştır.³⁷³ Buraya kadar incelenen sözleşmelerin ortak noktası, 1970 yılında Lahey’de imzalanan “Uçakların Kanundışı Yollarla Ele Geçirilmesinin Önlenmesi Hakkında Sözleşme”nin bir model olarak kabul edilmesidir.

Lahey modelinin üç farklı belirgin özelliği bulunmaktadır. Birincisi çok taraflı sözleşmelerde, doğası gereği uluslararası yasal araçlar olmamasına rağmen, uluslararası bir zorlama aracı olarak polisliğin ve ulusal yargı mekanizmalarının kullanılmasına çalışılmıştır.³⁷⁴ Bu sözleşmelerde devletlerden ziyade terörist kaçakların sınırların ötesinde yakalanılmasına odaklanılmıştır. Uluslararası yasa yapıcılar; çok taraflı müzakerelerde yeni bir rejim ve uygulama kurmanın, sözleşmenin yürürlüğe girmesinin önündeki en büyük engel olduğunun farkında olarak hareket etmiştir. Basit bir çözüm yolu olarak taraf devletlere; gözetim, uygulama ve yargısal faaliyetler devredilmiştir.

1980 tarihinde imzalanan “Nükleer Maddelerin Önlenmesine İlişkin Protokol”de ve sonrasındaki; 1988 tarihinde imzaya açılan “Uluslararası Sivil Havacılığa Hizmet Veren Havaalanlarında Kanundışı Şiddet Olaylarının Önlenmesine İlişkin Protokol”, 1988 tarihinde imzalanan “Denizde Seyir Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Sözleşme”, 1988 tarihinde imzalanan “Kıta Sahanelerinde Bulunan Sabit Platformların Güvenliğine Karşı Yasadışı Eylemlerin Önlenmesine Dair Protokol”, 1991 tarihinde imzalanan “Plastik Patlayıcıların Teşhisi Amacıyla İşaretlenmesi Sözleşmesi”, 1997 tarihinde imzalanan “Terörist Bombalamaların Ortadan Kaldırılması Hakkında Uluslararası Sözleşme” ve 1999 tarihinde imzalanan “Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşme”de olduğu gibi taraf devletlere yurt içinde uygulamak üzere özel yükümlülükler getirmiştir. Taraf devletler sözleşmelerde getirilen

³⁷³ Upendra D. Acharya, “War on Terror or Terror Wars: The Problem in Defining Terrorism”, *Denv. J. Int'l L. & Pol'y*, Vol.37, No.4, 2009, s.659.

³⁷⁴ C. L. LIM, “The question of a generic definition of terrorism under general international law”, *Global Anti-Terrorism Law and Policy*, ed. Victor V. Ramraj, Michael Hor and Kent Roach, New York, Cambridge University Press, 2005, s.45.

hususlar doğrultusunda yeni yerel yasalar ve uygulamalar yapma yükümlülüğü altına girmiştir.

İkinci özellik olarak, bu sözleşmeler taraf devletlerin yargı yetkisini genişletip daha verimli hale getirmiştir. Aynı zamanda doğru bir bakış açısıyla terör eylemlerine karşı uyumlu ve koordineli bir şekilde taraf devletlerin yargı yetkisinin sınırlarını da belirlemek için bu sözleşmeler geçerli olacaktır. Üçüncü belirgin özellik, sözleşmelerde, taraf devletlerin diğer taraf devletlerde meydana gelen terörist eylemlere karıştığı iddia edilen kişilerin yargılaması ya da geri iade etmesini, garanti altına almaya çalışmıştır.³⁷⁵

Terörizm stratejisinin uygulanmasında gerçekten önemli bir nokta olan, geri cephe ya da güvenli bir barınak hususuna çözüm getirmeye çalışmıştır. Ancak DHKP-C Terör Örgütü üyesi Sabancı Center Suikastı şüphelisi olan Fehriye Erdal, Türkiye tarafından Belçika'dan geri iadesi talep edilmesine rağmen, iade edilmeyerek serbest bırakılması örneğinde olduğu üzere, devletlerin konuya siyasi yaklaşması ve zorlayıcı bir kurumun olmayışı, sözleşmelerin kesin sonuç almasını engellemektedir.

Dünyayı sarsan 11 Eylül eylemleri neticesinde oluşan can kaybının yüksek olması, yeni bir sorunu dünya gündemine sokmuştur. Terör örgütlerinin nükleer bir eylem düzenleyebileceği endişesi, 2005 tarihinde imzalanan Nükleer Terörizmin Önlenmesine Dair Sözleşme'nin³⁷⁶ hazırlanmasına neden olmuştur. Birleşmiş Milletler bünyesinde; terörizmle mücadele konusunda direk eylemlere karşı yapılan sözleşmelerin yanısıra, mücadeleyi belli bir seviye çıkaran ve eski mücadele yöntemlerinin uygulanmasını engelleyici insan haklarına yönelik sözleşmelerde mevcuttur.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca 10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilip ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi³⁷⁷; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nca 10 Aralık 1984 tarihinde kabul edilip devletlerin imzasına açılan İşkence ve diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya

³⁷⁵ C. L. L I M, a.g.m., s.46.

³⁷⁶ UN, **2005 International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear**, Erişim: <http://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-15,30.12.2011>

³⁷⁷ UN, **The Universal Declaration of Human Rights**, Erişim: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>, 26.12.2011

Karşı Sözleşme³⁷⁸; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilip devletlerin imzasına açılan Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi,³⁷⁹ terörizmle mücadeleyi hukuki bir zemine oturtulmasında dolaylı görev yapmaktadır.

3.2.1.3. Komiteler

1972 yılında terörizm eylemleri artış göstermiştir. Japon intihar timinin, 1972 Mayıs'ında Tel Aviv Lod Havaalanında düzenlediği eylem sonucu yirmi sekiz kişi ölmüştür. Münih Olimpiyat oyunlarında İsraili atletlere yönelik eylemde on yedi kişi ölmüştür. İsraili diplomatları hedef alan bombalı mektup eylemleri yaşanmıştır. Terör eylemlerindeki artış neticesinde Genel Sekreter, Genel Kurulun Yirmi Yedinci Oturumu'nda; temel hakları ve insan yaşamlarını tehlikeye atan terörizm ve diğer şiddetin biçimlerini önlemeye yönelik tedbirlerin görüşülmesi için çağrı yapmıştır.

Yapılan görüşmeler sonucu, Altıncı Komite'nin biçimi değiştirilerek Uluslararası Terörizm Komitesi'nin çalışmaları içine dâhil edilmiştir. Uluslararası Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılmasına dair Sözleşme'nin taslağı hazırlanırken, ABD'nin hazırlanan sözleşmenin Self-Determinasyon hakkını olumsuz etkilemesi halinde, sözleşmeyi reddedeceğini bildirmesi ve diğer bazı devletlerin de bu yöndeki ikazları sonucu tasarının hazırlanmasını yönelik önerileri tespit etmek üzere otuz beş üyeli adhoc bir komite oluşturulmuştur.

Çalışmaların en dikkat çekici yönü devletlerin önemli bir kısmının terörizmin bastırılmasından ziyade, ulusal özgürlük savaşları ile daha çok ilgilenmesi olmuştur.³⁸⁰ 1973 yılının Temmuz ve Ağustos aylarında adhoc komitenin otuz beş kez yaptığı toplantılar sonucunda uluslararası terörizme yönelik genel bir yaklaşım üzerinde uzlaşmaya varılamamıştır. Devletlerarasındaki bu görüş ayrılığı Altıncı Komite'nin sonuca ulaşmasını engellemiştir. Terörizmle mücadeleye yönelik

³⁷⁸ UN, **Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment**, Erişim: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3a94.html>, 26.12.2011

³⁷⁹ UN, **International Covenant on Civil and Political Rights**, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3aa0.html>, 26.12.2011

³⁸⁰ John Dugard, "International Terrorism: Problems of Definition", **International Affairs**, Vol. 50, No. 1, 1974, s.72-73.

sözleşme hazırlığı, devletlerarasındaki bu görüş ayrılığı neticesinde sonuçsuz kalmıştır.³⁸¹ 1972 yılından 1989 yılına kadar terörizmle mücadele konusunda alınması gereken tedbirler, Altıncı Komite'nin altında görüşülmüştür. İlk olarak 1970'lerdeki ileri sürülen gerekçeler, 1980'lerde de devam etmiştir.

1990'larda Birleşmiş Milletler bünyesindeki terörizmle mücadele, Altıncı Komite'nin altında görüşülmeye devam etmiştir. Ancak bu süreçte kabul edilen kararlar farklı bir karaktere sahiptir. 1991 yılında oybirliği ile alınan karar doğrultusunda uluslararası terörizmin, genel bir sorun olduğu ve çıkan kararların uluslararası terörizmin ortadan kaldırmak için önlemler olarak adlandırılması gerektiği kabul edilmiştir.³⁸²

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu yaygınlaşan terör eylemlerinin önlenmesi amacıyla 1996 yılında tekrar bir adhoc komite oluşturmuştur. Komite'nin çalışmaları "terörist" ve "terörizm" terimlerinin tanımlanmasındaki anlaşmazlıklar nedeniyle, terörizmle mücadele kapsamında genel manada çok taraflı uluslararası bir antlaşmanın hazırlanmasını engellemiştir. Ancak Komite'nin çalışmaları sonucunda 1997 yılında terörist bombalamalar sözleşmesi ve 1999 yılında terörizmin finansmanını bastırmaya yönelik sözleşmenin hazırlanmasına yardımcı olmuştur.³⁸³

El-Kaide'nin eylemlerinin artması nedeniyle Güvenlik Konseyi'nin 15 Ekim 1999 tarih ve 1267 sayılı kararıyla, El-Kaide ve Taliban Yaptırımlar Komitesi kurulmuştur. Komite, konseyin kararları doğrultusunda alınan yaptırım kararları hakkında, devletlerin uygulamalarını izlemek üzere kurulmuştur. İlk başta yaptırımlar uçuş yasağı ve varlık dondurmaya sınırlı kalmıştır.

19 Aralık 2000 tarihin Konsey'in 1333 sayılı kararı ile yaptırımlar genişletilmiştir. Taliban rejimine yönelik silah ambargosu, Usame Bin Ladin, El-

³⁸¹ John Dugard, **a.g.m.**, s.74.

³⁸² M. J. Peterson, "Using the General Assembly", **Terrorism and the UN: Before and After September 11**, Ed. Jane Boulden, Thomas G. Weiss, Indiana, Indiana University Press, 2004, s.175-176.

³⁸³ M. J. Peterson, **a.g.m.**, s.183-184.

Kaide ve onların destekçilerinin varlıklarının dondurulması için komite tarafından hazırlanan listedeki varlıkların dondurulmasıdır.³⁸⁴

El-Kaide Terör Örgütü'nün ABD'ye yönelik 11 Eylül 2001 New York eylemleri, terörizmle mücadelede uluslararası alanda konsensüs oluşmasına neden olmuştur. Oluşan konsensüs, Birleşmiş Milletlere de yansımıştır. Bu bağlamda Güvenlik Konseyinin aldığı, 1373 ve 1624 sayılı kararlar gereğince Terörizmle Mücadele Komitesi kurulmuştur.³⁸⁵ Komite'nin başkanlığını Hindistan daimi temsilcisi Hardeep Singh Puri, Ocak 2011'den 2014 Ocak ayına kadar yürütmüş akabinde Litvanya temsilcisi Ramonda Murmokaité getirilmiştir. Terörizmle Mücadele Komitesi, İcra Direktörlüğü'nün almış olduğu kararların uygulamasını takip etmektedir.

Komitenin görevleri; terörist eylemlerin finansmanın önlenmesi, terör örgütleri ile ilişkili kişilere ait para kaynaklarının gecikme olmaksızın dondurulmasının sağlanması, terörist grupların, finansal destekten mahrum bırakılmasının sağlanması, terörist gruplara destek, güvenli barınak veya beslenme sağlanmasının engellenmesi, her hangi bir grubun eylemi ya da terörist eylemlerin planları hakkında, devletlerin istihbarat işbirliğinin sağlanması, diğer devletlerle işbirliği yaparak terörist eylemlerle ilgili olarak soruşturma yapma, suçluyu ortaya çıkarma, tutuklama, suçlunun ülkesine iadesi ve bu gibi hareketlerin takibinin sağlanması, terörist eylemlere aktif ve pasif destek verenlerin yerel yasalarla yasaklanması ve bu şahısların yasalarla cezalandırılmasının sağlanması şeklinde özetlenmiştir.³⁸⁶

28 Nisan 2004 tarihinde, Güvenlik Konseyi Birleşmiş Milletler Antlaşmasının Yedinci Bölümü uyarınca, 1540 sayılı kararı oybirliğiyle kabul etmiştir. Kararda; nükleer, kimyasal ve biyolojik silahların her hangi bir devlet dışı aktörün eline geçmesini ve yayılmasını engellemek amacıyla devletleri bağlayıcı yükümlülükler getirilmiştir.³⁸⁷ Komite, Güvenlik Konseyi'nin üyelerinden oluşmaktadır. Komite, kararda belirtilen konularla ilgili gerekli tedbirlerin alınması için uzman ve ülke

³⁸⁴ Eric Rosand, "The Security Council's Efforts to Monitor the Implementation of Al Qaeda/Taliban Sanctions", *The American Journal of International Law*, Cilt. 98, Sayı. 4, 2004, s.747.

³⁸⁵ UN, **United Nations, Security Council, 14 September 2005: Resolution 1624**, Erişim, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/510/52/PDF/N0551052.pdf?OpenElement>, 30.12.2011

³⁸⁶ UN, **Security Council: Counter-Terrorism Committee**, Erişim, <http://www.un.org/en/sc/ctc/>, 30.12.2011

³⁸⁷ UN, **1540 Committee**, Erişim, <http://www.un.org/sc/1540/>, 11.01.2012

raporlarının hazırlanmasını takip etmektedir. Devletlerin, anılan silahların terör örgütleri ve devlet dışı aktörlerin eline geçmemesi için uygulamalarına teknik destek sağlamaktadır.³⁸⁸

3.2.2. NATO

Barry Buzan'ın çalışmalarıyla başlayan Kopenhag Okulu'nun güvenlik çalışmalarında incelenen, güvenliğin askeri odaklı devleti merkeze alan geleneksel güvenlik anlayışının kapsamını genişleten ve yeni güvenlik anlayışı olarak adlandırılan genişleme ve derinleşmenin³⁸⁹ NATO'da etkileri Soğuk Savaş sonrasında görülmeye başlanmıştır.

NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle düşmanını da kaybetmesinin etkisiyle yeni güvenlik anlayışı bağlamında değişikliklere yönelmiştir.³⁹⁰ NATO, yeni tehditlerle mücadele edebilmek için yapılanmasında ve tehdit algılamasında yeni düzenlemeler yaparak daha esnek ve fonksiyonel bir yapıya bürünmüştür. NATO, geleneksel tehditlerle mücadeleye ek olarak; terörizmle mücadele, barışı koruma, göçmen kaçakçılığı, afetlerle ve çevresel tehditlerle mücadele³⁹¹ gibi yeni alanları eklemiştir.

90'lı yıllarda devam eden tehditlerdeki değişim ve gelişme ilk başlarda NATO'nun devamına karar verilen 1990 yılındaki Londra Zirvesinde; yeni güvenlik tehditlerinin dikkate alınması, uluslararası istikrarsızlık, kaçak göçmenler ve uluslararası uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele için önlemler alınmasına karar verilirken³⁹², uluslararası terörizm tehdit olarak ilk defa Genel Sekreter Willy Claes tarafından 1995 yılında ifade edilmiştir. Claes, Batı ve NATO'ya karşı en önemli tehditlerden birinin, "İslamcı Terörizm" olduğuna işaret etmiştir. Yeni bir tehdit olarak terörizmin NATO belgelerine geçmesi, 1999 yılında Washington Zirvesinde onaylanan Stratejik Konseptte yer verilmiştir. Konseptte, ulus ötesi terörizm tehdit olarak tanımlanarak, gerekli savunma stratejilerin geliştirilmesi gerektiğine vurgu

³⁸⁸ UN, **Resolution 1540**, Erişim, <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=S/RES/1540%20> (2004), 11.01.2012

³⁸⁹ Bilal Karabulut, **Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Boyutu**, Barış Kitapevi, Ankara, 2014, s.61.

³⁹⁰ Bilal Karabulut, **a.g.e.**, s.22.

³⁹¹ Bilal Karabulut, **a.g.e.**, s.23.

³⁹² Didem YAMAN, "Nato'nun Yeni Görevi: 'Terörizmle Mücadele' ve Bu Eksende Atılan Adımlar", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt 2, No 7, 2006, s.43.

yapılmıştır.³⁹³ Claes'ın bu ifadeleri sorunun çözümünden ziyade çözümsüzlüğünün nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkmakta, terör eylemleri ardından yabancı düşmanlığı kayda değer bir biçimde artmaktadır.

Stratejik Konseptlerin önemi NATO antlaşmasında tehdit ve önemli coğrafi bölge tanımlamalarının yer almamasından gelmektedir. Tehditler ve önemli bölge tanımlamaları, değişen dünya konjonktürüne göre stratejik konseptlerle düzenlenmektedir.³⁹⁴ 2001 yılında yayınlanan NATO El Kitabı'nda; stratejik konsept, "NATO'nun temel hedef ve görevleri ile bunların yeniden geliştirilmesinde kullanılacak siyasi ve askeri araçları belirleyen en üst düzey siyasa belgesidir. Aynı zamanda stratejik konsept, NATO'nun güvenlik ve istikrara yaklaşımını belirlemekte, ayrıntılı politikaların ve askeri planların geliştirilmesinde genel bir rehber görevi görmektedir." şeklinde tanımlanmaktadır.

1999 yılında kabul edilen Stratejik Konseptte, terörizmin tehdit olarak yer almasında ABD'nin; Suudi Arabistan, Kenya ve Tanzanya'da hedef olmasının önemli yer işgal ettiği değerlendirilmektedir. Ancak terörizm 11 Eylül 2001 eylemlerine kadar NATO'nun tüm üyelerinin merkezi tehdit değerlendirmesinde yer almamıştır. NATO, eylemlerden sonraki yirmi dört saat içerisinde, ittifak sözleşmesinin 5. Maddesi doğrultusunda eylemlerin, tüm üyelere karşı yapıldığını kabul etmiştir.

NATO, terörizmle mücadeleye yönelik askeri kılavuzları, hızlı bir şekilde hazırlamaya başlamıştır. NATO üyeleri, 2002 yılında gerçekleşen Prag Zirvesinde, resmi NATO politikası olarak terörizme karşı savunma için yeni bir askeri konsepti onaylamıştır. Politik Rehber'de, NATO'nun eylemlerindeki amacının; teröristlere sponsor olan ülkelere karşı yapılacak eylemler de dahil olmak üzere, "yardımları caydırmak, savunmak, dağıtmak ve terörist eylemlere karşı korumak" şeklinde olması gerektiği belirtilmektedir.³⁹⁵ Bunlara ek olarak Rehber'de, terörizme karşı yürütülecek askeri operasyonlarda NATO'nun askeri rolü; anti terörizm ya da savunma tedbirleri, üye bir devlet terörist eylemlere maruz kaldığında sonuçları

³⁹³ Didem YAMAN, *a.g.m.*, s.44.

³⁹⁴ Sertif Demir, "Stratejik Konseptler ve NATO'nun Dönüşümü", ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efegil, **"Sıcak Barış"ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO**, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2012, s.69.

³⁹⁵ Renée de Nevers, "NATO's International Security Role in the Terrorist Era", **International Security**, Vol. 31, No. 4, (Spring, 2007), s.37.

yönetmek, saldırgan terörizmle mücadele ve askeri olmayan güçlerle askeri işbirliği olarak sınıflandırılmıştır.³⁹⁶

NATO'nun 11 Eylül eylemlerinden sonra ele aldığı değişimlerden bir diğeri de 14-15 Mayıs'ta Reykjavik Zirvesinde ele alınan "alan dışılık" kavramıdır. Bu kavram doğrultusunda NATO geçmiş dönemdeki sorumluluk sahasının dışına çıkarak, 2002 yılında Afganistan'da yürütülen ISAF, görevini üstlenmiş ve halen günümüzde de devam ettirmektedir.³⁹⁷

11 Eylül 2001 eylemlerinin bir diğer etkisi de, ilk başlarda NATO ve Rusya'nın yakınlaşmasını hızlandırmasıdır. Rusya'nın terörizme karşı tam destek vermesi, bu gelişmelerin önünü açmıştır. Rusya ile daha önceden imzalanan "NATO-Rusya Ortak Daimi Konseyi"nin yerine, 2002 yılında Roma'da imzalanan "NATO-Rusya Konseyi" geçmiştir. Rusya bu şekilde NATO'da oy kullanamazken görüş bildirebilecektir.³⁹⁸ Uzlaşmayla karar alınabilecek Konsey'de ise Rusya, kriz yönetimi, terörle mücadele, barış gücü ve insani yardım konularında veto hakkı olmasa da, karar alınmasında etkili hale gelmiştir.³⁹⁹ Bu olumlu gelişmeler uzun sürmemiş, NATO'nun genişlemeye hız vermesi ve Rusya'nın; Gürcistan, Moldova, Ermenistan⁴⁰⁰ ve günümüzde de Ukrayna'daki askeri faaliyetleri, Rusya ile NATO arasında ciddi sorunlara yol açmıştır.

Ardından gelen NATO'nun terörizmle mücadele için kabul ettiği diğer bir belge 2006 yılında, Riga Zirvesi'nde kabul edilen, "Comprehensive Political Guidance (CPG)" "Kapsamlı Politik Direktif"de, 1991 ve 1999 stratejik konseptindeki tehditlere yer verilirken, teröristlerin KİS'lerin ulaşmaları ve kullanmaları en büyük tehdit olarak görülmüştür. Başlıca tehdit unsurları olarak; terörizm, KİS'lerin yayılması, başarısız devletler, sofistike konvansiyonel silahlar, modern teknolojinin art niyetli kullanımı ve hayati kaynakların dolaşımındaki

³⁹⁶ Renée de Nevers, **a.g.m.**, s.38.

³⁹⁷ Mehmet Seyfettin Erol, Şafak Oğuz, "NATO ve Kriz Yönetimi", ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil, **"Sıcak Barış"ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO**, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2012, s.158.

³⁹⁸ Havva Kök, "NATO'nun Genişlemesi: Avrasya'da Rusya-ABD Nüfuz Mücadelesi", ed. Mehmet Seyfettin Erol, **Küresel Güç Mücadelesinde, Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun**, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2009, s.120.

³⁹⁹ Bilal Karabulut, "NATO'nun Dönüşüm Süreci: Askeri Savunma İttifakından Küresel Güvenlik Örgütüne", ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil, **"Sıcak Barış"ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO**, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2012, s.134.

⁴⁰⁰ Havva Kök, **a.g.m.**, s.127.

aksaklıklar meydana gelmesi sayılmıştır.⁴⁰¹ NATO, terörizmle mücadele için askeri yapılanmada değişikliklere ek olarak, eğitim faaliyetlerine de önem vermiş üye ülkelerde eğitime yönelik merkezler oluşturmuştur. Türkiye'deki Terörizmle Mücadele Mükemmeliyet Merkezi bunlardan birisidir.

3.2.3. Şangay İşbirliği Örgütü

Terörizmle mücadele, Şangay İşbirliği Örgütü'nün üyelerinin odaklandığı merkezi bir konumda yer almıştır.⁴⁰² Şangay İşbirliği Örgütü terörizmle mücadelenin alt yapısını ve ana çerçevesini oluşturmak amacıyla antlaşmalar, sözleşmeler ve protokoller hazırlamıştır.

- Terörizm, Ayrılıkçılık ve Radikalizmle Mücadele Hakkında Şangay Sözleşmesi 15 Haziran 2001,
- Bölgesel Anti-Terörist Yapı Hakkında Şangay İşbirliği Örgütü Üyeleri Arasındaki Antlaşma 7 Haziran 2002,
- Şangay İşbirliği Örgütü'nün Bölgesel Anti-Terörist Yapısının Veri Bankası Hakkında Antlaşma 28 Haziran 2004,
- Terörizm, Ayrılıkçılık ve Radikalizmde Üye Devletler Arasında İşbirliğinin Konsepti 5 Haziran 2005,
- Bölgesel Anti-Terörist Yapı Üzerine Şangay İşbirliği Örgütü'nün Üye Devletleri Arasındaki Antlaşmanın Düzeltilmesi Hakkındaki Protokol 16 Ağustos 2007,
- Şangay İşbirliği Örgütü'nün Üye Devletleri Tarafından Anti-Terörist Çalışmalara Katılımın Organize Edilmesi ve İdare Edilmesi Prosedürü Üzerine Antlaşma 28 Ağustos 2008,
- Şangay İşbirliği Örgütü'nün Terörizmle Mücadelesi Hakkında Sözleşme 16 Haziran 2009 olmak⁴⁰³ üzere Şangay İşbirliği Örgütü terörizmle mücadele için kapsamlı legal yapı çalışmasında bulunmuştur.

Şangay İşbirliği Örgütü içerisinde terörizmle mücadelede koordinasyon sağlanması için Bölgesel Terörizmle Mücadele Yapısı, 2001 yılında yasal olarak

⁴⁰¹ Sertif Demir, **a.g.m.**, s.87.

⁴⁰² Thomas Wallace, **a.g.m.**, s.202.

⁴⁰³ Thomas Wallace, **a.g.m.**, s.202-203.

oluşturulmuş, 2004 yılında faaliyetlerine başlamıştır.⁴⁰⁴ Şangay İşbirliği Örgütü içerisinde, terörizmle mücadelenin koordinasyonunu sağlamak için kurulan, Bölgesel Terörizmle Mücadele Yapısı iki ana bölümünden oluşmaktadır. Bu iki ana bölüm, Bölgesel Terörizmle Mücadele Yapısı Konseyi ve İcra Komitesinden meydana gelmektedir. Konsey, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşmaktadır. Konsey, Bölgesel Terörizmle Mücadele Yapısının idaresini yürütmekte ve Devlet Konsey Başkanlığı'na direk rapor vermektedir. İcra Komitesi ise daha çok operasyonel sorumluluğa sahiptir.⁴⁰⁵

Bölgesel Terörizmle Mücadele Yapısı'nın merkezi Özbekistan'ın Taşkent Şehrinde bulunmaktadır. Yapı'nın personeli üye ülkelerde faaliyet yürüten ya da yürütme ihtimali bulunan terör örgütleri ile ilgili istihbarat toplamakta ve analizler yapmaktadır.⁴⁰⁶ Sovyetlerin Afganistan'ı işgaline karşı savaşmak üzere değişik ülkelerden gelen, Taliban ve El-Kaide için tasarlanan ideolojiden etkilenen pek çok kişi, işgal akabinde kendi ülkelerinde ideolojileri doğrultusunda öğrendikleri terör taktiklerini uygulamak amacıyla örgütler kurmuştur. Şangay İşbirliği Örgütü üyeleri bu terör dalgasından ciddi boyutlarda etkilenmiştir. Bu terör dalgası sadece beraberinde şiddet eylemlerini getirmemiş, radikalleşmede beraberinde bu topraklarda kök salmaya başlamıştır. Radikalleşmenin artması neticesinde toplumsal barışın tehlikeye girmesi üyelerin ciddi tedbirler geliştirmek amacıyla Örgüt içerisinde yapılanmalara gitmesini sağlamıştır.

Yapı, terörizmle mücadeleye geniş bir perspektiften bakmakta ve terör örgütlerinin finansmanında önemli bir yere sahip olan, yasa dışı uyuşturucu ticaretine karşı işbirliğini artırıcı faaliyetlerde de bulunmaktadır.⁴⁰⁷ Terör örgütlerinin ve yasa dışı organizasyonların finansal ihtiyaçlarını karşılamalarında yasa dışı uyuşturucu ticareti önemli bir yer işgal etmektedir. Örgütün terörizmle mücadele için işbirliğinin önemini kavraması, yasa dışı uyuşturucu ticareti gibi terör örgütlerinin finansman kaynaklarını engellemeye yönelik çabası ve terör

⁴⁰⁴ Thomas Wallace, China and the Regional Counter-Terrorism Structure: An Organizational Analysis, *Asian Security*, 10:3, 2014, s.199.

⁴⁰⁵ Thomas Wallace, *a.g.m.*, s.204.

⁴⁰⁶ Chien Peng Chung, China and the Institutionalization of the Shanghai Cooperation Organization, *Problems of Post-Communism*, 53:5, 2006, s.7.

⁴⁰⁷ Roger N. McDermott, The Shanghai Cooperation Organization's Impact on Central Asian Security, *Problems of Post-Communism*, 59:4, 2012, s.58.

örgütlerine eleman temini için hayati bir aşama olan radikalleşme süreçlerinin takibi, örgütün ve üyelerin mücadele kararlılığını işaret etmektedir.

3.2.4. Bağımsız Devletler Topluluğu

1999 yılında kabul edilen “Bağımsız Devletler Topluluğu Üye Devletleri Arasında Terörizmle Mücadelede İşbirliği Üzerine Antlaşma” terörizmle mücadeleyle, ağırlıklı olarak eylemler üzerinde durarak, etkin mücadele aygıtlarının geliştirilmesine yönelik düzenlenmiştir.

Antlaşma’da; terörizmle mücadele için uluslararası örgütlerle bağlantı kurulması, hedef olabilecek şahısların, mülklerin, alt yapıların ve aynı zamanda teknolojik sistemlerin, eylemlere karşı korunmasına yönelik tedbir alınması, mücadele için özel anti terör birimleri ve uzmanları yetiştirilmesi, bu özel birimlerin kullanımına verilecek teçhizatın geliştirilmesi programlarının yürütülmesi, mücadele için yasal tedbirler alınması ve bu deneyimlerin paylaşılması, terörizmle mücadele için ayrıntılı bilgi paylaşımı, bu teçhizatların geliştirilmesi için finansmana katılınması ve terörizmle mücadele tecrübesini geliştirmek için çalıştay gibi faaliyetler düzenlenmesi kabul edilmiştir.⁴⁰⁸

11 Eylül 2001 eylemlerinden sonra, Rusya ve diğer Bağımsız Devletler Topluluğu üyesi devletler, ABD ve onun müttefiklerini terörizmle mücadeleye yönelik eylemlerinde koşulsuz olarak desteklediklerini açıklamışlardır. BDT üyeleri, terörizmin İslam’la eş tutulamayacağını ve Afganistan’a yönelik yapılan Sürekli Özgürlük Operasyonu’nun, ülkede yerleşik uluslararası terörizme karşı yapıldığına işaret etmiştir.⁴⁰⁹ BDT üyeleri, ABD’ye üstlerini açarak Afganistan’da yürüttüğü mücadelesinde aktif destek vermiştir.

Bağımsız Devletler Topluluğu, Kafkasya ve Orta Asya’da İslami Radikalizm ve terörizmle mücadele etmektedir. Rusya-Çeçenistan Savaşı ve Rusya’nın Afganistan’ı işgali sonrasında, Rusya başta olmak üzere diğer Bağımsız Devletler

⁴⁰⁸ “Treaty on Cooperation among the States Members of the Commonwealth of Independent States in Combating Terrorism, 1999”, Erişim: <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?docid=47fdfb290>, 07.02.2015

⁴⁰⁹ D. Malysheva, After "Black Tuesday": Islam and Terrorism in Russia and the CIS, **Russian Politics & Law**, 41:2, 2003, s.88.

Topluluğu üyeleri, İslami Radikalizmden ve El-Kaide'den esinlenen yeni nesil uluslararası terörizmden olumsuz yönde etkilenmişlerdir.⁴¹⁰ Moskova başta olmak üzere üye devletlerin başkentlerinde dahi bu dalgadan esinlenen örgütler eylemler gerçekleştirmiştir.

Bağımsız Devletler Topluluğu üyeleri arasında uluslararası terörizmle ve radikalizmin her nevi ile mücadele etmek üzere, Bişkek'te 2000 yılında Anti-Terörizm Merkezi kurulmuştur. Merkez, terörizmle mücadele için kriterler belirlemek amacıyla uzmanlarla yıllık toplantılar düzenlemekte ve bu amaçla programlar, sözleşmeler ve antlaşmalar geliştirmektedir. Merkez, terörizmle mücadele için askeri konuların ağırlıklı olduğu eğitimler vermektedir. Merkez, terörizmle etkin mücadele için üyelerin eş zamanlı veri sağlayan, bir veri bankasına sahiptir. Ayrıca Merkez, terörizmle mücadele için bölgesel ve uluslararası örgütlerin ilgili kuruluşları ile irtibat kurmakta ve işbirliği geliştirmektedir.⁴¹¹

Bağımsız Devletler Topluluğu Üyeleri, 11 Eylül 2001 eylemlerinden çok önce terörizmle ilgili çalışmalara başlasa da eylemler akabinde teröre karşı oluşan bölgesel ve uluslararası anlayıştan azami faydalanarak terörizmle mücadelelerinde, Özbekistan ve Rusya örneğinde olduğu gibi büyük ilerleme kaydettikleri değerlendirilmektedir.

3.2.5. Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi, Avrupa'da demokrasinin ve barışın korunması ve geliştirilmesi ile birleşmeye yardımcı olmak amacıyla 1949 yılında kurulmuştur.⁴¹² Avrupa Konseyi bünyesinde 1970'li yıllarda Avrupa'da meydana gelen ve yaygınlaşan terör olaylarına çözüm üretebilmek amacıyla çalışmalar başlatılmıştır.⁴¹³ 1977 yılında Terörizmin Bastırılmasına dair Avrupa Sözleşmesi

⁴¹⁰ Mark Kramer, "Russian Policy Toward the Commonwealth of Independent States: Recent Trends and Future Prospects", **Problems of Post-Communism**, 55:6, 2008, s.15.

⁴¹¹ The Commonwealth of Independent States Anti-Terrorism Center, **CIS**, "Presentation of Anti-Terrorism Center" 15.02.2015, Erişim: <http://www.eng.cisatc.org/>

⁴¹² Yannis A. Stivachtis, Mike Habegger, "The Council of Europe: The Institutional Limits of Contemporary European International Society?", **Journal of European Integration**, 33:2, 2011, s.162.

⁴¹³ Bernhard Blumenau, "Taming the Beast: West Germany, the Political Offence Exception, and the Council of Europe Convention on the Suppression of Terrorism", **Terrorism and Political Violence**, 27:2, 2015, s.310.

(European Convention on the Suppression of Terrorism) hazırlanarak aynı yılın kasım ayı içerisinde imzalanmıştır.⁴¹⁴ Sözleşme 1978 yılında yürürlüğe girmiştir.

Terörizmin Bastırılmasına dair Avrupa Sözleşmesi, Avrupa genelinde yasaların uyumlulaştırılması için artan çalışmalar nedeniyle başlatılmıştır. 1977 yılına kadar terörizm, genelde siyasi suç olarak kabul edilmiş, suçluların iadesi garanti altına alınmamıştır. Sözleşmeyle imzacı taraf devletler, suçluların iadesi ya da en azından işledikleri suç dolayısıyla yargılanması ve bu şekilde suçluların, oluşturulacak yapıyla, takibattan ve cezalandırılmadan kurtulmasının engellenmesi amaçlanmıştır. Sözleşme terörizmin bastırılmasına odaklanırken, önlenmesi ve nedenleri üzerinde durmamıştır.⁴¹⁵

Bu Sözleşmeye ek olarak 11 Eylül 2001 eylemleri akabinde Konsey bünyesinde; 15.05.2003 tarihinde Terörizmin Bastırılmasına dair Avrupa Sözleşmesinin Değiştirilmesi Tadil Protokolü (Protocol amending the European Convention on the Suppression of Terrorism), 16.05.2005 tarihinde Terörizmin Önlenmesine dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism), 16.05.2005 tarihinde Terörizmin Finansmanı ve Suçtan Elde Edilen Gelirlerin Aklanması, Aranması, Elkonması ve Müsaderesine Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism) ve 22.10.2015 tarihli Terörizmin Önlenmesine dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi Katma Protokolü (Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism) hazırlanmıştır.⁴¹⁶

Konsey, üyelerini de etkileyen güncel terörizm stratejisinin oluşturduğu tehditlere karşı oluşturduğu sözleşmelerle ve geçmişte hazırlanmış sözleşmelerde düzeltmeler yaparak çözüm üretmeye çalışmaktadır. Konsey'in, terörizm stratejisiyle mücadele çalışmalarını uluslararası toplu durum ve üyelerin terör eylemlerinden etkilenmesine göre hazırladığı değerlendirilmektedir. 1970'li yıllarda Avrupa'da yaygınlaşan terör eylemleri akabinde mücadeleye dair bir sözleşme

⁴¹⁴ Bernhard Blumenau, **a.g.m.**, s.321.

⁴¹⁵ Oz Hassan, **a.g.m.**, s.447.

⁴¹⁶ Council of Europe, Conventions Full List, Erişim: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list>, 02.02.2016

hazırlanırken, 11 Eylül 2001 eylemleri sonrasında iki sözleşme, bir katma protokol ve bir tadil protokolü hazırlanmıştır.

3.2.5. Avrupa Birliği

Avrupa topraklarında, 1789 Fransız İhtilali'nden itibaren terör dalgaları ve hareketlerinin etkileri görülmüştür. Ancak Avrupa Topluluğu'ndan itibaren üye devletler, olimpiyatlarda 1972 yılında meydana gelen terör eyleminin de etkisiyle, terörizmle mücadelenin ulusal bazda yürütülmesinin zorluğunun farkına vararak, 1975 yılında Avrupa seviyesinde terörizmle mücadele edebilmek amacıyla, hükümetler arası TREVI (Terrorism, Radicalism, Extremism, Violence, International) grubunun kurulması kararlaştırılmıştır.⁴¹⁷ TREVI, Avrupa seviyesinde ilk terörizmle mücadele çabasıdır.

TREVI, adalet bakanları, iç işleri bakanları, polis müdürleri ve istihbarat yöneticilerinden oluşan, temsilcilerin görüşmeleriyle terörizmle mücadele için işbirliğinin artırılmasının amaçlandığı, bir inisiyatif haline gelmiştir.⁴¹⁸ TREVI, Avrupa Topluluğu'nun, topluluk düzeyinde ilk terörizmle mücadele çabası olmasına rağmen, topluluk üyelerinin polis ve istihbarat güçleri arasında birlikte çalışmanın getirdiği diyalog ve eş güdümü de sağlamıştır. Terörizmle mücadele adına TREVI grubu, teröristlerin takibi ve lojistik desteğinin kesilmesinde, bölgesel manada önemli başarılar sağlamıştır. Ancak TREVI grubunun kararlarının tavsiye niteliğinde olması, operasyonel manada hukuki dayanağının olmaması, inisiyatifin mücadelede beklenen seviyeye ulaşmasını engellemiştir.⁴¹⁹

TREVI grubundan sonraki terörizmle mücadele adına en önemli gelişme, 1992 yılında imzalanan ve 1993 yılında yürürlüğe giren, topluluğun adını Avrupa Birliği olarak değiştiren ve Birliğin üç temel sütununu belirleyen Maastricht Antlaşmasında yapılan düzenlemelerdir. Maastricht antlaşmasında terörizmle mücadeleye, Adalet ve İçişleri Sütununun altında yer verilmiştir. Antlaşma'da terörizm önlenmesi ve mücadele edilmesi gereken ciddi bir suç türü olarak

⁴¹⁷ Oz Hassan, "Constructing crises, (In)securitising terror: the punctuated evolution of EU counter-terror strategy", *European Security*, 19:3, 2010, s.446.

⁴¹⁸ Umut Kedikli, "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No:7, 2006, s.56.

⁴¹⁹ Umut Kedikli, *a.g.m.*, s.57.

değerlendirilirken, genel bir eylem planı için üç hususta önerilerde bulunulmuştur. Bu hususlar; polis güçleri, gümrük otoriteleri ve diğer yetkili makamlar arasında daha yakın işbirliği, üye devletlerin yargı mekanizmaları arasında daha yakın işbirliği ve gerekli olan kanunların hazırlanması olarak sayılabilir.⁴²⁰

Terörizmle mücadele için Avrupa Birliği bünyesinde kurulan önemli bir diğer kurum Alman Şansölyesi Helmut Kohl'ün 1991 yılında Lüksemburg Zirve'sinde dile getirdiği Europol'dür. Europol, Maastricht Antlaşmasında yer alan sınır aşan suçlarla mücadele için polis işbirliğinin artırılmasından yola çıkılarak, 1994 yılında Europol Uyuşturucu Birimi (EDU) faaliyetlerine başlamıştır. Maastricht Antlaşmasına bağlı olarak, 1995 yılında Europol Sözleşmesi kabul edilmiş ve 1 Ekim 1998 yılında faaliyetlerine başlamıştır.⁴²¹ Europol'ün görev alanına, terörizmin dâhil edilmesi ise 1999 yılında alınan Konsey kararıyla gerçekleşmiştir.⁴²²

11 Eylül 2001 eylemlerinden sonra Europol'ün yetki alanı genişletilmiştir. Europol; üye ülkelerden, FBI'dan, İnterpol'den ve diğer polis teşkilatlarından, Birliğin polis gücü olarak soruşturmalarda ilgili, bilgi talep etme yetkisini elde etmiştir. 2002 Aralık ayında Konsey'in kararıyla, Avrupa Birliği üyeleri terör örgütleriyle ilgili elde edilen bilgileri Europol'e nakletme zorunluluğu getirmiştir.⁴²³ Avrupa Birliği, 11 Eylül 2001 eylemlerinden sonra terörizmle mücadele için genel stratejiyi belirlediği planlar hazırlamıştır. Bu kapsamda ilk olarak Terörizmle Mücadele Eylem Planını ardından Avrupa Güvenlik Stratejisini, daha sonra Avrupa Birliği Terörizmle Mücadele Stratejisi akabinde Stocholm Programını hazırlamıştır.⁴²⁴

Avrupa Birliği Konseyi, 11 Eylül 2001 eylemlerinden sonra, terörist eylemler sonrası uluslararası toplu durumun analizi ve verilecek gerekli yanıtı karar verilmesi amacıyla, 21 Eylül'de olağanüstü toplanmıştır. Konsey, toplantı

⁴²⁰ Oldrich Bures, "Europol's Fledgling Counterterrorism Role", **Terrorism and Political Violence**, 20:4, 2008, s.499-500.

⁴²¹ EU, Europol, 28.01.2015, Erişim: <https://www.europol.europa.eu/content/page/history-149>

⁴²² Beril Dedeoğlu, "Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Şeytan Üçgeni" der. Beril Dedeoğlu, **Dünden Bugüne Avrupa Birliği**, Boyut Kitapları, İstanbul, 2003, s.456.

⁴²³ Oldrich Bures, **a.g.m.**, s.502.

⁴²⁴ Burak Tangör, Sevinç Sayın, "Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı mı?", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt.11, No:1, 2012, s.88.

sonucunda, terörizmin birlik ve dünya için bir tehdit olduğu, Birliğin her zamankinden daha fazla ve öncelikli olarak terörizmle mücadele edeceğini belirtirken aynı zamanda, Müslüman ve Arap toplumu ile fanatik gruplar ve teröristlerin bir görülmesini, Birliğin kesinlikle reddettiğini belirtilmiştir.

Buna ek olarak Konsey; ABD ile işbirliği ve dayanışmanın artırılacağını, terörizmle Birliğin mücadelesi için; polis ve yargı işbirliğinin artırılması, uluslararası yasal aygıtların geliştirilmesi, terörizmin fonlanmasının sonlandırılması, hava güvenliğinin güçlendirilmesi, AB'nin küresel eylemlerinin koordine edilmesi hususları kararlaştırılırken, dünya ile Birliğin ilişkilerinin geliştirilmesi ve olası ekonomik sonuçlar için gerekli tedbirlerin alınmasına karar vermiştir.⁴²⁵ Avrupa Birliği'nin ilk andan itibaren Arap ve Müslüman dünyası ile teröristlerin ayrı tutulması gerektiğine vurgu yapması, mücadeleye çok boyutlu yaklaşımına işaret etmektedir.

12 Aralık 2003'te kabul edilen "Daha İyi Bir Dünya'da Güvenli Bir Avrupa: Avrupa Güvenlik Stratejisi"nde; terörizmin elektronik ağlardaki gelişmeler, her zamankinden daha ölümcül ve dini motifli olması nedeniyle tüm Avrupa'nın açık toplumunu tehdit ettiği ve tüm Avrupa için stratejik bir tehdit olduğuna vurgu yapılmıştır. Avrupa'da, uyuyan El-Kaide hücreleri bulunduğu ve küresel dini radikalleşmenin Avrupa'daki gençleri etkilediğini ve onların yabancılaşıp, Avrupa için tehdit oluşturduğuna dikkat çekilmiştir.

Avrupa'nın terörizme karşı alacağı tedbirleri;

- Aum Shirinkyounun Tokyo saldırılarına atıf yaparak terör örgütlerinin Kitle İmha Silahlarına ulaşmasını engelleme,
- Soğuk Savaş döneminin aksine terörizmle askeri tedbirlerle mücadele edilemeyeceğini, istihbarat, polis, yargı, askeri ve diğer pek çok kurumun birlikte mücadele için ortak çalışma yürütülmesi,
- Uluslararası ve bölgesel örgütlerle işbirliğinin artırılması,
- Uluslararası Ceza Mahkemesi gibi kurumlarının geliştirilmesi,

⁴²⁵ EU, "Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001", s.1-5. Erişim: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140.en.pdf, 29.01.2015.

- Başarısız devletler, çatışma bölgeleri ve organize suç bağlantılarının terörizmi desteklemesi nedeniyle, demokratik yönetimlerin yayılması, sosyal ve politik reformların desteklenmesi, yolsuzluk ve gücün kötüye kullanımı ile mücadele edilmesi, insan haklarını koruyan uluslararası düzenin güçlendirilmesi olarak sıralanmıştır.

Avrupa Birliği ve NATO'nun stratejik ortak olduğu tekrar hatırlatılırken, yeni tehditlerin ve yeni fırsatların bir arada bulunduğu, birleşmiş bir dünya için Avrupa Birliği'nin daha etkili rol oynaması gerektiği ifade edilmiştir.⁴²⁶

El-Kaide'nin 2004 Madrid eylemlerinden sonra, 2005 yılında hazırlanan Avrupa Birliği Terörizmle Mücadele Stratejisi terörizmle mücadeleye kapsamlı bir şekilde yaklaşmıştır. Strateji belgesinde; diğerlerinde olduğu gibi insan haklarına saygılı bir biçimde, Avrupa'yı daha güvenli hale getirecek terörizmle mücadelenin vatandaşların özgürlük alanlarına dokunulmadan, güvenli ve adil bir şekilde gerçekleştirileceğine tekrar vurgu yapılmıştır. Strateji belgesinde; terörizmle mücadele için önleme, koruma, takip ve karşılık verme olmak üzere dört ana başlık belirlenmiştir.

Terörizmle Mücadele'de Önleme başlığı altında; insanların uluslararası ve Avrupa sahasında, terörizmin eleman kazanması ya da radikalleşmenin nedenlerinin ya da etkenlerinin tespit edilmeli ve gereken tedbirlerin alınması ve terörizme bu alanlarda büyük imkân sağlayan internette bulunan propaganda ve eğitim sitelerinin sınırlandırılmasına yönelik tedbirlerin alınması gerektiği belirtilmiştir. Önleme amacıyla internete ek olarak mahkûmlar üzerinde radikalleşmeyi engelleyici programlar hazırlanmalı, medya ve iletişim stratejileri geliştirilmeli, Birlik içerisinde ve dışarısında kültürler arası diyalog geliştirilmeli, tartışmalar için duygusal olmayan bir dil geliştirilmeli, devletlere demokrasi için yardım edilmeli ve yeni politikalar geliştirilmeye devam edilmelidir.

Koruma başlığı altında ise; vatandaşları ve onların varlıkları ile alt yapıya yönelik eylemleri azaltmak amacıyla ulaşım ve kritik alt yapının güvenliğinin geliştirilmesi gerektiğine işaret edilmektedir. Bu amaçla;

⁴²⁶ EU, "a Secure Europe in a Better World: European Security Strategy", Erişim: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>, 29.01.2015.

- Biometrik verilerin olduğu güvenli bir AB pasaportu geliştirilmelidir.
- Vize Bilgi Sistemi geliştirilmeli (VIS) ve ikinci Őengen Bilgi Sistemi (SISII) geliştirilmelidir.
- AB'nin dış sınırlarında etkili bir risk analizi geliştirilmelidir.
- Sivil havacılık, liman ve deniz b6lgelerinde g6venliği 6zerinde genel standartlar kabul edilmelidir.
- Kritik alt yapının korunması i7in Avrupa programı kabul edilmelidir.

Takip i7in, ter6ristlerin sınırlarımızdan ve k6resel sınırlardan ge7işini takip ve soruşturmak, ter6ristlerin plan, seyahat ve iletişimini engellemek, ter6ristlerin destek ağlarını bozmak, finansman ve eylem malzemelerine ulaşımlarını kesmek ve ter6ristleri adalete teslim etmektir.

- Ulusal ter6rizmle m6cadele yetenekleri g67lendirilmeli, emsal teşkil edecek, ulusal anti-ter6rizm d6zenlemeleri tavsiye edilmelidir.
- Europol ve Eurojust yeteneklerinin ter6rizmle m6cadele i7in geliştirilmesi amacıyla işbirliğine gidilmelidir. M6şterek Durum Merkezi'nin tehdit değerlendirmelerinin, ter6rizmle m6cadele politikalarına entegrasyonuna devam edilmelidir.
- Avrupa Kanıt Yetkisini'de i7ermeye elverişli, yargı kararlarının m6şterek olarak tanınmasını geliştirmeye devam edilmelidir.
- Var olan yasaların uygulanmasını garanti altına alınmasına ek olarak, bağlantılı uluslararası antlaşma ve s6zleşmelerin onaylanması sağlanmalıdır.
- Yasal uygulama bilgilerinin elde edilebilirliği ilkesinin geliştirilmesi gerekmektedir.
- Ter6ristlerin silahlara, patlayıcılara, Biyolojik-Kimyasal-Radyoaktif-N6kleer bileşiğe sahip, ev yapımı bombalardan faydalanmalarının 6stesinden gelinmelidir.
- Ter6rizmin finansmanı ve ter6r 6rg6tlerinin karsız sekt6rleri k6t6ye kullanımının 6stesinden gelinmelidir.
- 676nc6 6lkelere ter6rizmle m6cadele i7in teknik yardımda bulunulmalıdır.

Karşılık vermek; teröristlerin eylemlerin sonuçlarını minimize etmek için hazırlanmalı, eylemlerle uğraşmak için yetenek geliştirmeli, eylemlerden sonra işbirliği içerisinde yanıt vermeli ve kurbanların ihtiyaçlarına cevap verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Karşılık vermek amacıyla;

- Avrupa kriz koordinasyon düzenlemelerine katılmak ve operasyonel faaliyetlere destek olunması,
- Sivillerin korunması için Birliğin yasal mekanizmalarının revize edilmesi,
- Bir saldırıya karşılık verilebilme yeteneğinin geliştirilmesi için risk değerlendirmelerini geliştirmesi,
- Terör eylemleri ve diğer felaketslere karşılık verme yönetiminde, uluslararası örgütlerle koordinasyonun geliştirilmesi,
- Terör kurbanlarına ve ailelerine yardım için geliştirilen en iyi proje paylaşılmalıdır.⁴²⁷

2010 yılında yayınlanan Stockholm Programı'nın terörizm başlığı altında, terörizmle mücadelede dair AB'nin yeni alacağı tedbirler gözden geçirilmiştir. Programda diğer terörizmle mücadele stratejilerinde belirtilen hususlara tekrar vurgu yaparken, radikalleşmenin önlenmesi ve olası terör hedeflerinin korunması için gerekli tedbirlerin artırılmasının gerektiği belirtilmiştir.⁴²⁸

Genel itibariyle Avrupa Birliği bünyesinde hazırlanan terörizmle mücadele stratejilerinde, terörizmi iyi bir biçimde analiz etme çabası, önleme, risk analizi, eylemlere karşı tüm varlıklarını koruma ve önlenemeyen eylem sonrasını yönetmek için tedbirler almaya çalışılmaktadır. Bu manada ulus üstü örgütler içerisinde, terörizmle mücadelede en kapsamlı stratejilerin Avrupa Birliği bünyesinde geliştirildiği değerlendirilmektedir.

⁴²⁷ EU, "European Union Counter-Terrorism Strategy", Erişim: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST+14469+2005+REV+4>, 29.01.2015.

⁴²⁸ European Council, "The Stockholm Programme - an Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens" S.24-25., Erişim: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504(01)&from=EN), 29.01.2015

3.3. 21. yy.'da Stratejiyle Mücadelenin Değerlendirilmesi

Terörizmle mücadelede Avrupa ülkelerinde olduğu gibi değişen güvenlik paradigmaları bağlamında insan hakları kültürünün etkisiyle önleyici, zararlarını uzun süreçlerde minimize etmeye ve bu faaliyetlerde bulunanları topluma kazandırma amaçlı çalışmalarda bulunan ülkeler olduğu gibi, yeni terörizm dalgasının oluşturduğu güvenlik paradigma dönüşümü ile ideolojik ve dini yapıların kuvvetli olduğu, ABD gibi ülkelerde ise terörle savaş biçiminde yeni teknoloji ve taktiklerin daha fazla kullanıldığı ancak daha ölümcül sonuçlar doğuran, masumlar ile toplumlar arası uyum için uzun periyotlarda büyük sorunlara neden olabilecek yeni ve eski yöntemlerin birleştirildiği yöntemlerde uygulanmaya devam etmektedir.

Yeni terörizmle mücadele içerik olarak dinsel söylemlerin kullanıldığı, öldürücü operasyonların artış gösterdiği ve acımasız metotların yer aldığı bir hal almıştır.⁴²⁹ Yeni mücadele Avrupa'ya göre daha çok dini söylemlerin ve ideolojilerin hâkim olduğu ülkelerde görülmektedir. ABD, İsrail, Rusya, Pakistan, Hindistan, Endonezya ve Sri Lanka, bu mücadeleyi uygulayan ülkeler olarak sayılabilir.

Yeni terörizmle mücadelenin üç önemli belirgin özelliği vardır. Birincisi terörizmle mücadelede kullanılan söylemde, dini retorik daha fazla kullanılır hale gelmiştir. İkincisi yeni terörizmle mücadele için yargı egemenlik alanı genişletilmekte ve bu yeni yasal düzenlemelerde demokratik devletlerin oluşturduğu, insan hakları yasaları göz ardı edilmektedir. Üçüncüsü terörizmle mücadelede kullanılan taktikler, çok fazla ölümcül sonuçlar doğurmaktadır. Bu manada yargısız infazlar artmış, teröristlerin kendilerine ve barındıkları yerlere karşı yapılan insansız hava araçlı saldırılarda, o bölgede bulunan çok fazla sayıda masum sivil hayatını kaybetmiştir. Teröristlerin etkisiz hale getirilmesinde işkencenin ve yargısız infazları, meşrulaştırıcı söylemlerin politika, istihbarat ve halk seviyesinde sıklıkla kullanılması neticesinde oluşan, bu metotlara yönelik normalleşme algısı yaygınlaşmaktadır. Irakta olduğu gibi terörizmle mücadele belli

⁴²⁹ Ersun N. Kurtulus, "The New Counterterrorism: Contemporary Counterterrorism Trends in the United States and Israel", *Studies in Conflict & Terrorism*, 35:1, 2012, s.37.

oranda özelleştirilmiş,⁴³⁰ bu özel şirketlerin personellerinin devlet görevlilerine göre daha fazla hak ihlali yapacağı değerlendirilmektedir.

Bu uygulamalara ek olarak daha kapsamlı terörizmle mücadele yöntemleri geliştirilmeye ve uygulanmaya başlanmıştır. Terör örgütlerinin eleman teminini önlemeye dair radikalleşmeyi engelleme amaçlı çalışmalarda da, gözle görülür oranda artış meydana gelmiştir. Terör olaylarının etkisini azaltma amacını taşıyan terör olaylarında kriz yönetimi metotları uygulanmaya başlanmıştır.

3.3.1. Değişen Güvenlik Paradigmaları Açısından

Terörizmle mücadele insan odaklı yeni güvenlik anlayışı bağlamında geçmiş dönemlere göre oldukça zorlaşırken, bir o kadar da kapsamlı bir hal almaya başlamıştır. Devletler mücadelelerinde masumların yanı sıra, mücadelede görevli memurların ve askerlerin hayatını da en az riske atacak şekilde davranmak zorunda kalmaktadır. Hatta bu zorluklara ek olarak terör örgütü üyelerini de yakalarken, sağ alınması ve bedenen en az zararı görmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir.

Bu koşullarda mücadelenin etkin bir şekilde sürdürülebilmesi için aktörlere dayalı bir sistemden, kurumsallaşmaya dönüşümün sağlanması gerekmektedir. Personelin çalışma saatlerinden, daha az stres altında çalışmasına kadar pek çok alanda, yeni anlayış bağlamında yeni uygulamalar yürürlüğe koyan devletlerin, terörizmle mücadeleyi bireyler üzerinden yürütme olanağı imkânsıza yakındır.

Günümüzde terörizmle mücadelenin, iyi yetişmiş profesyonel adli ve idari personele sahip, mevzuatı komplike bir biçimde hazırlanmış tek bir ana yapı etrafında organize olmuş kurumlar tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Örneğin, ABD'de meydana gelen 11 Eylül eylemlerinin, CIA'den yerel polis teşkilatlarına kadar pek çok kurum tarafından bilinmesine rağmen koordinasyon ve iletişimdeki eksiklik eylemin engellenmesini önlemiştir.⁴³¹ Bu nedenle devletler terörizmle mücadele eden teşkilatlarını ve istihbarat teşkilatlarını tek çatı altında toplayacak kurumlar ihdas etmeye başlamıştır. Türkiye'de de bu minvalde Kamu Güvenliği

⁴³⁰ Ersun N. Kurtulus, **a.g.m.**, s.38.

⁴³¹ Steven W. Hook, John Spanier, **Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze**, çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 2014, s.282.

Müsteşarlığı ve Özel yetkili mahkemeler kurulmuş ancak örgütlü bir yapının devlet kurumlarını ele geçirme çabası nedeniyle işlerliğini tam sağlayamamıştır. Özel yetkili mahkemelerin baktığı terör suçlarına ilişkin devam eden yargılamalar, ağır ceza mahkemelerine devredilmiştir. Terör suçlarının spesifik yapısı ve örgütlerin oluşturdukları ağlar nedeniyle uluslararası kamuoyunda mücadele eden devleti, zor durumda bırakmaya yönelik hareket tarzları, bu alanda iyi yetişmiş, adli ve kolluk görevlilerini gerektirmektedir. Bu görevlilerin yerel ve günlük işlerle mücadele içerisinde yorulması mücadelenin etkinliğini azaltmaktadır. Bu nedenle terörizmle mücadele eden kolluk, idari ve adli personelin belli bölgelerdeki merkezlerde teşkilatlanması sağlanarak tek bir enstitüden eğitim almaları halinde daha etkin bir mücadelenin yapılabileceği değerlendirilmektedir.

Birey odaklı yeni güvenlik paradigmalarına ek olarak bireylerin, toplumların ve ülkelerin varlıkları ile alt yapıları arasında sanal ortamdaki mevcudiyetleri de yer almaya başlamıştır. Terörizmle mücadelede sanal ortam, önemli bir yer tutmaya başlamıştır. Terör örgütlerinin siber saldırılarına⁴³² ek olarak eleman, lojistik ve finansman temini, komplike eğitimlerin sürekli uzantısı değişen siteler aracılığıyla ve küresel üyeleri bulunan youtube gibi içerik sağlayıcılar üzerinden yapılması, propagandanın internet üzerinden gerçekleştirilmesi, ülkeleri siber saldırı ve savunma birimlerini kurmaya yöneltmiştir. Sanal ve reel ortam birbirine geçişken halde terörizmin ve mücadelenin sahası haline gelmiştir.

Sanal ortam insanların en gizli sırlarını, en özel anlarını dijital veri olarak depoladıkları bir yer haline gelmiştir. İnsanlar sanal ortam dolayısıyla sadece terörizm tehdidi açısından endişe etmemekte, yeni ve eski tehditler dolayısıyla güvensizlik hissetmektedir. Bu manada bireye odaklı yeni güvenlik anlayışı sanal ortam dolayısıyla tehditler açısından yeniden yorumlanmaktadır. Örneğin her gün insanlar Emniyet Genel Müdürlüğü'nün siber suçlarla mücadele eden birimlerine, facebook hesaplarının çalınması ile ilgili müracaatta bulunmaktadır. Sanal ortamla ilgili bir başka sorun da sosyal medya hesaplarından hızlı bir şekilde yayılan doğru ya da yanlış haberler kitleleri sokağa dökmekte, lideri, ortak ideolojisi ve hedefi

⁴³² Brian Michael Jenkins, "Terrorism and Beyond: a 21st Century Perspective", **Studies in Conflict & Terrorism**, 24:5, 2001, s.326.

olmayan bu kitlelerin kontrolü ve şiddete yönelmelerinin engellenmesi oldukça zor olduğu gözlemlenmektedir.

Modern teknolojinin etkilediği yeni güvenlik paradigmaları bağlamında terörizmle mücadeleyi teknolojik gelişmeler sürekli etkiler hale gelmiştir. Teknolojik gelişmeler terörizm stratejisinin sonuçlarını azaltma amacıyla kullanılırken, terör eylemleri akabinde oluşan kamuoyu baskısını ve aynı teknolojilerden yararlanan terör örgütleri ile mücadelenin ve kayıpların yüksek oranlara çıkmasına neden olmaktadır. Terörist eylemlerin takip ve önlenmesinde bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin bir biçimde izlenmesi halinde, terör örgütlerinin varlıkları dondurulmakta ve haklarında veri tabanları oluşturulabilmektedir.⁴³³ Ancak Ülkemizde son on yılda sıkça örneği görüldüğü üzere bu yetkilerin geniş bir biçimde etkin denetim olmadan kullanılması, şahsi ya da grup çıkarları için istismara neden olmakta ve özel hayatın gizliliği ilkesi ihlal edilebilmektedir.

İletişimin tespitine ek olarak gelişen teknoloji bağlamında yüz tanıma sistemleri, X-Ray cihazları, kent güvenlik kameraları, plaka tanıma sistemleri, insansız hava araçları, akıllı telefonlar üzerinden kullanılabilen WhatsApp gibi uygulamalar ve güvenlik güçlerinin ekipmanlarındaki gelişmeler gibi teknolojiler, ülkelerin elini eylemlerin önlenmesi ve terör örgütü üyelerinin takibi açılarında güçlendirmektedir.⁴³⁴ Buna mukabil teknolojik gelişmeler aynı oranda terör örgütlerinin de elini güçlendirmektedir. Örneğin google earth programı gibi uydu teknolojisini sıradan bireylerin kullanımına sunan programlar aracılığı ile eylem bölgesine gitmeye gerek kalmadan ön hazırlık ve keşif çalışması yapılabilmektedir.⁴³⁵

Yeni güvenlik paradigmaları bağlamında terörizmle mücadeleyi değerlendirdiğimiz zaman, iki önemli soru ortaya çıkmaktadır. Birincisi teröristler dâhil mücadelede ölümlerin azaltılması için ne gibi stratejiler geliştirilmelidir. İkincisi güvenlik paradigmalarının tekrar değiştiği günümüzde; bireylerin,

⁴³³ Helen Fenwick, “Counter-terror Strategies, Human Rights and the Roles of Technology”, **International Review of Law, Computers & Technology**, 25:3, 2011, s.108-109.

⁴³⁴ Helen Fenwick, **a.g.m.**, s.108-109.

⁴³⁵ James P. Farwell, “The Media Strategy of ISIS”, **Survival: Global Politics and Strategy**, 56:6, 2014, s.49.

toplumların ve devletlerin sanal ortamdaki varlık ve alt yapılarını, özgürlük güvenlik dengesini koruyarak, terör eylemlerine karşı ne şekilde stratejiler geliştirilebilir?

Birinci soru açısından, devletlerin geçmişten bu yana terör örgütü yönetim kadrosunu hedef alarak, alt kadroyu dağıtmaya ya da silah bırakmalarını sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Yeni teknoloji ile birlikte terörizmle mücadelede; daha küçük kalibre silahların kullanılması, insansız hava ve yer araçlarının kullanılması, akıllı mermilerin geliştirilmeye çalışılması, çelik yelek ve kask gibi koruyucu malzemelere yönelik artan ar-ge çalışmaları, ölüme ya da ciddi yaralanmaya neden olmadan teröristleri etkisiz hale getirebilecek silah ve bu amaca hizmet eden mühimmatlara yönelik sürdürülen çalışmalar şeklinde sıralanabilir.

Ancak son dönemde terör örgütü üyelerinin eylemlerini gerçekleştirirken kullandığı silah, araç, gereç ve mühimmatın, maksimum seviyede ölüme neden olduğunu da gözden kaçırmamak gerekmektedir. Terörizm gibi bir tehditle mücadele ederken gelişen teknolojiye, uluslararası normlara ve yeni bakış açılarına rağmen ölümlerin sayısının geçmişe göre artacağını ve bu tehditle mücadelenin bedelinin hem bireysel, toplumsal ve ülkesel olarak hem de özgürlükler açısından ağırlaşacağını kabul etmek gerekmektedir.

İkinci soru daha kapsamlı ve zaman gerektiren bir problemi ortaya koymaktadır. İnternete bağlanabilen bilgisayar görevi görebilecek her hangi bir cihaz ile bireyler küresel dünyaya açılabilir. İnternet üzerinden güvenlik açısından çok önemli bilgilere ulaşılabilir. Bu imkânlardan terör örgütleri de faydalanmaktadır. Örneğin IŞİD/DAİŞ/DEAŞ eleman temini, propaganda ve Örgüte katılım için gerekli hususlara kadar pek çok alanda internetten faydalanmaktadır.⁴³⁶ Ailelerin haberi olmadan, batı toplumlarında yaşayan on sekiz yaş altı çocuklar internet üzerinden örgütle temasa geçmekte, ideolojik eğitimini belli oranda almakta ve verilen talimatları takip ederek, uluslararası yolculuktan sonra kaçak yollardan Suriye'ye giriş yapmakta, Örgüt'ün faaliyetlerine

⁴³⁶ Noriyuki Katagiri, "ISIL, Insurgent Strategies for Statehood, and The Challenge for Security Studies", *Small Wars & Insurgencies*, 26:3, 2015, s.547.

katılmaktadırlar.⁴³⁷ Örgütlerin kendi faaliyetleri için kullandıkları hesaplar ve siteler, mahkeme kararı ile yasaklandığında tekrar hızlı bir biçimde uzantı değişikliği yaparak ya da site ismini değiştirerek faaliyetlerine devam etmektedir. Örgütleri son dönemde cezbeden diğer bir konu da siber terörizmdir.

Siber saldırılar doğası gereği, failin tespitinin oldukça zor olduğu suç türlerindedir. Gün geçtikçe daha fazla devlet otomasyon, bilgi ve kamu işlemlerinde internetten faydalanmaktadır. Yapılacak ciddi bir siber saldırı neticesinde enerji hatları, ulaşım ya da vatandaşlara ait bilgiler gibi önemli varlıklara, zarar verilebileceği değerlendirilmektedir. İkinci soru açısından en önemli husus caydırıcı ceza-i müeyyide sistemlerinin inşası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu müeyyidelerin uygulanabilirliğinin önündeki en büyük engel gerçek failerin tespitinin oldukça zor olmasıdır.⁴³⁸ Failin tespitinin zorluğu siber eylemlerin cazibesini artırmaktadır.

Jian Hua ve Sanjay Bapna'nın siber terörizmin önlenmesi amacıyla yapılabilecekleri; ulusal, uluslararası, serbest internet servis sağlayıcıları, internet servis sağlayıcıları, kuruluşlar ve vatandaşlar açısından altı başlık altında değerlendirmiştir.

Jian Hua ve Sanjay Bapna'nın önerileri:

- Ulusal bazda;
 - Diğer ülkelerle yargılama süreçleri için bilgi paylaşımı sistemleri kurulması,
 - İnternet üzerinden doğruluğunu ispat etme teknolojileri geliştirilmesi,
 - Vatandaşlarını eğitme,
 - İnternet Servis Sağlayıcıları ile bağlananların kontrolü için işbirliği yapma,
 - Yasal alt yapının oluşturulması,
- Uluslararası alanda;

⁴³⁷ James P. Farwell, **a.g.m.**, s.50., Ed Campbell, "Are IS recruitment tactics more subtle than we think?", **BBC**, Erişim: <http://www.bbc.com/news/uk-3364568530>, Temmuz 2015, 30.07.2015

⁴³⁸ Jian Hua & Sanjay Bapna, "How Can We Deter Cyber Terrorism?", **Information Security Journal: A Global Perspective**, 21:2, 2012, s.112.

- Ülkeler arası yargılama için bilgi paylaşım sistemlerinin oluşturulması,
- Serbest İnternet Servis Sağlayıcılar açısından;
 - İnternete bağlanma esnasında giriş kontrolü yapılması,
- İnternet Servis Sağlayıcıları açısından;
 - Son güvenlik teknolojilerine adaptasyon,
 - İnternet kullanıcılarının hareketlerinin kayıt altına alınması,
- Kuruluşlar açısından;
 - Son güvenlik teknolojilerine adaptasyon,
 - Siber terör eylemlerini engelleyebilecek yeteneklere sahip uzman personel istihdamı,
- Vatandaşlar açısından ise internet kullanımı için eğitim alma⁴³⁹ olarak sıralamışlardır.

Bu önerilerin uygulanması ABD açısından imkân dâhilinde iken Türkiye gibi ülkeler bakımından ABD'nin tam işbirliği olmadan ve yasal mevzuatını değiştirmeden olanaklı gözükmemektedir. Örneğin sosyal medya hesapları gibi ABD kanunlarına tabi şirketlerden, işlenmiş suçların faillerinin kimliklerini tespitine yarayacak bilgiler dahi çoğunlukla alınamamaktadır. ABD ve Sri Lanka'nın terörizmle yürüttüğü askeri mücadelenin kendi vatandaşları açısından yeni güvenlik paradigmaları doğrultusunda hareket ederken, terör örgütü üyeleri ve onların bulunduğu yerdeki sivil nüfus bakımından Soğuk Savaş mantığı içerisinde davrandıkları değerlendirilmektedir.

3.3.2. İnsan Hakları Bağlamında

İnsanın, paranın, mal ve hizmetlerin küresel manada daha kolay ve hızlı dolaştığı günümüzde, terörizm tehdidi de artmıştır. Devletler terörizm tehdidine karşı koymak adına büyük bütçeler ayırmaktadır. Teknolojinin gelişimi ile terörizmle mücadelede yeni yöntemler uygulanmaya başlamış, bireyin iletişimi, harcamaları ve konumu ile örgütlerle bağlantılı analiz yöntemleri vasıtasıyla incelenmeye başlanmıştır. Bu mücadele esnasında özgürlük güvenlik dengesi iyi

⁴³⁹ Jian Hua & Sanjay Bapna, **a.g.m.**, s.110.

ayarlanmalı, terörizm stratejisiyle mücadele ederken insan haklarının kesinlikle sistematik ve yaygın olarak ihlal edilmesi akabinde, ilerleyen süreçte daha büyük sorunlara neden olacağı değerlendirilerek, insan hakları ihlal edilmemelidir.⁴⁴⁰ Devletlerle, terör örgütlerini ayıran en önemli fark moral değerlere bağlılık noktasında ortaya çıkmaktadır. Eğer devletler terör örgütleri gibi insan haklarını hiçe sayarak terörizmle mücadele ederse ortaya büyük bir meşruiyet sorunu çıkacak ve terör örgütleri devletleri tam da istedikleri noktaya çekecektir.

ABD'nin 11 Eylül eylemleri akabinde El-Kaide Terör Örgütü ile bağlantılı örgüt ve şahıslara yönelik yürüttüğü teröre karşı savaş sürecinde, insan haklarını uygulamamak adına gündeme gelen silahlı çatışma durumunda bile insan hakları kuralları, insancıl hukuk kuralları çerçevesinde yürürlüğünü devam ettirir. Bu nedenle 1966 yılında yürürlüğe giren Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesine taraf olan ABD'yi, bu sözleşmenin hükümleri teröre karşı verdiği savaşta bağlayıcı durumdadır.⁴⁴¹ Aslında bu durum ABD yetkililerinin terörizmle mücadelenin zorluklarını göz önünde bulundurarak, moral değerleri ihlal edebilmek adına tartışmaya açtıkları bir konudur. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonuna hazırlanan aşağıda inceleyeceğimiz rapor ABD'nin tutumunu aydınlatmaktadır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu tarafından Leila Zerrougui, Leandro Despouy, Manfred Nowak, Asma Jahangir ve Paul Hunt'a hazırlattırılan "Guantanamo Körfezindeki Tutukluların Durumu" başlıklı raporda; Guantanamo Körfezindeki tutuklulara yapılan uygulamalar, uluslararası insan hakları hukuku açısından analiz edilmiştir. Raportörler, insan hakları hukukunun tehlikeli durumlarda ve silahlı çatışmalar boyunca uygulanabileceğine vurgu yapmıştır. Raportörler, terörle savaşın, insancıl hukuk kurallarının uygulanabileceğinin kabul edildiği çatışma türlerinden birini teşkil etmediğini belirtmiştir. Bu duruma ek olarak raporda, ABD'nin taraf olduğu uluslararası insan hakları hukukuna dair sözleşmelerden çekildiğine dair Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine ya da taraf diğer ülkelere yapmış olduğu bir bildirim olmadığı tespiti yapılmıştır.⁴⁴²

⁴⁴⁰ Tulga Uyar, **a.g.e.**, s.128-129.

⁴⁴¹ Emre Öktem, **a.g.e.**, s.328.

⁴⁴² Leila Zerrougui, Leandro Despouy, Manfred Nowak, Asma Jahangir, Paul Hunt, "Situation of the Detainees at Guantanamo", s.24. **United Nation Commission on Human Rights**, Erişim: <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=E/CN.4/2006/120>, 03.09.2015.

Raporda değerlendirme kıstası olarak Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi alındığı için ABD'nin antlaşmadan çekildiğine dair bir bildirimde bulunmadığı kayda geçirilse de, aslında ABD'li yetkililer teröre karşı yürüttükleri esirlere yapılan uygulamaların meşru olduğunu ve ABD'nin taraf olduğu diğer antlaşmalarla da çelişmediğini ileri sürmektedirler.

Ağırlıklı olarak Medeni ve Siyasi Haklar bağlamında insan hakları ihlallerinin tespitinin yapıldığı raporda; Guantanamo'daki tutukluluk halinin, belirsiz süreyle ve tutukluluk haline bağımsız ve tarafsız bir mahkemeye itiraz hakkı olmadan devam etmesini Hürriyet ve Güvenlik Hakkını düzenleyen Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin 9. Maddesinin ihlali olarak kabul edilmiştir.⁴⁴³ Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'ne benzer şekilde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. Maddesinin 3. Fıkrasında, “yakalanan veya tutuklanan kişinin gecikmeksizin “bir hâkim veya adli görev yapmaya kanunen mezun kılınmış diğer bir memur” önüne çıkarılmasını ve tutuklanmış ise tutukluluğun makul süreyi aşmaması” amir hükümleri yer almaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir çok kararında; hâkimin ve onun yerine tutukluluk halini yargısal açıdan inceleyecek memurun özelliklerini açıklık getirmeye çalışmıştır.⁴⁴⁴

Örneğin Schiesser v. İsviçre Kararı'nda, “...kanunen yargı yetkisine sahip görevli, “hâkim” ile aynı değildir, ancak hâkimliğin bazı özelliklerini taşıması; özellikle yakalanan kişi açısından hâkimin sağladığı gibi güvenceler sağlayacak şartlara sahip olması gerekir. Bu kişide aranacak ilk şart, bu görevlinin yürütme ve taraflar karşısında bağımsız olmasıdır. Bu onun herhangi bir hâkim veya memurun denetimi altında veya astı olmasına engel değildir; ancak bu üst durumundaki kişinin de yürütme ve taraflar karşısında bağımsız olması gerekir. İkinci olarak, özgürlüğü kısıtlanarak önüne çıkarılan kişiyi bizzat dinlemesi gerekir. Üçüncü olarak ise, tutukluluk lehine veya aleyhine olan durumları yargısal kriterlere göre incelemesi ve tutukluluğu gerektiren nedenlerin bulunmaması halinde yakalanan

⁴⁴³ Leila Zerrougui, Leandro Despouy, Manfred Nowak, Asma Jahangir, Paul Hunt, “Situation of the Detainees at Guantanamo”, s.24. **United Nation Commission on Human Rights**, Erişim: <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=E/CN.4/2006/120>, 03.09.2015.

⁴⁴⁴ Faruk Turhan, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararları Işığında Kişi Özgürlüğü ve Türkiye: Gözaltında Kayıplar, Hâkim Önüne Çıkarma ve Gözaltı Süreleri”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt. IV., Sayı.1-2., 2000, s.229.

kişiyi serbest bırakma yetkisine sahip olması gerekir.”⁴⁴⁵ denilmektedir. Burada amaçlanan kişinin özgürlük ve güvenlik hakkının devletin keyfi uygulamalarından korumaktır. Guantanamo’da ise Birleşmiş Milletlerde hazırlanan rapor doğrultusunda, tutukluluk haline ve devamına dair başvurulabilecek bağımsız ve tarafsız, aynı zamanda tutukluluk halini yargısal açıdan inceleyecek hakim ya da görevli bulunmamaktadır.

Guantanamo’da tutuklu bulunan şahıslarla ilgili raporda; terörle savaşın, insancıl hukuk kurallarının uygulanabileceğinin kabul edildiği çatışma türlerinden birini teşkil etmediğini belirtilmiş olsa da insancıl hukuk kuralları açısından bile savaş durumu sona erdiğinde tutuklu bulunanların bırakılması gerekmektedir.⁴⁴⁶ Guantanamo’da gözaltında olanların durumuyla ilgili ihtiyati tedbir kararı alınması için Amerikalılar-arası İnsan Hakları Komisyonuna başvuru yapılmıştır. Komisyon’un konuyla ilgili 2002 Mayıs’ında açıkladığı kararında, insan haklarının silahlı çatışmalar esnasında da uygulanabileceğine vurgu yapmıştır. Komisyon yakalanan kişilerin hukuki statülerinin belirlenmesi, bu statü doğrultusunda asgari insan haklarının altına düşmeyecek şekilde hukuki haklardan yararlanmalarına dair ihtiyati tedbirin zorunlu olduğu kanaatini açıklamıştır.⁴⁴⁷

ABD yetkililerine göre, Amerikalılar-arası İnsan Hakları Komisyonu’nun, sadece Amerikalılar-arası İnsan Hakları Sözleşmesine göre uygunluk denetimi yapabilir, 1949 Cenevre Sözleşmesini uygulama yetkisine haiz değildir. ABD yetkilileri, yakalanan şahısların savaş esiri olmadığı ancak savaş esiriymiş gibi muameleye tabi olacaklarını tekrar etmiştir. ABD yetkililerine göre, savaş esiri muamelesi açısından ise Komisyon’un 1999 tarihli 109/9 sayılı Coard ve diğerleri ABD’ye karşı davasına yaptığı göndermenin o dava konusu durumda çatışma son bulduğu için hatalıdır.⁴⁴⁸ Çünkü yetkililere göre halen savaş devam ettiği için Guantanamo’da bulunan şahıslar muharip olsun ya da olmasın gözaltında bulunmaları meşrudur.

⁴⁴⁵ Faruk Turhan, **a.g.m.**, s.230.

⁴⁴⁶ Oğuz Gökhan Aydın, “İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk Çerçevesinde Terörle Mücadelede İşkence Yasağı”, **TAAD**, Yıl:6, Sayı:20, 2015, s.605.

⁴⁴⁷ Emre Öktem, **a.g.e.**, s.142-144.

⁴⁴⁸ Emre Öktem, **a.g.e.**, s.144.

ABD yetkililerine göre; ihtiyati tedbir kararı “kişilerin uğrayabileceği telafi edilemez zararları önlemek üzere” alınabilir. Oysaki yetkililere göre gözaltında bulunanlar güvenlik altında ve insani muamele görmektedir. Bu nedenle de insanlık dışı muamelemeye tabi tutulma şüpheleri de olmadığı için savaş esiri statülerini belirleyecek bir mahkemenin kurulmasına da ABD gerek görmemektedir.⁴⁴⁹ 11 Eylül eylemlerinden beri 13 yıl geçmesine ve Usame Bin Ladin dâhil pek çok örgüt lideri öldürülmesine rağmen Guantanamo halen tamamen boşaltılmamış ve burada bulunanların hukuki durumu netleşmemiştir.

Hazırlanan bir rapora göre 2011 Haziran ayından beri gerçekleştirilen Drone saldırılarında öldürülen üç bin kişiden, CIA'nın adını bildiği yüz yirmi beş kişi ve yüksek değerdeki hedef sayısı otuz beş kişi olarak belirtilmektedir. Guantanamo'da, El-Kaide ve bağlantılı örgütlere üye olması nedeniyle tutuklu bulunan yedi yüz yetmiş dokuz kişiden altı yüzü serbest kalmış, geriye kalanların yarısının ise serbest kalacağı düşünülmektedir.⁴⁵⁰ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 3. Maddesinde “Herkesin yaşama ve kişi hürriyeti ve güvenliğine hakkı vardır.” denilmekte, geriye kalan insanlık medeniyetinin moral değerlerinde de, masumların katli ve zulüm görmesi kabul görmemektedir.

ABD'nin “terörle savaşı”nda yaşanan ağır insan hakları ihlalleri savaş açtığı ülke ve terör örgütleriyle sınırlı kalmamış, ülke içerisinde de, 11 Eylül eylemlerinden kırk beş gün sonra yasalaşan Patriot Act'in ülkeyi ziyaret edenler ve Amerikan vatandaşlarının haklarını ihlal etmeye müsait yetkileri güvenlik güçlerine sağlamıştır. Yasayla birlikte, ABD yargılama alanında ve sanal ortamda; kişilerin aldığı kitap listelerinden, internet ya da başka bir sanal ağ üzerinden makul şüphe zorunluluğu olmadan izleme yetkisi tanımaktadır.⁴⁵¹ Bu kadar geniş yetkilerin tanınması güvenlik özgürlük dengesini güvenlik yönünde bozacağı değerlendirilmektedir.

ABD'nin terörizmle mücadelesinin insan hakları açısından değerlendirilmesi gereken bir diğer husus işkence uygulamalarıdır. Beyaz Saray, teröristlere karşı

⁴⁴⁹ Emre Öktem, **a.g.e.**, s.145.

⁴⁵⁰ Joseba Zulaika, “Drones and fantasy in US counterterrorism”, **Journal for Cultural Research**, 18:2, 2014, s.171.

⁴⁵¹ Süleyman Özeren, Hüseyin Cinoğlu, Murat Sever, **ABD'nin Afganistan ve Irak'ta: Terörle Mücadele Politikası**, UTSAM Raporlar Serisi:14, Utsam Yayınları, Ankara, 22.01.2010, s.10.

yapılan, organ kaybı ve fiziksel yaralanmanın olmadığı müdahalelerin, işkence olarak kabul edilemeyeceğini ileri sürmektedir.

ABD'nin de taraf olduğu Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan ve 1987 yılında yürürlüğe giren; İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'de, "işkence", bir kimseye karşı, kendisinden itiraf almak veya üçüncü kişi hakkında bilgi edinmek, kendisinin veya üçüncü kişinin yaptığı veya yaptığından kuşkulanan bir eylem nedeniyle cezalandırmak veya kendisini veya üçüncü kişiyi korkutmak veya zorlamak amacıyla veya ayrımcılığa dayanan her hangi bir sebeple, bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir başka kişi tarafından veya bu görevlinin veya kişinin teşviki veya rızası veya muvafakatiyle işlenen ve işlendiği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak aşırı acı veya ıstırap veren her hangi bir fiildir. Kanuni yaptırımlardan kaynaklanan veya yaptırımın doğasında bulunan veya bu yaptırımlarla rastlaşan acı veya ıstırap, işkence sayılmaz." şeklinde tanımlanmaktadır.

Aynı Sözleşmenin 2. Maddesinin 2. Fıkrasında "Her ne olursa olsun, savaş durumu, savaş tehdidi, iç siyasal huzursuzluk veya diğer olağanüstü hal gibi her hangi bir istisnai durum, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez." ve 2. Maddenin 3. Fıkrasında, "Bir amirin veya bir kamu makamının verdiği bir emir, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez." denilmektedir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu'na sunulan raporda; ABD yönetiminin işkencenin uluslararası kabul edilen tanımından oldukça uzak bir şekilde, terörizmle mücadele için yapılan sorgularda bazı tekniklerin kullanımını meşru hale getirmek amacıyla, işkenceyi yeniden tanımlama girişiminde bulunduğu ifade edilmektedir. Raportörler, izin verilen ve verilmeyen sorgu tekniklerinin Guantanamo'da kullanımını dehşet verici olarak ifade etmektedir.

Raportörler, kurbanlarla yapılan görüşmelerde uygulanan teknikler sonucu kurbanların tecrübe ettikleri acı ve ızdırabın ve bu beş tekniğin aynı anda uygulanmasının işkencenin tanımındaki özellikleri taşıdığını belirtmiştir. Ayrıca tutukluların yakalama ve transfer esnasında aşırı şiddete maruz kalmalarını, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinde tutulanların haklarını düzenleyen 10.

maddesinin ihlali anlamına geldiği tespitini yapmışlardır.⁴⁵² Raportörler, Mr. Al Qadasi örneğinde olduğu gibi işkence riski bulunanların ülkelerine iade edilmemesi prensibinin çiğnendiği, işkence iddialarını araştırarak tarafsız ve bağımsız mekanizmaların olmaması nedeniyle faillerin cezasız kalması ve uygulanan sorgulama teknikleri nedeniyle İşkence ve diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme Hükümlerinin ihlal edildiğini belirtmiştir.

Rapora göre; Guantanamo'daki tutukluların din özgürlükleri de ihlal edilmekte, dini duyguları rencide edici sorgu teknikleri kullanılmakta ve daha endişe verici kısmının ise yetkililer tarafından bu tarz kimi davranışlar onaylanmaktadır. Yine rapora göre, yeterli sağlık desteğinin olmaması ve altında bulunulan koşullar tutukluların zihinsel sağlıklarında derin sorunlar oluşturmaktadır.⁴⁵³

ABD'nin terörle mücadelesinin küresel kamuoyunda oluşturduğu hava neticesinde, Sri Lanka'da Tamil Eelam (LTTE) Terör Örgütü'ne yönelik başlattığı kapsamlı harekâtla, yüz bine yakın sivil dar bir sahil şeridinde sıkıştırmış ve harekât sonucu tahminlere göre otuz bin kişi sakat kalmış, yirmi bin kişi ölmüştür. İnsan haklarının en temel unsuru olan yaşam hakkı, uluslararası insan hakları hukukunda belirtilen kıstaslar gözardı edilerek bariz bir biçimde ihlal edilmiştir. Avrupa ve pek çok bölgesel örgüt ise terörizmle mücadelenin uzun soluklu olduğunu göz önünde bulundurarak, önleme, rehabilite etme, terörizme kaynaklık eden sosyal sorunları ortadan kaldırma ve insan hakları kuralları çerçevesinde mücadele etme amacıyla projeler geliştirmektedir.

Ülkemiz açısından ise terörizmle mücadele için, eleman temininin önüne geçmek için Bilgilendirme ve Önleme Faaliyetlerine önem verilmekte, İç Göç Eylem Planları hazırlanmakta, SODES, KÖYDES ve kalkınma ajansları ile teröre kaynaklık eden ekonomik sorunlar ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Ancak

⁴⁵² Leila Zerrougui, Leandro Despouy, Manfred Nowak, Asma Jahangir, Paul Hunt, "Situation of the Detainees at Guantanamo", s.24. **United Nation Commission on Human Rights**, Erişim: <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=E/CN.4/2006/120>, 03.09.2015.

⁴⁵³ Leila Zerrougui, Leandro Despouy, Manfred Nowak, Asma Jahangir, Paul Hunt, "Situation of the Detainees at Guantanamo", s.25. **United Nation Commission on Human Rights**, Erişim: <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=E/CN.4/2006/120>, 03.09.2015.

halen örgüt üyelerinin rehabilitasyonu için kapsamlı mevzuat ve proje çalışmalarına yeterli önem verilmediği değerlendirilmektedir.

3.3.3. Stratejinin Zararlarının Önlenmesi Bağlamında

Terörizm stratejisiyle mücadelenin en önemli kısmı, eylemlerin izleyici hedef kitle üzerindeki etkisini tolere edilebilir hale getirebilmektir. Stratejinin bazı hedeflerine ulaşmasındaki en temel faktör, eylemler neticesinde oluşan kaos ve eylemlerin toplumun zihninde meydana getirdiği korku ve yılgınlıktır. Bu yılgınlık ve tedhiş, tolere edilemez hale geldiğinde kamu düzeninde ve toplumsal barışta telafi edilemez hasarlara neden olmaktadır.

Terörizm stratejisini uygulayanların en iyi kullandığı metotlardan birisi de iletişim stratejisidir. Teröristler eylemleri ile formüle ettikleri mesajlarını, kurbanlarına, düşmanlarına ya da halkın tamamına iletmektedir. Bu şekilde terör örgütleri, Çin Atasözü olan “on binleri korkutmak için birini öldür”de olduğu gibi eylemlerindeki ölümleri reklam tabelası gibi kullanmaktadır. Böylece teröristler eylemlerini, amaçlarını, ideolojilerini ve diğer duyurmak istedikleri konuları iletirken aynı zamanda halk arasında korku yayma, düşmanına mesajını iletme, halkı kutuplaştırma ve düşmana yanlış bilgi iletme işini başarmaktadır.⁴⁵⁴

Bu nedenle terör eylemleri akabinde kriz yönetimi oldukça büyük önem arz etmektedir. Terör olayları sonucunda ortaya çıkan toplumsal gerginlikler, mağdur ve mağdur yakınlarının durumu ve toplumda oluşan güvensizlik, kaygı ve endişenin, tolere edilebilir seviyeye çekilmesi ve kontrol altında tutulmaya çalışılması gerekmektedir. Bunun da ancak önceden üzerinde iyi düşünülerek hazırlanmış, terör olaylarında kriz yönetimi metotları ile sağlanabileceği değerlendirilmektedir.

Terörizmle mücadele esnasında yapılan silahlı operasyonlar neticesinde hayatını kaybeden teröristlerin ailelerinin ve yakınlarının durumu da diğer bir ikilemi ortaya çıkarmaktadır. Teröristlerin öldürülmesinin eylem yapacak daha az fail sonucunu doğuracağı düz mantıkla düşünülmekte ise de, kanunlara ve etik

⁴⁵⁴ Vlatko Cvrtila, Anita Perešin, “The New Anti-Terrorist Strategy as an Answer to Mega Terrorism”, ed. Iztok Prezelj, **The Fight Against Terrorism and Crisis Management in the Western Balkans**, IOS Press, Amsterdam, 2008, s.39.

kurallara uyulmadığı toplum vicdanına yerleşmesi durumunda, daha fazla oranda terör örgütü sempatzanı ortaya çıkacaktır.

Terörün neden olduğu toplumsal zararları engellemenin yollarından birisi de, toplumla eylemler öncesi ve sonrasında çift yönlü iletişim stratejilerinin uygulanmasıdır. Sempatzan ve örgüt mensupları terörle çözüme ulaşılamayacağına ikna edebilecek biçimde iletişim stratejilerinin uygulanmasının daha iyi olacağı değerlendirilmektedir. Bu stratejilerin en önemli ayağını üzerinde iyi düşünülmüş toplumsal projeler oluşturmaktadır.⁴⁵⁵

Ülkemizde bu amaçla öncelikli olarak terör örgütü üyelerinin temas kurup sempatzan yapmaya çalıştıkları şahısların ve sempatzanların, aileleri ile İl Emniyet Müdürlükleri Terörle Mücadele Şube Müdürlüğü görevlileri tarafından bilgilendirme amaçlı görüşmeler yapılmaktadır. Bu görüşmeler neticesinde pek çok olumlu sonuç alınmış terör örgütü üyesi olma ihtimali olan hatta eylemlerde yer alan şahıslar ailelerinin yardımıyla terör örgütleriyle bağlarını koparmıştır.

Hedeyten kaynağa sürekli verilen bilgiye dayalı iletişimin, spekülasyon haberlerin ortaya çıkarak terör eylemlerinin ortaya çıkartacağı etkiyi minimize etmekte faydalı olacağı düşünülmektedir. Terörle mücadelenin uzun soluklu bir süreç olması toplumsal gerginliklerin ve ön yargıların oluşmasına neden olmaktadır. İletişimin kopmasına neden olan bu sürecin etkisinin azaltılmasında çift yönlü iletişim stratejileri büyük önem arz etmektedir.⁴⁵⁶

Bu iletişimin sağlanması için devlet görevlilerinin toplumla iletişim kanallarını açık tutabilmeleri ve sürekli geri dönüşüm alabilmeleri toplumun değişik alanlarda ileri gelenleri ile devamlı temas halinde olmaları gerekmektedir. Toplumdan kopuk ve geri dönüşümü olmayan açıklamaların resmi beyanattan fazla etki uyandırması beklenmemelidir. Bu süreçlere Sivil Toplum Kuruluşlarını katmak beklenen başarı seviyesini olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir.

Terörizm ve terör eylemleri hakkında halkı bilgilendirmek, kompleks bir problemdir. Standart bilgilendirme metotlarını uygulamak, arzu edilenden farklı

⁴⁵⁵ Mine Saran, Selin Bitirim, "Terörle Mücadelede Sosyal Pazarlama ve İletişim Stratejileri", **Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi**, Cilt.1, Sayı.2, 2010, s.104.

⁴⁵⁶ Mine Saran, Selin Bitirim, **a.g.m.**, s.100.

etkilere neden olabilmektedir. Bu nedenle terör eylemleri akabinde ve doğru olarak halkı ve medyayı bilgilendirmek için hazırlık yapılmalı, kullanılacak cümleler eylemin etkisini azaltacak mahiyette olmalıdır. Bilgilendirme paniğe neden olmamalıdır. Daha önceden üzerinde iyi düşünülmüş, kriz dönemlerinde iletişim rehberleri hazırlanmalıdır.⁴⁵⁷ Eylemler akabinde oluşan panik havası ve iş yükü düşünüldüğünde önceden hazırlık yapılmadan anlık yapılacak açıklamaların duygu yüklü ve eylemin etkisini artırıcı mahiyette olması kaçınılmazdır.

Terör olayları akabinde halka ve medyaya yapılacak bilgilendirmede, mesajın; kesin doğru, güvenilir, basit ve anlaşılabilir, zamanında, birkaç tip medya kullanılarak (sosyal, görsel, yazılı vb.), hedef kitlenin özellikleri göz önünde bulundurularak imkânlar dâhilinde tehlikenin boyutu anlatılmalı, potansiyel tehdidin seviyesi hakkında bilgi sunacak biçimde yapılmalıdır. Mesaj akabinde süreç izlenmeli, potansiyel eksiklikler ve avantajlar ile oluşan reaksiyon imkânlar dâhilinde değerlendirilmeli ve reaksiyon azaltılmaya çalışılmalıdır.⁴⁵⁸

Yetmiş ve seksenli yıllarda kontrolü oldukça basit olan devlet radyo ve televizyon kurumlarından günümüze iletişim oldukça değişmiş ve kontrol edilemez bir hal almıştır. Sosyal medya üzerinden akıllı telefonlarıyla çektikleri görüntüleri yayınlayan insanlar, küresel manada alıcı ve verici cihaz gibi dünyanın büyük bir kısmında iletişimi görsel ve işitsel olarak eş zamanlı sağlamaktadır. Bu durum da terörizmle mücadele eden devletlerin kamuoyunu dikkatli bir biçimde ve sürekli bilgilendirmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

Aum'un Tokyo Metrosu Eylemleri, El-Kaide'nin New York, İstanbul, Madrid ve Londra eylemleri neticesinde ortaya çıkan ölü ve yaralılar; sivil toplumun ilk yardım, kurtarma ve yaralıların taşınması konusunda eğitilmesinin önemini ortaya koymuştur. Terör örgütlerinin daha fazla ölümcül ve büyük saldırılar peşinde olduğu artık aşikardır. Meydana gelen büyük çaptaki hasara kamu görevlilerinin müdahalesi belli oranda kalacağı için bölgede bulunan vatandaşların özellikle yaralılara ilk yardım ve taşınmasında yardım etmesi zararın azaltılmasında önemli

⁴⁵⁷ Alen Stranjik, Ivan Toth, "Informing the Public and Educating About Crisis Management as a Precondition of an Effective Fight Against Terrorism", ed. Iztok Prezelj, **The Fight Against Terrorism and Crisis Management in the Western Balkans**, IOS Press, Amsterdam, 2008, s.69-70.

⁴⁵⁸ Alen Stranjik, Ivan Toth, **a.g.m.**, s.71-72.

bir yer işgal etmektedir.⁴⁵⁹ Son dönem terör eylemleri gibi kriz dönemlerinde ihtiyaç duyulan malzemenin ve personelin sürekli hazırda bulundurulması neredeyse olanaksızdır. Bu nedenle sivil toplumun hazırlanacak eğitim programları ile kriz dönemlerinde karşılaşılabilecek olumsuzluklara karşı eğitilmesi gerekmektedir.

El-Kaide Terör Örgütü'nün eylemleri, IŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü'nün eylemleri ve infazları, batı toplumlarında ciddi boyutlarda İslamafobi ve yabancı düşmanlığı oluşmasına neden olmuştur. Eylemler neticesinde artan İslamafobi ve yabancı düşmanlığı, toplumsal barış adına terörizm tehdidinden daha büyük bir tehlikeyi ortaya çıkarmaktadır.

El-Kaide'nin 11 Eylül eylemleri akabinde Amerikan Halkı önce yaşadıkları şokun etkisi ile derin bir sessizliğe gömülürken, şokun atlatılması sonrasında, insanların çoğunda nefret duygusu yerleşmeye başlamıştır.⁴⁶⁰ Alışılmadık İslam karşıtı dalga, Amerikan şehirlerinde türbanlı ya da geleneksel kıyafetli erkek ya da kadınlara yönelik nefret suçları işlenmesine neden olmuştur. Bu nefret dalgası sırasında geleneksel kıyafetlerindeki benzerlik nedeniyle Sih toplumu üyeleri de şiddet eylemlerinin hedefi olmuştur.⁴⁶¹ 11 Eylül eylemlerini takip eden dokuz hafta içerisinde, yedi yüz Arap kökenli Amerikalıyı hedef alan şiddet eylemi meydana gelmiştir. Bu saldırılara ek olarak camilere, işyerlerine ve evlere yapılan saldırılar neticesinde binlerce dolarlık maddi hasar da meydana gelmiştir.⁴⁶²

11 Eylül eylemleri sonrasında Avrupa'da da İslam karşıtı önyargılarda artış görülürken, Avrupa'da meydana gelen 2004'teki Madrid ve 2005'teki Londra saldırıları akabinde, iki İspanyol sosyal psikoloğun yapmış olduğu çalışmada Müslüman karşıtı ön yargılarda çok ciddi bir artışın olduğu gözlemlenmiştir.⁴⁶³ Ön yargılara ek olarak 11 Eylül eylemleri akabinde Müslümanların hedef alındığı nefret suçlarında, Avrupa'da da artış görülmüştür.⁴⁶⁴

⁴⁵⁹ Alen Stranjik, Ivan Toth, **a.g.m.**, s.67.

⁴⁶⁰ Jeffrey Kaplan, "Islamophobia in America?: September 11 and Islamophobic Hate Crime", **Terrorism and Political Violence**, 18:1, 2006, s.1.

⁴⁶¹ Jeffrey Kaplan, **a.g.m.**, s.2.

⁴⁶² Jeffrey Kaplan, **a.g.m.**, s.17.

⁴⁶³ Klas Borell, "When Is the Time to Hate? A Research Review on the Impact of Dramatic Events on Islamophobia and Islamophobic Hate Crimes in Europe", **Islam and Christian-Muslim Relations**, 2015, s.5.

⁴⁶⁴ Klas Borell, **a.g.m.**, s.6.

Terör eylemelerinin Birinci Dünya Savaşı örneğinde olduğu gibi çok ciddi sonuçları olabileceği, yukarıda belirtilen İslamofobyaya ve yabancı düşmanlığı pratikleri de göz önünde bulundurularak unutulmaması gerekmektedir. Eylemler neticesinde oluşabilecek karşı reaksiyonun daha dehşet verici sonuçlarının olabileceği hatırdta tutulmalıdır. Bu manada eylemlerin önlenememesi durumunda, eylem sonucu ortaya çıkacak hasarın minimum seviyede tutulması için gerekli çalışmalar önceden hazırlanmalı ve eylem akabinde titizlikle uygulamaya konulmalıdır.

Avrupa örneğinde olduğu gibi eylemler neticesinde meydana gelen toplumsal olumsuzlukların giderilmesi için hızlı bir şekilde programlar yürürlüğe konulmalıdır. Siyasetçiler, George W. Bush'un El-Kaide Terör Örgütüne karşı yürütülecek mücadeleyi "Haçlı Savaşı" gibi nitelendirmesinde olduğu biçimde, toplumu tahrik edecek ve ayrıştıracak dolayısıyla mücadeleye zarar verecek söylemlerden kaçınmalıdırlar. Terörizmle mücadele sürecinde toplumu etkileyebilecek aktörler, terörizmin etkisini azaltacak tarzda daha birleştirici söylemlerde bulunmalıdır.

3.3.4. Uluslararası İşbirliği Açısından

Terörizmle mücadele kapsamında, uluslararası işbirliği sağlamak amacıyla uluslararası hukuk oluşturma çabaları, Milletler Cemiyeti zamanlarına kadar uzanmaktadır. Milletler Cemiyeti döneminde; Yugoslavya Kralı Birinci Alexander ve Fransız Başbakanı Louis Barthou'ya düzenlenen suikastleri takiben, terörist eylemlerin bastırılmasına yönelik uluslararası kurallar ve yasalar oluşturma gayretleri kapsamında, 16 Kasım 1937'de iki sözleşme ortaya çıkmıştır. Bunlardan birincisi Terörizmin Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, diğeri ise Uluslararası Ceza Mahkemesinin Oluşturulması Sözleşmesidir. Üye devletlerden Hindistan ilk sözleşmeyi onaylarken diğeri sözleşmeyi hiçbir devlet onaylamamıştır.⁴⁶⁵ Terörizmle mücadele kapsamında, uluslararası işbirliğinin sağlanmasına yönelik ilk çalışmalar bu şekilde başarısız olmuştur. Milletler Cemiyeti'nin barışı korumadaki başarısızlığı nedeniyle İkinci Dünya Savaşı'nın

⁴⁶⁵ Leo Gross, "International Terrorism and International Criminal Jurisdiction", *The American Journal of International Law*, Vol. 67, No. 3, 1973, s.508.

galip devletleri uluslararası barışın korunması amacıyla Birleşmiş Milletleri kurmuştur. Birleşmiş Milletler bünyesinde de terörizmle mücadele kapsamında çalışmalar yapılmıştır. Ancak çalışmalar terörist eylemlere yönelik olmuştur.

Terörist eylemlerin önlenmesine yönelik Birleşmiş Milletler sözleşmeleri terörle ilgili pek çok konuyu içermiştir. Bu konular arasında; hava ulaşımı, deniz ulaşımı, diplomatik korunmaya mazhar kişiler, rehinelere, deniz üzerindeki platformlar, nükleer maddeler, plastik patlayıcılar, diğer bombalar ve terörizmin finansmanı yer almıştır.⁴⁶⁶ Sözleşmelerin ortak noktası terörist eylemlerin oluşmasından sonra reaksiyoner bir yaklaşımla yapılması ve eylemlere odaklanmasıdır. Birleşmiş Milletler bünyesinde, Soğuk Savaş döneminde, blokların görüşleri doğrultusunda daimi üyeler terörizmle mücadele için etkin bir karar çıkmasını veto haklarını kullanarak engellemişlerdir.

1990'lardan itibaren teröristler hızla uluslararasılaşırken, terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği aynı oranda sağlanamamıştır. Halbuki terörizmle mücadelede uluslararası işbirliği sağlanamazsa başarıya ulaşmak nerede ise olanaksızdır. Ancak devletler terörizmle mücadelede de ulusal çıkar bağlamında yaklaşmakta, güçlü devletler, diplomatik baskı ve yardımlarla iki taraflı işbirliği sağlayabilmekte,⁴⁶⁷ görece daha kapasitesi sınırlı devletler için aynı işbirliğini sağlamak oldukça zorlaşmaktadır.

Terörizmin uluslararası niteliğinin artışının nedeni olarak; iletişim ve transfer teknolojisinin gelişmesi, yeni teknoloji, silah ve teçhizata ulaşımın kolaylaşması, ülkelerin ideolojilerini yayma amacıyla terörizme destek vermesi, terör örgütleri arasında uluslararası ağın kurulması ve çeşitli alanlarda işbirliğine yönelmeleri şeklinde sıralanabilir.⁴⁶⁸ Bu yönelişin zirve yaptığı terörizm stratejisinde ve uluslararası ilişkilerde milat olarak kabul edilen 11 Eylül 2001 eylemleri sonucunda terör örgütleri uluslararası aktörler haline gelmiştir.⁴⁶⁹ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi 11 Eylül öncesi terörizmle mücadeleye dair on üç karar alırken, eylemler akabinde otuz sekiz karar alınmıştır. Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadele

⁴⁶⁶ Mesut Hakkı Çaşın, **Uluslararası Terörizm**, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti., 2008, s.757.

⁴⁶⁷ Bruce Newsome, **a.g.m.**, s.75.

⁴⁶⁸ Ahmet Selim Akyıldız, **a.g.m.**, s.27.

⁴⁶⁹ Mehmet Seyfettin Erol, "Terör Örgütleri", ed. Haydar Çakmak, **Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler**, Barış Kitapevi Ltd. Şti., Ankara, 2007, s.113.

için aldığı kararların kapsamlı hale gelmesi El-Kaide Terör Örgütü'nün eylemleri sonrasında gerçekleşmiştir. Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadeleye ilişkin kararlarının, stratejinin tümüyle mücadeleyi kapsar duruma gelmesi 11 Eylül eylemleri ardından olmuştur.

Güvenlik Konseyi'nin kararlarının kapsamlı hale gelmesi terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin gelişme gösterdiğinin işareti niteliğindedir. Çünkü Güvenlik Konseyi Birleşmiş Milletler Antlaşması doğrultusunda uluslararası barışın ve güvenliğin korunması açısından kuvvet kullanma kararı ve yaptırım uygulama kararı almaya yetkili tek organdır. Terörizmin uluslararasılaşması, terör eylemlerinin uluslararası barışı ve güvenliği tehdit etmesi ile savaflara neden olması nedeniyle Güvenlik Konseyi mücadele için her türlü vasıtanın kullanılmasına dair kararlar almıştır.

Güvenlik Konseyi mücadelenin takibi, iyi uygulamaların paylaşılması, bilgi paylaşımı ve mücadeleye dair kapsamlı projeler hazırlanması için Birleşmiş Milletler bünyesinde Terörizmle Mücadele Komitesi kurmuştur. Güvenlik Konseyi aldığı kararlar ile terörizmle mücadelenin artık tek bir devletin imkanları doğrultusunda gerçekleşemeyeceği ve burada yerleşen terör gruplarının tüm dünyanın güvenliğini tehlikeye attığının farkında olduğunu göstermektedir.

Güvenlik Konseyi'nin terörizmle mücadele için aldığı kararlarında; terör örgütleri ve bağlantılı grupların finansal varlıklarının dondurulması, istihbari bilgi paylaşımı, iyi uygulamaların paylaşılması, mültecilerin kabulünde terör bağlantısının araştırılması, uluslararası işbirliğinin artırılması, adli mevzuat ve tedbirlerin geliştirilmesi, suçluların iadesi ve terör faillerinin etkin bir biçimde cezalandırılması için ulusal mevzuatlarda gerekli düzenlemelerin yapılması, mücadele esnasında uluslararası hukuk, insancıl hukuk ve insan hakları bağlamında hareket edilmesi, radikalleşme ile mücadele edilmesi, rehabilitasyon projeleri geliştirilmesi, terörün her türününün kimi hedef aldığı önemsenmeksizin uluslararası barışı ve güvenliği tehlikeye sokması sebebiyle tüm yöntemlerle mücadele edilmesi, terörizmin her toplumu ve kültürü hedef alması nedeniyle küresel olduğu ve terörizmle hiçbir inancın bağdaştırılamayacağı, terör örgütlerinin ve ulus altı grupların Kimyasal, Biyolojik, Nükleer ve Radyoaktif maddelere ulaşılmasını engelleyici tedbirlerin alınması, bölgesel organizasyonlarla işbirliği

yapılması ve mücadele için çeşitli yaptırımlar uygulanması hususlarında devletlere çağrı yapmıştır.

Birleşmiş Milletler sadece Güvenlik Konseyi aracılığıyla terörizmle mücadele için çalışmalar yürütmemiş aynı zamanda, kurulan komiteler, hazırlanan antlaşmalar, mücadele stratejileri ve diğer organları ile mücadele etmektedir. Bununla birlikte PKK/KCK Terör Örgütü gibi daimi üyelerin çıkarlarını gözeten terör gruplarına alınan Güvenlik Konseyi Kararlarına rağmen IŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü ile mücadele ediyor gerekçesi ile silah yardımı dâhi yapılabilmektedir. Birleşmiş Milletlerin yanı sıra bölgesel organizasyonlar da terörizmle mücadele için işbirliğine yönelirken güncel terörizmle mücadele etmek amacıyla yeni projeler geliştirmeye başlamıştır. Bölgesel örgütler olarak NATO, Şangay İşbirliği Örgütü, Bağımsız Devletler Topluluğu ve Avrupa Birliği terörizmle mücadele etmek amacıyla kapsamlı antlaşmalar ve stratejik planlar hazırlamışlardır.

NATO, doksanlı yıllardan itibaren güncel terörizm tehdidi ile ilgili tartışmalara bünyesinde yer verirken, 1999 yılından onaylanan Stratejik Konseptinde terörizm tehdidi yer almıştır. Bu aşamadan sonra NATO, terörizmle mücadele için yapısal değişikliklere ek olarak eğitim faaliyetlerine de büyük önem vermiştir.

Şangay İşbirliği Örgütü, Sovyet-Afganistan Savaşı'nın bölgedeki etkilerini de göz önünde bulundurmuş, 11 Eylül eylemleri akabinde terörizmle mücadeleye dair dünya genelinde oluşan konsensüsten önce terörizm, radikalleşme ve ayrılıkçılıkla mücadele için sözleşmeler hazırlamış ve üyeler arası işbirliğine yönelmiştir.

Bağımsız Devletler Topluluğu bünyesinde, Afganistan ve Çeçenistan'da oluşan ve radikal gruplar tarafından cihadi bölgeler olarak kabul edilen ve günümüz terörizm stratejisinin oluşmasında payı olan atmosferin etkisiyle, 1999 yılında terörizmle mücadeleye dair işbirliği antlaşması imzalamıştır.

Avrupa'da terörizmle mücadelenin ulus üstü metinlere yansımaları 1977 yılında hazırlanan "Terörizmin Bastırılmasına Dair Avrupa Sözleşmesine" kadar uzanmaktadır. Avrupa Birliği bu sözleşme sonrası kendi bünyesinde oluşturduğu, TREVI, Europol ve Eurojust gibi pek çok yapılanma ile terörizmle mücadele etmektedir. Avrupa Birliği bünyesinde hazırlanan terörizmle mücadele

stratejilerinde; terörizmi iyi bir biçimde analiz etme çabası, önleme, risk analizi, eylemlere karşı tüm varlıklarını koruma ve önlenemeyen eylem sonrasında yönetmek için tedbirler almaya çalışılmaktadır.

11 Eylül eylemleri terörizmle mücadelede işbirliğinin tesisi için bir dönüm noktası olmasına rağmen halen uygulamada ortaya konan ve uygulanması halinde terörizm tehdidini katlanılabilir seviyeye çekecek pek çok tedbir, ulusal çıkar ve kültürel farklılıklar nedeniyle yeterince pratiğe yansımamaktadır. Örnek verecek olursak; Bruce Newsome, çalışmasında terörizmle mücadelede uluslararası işbirliğinin sağlanmasının önemine ve işbirliğinin sağlanmasının zorluğuna değinirken, Türkiye'yi de dâhil ettiği "terörle savaşta"ki ortaklarının terörizmle mücadele adına muhalifleri bastırıldığını ileri sürerek⁴⁷⁰, neden işbirliğinin tam olarak sağlanamadığına da açıklık getirmektedir. ABD'yi vuranlar terör örgütü iken Türkiye gibi ülkelerde masumları canlı bomba ve diğer terörist eylemlerle öldürenleri, muhalif olarak nitelendirilmektedir.

11 Eylül eylemleri akabinde terörizmle mücadelede istihbaratın ve istihbar edilen bilgilerin işlenebilirliğinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır. ABD ve İngiltere teröre karşı savaşta ittifak kurmalarına rağmen uluslararası kamuoyunun desteğini alabilmek için El-Kaide'nin Afganistan'daki üstleri ve Irak'ta bulunduğu iddia edilen ve halen bulunamayan Kitle İmha Silahları ile ilgili istihbarat raporlarını diğer ülkelerle paylaşmıştır.⁴⁷¹ Bu bilgi paylaşımı neticesinde aranan ve eylem hazırlığında olan pek çok terör örgütü üyesi değişik ülkelerde yakalanarak haklarında gerekli adli işlem başlatılmıştır.

ABD, Sri Lanka ve İspanya örneklerine bakıldığı zaman insan hakları hususları tartışmalı olsa da, mücadelede en önemli husus, uluslararası kamuoyunun desteğini almak ve terör örgütünün dış desteğini keserek izole etmek olduğu görülmektedir. İzole olan terör örgütü, geri cephe ve lojistik destekten mahrum kalmakta, yeterli bir zaman zarfında bu durumun sürdürülebilmesi durumunda ise terör örgütünün, etkisini kaybetmesine ya da pazarlık masasına oturmasına neden olacağı değerlendirilmektedir. 11 Eylül 2001 eylemleri akabinde

⁴⁷⁰ Bruce Newsome, **a.g.m.**, s.79.

⁴⁷¹ Mehmet Seyfettin Erol, Oktay Bingöl, "Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat", ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil, **Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği**, Barış Platin Kitabevi, Ankara, 2012, s.279.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin aldığı tüm kararlarda terörizmin tüm biçimlerinin her kimi hedef alırsa alsın uluslararası barışı ve güvenliği tehdit ettiği tekrarlanmıştır. Bu kararın realiteye dönüşmesi terörizmle mücadelede küresel boyutta büyük başarılar kazanılmasını sağlayacağı değerlendirilmektedir.



4. BÖLÜM

TERÖRİZM STRATEJİYLE MÜCADELEYE YÖNELİK ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. Stratejiyle Mücadeleye Yönelik Öneriler

Max Abrahms'a göre terörizmle mücadele stratejisi için iki ana yöntem belirlenebilir. Abrahms bu yöntemleri arz ve talep yönüyle terörizmle mücadele stratejisi olarak belirtmiştir. Abrahms, arz yönüyle terörizm stratejisinde; güvenlik güçleri, potansiyel teröristlerin tanınmasına, gizli ağlarının çözülmesine, teröristlerin arkadaşlarından ve terörist gruplara katılma niyetinde olanlarla güçlü bağlar kurmalarına engel olarak terör eylemlerinin engelleyebileceğini ileri sürmüştür. Abrahms, terörist tipi belirleyecek bir model olmadığını ancak terörizmle eğilimli toplulukların olduğunu ve güvenlik güçlerinin, politik olarak ezilmişlikten dolayı marjinalleşen topluluklara daha fazla dikkat etmesi gerektiğini belirtmiştir. Abrahms, batı ülkelerinde yaşayan asimile olmamış diaspora -örneğin Fransa'daki Magripliler gibi- toplulukları, bekar, izole yaşayanlara dikkat edilebileceğini fakat bunun çok geniş bir kitle oluşturduğunu, onun için güvenlik güçlerinin terör örgütlerine katılmada daha belirleyici koşullara sahip olan terör örgütleri ile aile, arkadaş ve diğer ilişkilerle bağlantısı olanlara odaklanmaları gerektiğine işaret etmiştir.⁴⁷²

Terör örgütleri sosyal sorunların üzerine inşa edilmektedir. Bu nedenle sosyal sorunlara sahip olduğunu düşünen grupların terör örgütlerin hedefi olacağı saptaması oldukça yerinde bir tespittir. Örgütler eleman temininde öncelikle sosyal ilişkileri değerlendirmektedir. Bu açıdan Abrahms'ın işaret ettiği gibi bu ilişkilerin takibi ve bireylerin suça karışmadan tedbir alınması, mücadelede oldukça büyük önem taşımaktadır.

Abrahms, hükümetlerin bu yöntemin uygulanması için toplumsal ağ analizlerini, cesurca fonlaması gerektiğini ileri sürmüştür. Toplumsal ağ analizleri matematik metotları ile insanlar arası ilişkileri çalışmalı ve haritalamalıdır ki bu terörizmle mücadelede kullanılmayan bir potansiyeldir. Abrahms'a göre, toplumsal

⁴⁷² Max Abrahms, "What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy", *International Security*, Vol. 32, No. 4, 2008, s.104.

ağ analizleri ile terörist ve şüpheliler arasındaki tahmin edilen ağ noktaları ve düğümleri tespit edilebilecektir. Abrahms, teröristlerle, buluşan, telefonlaşan ya da e-maillleşen insanların istatistiksel olarak daha fazla oranda suç işleyebileceğine vurgu yapmıştır. Abrahms, toplumsal analiz yoluyla elde edilecek bilgi gücü ile geniş kitlelerin özgürlükleri ihlal edilmeden sınırlı bir kitleye odaklanılabileceğini ve hatta bu yöntemle örgütün çekirdek kadrosuna ulaşılabileceğini iddia etmiştir.⁴⁷³

Abrahms, talep yoluyla terörizmle mücadele stratejisinde iki yöntemin uygulanması gerektiğini, ilk olarak örgütsel yapının üyeleri arasındaki bağlantının kesilmesi ve ikinci olarak ise terörizmin sosyal faydalanılabilirliğinin/ kullanılabilirliğinin engellenmesidir. Abrahms, 1960'ların sonundaki terörizm dalgasıyla mücadelede siyasi aparatlardan ziyade, örgütün sosyal yapısına yapılan operasyonların başarı sağladığını belirtmektedir.⁴⁷⁴ Terörizm stratejisini uygulayabilmek, iyi örgütlenmeyi gerektirmektedir. Çünkü devlet güçlerine oranla asimetrik oranda bir güce sahip terör örgütlerinin, eylem yapabilmesi, yaşamlarını ve özgürlüklerini devam ettirebilmesi oldukça zordur. Bir terör örgütü ne kadar gevşek yapılırsa yapılırsa, eylem, eğitim ve saklanmak için örgütsel yapı ile bağ kurmak zorundadır. Bu nedenle örgütsel bağlantı minimize edildiğinde örgütün eylemsellik kabiliyeti oldukça azaltılacaktır.

Abrahms, ikinci olarak ise terör örgütüne dönüşebilecek grupların politik taleplerinin azaltılması gerektiğini vurgulamıştır. Abrahms, terör operasyonları neticesinde intikam çağrılarının ve izolasyonun kaçınılmaz olduğunu, ancak bu durumun zararlarının etkisini azaltıcı tedbirler alınması gerektiğini ifade etmiştir. Abrahms, bu politikalar yoluyla terörizmin sosyal faydalanılabilirliğinin/ kullanılabilirliğinin engellenebileceğini ileri sürmüştür.⁴⁷⁵ Terörizmle mücadelede toplumsal desteği kesmeden başarıya ulaşmak imkânsızdır. Abrahms'ın belirttiği gibi toplumsal desteği kesmenin en önemli yolu istismar edebilecekleri sosyal sorunları asgariye indirmek ve mücadele ederken yapılacak hatalarla stratejiyi uygulayanlara ajite edebilecekleri fırsatları vermemektir.

⁴⁷³ Max Abrahms, **a.g.m.**, s.104.

⁴⁷⁴ Max Abrahms, **a.g.m.**, s.104.

⁴⁷⁵ Max Abrahms, **a.g.m.**, s.105.

Stéphane Leman, Langlois ve Jean-Paul Brodeur'a göre, terörizmle mücadelenin dört önemli mihenk taşı vardır. İlk olarak terörizmle etkili bir mücadele için terör örgütünün yapısının türüne dair bilgi gerekmektedir. İkincisi, bu bilgi eylemlerle desteklenmeli polis –yeni terörizmle mücadele gerçekte polis problemidir.- terör örgütünün çekirdek özelliklerine uygun etkili bir yanıtı vermelidir. Üçüncüsü, terör örgütlerinin geçirdiği küresel ciddi değişiklikler göz önünde bulundurulmalıdır. Dördüncüsü ise terörizm stratejisinde meydana gelen değişikliklere göre adapte edilmelidir.⁴⁷⁶ Leman ve Brodeur'ın önerileri terörizmle mücadele açısından oldukça dar bir bakış açısıyla hazırlanmış, eylem odaklı bir çalışma yapılmıştır. Oysaki terörizmle mücadelede kompleks ve çok yönlü açılardan konuya yaklaşılması gerekmektedir.

Irwin Cotler, terörizmle mücadeleye politika ve hukuk kuralları açısından değerlendirmiş ve ağırlıklı olarak hukuk kuralları bağlamında öneriler sunmuştur. Cotler, artık teröristlerin, modern iletişim ve ulaşım ağlarını kullandığını, küresel finansal fon kaynaklarına sahip olduğunu, uluslararası alanda eğitim ve eylem faaliyetlerini artırdığını, modern silah ve patlayıcılar hakkında bilgisi bulunduğunu ve eski terör örgütü üyelerine göre takip ve tespitlerinin daha zor olduğunu belirtmiştir.⁴⁷⁷

Cotler, terörizmin bu kompleks haliyle mücadele edilebilmesi için uluslararası toplumun birlikte hareket etmesi gerektiğini ifade etmiştir. Cotler'e göre terörizm şiddet eylemi suçu değil, insanlığa karşı işlenmiş suçlardandır. Cotler, bu ilke doğrultusunda uluslararası toplumun demokratik üye devletleri, insanoğlunun masumlarına karşı işlenen bu tür suçların faillerine karşı uluslararası hukukun zorlama görevini yerine getirmeleri gerektiğine vurgu yapmaktadır. Cotler, uluslararası hukukun terörizm suçunu insanlığa karşı suçlar kapsamında kabul etmesi durumunda teröristlerin kendilerini, insanlığın düşmanı olarak kabul edebileceğini ileri sürmüştür.

Cotler'e göre;

⁴⁷⁶ Stéphane Leman, Langlois & Jean-Paul Brodeur, *Terrorism Old and New: Counterterrorism in Canada, Police Practice and Research: An International Journal*, 6:2, 2005, s.122.

⁴⁷⁷ Irwin Cotler, *a.g.m.*, s.3.

- Terörizm suçunu düzenleyen uluslararası yasalar buyruk kural olarak kabul edilmeli,
- Terörizm suçu için evrensel yargılama prensibi benimsenmeli, her devlet yargılama alanındaki teröristlere karşı zorlayıcı ceza yasaları oluşturmalı ve uygulamalı,
- Terörizm suçlarında, teröristler suçlarından dolayı yargılanmalı ya da ülkesine iade edilmeli,
- Uluslararası ve ulusal yasalar teröristleri haklı kılacak biçimde esnek düzenlenmemeli,
- Devletler uluslararası ceza adaleti ve uluslararası insancıl hukuk kuralları bağlamında hareket etmelidir.⁴⁷⁸

Ayrıca Cotler, demokratik toplumlarda terörizmle mücadele politika ve yasaları sadece meşru olmaması gerektiği aynı zamanda sivil toplumun her aşamaya katılması gerektiğini belirtmiştir. Cotler, sivil toplumdaki kastının, işçiler, öğrenciler, akademisyenler, gazeteciler ve STK'lar olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷⁹

Cotlerin, mücadelenin yapılabilmesi için hukuk kuralları üzerinde durması ve uluslararası alanda hukuki düzenlemeler yapılabilmesi amacıyla terörizmin insanlığa karşı suçlar arasında kabul edilmesi hususunu öne çıkarması önemli bir tespittir. Terörizmin hızla uluslararasılaştığı günümüzde mücadelenin sadece lokal yapılmasının bir faydası bulunmamaktadır.

N.S. Jamwal, terörizmle mücadeleye dair Hindistan açısından ayrıntılı biçimde önerilerde bulunmuştur. Jamwal'ın bu önerileri;

- Önleyici ulusal politikaların oluşturulması,
- Terörizmle mücadele için ulusal konsensüsün sağlanması,
- Terörizme diğer devletlerin desteğinin önlenmesi için gerekli stratejilerin geliştirilmesi,
- Terörizmle mücadele edecek ulusal mekanizmaların güçlendirilmesi,
- Sivil yönetimin güçlendirilmesi, toplumun bir kısmının yabancılaşmasının önüne geçecek tedbirler alınması,

⁴⁷⁸ Irwin Cotler, **a.g.m.**, s.5-6.

⁴⁷⁹ Irwin Cotler, **a.g.m.**, s.12.

- Terör örgütlerinin finansmanı ile mücadele,
- Militanlaşma sürecinin merkezi bir kuruluş tarafından takip edilmesi,
- Özel mahkemelerin kurulması,
- Terörle mücadeleye STK'ların etkin bir biçimde katılımının sağlanması,
- Militanların teslim olmalarını kolaylaştıracak düzenlemeler yapılması,
- Teröristlerle görüşme kanallarının açık tutulması,
- Terörizmle mücadele için projeler geliştirecek bir enstitünün kurulması⁴⁸⁰, olarak sıralamıştır.

Jamwal, Terörizmle mücadele edecek ulusal mekanizmaların güçlendirilmesi başlığı altında; polis güçlerinin yeniden organize edilmesi, polisin insan hakları bağlamında eğitimlerinin artırılması, polisin daha iyi mücadele edebilmesi için eğitim, yeni ekipman ve modern silahlarla donatılması, sınır güvenliği ve yönetiminin modern ve etkili bir hale getirilmesi, polis halkla ilişkilerin terörizmle mücadele alanında geliştirilmesi, polise terör eylemleri akabinde, kriz yönetimi, kurtarma, ilk yardım ve psikolojik operasyonlar için eğitim verilmesi, polis bünyesinde özel operasyonlar için birim kurulması ve geliştirilmesi, İstihbarat örgütlerinin terörizmle mücadele alanında güçlendirilmesi ve yarı askeri güçlerin amacı doğrultusunda kullanılması ve güçlendirilmesi⁴⁸¹ hususlarına değinmiştir.

Jamwal'ın terörizmle mücadele için önerileri, kapsamlı bir biçimde düşünülmüş, günümüz şartlarına uygun stratejilerdir. Janwal'ın önerdiği biçimde, terörizmle mücadele top yekûn bir biçimde kompleks yapısının getirdiği sorunları çözecek tarzda yapılmadığı sürece sorunu daha da büyötmektedir.

Erhan Patır, terörizmle mücadeleyi beş ilke çerçevesinde değerlendirmektedir. Patır, bu beş ilkeyi; uluslararası alanda diplomatik tedbirler, idari, hukuki ve siyasi tedbirler, kamuoyunu bilgilendirme faaliyetleri ve güvenlik tedbirleri⁴⁸² olarak sıralamaktadır. Patır geniş bir perspektiften ana başlıkları belirlemiş ancak mücadelenin rehabilitasyonu kısmına değinmemiştir.

⁴⁸⁰ N.S. Jamwal, "Counter Terrorism Strategy", **Strategic Analysis**, 27:1, 2003, s.70-75

⁴⁸¹ N.S. Jamwal, **a.g.m.**, s.71-73.

⁴⁸² Erhan Patır, "Terörizmle Mücadelede Taktik ve Operasyonel Etkinlik", **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**, 29.04.2013, Erişim: <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2013/04/29/6973/terorizm-ile-mucadelede-taktik-ve-operasyonel-etkinlik-e-tuggeneral-erhan-patir>, 24.03.2015

Ercan Çitlioğlu, terörizmle mücadelenin dört ana hedefi olması gerektiğini belirtmiştir. Çitlioğlu bu hedefleri;

- “Terör örgütünün elimine edilerek/etkisizleştirilerek terörizmin sonlandırılması,
- Terörizmin neden olduğu fiziki kayıplar ve moral tahribatın azaltılması, yaşamın normalleştirilmesi,
- Terörizmin tırmanmasını engelleyecek önlemler alınması,
- Terörizmin gündemden tamamen çıkarılması için kalıcı önlemler alınması”⁴⁸³ şeklinde sıralamıştır.

Çitlioğlu’nun stratejisi mücadelenin ulusal sınırlar içerisinde kalan kısmına odaklanmıştır. Günümüzde ulusal sorunlar uluslararası toplumdan hızlı şekilde cevap bulmakta ve dikkatle takip edilmektedir. Bu minvalle terörizmle mücadelenin en büyük ayağını uluslararası alanda gerçekleştirilen çalışmalar oluşturmaktadır. Terör örgütünün dış desteği kesilmeden başarıya ulaşmak daha öncede değindiğimiz gibi neredeyse olanaksızdır. İç mücadelede dahi uluslararası toplumun tepkileri etkili olmaktadır.

İlker Başbuğ, terör örgütü ve teröristle mücadelenin, güvenlik kuvvetleri tarafından yapılan, teröristlerin etkisiz hale getirilmesi amacıyla icra edilen çalışmalar olarak ifade etmektedir.

Başbuğ’a göre bu mücadelede güvenlik güçleri;

- Yapılan mücadele, yasalar doğrultusunda ifa edilerek, insanların meşruiyetini kabul edeceği şekilde gerçekleştirilmelidir.
- Güvenlik güçleri ilk olarak terörün hedefi olan toplumun emniyetini temin etmelidir.
- Terör örgütü mensubu ile hedef toplum üyeleri bir birine karıştırılmamalıdır.
- Mücadelede şahısların terör örgütündeki durumuna uygun tutum belirlenmelidir.

⁴⁸³ Ercan Çitlioğlu, **İnsanı, Dünyayı ve Terörizmi Anlamak**, Destek Yayınevi, İstanbul, 2011, s.76.

- Mücadelede hedef toplumun devletin yanında yer alması için gerekli stratejiler geliştirilerek uygulanmalıdır.⁴⁸⁴

Tüm çatışma türlerinde mücadeleyi kazanmak ve kazanılan mücadelenin uzun soluklu olması halkın kimin yanında olduğuyla yakından alakalıdır. İnsanların öncelikli ihtiyaçlarından birisi de güvenliğinin sağlanmasıdır. Teröre maruz kalan insanların güvenliğini sağlayamadan desteğini almak neredeyse olanaksızdır.

- Mücadelede yer alan tüm kurumların etkin işbirliği temin edilmelidir.
- Mücadelenin süresinin uzun olacağı göz önünde bulundurularak profesyonel (sabırlı/gayretli/itidalli) olmak gerekmektedir.
- Mücadele edenler bölgeyi ve hedef toplumu iyi tanımalı, olumlu ilişkiler geliştirmelidir.
- Mücadelenin kesintisiz sürmesi sağlanmalıdır.
- Terör örgütlerin en önemli stratejilerinden biriside toplumu bir birine ya da devlete karşı şiddet eylemlerine yöneltmek ya da eylem neticesinde kurumlara olan güvenin azalmasını temin etmektir. Bu nedenle eylemler karşısında karar vericilerin eylemlerin bu tarz etkilerini azaltacak yöntemler uygulamaları ve toplumun bilgilendirilmesi için stratejiler geliştiren uzmanlar istihdam edilmelidir.
- Güvenlik güçleri terör örgütlerinin eylem çeşitliliği ile orantılı mücadele ve önleme stratejileri geliştirmelidir.
- Mücadelede zamanında ve doğru istihbaratın hayati öneme sahip olması nedeniyle kesintisiz ve sürekli istihbarat sağlamalıdır.⁴⁸⁵
- Terörizmle mücadelede nitelikli insan gücü oldukça büyük önem arz etmektedir. Türkiye’de terörizmle mücadele eden kadroların deneyimi seksenli yıllarda mevcut olsa idi, PKK/KCK Terör Örgütü’nün durumunun günümüzde çok farklı olacağı aşikârdır.
- Diğer bir husus da medya konusudur. Terör örgütlerinin eylemlerinin medyada yer alış şekli için örgüt medyaları hariç gerekli işbirliği geliştirilmesi için çaba harcanmalıdır. Örgütlerin sosyal medya dâhil

⁴⁸⁴ İlker Başbuğ, **Terör Örgütlerinin Sonu**, Remzi Kitabevi, 2. Baskı, İstanbul, 2011, s.108.

⁴⁸⁵ İlker Başbuğ, **a.g.e.**, s.109.

etkin şekilde kendi yayın organlarına sahip olması sağlıklı bir strateji geliştirmeyi oldukça zorlaştırmakta olduğu unutulmamalıdır.⁴⁸⁶

Günümüzde medyanın kısıtlanması ve sansürlenmesi oldukça zayıf bir ihtimaldir. Bu nedenle medya, terör örgütlerinin eylemlerinin sonucunda belirsizliğin oluşturacağı etki artışını engellemek ve azaltmak için doğru şekilde, hızlı ve sürekli biçimde bilgilendirilmelidir. Çünkü terör örgütleri de sosyal medya üzerinden hızlı bir biçimde propaganda faaliyetlerine yönelmekte, bilgilendirilmeyen medya da bu faaliyetler ışığında haber yapmaktadır.

- Terör örgütlerinin dış desteği ve ülke dışındaki geri cephe alanları elinden alınmalıdır.
- Uluslararası alanda örgütlere terörü bırakması için baskı yapılmasını sağlamak amacıyla kampanya yürütülmelidir.
- Mücadele diğer önemli nokta ise yönetici kadronun hedef alınmasıdır.⁴⁸⁷

Terörizmle mücadelede lider kadronun tasfiye edilmesi Başbuğun belirttiği gibi elzemdir. PKK/KCK Terör Örgütü açısından yönetici kadro Örgüt içerisinde efsaneleşmiştir. Uzun yıllar boyunca Örgüt liderlerinin yakalanamaması bu algıyı artırmaktadır.

Selim Akyıldız'a göre; mücadele için üniversiteler bünyesinde strateji geliştirecek merkezlerin kurulması, Başbakanlığa bağlı müsteşarlık seviyesinde terörle mücadele eden birimlerde koordinasyonu sağlayacak bir kurumun tesis edilmesi, terörün Birleşmiş Milletler bünyesinde bir tanımının yapılması, ülkelerarası işbirliği, hukuka bağlı kalınarak mücadelenin verilmesi ve bu hukuk kurallarını uluslararası normlara uygun olması, finansman önlenmesi için uluslararası tedbirlerin sıkı şekilde uygulanması ve bu alandaki tecrübelerin uluslararası alanda paylaşılması gerektiğini belirtmiştir.⁴⁸⁸

Akyıldız'ın kurumsal önerileri, Kamu Güvenliği Müsteşarlığı ve diğer oluşturulan üst kurullar aracılığı ile yerine getirilmektedir. Ancak halen istihbaratın, operasyonel ve adli süreçlerde tek bir kurum çatısı altında faaliyet yürütmeyen ve

⁴⁸⁶ İlker Başbuğ, a.g.e., s.126.

⁴⁸⁷ İlker Başbuğ, a.g.e., s.204-205.

⁴⁸⁸ Ahmet Selim Akyıldız, "Uluslararası Terörizm ve Terörizme Karşı Alınması Gereken Önlemler", ed. Orhan Kılıç, Mehmet Çevik, **Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu: Tarihten Günümüze İç ve Dış Tehditler**, Fırat Üniversitesi Yayınları, Elazığ, 17-19 Ekim 2001, s.33-36.

sık sık atamaya tabi personel tarafından gerçekleştirilmesinin, uygulamada aksaklıklara neden olduğu değerlendirilmektedir.

Ahmet Cem Ersever, PKK/KCK Terör Örgütü ile mücadele için önerilerde bulunmuştur. Ersever'e göre acil, orta ve uzun vadede alınması gereken tedbirler bulunmaktadır. Ersever acil olarak; Terör Örgütü'nün lider, organizasyon ve eylem kabiliyetiyle mücadele edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ersever'e göre orta vadede ise; devlet desteği ortaya çıkarılmalı, bağlantılar kesilmeli ve uluslararası kamuoyunda gerekli çalışmalar yapılmalı, terörün hedefi kitleleri değişik projelerle topluma kazandırmalı, Örgüt'ün insanları kullandığı teşhir edilmeli ve örgütten faydalanan kariyer mesleği sahipleri deşifre edilmelidir. Ersever'e göre uzun vadede ise terörün hedefi kitlenin yaşadığı bölgelerdeki olumsuz gelenekler, teknolojik, ticari ve alt yapı geriliğinin giderilmesi, ulusal vatandaşlık duygusunu artırıcı tedbirler alınması, devletin kurumlarının bölgede sosyal-hukuk devleti anlayışına göre hareket etmesi gerekmektedir. Ersever bunlara ek olarak ulusal ve uluslararası manada Örgütle mücadele için geniş kapsamlı ihdas edilmiş bir kurum oluşturulması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁸⁹

Ersever'in önerdiği gibi ulusal ve uluslararası manada istihbarat toplayan, operasyon icra edebilen, adli işlemleri yürüten ve en üst seviyede siyasi otoritenin emrinde olan bir kurumun ihdas edilmesi terörizmle mücadelede önemli bir husus olarak halen yerini korumaktadır.

Tulga Uyar, terörizmle mücadele için ulusal ve uluslararası otoritelerin işbirliği içerisinde hareket etmeleri gerektiğine vurgu yapmıştır. Uyar, terörizmle mücadele etmek amacıyla alınması gereken tedbirleri; iç siyasette, dış siyasette, ekonomik, ceza politikası, Sivil Toplum Kuruluşları ile işbirliği, toplumun bilinçlendirilmesi, paramiliter grupların işlevinin iyi denetlenmesi ve hukuk devletinden taviz verilmemesi olarak sekiz başlık altında toplamıştır.⁴⁹⁰

Uyar'ın terörizmle mücadele için önerilerini inceleyecek olursak:

⁴⁸⁹ Ahmet Cem Ersever, **Üçgöçendeki Tezgâh**, Genişletilmiş 3. Baskı, Ocak Yayınları, Ankara, 1997, s.224-229.

⁴⁹⁰ Tulga Uyar, **a.g.e.**, s.241-242.

- İç siyasette yapılacakları; hukuk devletinin gereklerinin yapılması ve sistemin iyi şekilde çalışması,
- Dış siyasette yapılacakları; uluslararası kamuoyunun desteğinin alınabilmesi için gerekli bilgilendirmenin her alanda yapılması, terör örgütlerinin devletlerce desteklenmesinin engellenmesi ve uluslararası alanda örgütün devletler tarafından terör örgütü olarak kabul edilmesi için gerekli girişimlerin yapılması,
- Ekonomik olarak; terörün etki alanında ekonomik faaliyetlerin düzgün çalışabilmesi için gerekli güvenlik önlemlerinin alınması ve ekonomik alanda desteklerin sağlanması,
- Ceza politikası alanında, uzman adli merciler tarafından hızlı bir şekilde yargılanmalı, cezalar caydırıcı olmalı ve ceza alan örgüt mensuplarının rehabilitasyonu için uzman kişilerin yürüttüğü projeler aracılığıyla topluma kazandırılmaları sağlanmalı,
- Terörle mücadelede, Sivil Toplum Kuruluşlarının süreçlere katılımının sağlanması,
- Hukuk devletinden taviz verilmemesi,
- Toplumun teröre karşı bilinçlendirilmesi ve medyanın terör örgütünün propagandasına dönüşen programlar yapmaması için hukuki yönden denetlenmesi,
- Terörle mücadelede görev alan korucular gibi paramiliter yapıların mücadele akabinde örgütlü suçta bulaşmamaları ve psikolojik sorunlar yaşamamaları için gerekli programların hazırlanması gerektiğine işaret etmiştir.⁴⁹¹

Uyar, terörizmle mücadelede Türkiye'nin uygulamada karşılaştığı sorunları göz önünde bulundurarak çıkarımlarda bulunmuştur. Gerçekten de adaletin tesis edildiğine insanların inanması halinde, hem terör örgütlerine katılanların sayısında azalma olacak hem de terör eylemlerine karşı toplumda oluşacak gerilimlerin meydana gelmesini engelleyeceği değerlendirilmektedir.

Ümit Özdağ, PKK/KCK Terör Örgütü açısından terörizmle mücadeleyi değerlendirmiş ve önerilerini onüç başlık altında toplamıştır. Özdağ, Terör Örgütü

⁴⁹¹ Tulga Uyar, a.g.e., s.241-242.

ile mücadele için; Siyasi Çözüm Önlemleri, Bürokratik Önlemler, Psikolojik Önlemler, Toplumsal Önlemler, Kültürel Önlemler, İstihbari Önlemler ve Yeni Bir İstihbarat Örgütü, Askeri Önlemler, Medya ile İlgili Önlemler, Polisiye Önlemler, Mali Önlemler, Hukuki Önlemler, Ekonomik Önlemler ve Diplomatik Önlemler başlıkları altında önerilerde bulunmuştur.

Özdağ siyasi açıdan, demokrasinin geliştirilmesi, refahın artırılması ve milli kimliğin tekrar tesisi⁴⁹² amacıyla; Eş Güdüm Bakanlığı'nın kurulması, Düşük Yoğunluklu Çatışma Araştırmaları Enstitüsü kurulması, üniversitelerle işbirliği yapılması, PKK/KCK'nın siyasi koluna karşı önlemler alınması ve siyasi partilerin bölgedeki faaliyetlerini genel merkez kadroları ile en ücra köşelere kadar yayması gerektiğini belirtmiştir.

Özdağ bürokrasi alanındaki önerileri olarak; bölgenin ihtiyaçları doğrultusunda çözüm önerileri üretebilecek personelin tayin edilmesi, devletin çözüme yönelik projesi doğrultusunda tayin edilen personelin eğitilmesi⁴⁹³, bürokratların halkın içerisine girmesi ve şikâyetlerini dinlemesi hususlarını ifade etmiştir.⁴⁹⁴ Doğa gibi sosyal yaşamda boşluk kabul etmemektedir. Vatandaş, kendisi ile bir olan ve problemleri için çaba sarf eden devlet görevlilerine bağlılık hissetmekte onunla birlik olmaktadır. İnsan ilişkilerinde güven ve saygı duyguları sağlıklı bir iletişim için elzemdir. Terör örgütleri halk desteği olmadan ve halka rağmen varlığını devam ettiremez. Halkın terör örgütünün baskı ve propagandalarına karşı mücadele edebilmesi için devlet görevlilerinin yanlarında olduklarını ve kendilerine değer verdiklerini hissetmesi gerekmektedir. İl Emniyet Müdürü Gaffar Okan'ın Diyarbakır halkı ile kurduğu sağlıklı iletişim, Şehit olmasından sonra devam etmiş vefatı sonrasında bölgede çok sayıda çocuğu adı konmuştur.

Özdağ, psikolojik önlemler başlığı altında ise; psikolog, psikiyatrist ve sosyal-psikologların bölgede kapsamlı araştırma yapması ve halkta yerleşen mağduriyet psikolojisini giderici projeler geliştirilerek uygulamaya konmasını

⁴⁹² Ümit Özdağ, **PKK Neden Bitmedi? Nasıl Biter?**, Kripto Yayın Basım Ltd. Şti., Ankara, 2008, s.242.

⁴⁹³ Ümit Özdağ, **a.g.e.**, s.247.

⁴⁹⁴ Ümit Özdağ, **a.g.e.**, s.252.

önermiştir.⁴⁹⁵ İran, Irak ve Suriye’de bulunan, doğu ve güney doğu anadolu bölgelerindeki vatandaşlarımızla akraba olan aşiretlerin bir birine olan bağlılıkları bayramlarda sınırdan geçişlerin serbest olduğu dönemlerde daha iyi müşahede edilmektedir. Bu nedenle Türkiye topraklarında yapılacak tek taraflı bir sosyal projenin etkisi sınırlı kalacak, PKK/KCK Terör Örgütü, İran, Irak ve Suriye’de bulunan bu aşiretlerden eleman teminine devam edecektir. Türkiye, bu mücadelede başarılı olabilmek için İran, Suriye ve Irak’la, işbirliğini devam ettirmeli ve artırmalıdır.

Özdağ, istihbari önlemler için eleman ve kadro desteğini Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı ve Genel Kurmay Başkanlığından sağlayacak müsteşarlık seviyesinde yeni bir istihbarat örgütünün kurulması ve bu istihbarat teşkilatının Örgütle mücadelenin stratejisini belirlemede önemli bir görev üstlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Özdağ, bu örgütün öncelikli olarak; PKK/KCK’ya karşı ekonomik istihbarat yapılması, örgütün cephe yapısının çökertilmesi ve lider terörist kadronun imhasını sağlaması gerektiğine işaret etmiştir.⁴⁹⁶ 11 Eylül eylemleri istihbarat teşkilatlarında eşgüdüm ve koordinasyonun sağlanamamasının neticelerini ağır bir biçimde sergilemiştir. Türkiye’nin, terörle mücadeleyi ve iç istihbaratı tek elden yürütecek yeni bir kuruma ihtiyacı bulunmaktadır.

Özdağ, askeri tedbirler bağlamında; son teknoloji araç, teçhizat ve donanımın kullanılması, düşük yoğunluklu çatışmaya uygun olarak personelin eğitimi verilmesi, 90’lı yıllardaki gibi etkili kapsamlı askeri harekâtlar yapılması, sınırın Türkiye tarafında kalan bölgede tampon bölge oluşturulması ve Barzani’ye diplomatik baskı kurularak Kuzey Irak’taki PKK/KCK kamplarının boşaltılmasının gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁹⁷ Özdağ’ın belirttiği gibi sınırların geçirgenliği devam ettiği sürece terörizmle mücadelede başarılı olmak neredeyse olanaksızdır. PKK/KCK Terör Örgütü’nün yurt dışında bulunan kamplarından Ülkemize geçiş yaptığı bölgenin tabiat şartları alışlageldik engellerin inşasını imkânsız hale getirmektedir. Bu nedenle AİHM kararları da göz önünde bulundurularak, uzmanlardan oluşan bir proje grubu tarafından terör örgütü üyelerinin sınırdan

⁴⁹⁵ Ümit Özdağ, a.g.e., s.257.

⁴⁹⁶ Ümit Özdağ, a.g.e., s.293-295.

⁴⁹⁷ Ümit Özdağ, a.g.e., s.301-309.

geçişini minimum seviyeye indirecek tasarımların hazırlanabileceği değerlendirilmektedir.

Özdağ örgütle mücadelede, İtalya Başbakanı Aldo Moro'nun öldürülmesi sonucu İtalyan medyasının Kızıl Tugayların haberlerine yer vermemesi neticesinde örgütün dağılmaya sürüklenmesinde önemli bir etken olmasını göz önünde bulundurarak medyanın mücadeledeki yerinin tespit edilmesi ve buna uygun stratejiler benimsenmesinin önemine değinmiştir.⁴⁹⁸ Günümüzde terörizmle mücadelede medyanın yeri daha sofistike bir hal almıştır. 1970'li yıllardaki gibi medya terör haberlerine yer vermese dahi internetteki sosyal medya hesapları üzerinden fotoğraf ya da video dosyası halinde tüm dünyaya terör eylemleri yayılmaktadır.

Özdağ, polisiye önlemler olarak; PKK/KCK'nın para kaynağının yok edilmesi, kent merkezlerinde gelişen toplumsal olayların ve eylemlerin durdurulması, kent merkezlerinden PKK/KCK'ya katılımın engellenmesi, PKK/KCK ile bağlantılı kaçakçılığın etkisizleştirilmesi, Politik Psikoloji Daire Başkanlığı'nın kurulması ve polis özel harekât birlikleri ile Jandarma güçlerinin kırsal alanda birlikte operasyonlar icra etmesini saymıştır.⁴⁹⁹ Özdağ, mali önlemler için MASAK'ın yapısının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁵⁰⁰ MASAK şu anki haliyle de oldukça başarılı çalışmalara imza atmaktadır. Ancak Türkiye, ekonomik suçların takibi ve cezalandırılması için gerekli mevzuat bakımından ABD gibi ülkelere göre oldukça geride bulunmaktadır. Ekonomik refahın yüksek olmasının önündeki en büyük engellerden olan bu suçların, tüm takibinin sadece bu iş için görevlendirilmiş kurum ve uzman personel tarafından yapılmamasının, yeteri kadar mücadele edilememesine yol açtığı değerlendirilmektedir.

Özdağ, diplomatik önlemler bağlamında; PKK/KCK Terör Örgütü'nün dünyaya anlatılması, yurt dışındaki Türk akademisyenlerin değerlendirilmesi, yabancı dillerde bilgilendirici yayınlar yapılması ve BM bünyesinde lobi faaliyeti yürütebilecek anti-terör hukuk grubunun oluşturulması biçiminde önerilerde

⁴⁹⁸ Ümit Özdağ, a.g.e., s.315.

⁴⁹⁹ Ümit Özdağ, a.g.e., s.318-319.

⁵⁰⁰ Ümit Özdağ, a.g.e., s.320.

bulunmuştur.⁵⁰¹ Türkiye'nin PKK/KCK ile mücadelesindeki en büyük eksiklerden biride dünyaya, PKK/KCK Terör Örgütü'nün eylemlerini görsel olarak kamuoyu oluşturacak biçimde servis edememesidir.

Bruno S. Frey'e göre terörizmle mücadele stratejisi bilimselliğin yanı sıra caydırıcılığa da sahip olmalıdır.⁵⁰² Frey, bu nedenle terör örgütlerinin eylemler sonucu beklediği hedeflere ulaşmalarının engellenmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Frey, bu amaçla devletlerin ekonomik, sosyal ve politik âdemi merkezîyetçilikten vaz geçerek, bu alanlara daha az müdahale edecekleri çok merkezli yönetim sistemleri oluşturmalarını salık vermiştir. Bu şekilde toplumsal sorunlar daha rahat çözülecek ve ekonomik, sosyal ve politik faaliyetler bir yerde toplanmadığı için teröristler eylemler neticesinde istedikleri hedeflere ulaşamayacaklarını anlayarak yıkım için teşvik edilmeyeceklerdir.⁵⁰³

Frey, alınan tedbirler ve uygulanacak diğer projelerle dışarıdaki fırsatların artırılarak bireyin terör örgütüne bağlılığının zayıflatılabileceğini ileri sürmektedir. Ayrıca Frey, bu zayıflamanın örgütten çıkışı, topluma entegrasyonu ve örgütten kimin kopacağına bilinmemesinin örgütsel faaliyetleri azaltacağını ifade etmiştir. Bu stratejiyle örgüt, politik isteklerine barışçı yollarla ulaşmaya teşvik edilerek, şiddet eylemlerinden uzaklaştırılacaktır. Bu olumlu tutum lider kadro, alt sorumlular, aktif ve pasif sempatanlar arasında gerilime neden olacaktır.⁵⁰⁴ Frey, bu olumlu yaklaşım için örgüt, gruplar ve toplumdaki diğer insanlar arasındaki etkileşimin sağlanması gerektiğini ve bu şekilde tüm tarafların faydasına olumlu sonuçlar doğuracak bir sürecin oluşabileceğini belirtmiştir. Frey, bu stratejiyle barışçıl çözüm bulma şansı artacak, karşı tarafı yok etmeye harcanan enerjinin topluma faydalı olmakta kullanılacağını ileri sürmüştür.⁵⁰⁵ Frey'in bu çıkarımları ancak rasyonel hedefleri olan terör örgütleri için ileri sürülebilir, oysaki günümüzde El-Kaide, El-Kaide bağlantılı ya da ondan esinlenen örgütlerin büyük hedefleri ölümden sonraki yaşam adına yapılmaktadır. Bu örgütlerin ve üyelerinin yerel

⁵⁰¹ Ümit Özdağ, **a.g.e.**, s.333-335.

⁵⁰² Bruno S. Frey, **Dealing With Terrorism : Stick or Carrot?**, Edward Elgar Publishing, Massachusetts, 2004, s.159.

⁵⁰³ Bruno S. Frey, **a.g.e.**, s.160.

⁵⁰⁴ Bruno S. Frey, **a.g.e.**, s.160.

⁵⁰⁵ Bruno S. Frey, **a.g.e.**, s.161.

yönetimlerle ilgili arzusu bulunmamakta, bu dünya için kendi ideolojileri kapsamında küresel bir rejim kurmayı hedefledikleri bilinmektedir.

Audrey Kurth Cronin, geçmiş dönemlerde terör faaliyetlerinin azaldığı ya da son bulunduğu durumları; liderin yakalanması ya da öldürülmesi neticesinde başını kesme, örgütle müzakere, örgütün İsrail'in kurulmasında Irgun'un faaliyetlerinde olduğu gibi başarıya ulaşma, başarısızlık nedeniyle örgüt içerisinde çözülme, bastırma ve yönünü değiştirme şeklinde sıralamış ancak nadiren gerçekleştiğini ifade etmiştir.⁵⁰⁶ Cronin, iletişim teknolojilerindeki gelişmelerden terör örgütlerinin faydalandığını ve bu şekilde düzenledikleri eylemlerle farklı coğrafyalardaki farklı kitleleri seferber ederek ayaklanma, bölgesel savaş ya da hegemonik savaşa neden olabileceklerini işaret etmiştir. Cronin, bu nedenle devletlerin kitlelerin tepkisine sebebiyet verecek tarzda bastırıcı güç kullanmamaları gerektiğini belirtmiştir. Çünkü terör örgütleri provoke etmeye, kutuplaştırmaya ve son aşamada kitleleri seferber etmeye çalışmakta bunun içinde kaldıraç olarak devletlerin eylemler akabinde kontrolsüz güç uygulamalarını kullanmaktadır.⁵⁰⁷

Cronin, bu nedenle hükümetler, terör örgütlerini iyi tanımak suretiyle hatalarından ders alarak, mücadele temposunu düşürmeden, eylemler neticesinde kışkırtmalara kapılmadan, uluslararası toplu durumu tam olarak özümseyerek, örgütün faaliyetlerini engelleyecek şekilde ve kitlelerin örgütler tarafından seferber edilmesini önlemeye odaklanarak geliştirilecek mücadele stratejisi ile başarılı olabileceklerini ileri sürmüştür.⁵⁰⁸ Cronin vurguladığı hususlar güncel tehditlere işaret etmektedir. Arap baharının da etkisi ile sistemden hoşnutsuz kitlelerde dünyanın pek çok yerinde gösteriler ve şiddet eylemleri meydana gelmiştir. Bu eylemlerde pek çok ülkede terör örgütleri etkin rol oynamıştır. Eylemler spontane şekilde sosyal medya üzerinden genç kitlelerin harekete geçirilmesi ile düzenlenmiştir.

Araştırmacıların terörizmle mücadele stratejileri bağlamında geliştirdikleri önerileri, terörizmle mücadelenin değişen güvenlik paradigmalarından etkilendiğini göstermektedir. Araştırmacılar, geçmiş terörizmle mücadele tekniklerinin olumsuz

⁵⁰⁶ Audrey Kurth Cronin, **How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns**, Princeton University Press, New Jersey, 2009, s.197-200.

⁵⁰⁷ Audrey Kurth Cronin, a.g.e., s.201-206.

⁵⁰⁸ Audrey Kurth Cronin, a.g.e., s.206.

yönlerini yeni güvenlik anlayışı bağlamında revize ederek yeni çıkarımlarda bulunmuşlardır.

Günümüzde Soğuk Savaş mantığı içerisinde terörizmle mücadele edebilmek neredeyse olanaksızdır. Bu tür yaklaşımlar ancak kısa süreli çözümler üretebilmekte sorunu daha da içerisinde çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Fakat incelemiş olduğumuz uzman görüşleri bilginin ve tecrübenin önemini sergiler mahiyettedir. Günümüzün terörizm stratejisi klasik güvenlik politikaları ile çözülemez ve geçmişin ağır şiddet içerikli mücadele tarzından uzak, üzerinde iyi düşünülmüş pratikte uygulanabilir öneriler hazırlanması gerektiği değerlendirilmektedir.

4.2. Kapsamlı Terörizm Stratejisiyle Mücadele Modeli

Terörizmle mücadele, terör örgütlerinin kazanım ve katettiği merhalelere göre tekrar yapılandırılmalıdır. Terörizm stratejisinin güncel hali, stratejiyle mücadeleye dair uygulamalar ve tecrübeler kapsamında dikkat edilecek hususların yer aldığı bir modelin önerilebileceği değerlendirilmektedir. Kapsamlı Terörizm Stratejisiyle Mücadele Modeli (KTSMM) olarak adlandırabileceğimiz, bu modelde; üç aşamaya göre tedbirler önerilmektedir. İlk aşama henüz terörizm stratejisinin uygulanmaya başlanmadığı dönem, ikinci aşama terörizm stratejisinin yeni uygulanmaya başladığı dönem ve üçüncü aşama ise terör örgütlerinin kuruluş aşamasını gerçekleştirip lojistik ağını ve örgütsel yapısını tamamladığı aşamadır.

Terörizm stratejisinin henüz uygulanmaya başlamadığı ülkelerde, önleyici bir stratejiye odaklanarak hareket edilmesi gerektiği düşünülmektedir. Strateji için istismar edilecek toplumsal sorun, meri bir ideoloji ve eleman temini için kendini toplumun bir yönüyle dışında hisseden bireyler gerekmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak istismar edilebilecek sosyal ve tarihsel sorunlar tespit edilmeli, çözümü için projeler geliştirilmelidir. Ancak bu projelerin uygulanması için ciddi bir deneyimin gerektirdiği göz ardı edilmemeli ve devlet görevlilerinin eğitimi için terörizm stratejisiyle mücadelede deneyimli devletlerden yardım alınmalıdır. Kitlese bazda stratejinin gelişebileceği en önemli ortamlardan birisi de mevcut

sistemden hoşnutsuz kitlelerdir. Bu kitlelerin, sisteme entegre edilmesi için gerekli düzenlemelerin imkânlar dahilinde yapılması gerekmektedir.

Terörizm stratejisiyle mücadele edilirken yapılan hatalar, terör örgütlerinin aşamaları hızlı bir şekilde tamamlamalarına neden olmaktadır. Bu hatalardan en önemlisi devlet kurum ve görevlilerinin halktan kopuk hale gelmesidir. Doğa boşluğu kabul etmemektedir. Bu nedenle devlet görevlilerinin ulaşılabilirliği ve halkla iletişimlerini artırılmalıdır. Devletin, halka hizmet için var olduğunu ispatlamak amacıyla sosyal medyada etkin olarak bilgilendirme ve önleme faaliyetleri yürütülmelidir. Buna ek olarak toplumun daha fazla yönetime katılması için STK'lar kullanılmalıdır.

Terör örgütlerinin en önemli kaynaklarından biri de insan unsurudur. Örgütlerin istismar ettiği dezavantajlı grupların azaltılması için gelir dağılımındaki eşitsizliğin belli oranda dengelenmesi gerekmektedir. Bu amaçla geniş kitlelerin katılabileceği, gençlerin enerjilerini pozitif bir biçimde harcayabileceği spor alan ve faaliyetlerinin sayısı artırılmalıdır. İnsan haklarının toplumun hissedebileceği biçimde uygulanması hoşnutsuz kitleleri azaltacaktır. Radikal grupların takibi için yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Bu uygulamalar sayesinde dezavantajlı grupların terör örgütlerinin hedefi olmasının önüne geçilebileceği değerlendirilmektedir. Bu amaçla modern STK'lara ek olarak Ülkemizdeki tarikatlar gibi resmi alanda görünür olmayan geleneksel STK'ların mevzuat değişiklikleri ile kamu alanına taşınması gerekmektedir.

Terörizm stratejisinin ana motoru meri bir ideolojidir. Terörizm stratejisinin gereği işlenen ağır suçların normalleştirilmesi ve manevi dayanak noktası oluşturulması adına, ideoloji büyük bir ehemmiyete sahiptir. Bu nedenle güncel terör dalgasının ideolojik söylemine, karşı söylem ve strateji geliştirecek mücadele birimleri kurulmalıdır. El-Kaide ve bağlantılı örgütlerin günümüzdeki yaygın etkisi göz önünde bulundurularak, radikalleşme ve yabancı düşmanlığı ile mücadele için geleneksel inanç ve anlayışların yaşatılmasına dair proje uygulamaları yapılmalıdır. Güncel terör dalgasının yapısı kapsamında; başka ülkelerde savaşmaya gidenlerin, cezai müeyyideleri sürecinde ve akabinde rehabilitasyon programına tabi tutulmaları da önemli bir husustur.

Topluma yabancılaşan bireylerin suç örgütleri tarafından hedef seçildiği bilinen bir gerçektir. Bu nedenle yabancılaşma ile mücadele için aile hayatının düzenini koruyucu yasal ve sosyal tedbirler alınmalıdır. Ülkemizdeki muhtarlar gibi yerel yöneticilere ve ihtiyar heyetlerine ilk aşamada uzlaştırıcı yetkisi tanımak suretiyle, aileye ek olarak sosyal otokontrolü sağlayacak sistemler geliştirilmelidir. Terör örgütlerinin kuruluş aşamasında sansasyonel eylemlerle adını duyurma gereksinimi doğrultusundaki eylemleri için hedef olabilecek kamu alanlarında gerekli tedbirler alınmalıdır. AVM gibi özel sektör kurumlarına dedektör köpek ve bomba dedektörü kullanım zorunluğu getirilmeli ve devlet kuruluşlarında bomba dedektörleri kullanılmalı, bomba imha uzmanları ve dedektör köpekler istihdam edilmelidir.

İnternetin yaşamımızdaki yeri dikkate alınarak, terör örgütlerinin propaganda faaliyetlerinin engellenmesi için sosyal medyanın bilinçli kullanımına dair eğitimler verilmelidir. Adli ve idari tedbirler kapsamında; yardım toplama usûlleri sıkı denetime tabi tutulmalı ve bankalar üzerinden yapılması zorunluluğu getirilmeli, terör örgütü üyeliğinin ve terör örgütü propagandası yapmanın cezasının caydırıcı olacak biçimde artırılması ve terör örgütlerinin sınır aşan suçlarla bağlantısı göz önünde bulundurularak, bu suçlarla ciddi bir biçimde mücadele edilmesi zorunluluk arz etmektedir. Terörizm stratejisinde artan uluslararasılaşma temayülü ve strateji için başka ülkede bulunan geri cephenin önemi kapsamında, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla terörizmle mücadelede işbirliği yapılmalıdır.

KTSMM'ye göre terörizm stratejisinin uygulanmaya başlandığı evrede ise; önleme sürecinden daha zor olmakla birlikte sorunun kronikleştiği son evreye göre mücadele daha kolaydır. Bu safhada, etkin bir mücadele ile kısa süreçte sonuç alma ihtimalinin yüksek olduğu değerlendirilmektedir. Terör örgütü kuruluş aşamasında ismini duyuracağı eylemle propagandaya ihtiyaç duymaktadır. Bu eylemin alınan tüm tedbirlere rağmen engellenememesi durumunda, yapılacak ciddi bir takibatla şahısların yakalanması gerekmektedir. Çünkü örgütün en zayıf olduğu dönemdir. Bağlantılarını görmek adına gelişimine müsaade etmenin telafi edilemeyecek sonuçlar doğuracağı aşikârdır. Bu takibat neticesinde suçun ciddiyeti göz önünde bulundurularak adli süreçler akabinde uzman heyetin, örgüt

üyeleri hakkında vereceği rehabilite olmuş kararına kadar hürriyetin kısıtlanması için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır. Terör örgütünün keşfetmiş olduğu toplumsal rahatsızlığı giderici ivedi tedbirler alınmalıdır. Eylemlere karşı oluşabilecek toplumsal gerginliğin normalleştirilmesi için STK'lar ve yerel sözü dinlenen insanlarla hareket edilmeli ve eylemlerde zarar görenlerin zararının tazmini için gerekli tedbirler alınmalıdır. Ayrıca eylemler akabinde, sosyal medyanın güncel durumu değerlendirilmek suretiyle, önceden hazırlanmış planlar ve eğitim almış görevliler tarafından eylemle ilgili toplum hızlı, sürekli ve doğru şekilde bilgilendirilmelidir.

Örgütün ideolojik söylemindeki kalıplar, güvenlik yöneticileri ve yönetim tarafından dönüşüme uğratılarak kullanılmak suretiyle örgütün söylemsel tekeli elinden alınmalıdır. Terör örgütlerinin insan ve ekonomik kaynakları ile mücadele eş güdümlü yürütülmelidir. Örgütün eleman teminini önlemek için hedef kitleye yönelik bilgilendirme ve önleme faaliyetleri yapılmalıdır. Örgütün ekonomik kaynakları ile mücadele için yardım toplama usûlleri sıkı denetime tabi tutulmalı, bankalar üzerinden yapılması zorunluluğu getirilmelidir. Yine finansman kaynakları ile mücadeleye yönelik finansal uzmanlar istihdam edilmeli ve mali hareketler etkin bir şekilde denetlenmelidir. Terör örgütleri için sınır aşan suçların mali kaynak açısından önemi nedeniyle bu suçlarla etkin bir biçimde mücadele edilmelidir.

Eleman temininin engellenmesi için önemli metotlardan birisi de etkin cezalandırma ve rehabilitasyon süreçlerinin eş güdümlü uygulanmasıdır. Caydırıcılığın artırılması amacıyla terör suçuyla bağlantılı suçların cezası artırılmalıdır. Örneğin terör örgütü kurma ve yönetmenin cezası ağırlaştırılmış müebbet olarak düzenlenebilir. İnsanları örgütleri desteklemeye iten diğer bir neden işkence gibi gayri insani uygulamalardır. Bu nedenle mücadele ederken hukuk normları ve insan hakları mevzuatı kapsamında hareket edilmelidir. Örgüt üyelerinin topluma tekrar kazandırılması için ceza sürecinden başlayarak ailelerin de katıldığı rehabilitasyon süreçleri uygulanmalıdır. Eleman temininde diğer iki önemli husustan biri radikalleşme iken diğeri toplumu mücadeleye dâhil edememektir. Bu iki zorluğu aşmak için radikal grupların takibi amacıyla yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Bu safhada mücadelenin önemli bir kısmını da eylemlerle ve eylemlerin doğurduğu sonuçlarla mücadele oluşturmaktadır. Eylemlerle mücadele etmek amacıyla; istihbari ve operasyonel birimlerin ulaşabileceği ortak terörizmle iltisaklı gerçek ve tüzel kişiler veri bankası oluşturulmalı, örgütlerin düzenlediği saldırılardaki bomba kullanım artışı doğrultusunda, dedektör köpek, bomba imha uzmanları ve bomba dedektörleri kullanılmalıdır. AVM gibi özel sektör kurumlarına dedektör köpek ve bomba dedektörleri kullanım zorunluğu getirilmeli, örgütlerin daha çok ölümü hedef alan eylemleri göz önünde bulundurularak, umuma açık yerlerde biometrik verilere göre terör örgütü üyelerini tespit edecek ulusal sistemler geliştirilmeli ve mutlak güvenlik durumunun sağlanmasının olanaksızlığı göz önünde bulundurularak, toplumda güvenlikte bulunduğu algısını artırıcı tedbirler alınmalıdır. Son olarak ise, örgütler için geri cephenin ve uluslararası kamuoyu desteğinin önemi değerlendirilerek, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla terörizmle mücadelede işbirliğine gidilmelidir.

Terör örgütleri kuruluş aşamasını gerçekleştirip, lojistik ağlarını ve örgütsel yapısını tamamlaması akabinde, mücadele daha zor ve uzun soluklu bir hal almıştır. Bu nedenle bu aşamada daha ciddi tedbirlerin alınması gerekmektedir.

KTSMM'ye göre bu aşamada alınması gereken tedbirler ise;

- Mücadelenin, bu safhada daha zor ve uzun soluklu bir hal alması nedeniyle daha ciddi tedbirler alınmalı,
- Örgütün eleman teminini önlemek için hedef kitleye yönelik bilgilendirme önleme faaliyetleri yapılmalı,
- Örgütün finansman kaynakları ile ciddi bir biçimde mücadele edilmeli,
- Yardım toplama usülleri sıkı denetime tabi tutulmalı ve bankalar üzerinden yapılması zorunluluğu getirilmeli,
- Terör örgütlerinin sınır aşan suçlarla bağı göz önünde bulundurularak, sınır aşan suçlarla ciddi bir biçimde mücadele edilmeli,
- Örgütlerin düzenlediği saldırılardaki bomba kullanım artışı doğrultusunda, dedektör köpek, bomba imha uzmanları ve bomba dedektörleri kullanılmalı,

- AVM gibi özel sektör kurumlarına dedöktör köpek ve bomba dedöktörleri kullanım zorunluluğu getirilmeli,
- STK'lar aracılığıyla toplumun mücadelenin her safhasına katılımı sağlanmalı,
- Terör örgütü üyeleri zorunlu rehabilitasyon sürecine dâhil edilmeli,
- Rehabilitasyon sürecinde ailelerin ve STK'ların aktif katılımı sağlanmalı,
- Rehabilitasyon süreci alanında ve terör konusunda uzman personel tarafından yürütülmeli,
- Rehabilitasyon süreci; yakalama, göz altı, hüküm giyme ve akabinde devam etmeli,
- Rehabilitasyon sürecinde meslek kazandırıcı eğitimler verilmeli,
- Örgüt üyelerinin, örgütten koparılması için ailelerle birlikte çalışılmalı,
- Örgütün yaklaştığı sempatizan bireylere yönelik aile destekli programlar geliştirilmeli,
- Örgütün hiyerarşik sistemini, haberleşmesini ve lojistik ağının işlerliğini bozucu tedbirler alınmalı,
- Örgütün ideolojik söylemindeki kalıplar, güvenlik yöneticileri ve yönetim tarafından dönüşüme uğratarak kullanılmalı ve bu şekilde örgütün söylemsel tekeli elinden alınmalı,
- Terörizmle mücadelede iki önemli husustan biri halkın desteğini almakken, diğeri uluslararası toplumun desteğini sağlamaktır. Bu nedenle ulusal ve uluslararası alanda örgütün gerçek yüzü ve yapılan mücadele her platformda iyi bir şekilde anlatılmalı,
- Mutlak güvenlik durumunun sağlanmasının olanaksızlığı göz önünde bulundurularak, toplumda güvenlikte olduğu algısını artırıcı tedbirler alınmalı,
- Devlet, sosyal medyada etkin olarak bilgilendirme ve önleme faaliyetleri yürütmeli,
- Sosyal medyanın bilinçli kullanılmasına dair eğitimler verilmeli,
- Başka ülkelerde savaşmaya gidenlerin cezayı müeyyideleri sürecinde ve akabinde rehabilitasyon programlarına tabi tutulmalı,

- Terör örgütü üyeliğinin ve terör örgütü propagandası yapmanın cezası caydırıcı olacak biçimde artırılmalı,
- Örgütle mücadele ederken hukuk normları ve insan hakları mevzuatı kapsamında hareket edilmeli,
- Terörle mücadelede tüm kurumlar koordineli şekilde hareket etmeli,
- Terörle mücadelede akaslıkların yaşanmaması için Başbakan'a bağlı müsteşarlık seviyesinde bir kurum oluşturulmalı,
- İstihbarat kurumları terörle mücadeleye uygun tarzda tekrar yapılanmalı,
- ABD'nin ve gelişmiş ülkelerin tavırları göz önünde bulundurularak, sosyal medya ve siber alemdeki terör faaliyetlerini izleyebilecek yetenekte teknolojik istihbarat ve operasyon kurumları ihdas edilmeli,
- Uluslararası ve bölgesel organizasyonlarla birlikte hareket edilmeli,
- Örgütün egemenlik sahası dışındaki geri cephesini, saf dışı etmek için diplomasi kanalları kullanılmalı,
- Diplomasi faaliyetlerine rağmen geri cephe ve diğer devletlerin desteği engellenemiyor ise uluslararası zorlayıcı tedbirler için Birleşmiş Milletler Organları nezdinde konu takip edilmeli ve uluslararası kamuoyunda ilgililerle alakalı baskı oluşturmak için kampanyalar yürütülmeli,
- Bölgesel ve uluslararası kuruluşlarla terörizmle mücadelede işbirliği yapılmalı,
- Örgütün istismar ettiği toplumsal sorunları giderici politikalar uygulanmalı ve bu esnada örgütle mücadele aktif bir biçimde eş güdümlü sürdürülmeli,
- Bu süreçte terör eylemlerinin yaşanma sıklığı göz önünde bulundurularak, terör eylemleri akabinde kriz yönetim metotları geliştirilmeli,
- Kriz yönetim metotlarını uygulayacak personel ciddi bir eğitimden geçirilmeli,
- Terörizmle mücadeleye akademik dünyanın etkin katılımı için terörle mücadele enstitüsü kurulmalı,

- Terörle mücadele eden güvenlik kurumları yöneticilerine, yargı mensuplarına ve mülki amirlere terörle mücadele enstitüsünde eğitim verilmeli,
- Hükümet yetkililerinin ve kamu görevlilerinin toplumla iletişim kanalları sürekli açık tutulmalı,
- Medya mensupları ve terörizmle mücadele eden görevliler, birlikte terör olayları akabinde iletişim yöntemleri geliştirmeli,
- Hazırlanan terör olayları akabinde iletişim yöntemlerinin uygulanması eğitilmiş personel tarafından gerçekleştirilmeli,
- Terör operasyonları esnasında hem operasyon görevlilerinin hem de terör örgütü üyelerinin hayatını daha az tehlikeye sokan teçhizat, silah ve mühimmat geliştirilmesi için arge birimleri kurulmalı,
- Terörizm stratejisi konusunda uzman hâkimlerin ve savcılarının yer aldığı, ihtisas mahkemeleri kurulmalı,
- Terörizmle mücadele birimleri ve örgütlü suçlarla mücadele eden birimler merkezden yönetilmeli yerel mülki idareye bağlı çalışmamalı, adli olarak ihtisas savcılarının, idari olarak merkezin emrinde hareket etmeli,
- Terörle mücadele eden birimler hukuki delil elde etmenin zorluğu göz önünde bulundurularak, son teknoloji teçhizatla donatılmalı,
- Ülkede bulunan güvenlik kameraları tek bir sistem içerisinde birleştirilerek, serverlar üzerinden yüz tanıma ve plaka tanıma sistemleri kullanılabilir,
- Sınırların geçirgenliğinin önlenmesi için yeterli güvenlik tedbirleri alınmalı,
- Terör operasyonları için her koşulda mücadele edebilecek özel operasyon birimleri kurulmalı,
- Terör olayları üzerine ihtisas sahibi bomba imha uzmanları ve olay yeri inceleme ekipleri ihdas edilmeli,
- İstihbari faaliyetlerde karşılaşılan suç unsurları mahkemelerde adli delil olarak kullanılabilir,

- Terörle mücadele birimleri ayrı bir kurum tarafından etkin bir biçimde denetlenmeli,
- İstihbari ve operasyonel birimlerin ulaşabileceği ortak terörizmle iltisaklı gerçek ve tüzel şahıslar veri bankası oluşturulmalı,
- Örgütlerin daha çok ölümü hedef alan eylemleri göz önünde bulundurularak, umuma açık yerlerde biyometrik verilere göre terör örgütü üyelerini tespit edebilecek ulusal sistemler geliştirilmeli,
- Merkezi terörle mücadele karargâhı, örgüt içerisinde bilgi temin edilen kişilerle ilgili örgütün genel durumu ve sağladıkları bilgi açısından sürekli kontrole tabi tutmalı ve yardımcı istihbarat elemanları için merkezi bir strateji geliştirmelidir.

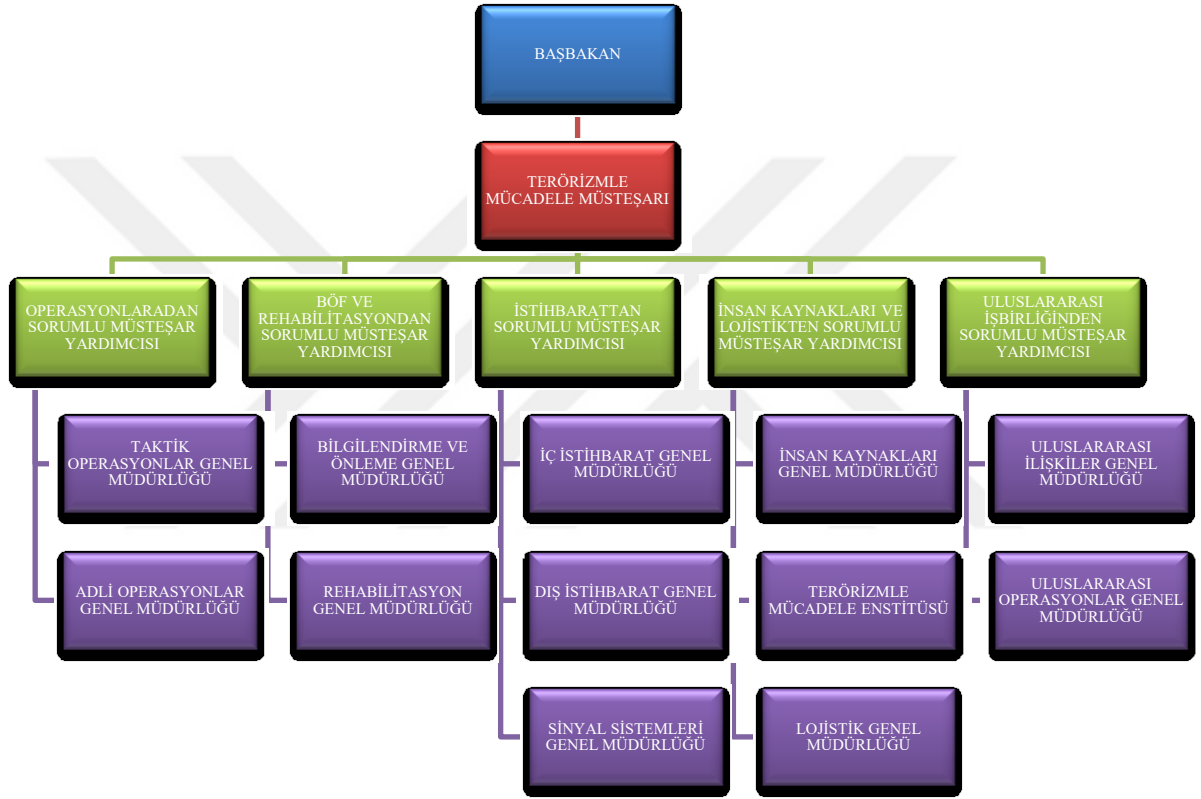
Ülkemiz örneğinde terörizmle mücadele için Başbakan'a ve Başbakan Yardımcılığına bağlı kurumlarla istihbarat, değerlendirme ve strateji geliştirme çalışmaları yürütülse de, operasyonel yetkili birimler İçişleri Bakanlığına bağlı Jandarma Genel Komutanlığına ve Emniyet Genel Müdürlüğüne bağlı merkez, il ve ilçe teşkilatlarınca yürütülmektedir.⁵⁰⁹ Polis bölgesinde adli operasyonlar sorumluluk alanına giren il ya da ilçe Cumhuriyet Başsavcılıklarından talimat doğrultusunda Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı koordinesinde il terörle mücadele şubeleri ve ilçe büro amirliklerince⁵¹⁰ yerine getirilmektedir. Polis bölgesi dışında kalan bölgelerde terörle mücadele Jandarma Genel Komutanlığı'na bağlı taşra birimlerince ifa edilmektedir.

Güvenlik güçlerinin bölgesel ayrımı, adli ve idari diğer görevler, personelin tayin görmesi neticesinde oluşan performans düşüklüğünün giderilebilmesi, tüm ülke genelinde mücadelenin yeknesaklık içerisinde yürütülmesi ve mücadelenin daha profesyonel bir biçimde yürütülebilmesi amacıyla KTSM Modelinde belirtildiği gibi merkezde örgütlenmiş bir kurum ihdas edilmelidir. Bu kurum, terörizm stratejisinin Ülkemizde oluşturduğu tehdit bağlamında Başbakan'a direkt bağlı müsteşarlık seviyesinde olması gerektiği düşünülmektedir. Ülkemizin bu alandaki tecrübesi dikkate alındığında, Kurum'un oluşturulmasında rehabilitasyon sürecinde

⁵⁰⁹ Nurettin Çakır, **Türkiye'nin Güvenliği ve Terörizm**, Korza Yayıncılık, Ankara, 2013, s.327.

⁵¹⁰EGM, Terörle Mücadele Dairesi Başkanlığı, Erişim:<https://www.egm.gov.tr/Sayfalar/Ter%C3%B6rle-M%C3%BCcadele-Dairesi-Ba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1.aspx>, 29.02.2016

görev alacak personel hariç diğer kurumlarda terörizmle mücadele alanında görev yapan görevliler ile terörizmle mücadele alanında çalışmaları bulunan akademisyenlerden personel ihtiyacı kısa sürede karşılanabilecektir. KTSM Modeli'nde belirtilen mücadele için gerekli hususların yerine getirilebilmesi kurulacak Terörizmle Mücadele Müsteşarlığı'nın Genel Müdürlükleri kapsayan organizasyon şeması şekil 4.1.'de gösterilecektir.

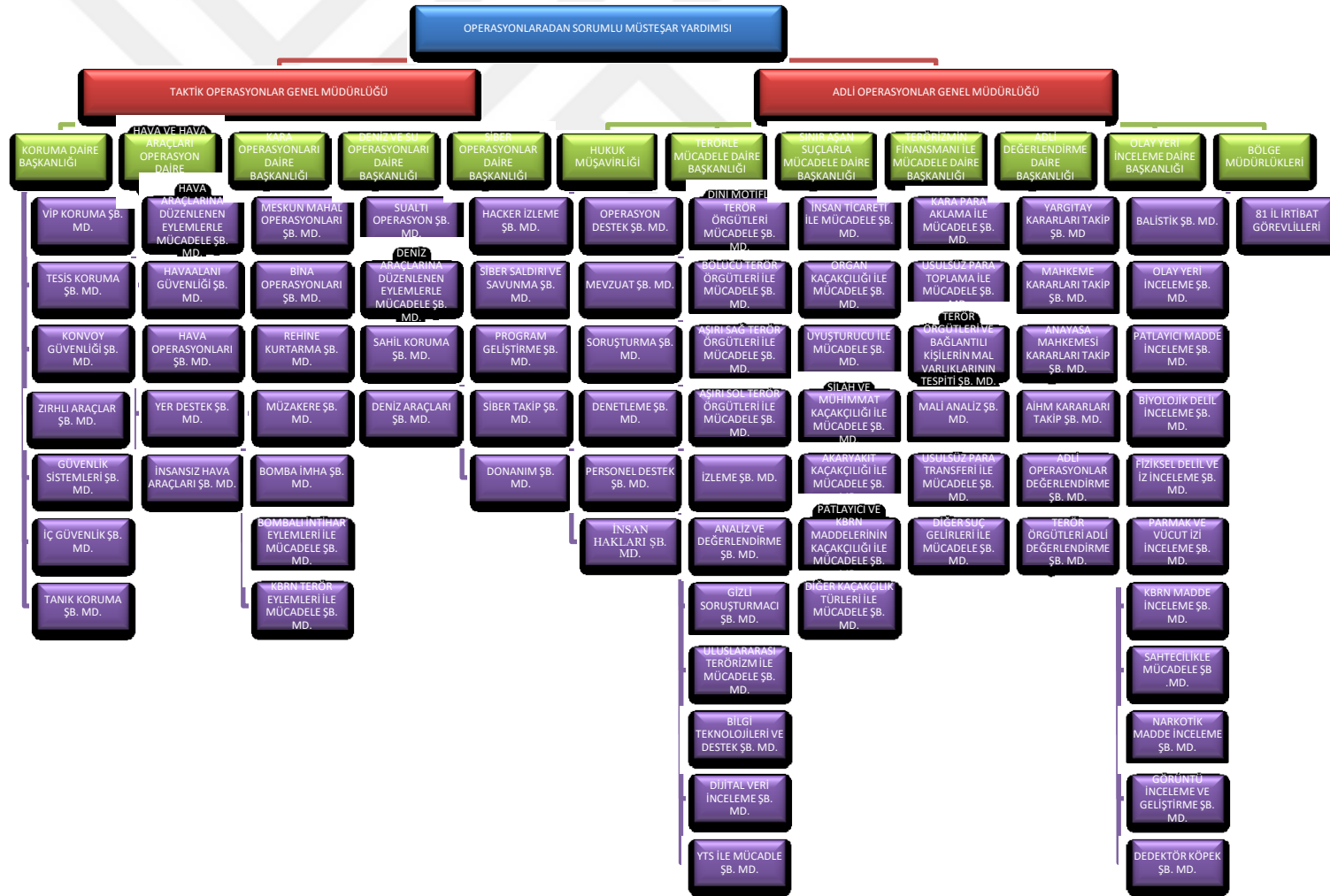


Şekil 4.1. Terörizmle mücadele müsteşarlığının genel müdürlüklerini kapsayan organizasyon şeması.

Terörizmle Mücadele Müsteşarlığı'nda KTSM Modeli'ne uygun olarak; Taktik Operasyonlar Genel Müdürlüğü, Adli Operasyonlar Genel Müdürlüğü, Bilgilendirme ve Önleme Genel Müdürlüğü, İç İstihbarat Genel Müdürlüğü, Dış İstihbarat Genel Müdürlüğü, Sinyal Sistemleri Genel Müdürlüğü, İnsan Kaynakları Genel Müdürlüğü, Terörizmle Mücadele Enstitüsü, Lojistik Genel Müdürlüğü, Uluslararası İlişkiler Genel Müdürlüğü ve Uluslararası Operasyonlar Genel Müdürlükleri oluşturulacaktır. KTSM Modeli'ndeki hususlardan anlaşılacağı üzere

terörizmle mücadele son evrede sofistike bir hal almıştır. Bu haliyle top yekün bir mücadeleyi gerektirmektedir. Mücadelenin zorluğu göz önünde bulundurularak işlevsel ve sıkı örgütlenmiş Genel Müdürlüklerin yapılanması aşağıda anlatılacaktır.



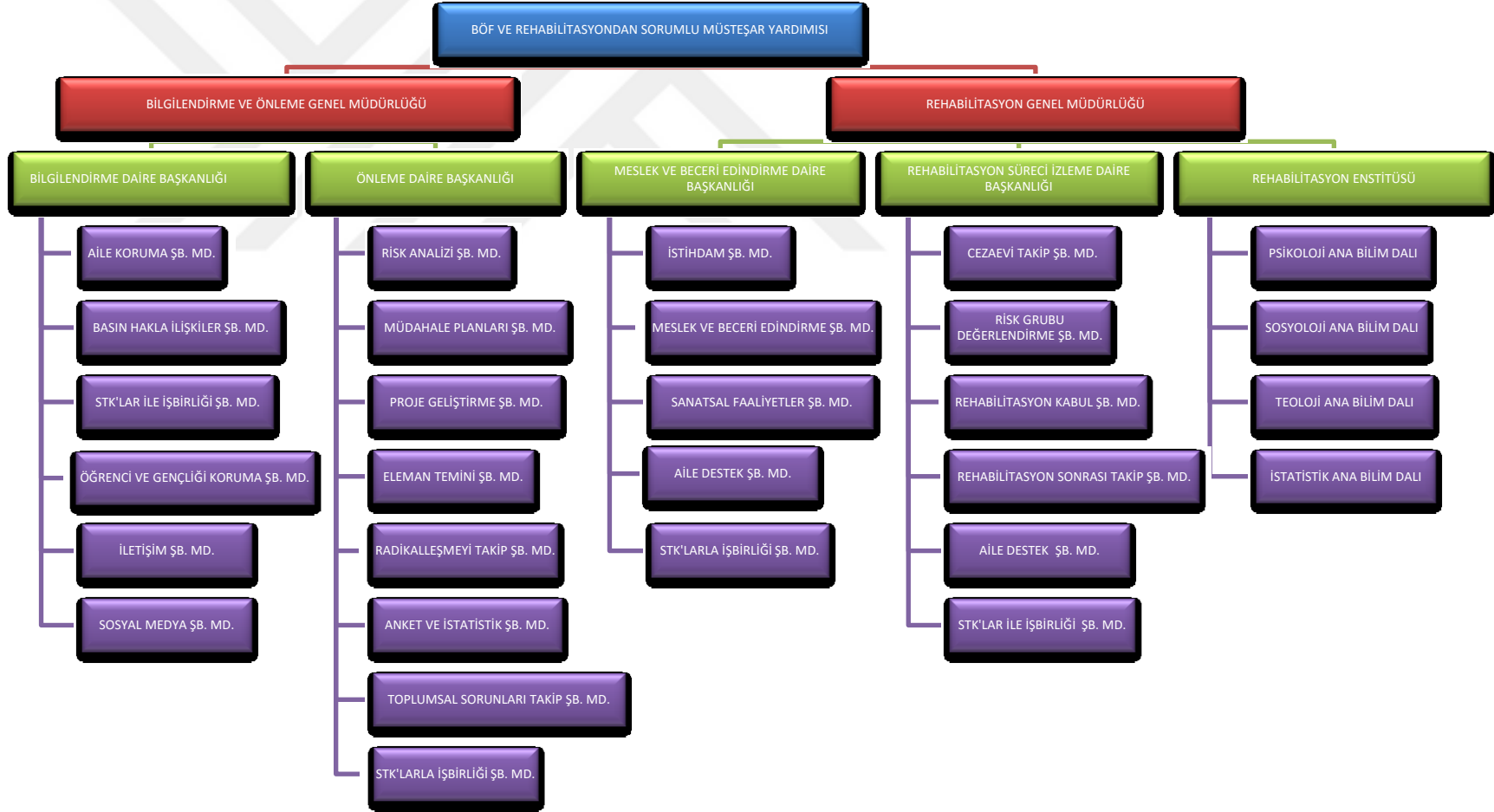


Şekil 4.2. Terörizmle mücadele müsteşarlığı operasyonel genel müdürlükler organizasyon şeması

Terör örgütünün hareket kabiliyetinin akamete uğratılması için adli ve taktik operasyonların önemli bir yeri bulunmaktadır. Terörizmle mücadelenin moral değerlere bağlı olarak yapılması, moral değerlere bağlı olarak yapıldığının iç ve dış kamuoyuna anlatılabilmesi, masumların zarar görmemesi, etkin bir soruşturma yürütülebilmesi ve failerin yakalanarak adli merciler önüne çıkarılabilmesi bu alanda uzmanlaşmış görevliler tarafından gerçekleştirilebilecek bir husus olduğu aşikârdır. Bu operasyonel birimlerin terör eylemlerinin geçmiş dönem hedefleri ve gerçekleşme şekilleri bağlamında havada, karada ve suda operasyon yapabilecek yeteneklere haiz olmaları gerektiği değerlendirilmektedir. Bu nedenle şekil 4.2.'de gösterildiği gibi operasyonel birimlerin her ortamda görev yapabilecek ve adli görevlerini tam anlamıyla yerine getirebilecekleri tarzda ayrıntılı bir biçimde yapılanmalıdır.

Örgütlerin eylemlerine etkin müdahalenin yanı sıra eylemlerin adli tahkikat dosyalarına insan hakları ve hukuk normları ihlal edilmeden yansıtılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Günümüz şartları ve hukuk devleti olmanın gerekleri kapsamında bu tahkikatların icrası esnasında özgürlük, güvenlik dengesi ve terörizm stratejisinin doğası gözden kaçırılmadan işlemler titizlikle yerine getirilmelidir. Ülkemizde terörizmle mücadelenin özgürlük güvenlik dengesi bağlamında özgürlükler kısmının daha ağır bastığı değerlendirilmektedir. Bu bağlamda etkin soruşturma yapabilmek için gerekli yetkinin, geçmiş dönemde yaşanan hak ihlalleri nedeniyle tam olarak verilmediği düşünülmektedir. Önerilen bu müsteşarlığın illere dağılmış mücadeleyi tek elden profesyonelce yürüterek şüpheleri gidereceği ve yetkilendirmedeki sorunları aşacağı öngörülmektedir. Örneğin CMK 140. Maddesinde düzenlenen teknik araçlarla izleme ilk defasında üç hafta süre ile verilebilmekte birer haftalık uzatmalarla en fazla dört hafta uzatılabilmektedir. Oysaki terör örgütlerinin faaliyetleri değerlendirildiğinde bu süre içerisinde suç delillerine ulaşılmasının ve örgütün faaliyetlerinin akamete uğratılmasının oldukça zor olduğu görülmektedir.

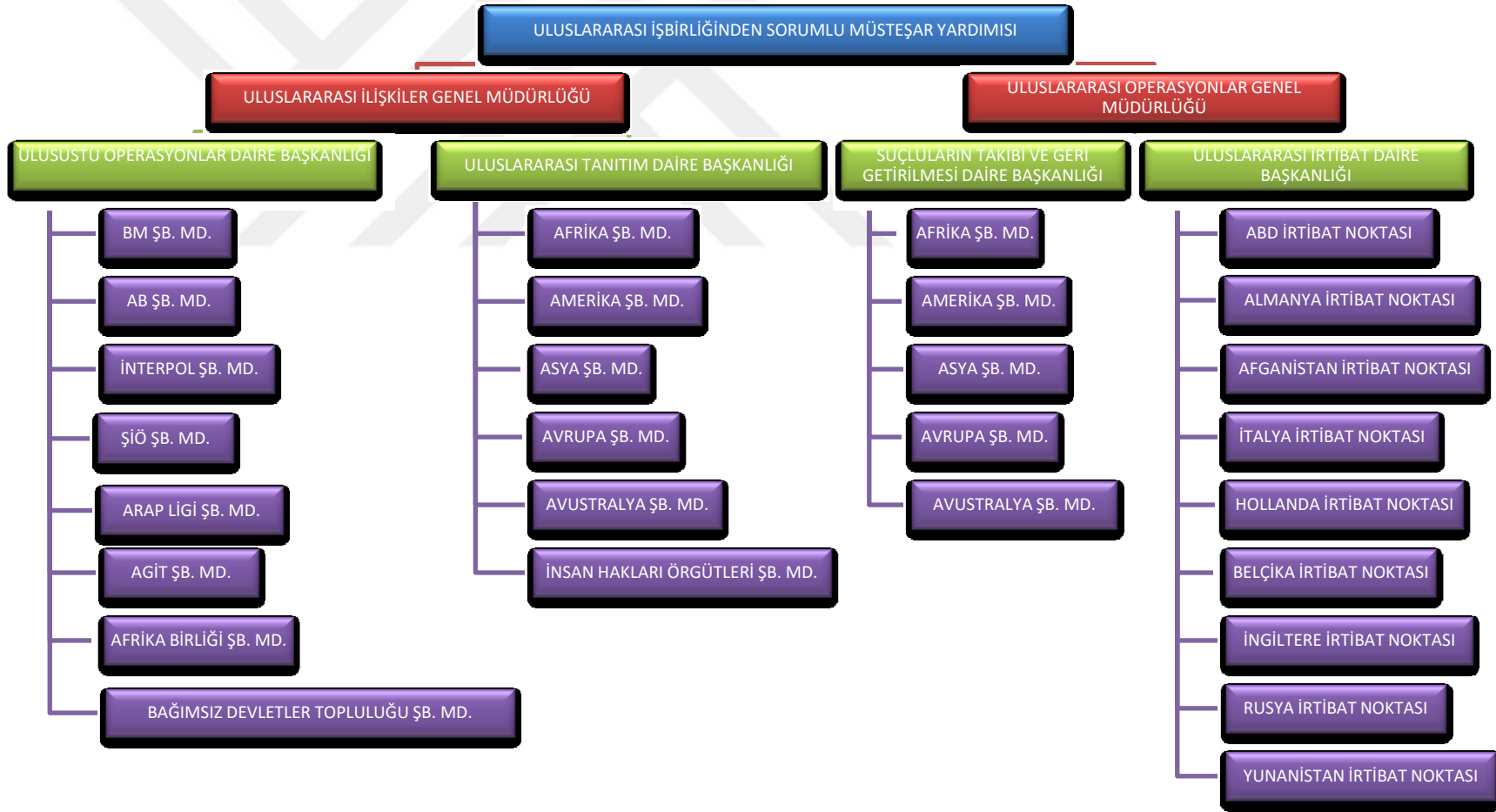
Bu nedenle denetlenebilir, gerekli yetkilerle donatılmış, başka bir görevde uzun süre istihdam edilmeyecek uzman personele sahip bu yapıyla operasyonel sorunların gerekli mevzuat değişikliği ile ortadan kalkacağı değerlendirilmektedir.



Şekil 4.3. Terörizmle mücadele müsteşarlığı bilgilendirme, önleme ve rehabilitasyondan sorumlu genel müdürlükler organizasyon şeması

Terörizmle mücadelede, terör eylemlerinin sonuçlarının yıkıcılığı dikkate alındığında önleme faaliyetlerinin ehemmiyeti görülmektedir. Bu nedenle önerilen Müsteşarlık bünyesinde şekil 4.3.'te görüldüğü gibi Bilgilendirme ve Önleme Genel Müdürlüğü ihdas edilmiştir. Genel Müdürlük bünyesinde Bilgilendirme Daire Başkanlığı ve Önleme Başkanlıkları yer almaktadır. KTSM Modeli açısından bilgilendirme önemli bir yer teşkil etmektedir. Model kapsamında bilgilendirme ikiye ayrılmaktadır. Bilgilendirmenin birinci bölümü, toplumun ve hedef kitlenin terörizm stratejsinin tehlikelerine karşı farkındalığının artırılması, ikinci bölümü ise eylemler akabinde ortaya çıkan gerilimin ve yığınlığın dozajının tolere edilebilir seviyelere çekilmesidir. Bilgilendirmenin birinci bölümü için gençlik, aileler ve STK'lar büyük önem taşırken ikinci bölümü için iletişimde kullanılan dil, iletişimin şekli ve hedef kitleye ulaşılabilirlik daha ehemmiyetlidir. Bu düzenlemeleri yapmak ve gerekli işlemleri takip etmek üzere Müsteşarlık bünyesinde şube müdürlükleri oluşturulmuştur.

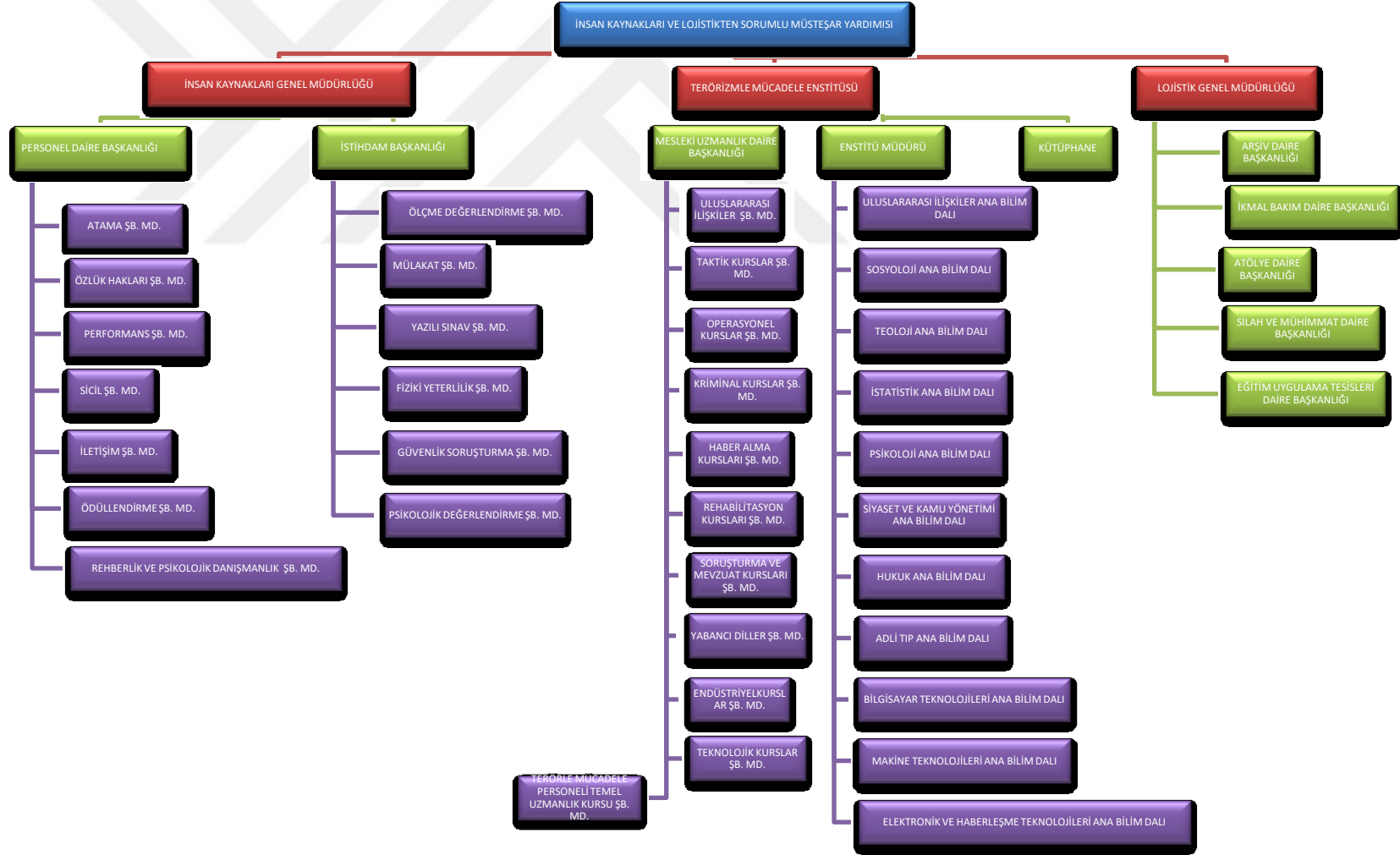
Terörizm stratejsinin en önemli kaynaklarından biri olan insan kaynağının akamete uğratılması, örgüt üyelerinin topluma yeniden entegrasyonu için rehabilitasyon faaliyetleri önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle Müsteşarlık içerisinde, rehabilitasyon sürecini takip edecek ve yürütecek birimlere ek olarak bilimsel çalışmalar yapacak ve rehabilitasyon sürecini planlayıp idaresini gerçekleştirecek uzman akademik personelin görev alacağı Rehabilitasyon Enstitüsü önerilmiştir. Enstitünün dünyada rehabilitasyon faaliyeti yürüten benzer kuruluşlarla işbirliğine giderek daha etkin görev yapabileceği düşünülmektedir. Ülkemizde güvenlik kuvvetleri dışındaki meslek gruplarının terörizmle mücadele alanında saha tecrübesine sahip yeterli üyelerinin olmadığı değerlendirilmektedir. Enstitünün faaliyetleri kapsamında bu açık hızlı bir şekilde giderilecektir. Terör örgütlerinin elemanlaştırmaya çalıştığı bireyleri öncelikle ailelerinde uzaklaştırdığı bilinen bir gerçektir. Bu nedenle Müsteşarlık bünyesinde ailelerin tüm süreçlere etkin olarak katılımını sağlamak üzere birimler oluşturulmuştur. Aileleri rehabilitasyon ve önlem süreçlerine dahil etmeden, yeterli başarının elde edilemeyeceği aşikârdır.



Şekil 4.4. Terörizmle mücadele müsteşarlığı uluslararası işbirliğinden sorumlu genel müdürlükler organizasyon şeması

Terör örgütlerinin artan uluslararasılaşma temayülü, geri cephenin örgütler açısından mahiyeti ve uluslararası kamuoyunun desteği mücadeleye için uluslararası alanda yürütülecek faaliyetlerin önemini artırmaktadır. Bu bakımdan şekil 4.4. görüldüğü gibi Müsteşarlık bünyesinde Dışişleri Bakanlığı'nın koordinesinde uluslararası ilişkileri geliştirecek ve uluslararası operasyonlar icra edecek birimler planlanmıştır. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin günümüzde geldiği yer doğrultusunda, insan ve bilginin çok hızlı bir şekilde dolaşabildiği dünyada, ulusal sınırlar içerisinde terörizmle mücadele etme imkânının olmadığı değerlendirilmektedir. Bu nedenle öncelikle dünya kamuoyuna ve diğer devletlere terör örgütü ile mücadelenin haklılığının ve meşru bir biçimde icra edildiğinin anlatılması gerekmektedir. Bu amaçla örgütün eylemleri ve zarar gören masumlar, Müsteşarlığın ilgili bölümünce uluslararası kamuoyuna düzenlenecek faaliyetlerle tanıtılmalıdır. Demokratik ülkelerde kamuoyu baskısına rağmen yöneticilerin muhalif kararlar alması oldukça zayıf bir ihtimaldir. Bu tanıtımlar akabinde oluşan kamuoyu sayesinde diğer ülkeler tarafından, terör örgütü üyelerinin özgürlük savaşçıları olarak ilan edilmesinin oldukça güç bir hal alacağı değerlendirilmektedir.

Terörizmle mücadelede karşılaşılan mühim hususlardan biri de terör örgütü üyelerinin pek çok olayda olduğu gibi başka ülkelere kaçarak yargılama ve cezai müeyyide aşamalarından kurtulmalarıdır. Kaçan bu örgüt üyelerinin geri iade anlaşmaları kapsamında Ülkemize getirilerek yargılanabilmeleri için buldukları yerlerin tespit edilmesi gerekmektedir. Bu örgüt üyelerinin ve faaliyetlerinin takibi için Müsteşarlık içerisinde Uluslararası Operasyonlar Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. Genel Müdürlüğe bağlı ülke irtibat görevlileri vasıtasıyla yerel görevlilerle iyi ilişkiler geliştirilmesi neticesinde, örgüt üyelerinin faaliyetlerinin bu ülkelerde etkin bir biçimde takibinin yapılabileceği düşünülmektedir. Gerçeklerden daha ziyade algıların daha fazla önem kazandığı günümüzde uluslararası insan hakları kuruluşları, uluslararası örgütler ve bölgesel örgütlerin terörizmle mücadelede işbirliğini sağlamak üzere kurulmuş organları nezdinde oluşturulacak iyi ilişkilerin, mücadeleye olumlu katkıları olacaktır.

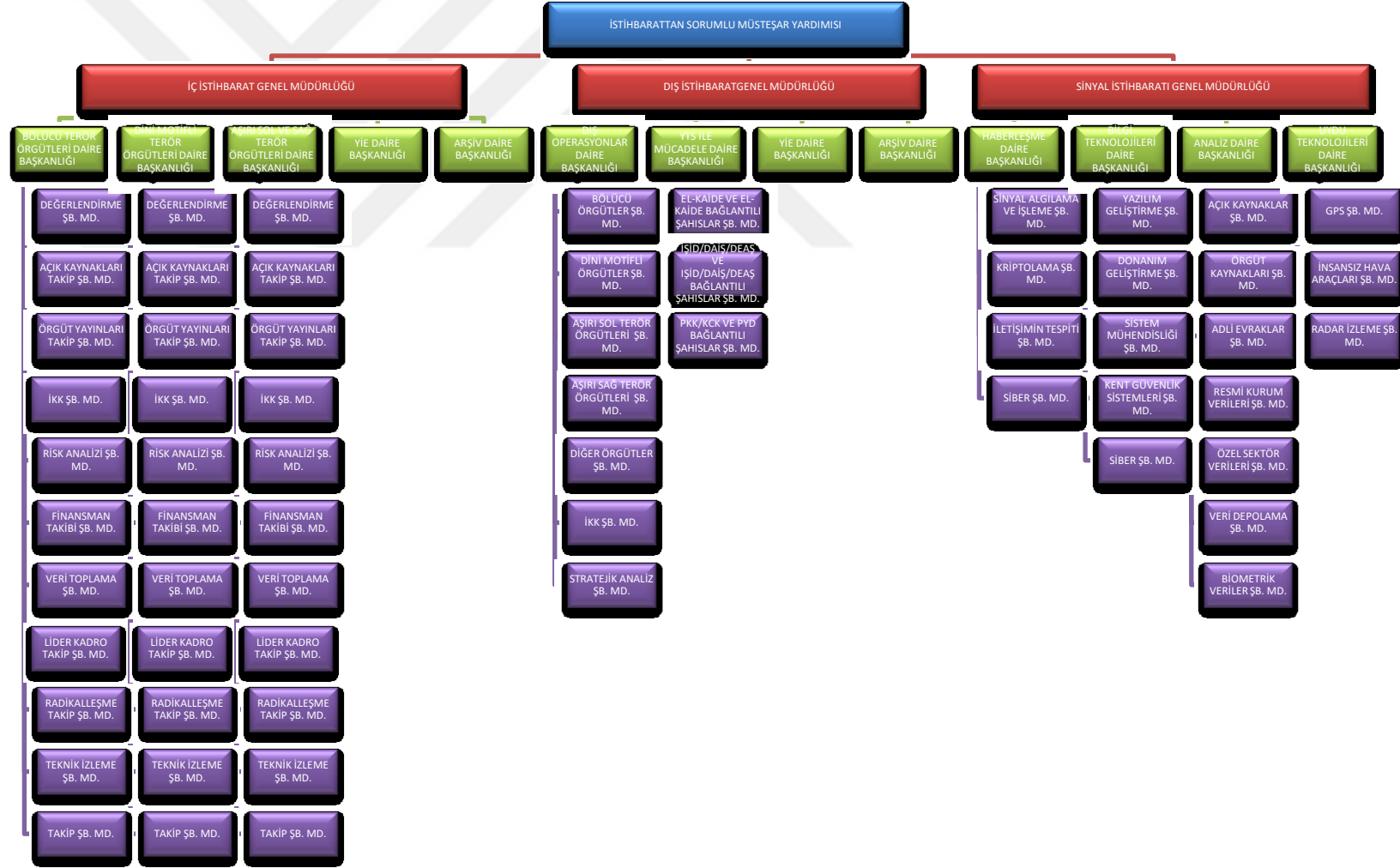


Şekil 4.5. Terörizmle mücadele müsteşarlığı insan kaynakları ve lojistikten sorumlu genel müdürlükler organizasyon şeması

Terörizm stratejisiyle mücadele eden görevlilerin fiziki ve psikolojik yeterliliğe sahip olması gerekmektedir. Bu nedenle müsteşarlık bünyesinde görev yapacak personelin istihdam edilmesi, eğitilmesi ve donatılması ile ilgili yapılanmanın ayrıntılı planlanmış şekil 4.5.'te gösterilmiştir. Müsteşarlığın terörizmle mücadelede kullanılan teçhizatları geliştirme ve yenilerini üretme kapasitesi de başarıyı etkileyecek unsurlardan olduğu düşünülmektedir.

Güncel olarak örgütlerin kullandığı patlayıcıların miktar ve gücüne karşı zırhlı araçların yeterli mukavemeti gösteremediği müşahade edilmektedir. Ayrıca örgütler yüksek kalibreli keskin nişancı tüfeği ve zırh delici mühimmat kullanmaya başlamıştır. Terör örgütlerine yönelik taktik operasyonlara katılan görevlilerin yaşamsal tehditlere karşı gerekli teçhizatla donatılması gerekmektedir. İsrail örneğinde görülebileceği gibi sahadaki tecrübenin bilim adamları ile birleştirilmesi suretiyle yeni teçhizatlarını geliştirilmesi mühim bir konudur. Bu nedenle Müsteşarlık bünyesinde terörizm stratejisiyle mücadele etmek için bilimsel çalışmalar yürütecek ve yeni teknoloji üretecek bir enstitü tasarlanmıştır. Bu enstitü aracılığıyla hem personel eğitilecek hem de yurt dışından öğrenci kabul edilebilecektir. Enstitüye ek olarak Mesleki Uzmanlık Daire Başkanlığı'nın düzenleyeceği kurslarda da personele ve yurt dışından gelen görevlilere eğitim verilebilecektir.

Terör örgütlerine yönelik yapılan adli operasyonel faaliyetlerde dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de etkin soruşturma yapılmasıdır. Terör eylemleri akabinde etkin soruşturma yürütülmesi durumunda mücadele uluslararası kamuoyunda daha iyi bir biçimde anlatılabilecektir. Etkin soruşturma yapılabilmesinin en temel ayaklarından biri de olay yerinden delillerin titizlikle ve usulüne uygun toplanılmasıdır. Örneğin bombalı terör eylemleri sonrasında failin ve kullanılan malzemenin tespit edilmesi, olayın tüm yönleriyle şüpheye mahal vermeden aydınlatılmasını sağlayacaktır. Müsteşarlık bünyesinde bu hassasiyet sebebiyle uzmanlaşmış olay yeri birimleri oluşturulurken, adli tıp ve kriminal alanda gelişmelerin takip edilebilmesi amacıyla enstitüde ve Mesleki Uzmanlık Daire Başkanlığı'nda bölümler oluşturulmuştur.



Şekil 4.6. Terörizmle mücadele müsteşarlığı haber alma genel müdürlükleri organizasyon şeması

11 Eylül 2001 eylemleri istihbaratın, istihbari bilgilerin işlenebilirliğinin ve tek elden yürütülmesinin ne kadar önemli olduğunu ispat etmiştir. Kurumlararası kopukluğun sonucunda önlenebilecek eylemlerin önlenemediği, bu eylem ve pek çok eylemde ortaya konulmuştur. Terör örgütlerine karşı yürütülecek istihbari faaliyetlerin tek elden ifa edilmesi ile eylemlerin yanı sıra gereksiz eleman kullanımının ve devletin kaynaklarının verimsiz kullanılmasının önüne geçeceği değerlendirilmektedir. Tasarlanan bu modelde, şekil 4.6'da ayrıntılı olarak gösterildiği gibi istihbarat birimleri planlanmıştır. Modelde örgütlerin faaliyetlerinin kayda değer bir kısmının yurt dışında yürütüldüğü gerçeği göz önünde bulundurularak, aynı yapı içerisinde örgütlerin hem yurt içi hem de yurt dışı faaliyetleri takip edilebilecektir.

Ulaşım ve iletişim teknolojilerinde geline nokta terör örgütlerinin eylem kapasitesini oldukça artırmıştır. Bu nedenle terörizm stratejisiyle mücadele eden bir organizasyonun, teknolojik gelişmeleri yakinen takip etmesi, gerekli teçhizat ve yeteneğe sahip olması gerekmektedir. Bundan dolayı Müsteşarlığın planlamasında Sinyal İstihbaratı Genel Müdürlüğü oluşturulmuştur. Model'de Sinyal İstihbaratı Genel Müdürlüğü marifetiyle örgütlerin haberleşmesi ve örgütsel bağların kesilmesi hedeflenmektedir.

Terörizm stratejisi ile mücadelenin adli kısmını da daha işlevsel bir duruma getirecek düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Günümüzde Türkiye genelinde terör örgütleri ile bağlantılı suçlarda adli süreçler il ve ilçelerde görev yapan başsavcılıklar ve ağır ceza mahkemeleri tarafından yerine getirilmektedir. Terör örgütleri gibi ulusal ve uluslararası alanda yapılanmış suç örgütleri ile mücadelede bu sistemin yeterince işlevsel olmadığı aşikârdır. Bu nedenle terör suçlarını takip eden bu suçlar konusunda tecrübeli savcı ve hâkimlerden oluşan merkezi bir başsavcılığın ve ağır ceza mahkemesinin istihdam edilmesinin daha etkin soruşturmalar yürütülmesi açısından elzem olduğu değerlendirilmektedir. Önerilen KTSM Modeli, adli sistem ve Terörizmle Mücadele Müsteşarlığı'nın birlikte yürürlüğe girmesi durumunda terörizm stratejisiyle mücadelede ciddi başarılar elde edilebileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Güvenlik konuları, uluslararası ilişkiler bağlamında Soğuk Savaşın son dönemlerinden itibaren devleti merkeze alan mantaliteden uzaklaşmış, ulus altı ve üstü varlıkları da kapsar hale gelmiştir. Ancak bu derinleşme ve genişleme durağan bir hal arz etmemiş internetin ve bilişim teknolojisinin gelişimine hızla devam etmesi nedeniyle siber dünyadaki; devletlerin, ulus altı ve üstü varlıkların alt yapıları ile varlıklarına yönelik tehditler nedeniyle, uzam açısından güvenlik bu alanda da düşünölmeye başlanmıştır. Sürekliliğini devam ettiren teknolojik gelişmeler her alanda kendini hissettirirken, güvenlik açısından imkân ve tehditleri beraberinde potansiyel olarak taşımaktadır. Geçmiş dönemde meydana gelen olaylar gözönüne alındığında, teknolojik gelişmelerin yansımaları hızlı bir şekilde silah teknolojilerinde görölmüş ve üretilen silahların kullanımı neticesinde ciddi sivil kayıplar meydana gelmiştir.⁵¹¹ Gelişen teknoloji güvenlik tedbirleri açısından kayda değer imkânlar sağlarken, yeni teknolojiye uyum sağlayan tehditler bağlamında da varlıklara yönelik ciddi tehditlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Güvenlik paradigmaları; zamana, algıya, mekâna, teknoloji ve toplum gibi pek çok etkene göre sürekli değişim halinde bulunmaktadır. Bu minvalde tehdit ve güvenlik ilişkisi bağlamında, terörizmle mücadele de değişen güvenlik paradigmalarından etkilenmektedir. Soğuk Savaş sürecindeki ulusal güvenlik algısı, ilerleyen süreçte birey güvenliğinden siber güvenliğe yeni obje ve sùjeler ortaya çıkmıştır. Terörizmle mücadele, yeni güvenlik paradigmaları bağlamında kısa vadede oldukça zorlaşırken, uzun süreçlerde ulus altı gruplara ve bireylere verilen önemin artması neticesinde uygulanacak kapsamlı mücadele stratejileriyle olumlu neticelere ulaşılacağı değerlendirilmektedir.

Terörizm çalışmamızdaki verilerden göröleceğı üzere; teknolojiyi yöntemlerine hızlı şekilde adapte etmesi, asimetrik savaş yöntemlerini kullanması, silahlarını ve eylem biçimini yenilemesi, uygulayanların farklı şekilde düşünüp, farklı şekilde hareket ederek kendisiyle oranlanamayacak güçteki ÷lke rejimlerine karşı, zayıflıklarını avantaja çevirme mecburiyeti, ideolojik gücü, hedeflenen

⁵¹¹ Ekin Oyan Altuntaş, **Terörizme Karşı Savaş Stratejisi: Hegemonyası Zayıflayan ABD'nin Yeni Mekan Düzenleme Aracı**, İmge Kitabevi, Ankara, 2009, s.156.

siyasal değişikliğin eldeki sınırlı kaynaklarla kısa sürelerde ulaşma ihtimali, toplumun dikkatini çekebileceği ve bu şekilde yıldırıp desteğini sağlayabileceği şiddet eylemi, şiddet eylemi tehdidi, istismar edilebilecek toplumsal bir huzursuzluk, destekleyici amaçla işlenen suçlar, toplumda beklenen korku hali, güvenlik güçlerini, devlet kurumlarını ve toplumu karşı karşıya getirme arayışı ve çok sayıda dini ve ideolojiyi amaçları doğrultusunda ideolojisine adapte edebilmesi dolayısıyla bir strateji olduğu düşünölmektedir. Terörizm stratejisi tarih boyunca farklı coğrafyalarda farklı gruplar tarafından kullanılmış ve günümüzde ise etkileri küresel boyuta taşınmıştır.

Yeni terörizm dalgasının önemli bir kısmı aslında Soğuk Savaş'ın ürünüdür. Soğuk Savaş dönemindeki süper güçlerin politikaları gereği bir birilerine karşı destekledikleri gruplar günümüz terörizm stratejisinin temellerini atmıştır. Afganistan'ı Sovyetler'in işgali esnasında, ABD'nin mücahitlere verdiği teknik ve lojistik yardım, El-Kaide'nin küresel ağını ve temellerini kurmasına vesile olmuştur. İdeolojinin ve özellikle dini motifli ideolojinin gücü göz önünde bulundurularak Abdullah AZZAM'a hazırlatılan "Tevbe Süresi Tefsiri (Cihad Dersleri)" adlı çalışmaya halen atıf yapılmakta, El-Kaide, El-Kaide bağlantılı gruplar ve El-Kaide'den esinlenen örgütler tarafından temel eser olarak görölmektedir. Çalışma, terörizm stratejisinin gereği olarak masumların katli için asılsız dini meşruiyet oluşturma çabasının ürünü olduğu düşünölmektedir.

Yeni terörizm dalgası küresel bir cinnet halinde masumları dünyanın pek çok yerinde hedef almakta, klasik uygulamaların aksine ölümler sadece hedef kitleye mesaj vermek için kullanılmamakta aynı zamanda istenmektedir. Terör eylemleri, 11 Eylül eylemlerinde olduğu gibi yüksek ölüm oranı sonucunu doğurmak üzere tasarlanmaktadır. Bu öldürme arzusunun altında; şeytanlaştırma, "dini görevin yerine getirilmesi" ve cennete giderek sonsuz kurtuluş yatmaktadır. Terörizm stratejisinde yükselen bu trend, Aum Shirinkyou'da olduğu gibi kimyasal silahlarla yapılacak eylemler neticesinde çıkacak Üçüncü Dünya Savaşı'nın, yıkıcı sonucu akabinde kurulacak dünya cenneti şeklinde ya da İŞİD/DAİŞ/DEAŞ'te olduğu gibi yer yüzünde kurulacak dini bir yönetim için ölecekleri bekleyen cennet şeklinde tezahür etmektedir. İŞİD/DAİŞ/DEAŞ'a katılan ve geçmişte örgütün ideolojisi ile bağdaşmayan ciddi suçlara bulaşan örgüt üyeleri, etkin bir biçimde

eylemlere katılmaktadır. Bu durumun nedeninin günahlarını affettirmek amacını taşıdığı değerlendirilmektedir.

Günümüz terörizm stratejisinin geldiği bu ölümcül, dayanılması zor, teknolojinin daha fazla kullanıldığı, küresel etkilerinin git gide arttığı ve uluslararasılaşma temayülünün devam ettiği bu hali, terörizmle mücadeleyi oldukça zorlaştırmaktadır. Bu duruma ek olarak çalışmada görüleceği üzere, Soğuk Savaş'ın aksine insan kayıpları yeni güvenlik paradigmaları bağlamında tolere edilememektedir. Buna ilaveten özgürlüklerde geline noktaı da, korumak isteyen toplumlar nedeniyle mücadelede güvenlik özgürlük dengesinin korunması zorunluluğu da göz ardı edilememektedir. Bu da ülkelerin terörizmle mücadele ederken hem güvenlik güçlerinin hem de terör örgütü üyelerinin, ölüm oranını düşürücü tedbirler almaya itmektedir.

Ancak günümüzde ABD ve Sri Lanka gibi ülkelerin terörizmle mücadele için eski yöntemleri çok sert bir biçimde uyguladığı görülmektedir. Bu mücadele tarzları kapsamlı ve gelecek açısından değerlendirildiğinde; ölümün, masumların zarar görmesinin önemslenmediği, işkence gibi insanlık değerleri ile bağdaşmayan yöntemlerin kullanıldığı, geçmişin aksine bu uygulamaların dijital verilerinin tüm dünyayı dolaştığı günümüzde, yansımaları yaşanmakta ve gelecekte de yaşanmaya devam edeceği beklenmektedir. Bu olumsuz örneklerden kültürel kimlik ya da mağdur yakınlığı nedeniyle olumsuz etkilenen toplulukların gelecekte de terörizm stratejisinin uygulayıcıları için eleman rezervini oluşturacağı düşünülmektedir.

Demokratik ülkelerin terör örgütleri ile aşırı şiddetle mücadele etmeleri, kamuoyunda teröristlerin mazlum durumda görülmesine sebebiyet vererek, mücadele için gerekli olan kamuoyu desteğinin sağlanamamasına neden olmaktadır. Bu kullanılan aşırı şiddet çoğu zaman terör eylemlerini tırmandırmakta ve diğer devletlerden gelen yardımların artmasına neden olmaktadır.⁵¹² Terörizmle mücadelede şiddet, meşruiyeti kaybetmeyecek ve zaafiyete düşürmeyecek tarzda uygulanmalıdır.

⁵¹² Emre Öktem, a.g.e., s.250.

ABD ve Sri Lanka örneklerinin olumlu yönü ise uluslararası işbirliğinin ve uluslararası konsensüsün, terörizmle mücadele için ne kadar önem taşıdığıının ispatı niteliğinde olmalarıdır. Terörizmle mücadele ulusal ve uluslararası alanda bir bütünlük içerisinde yürütülmediği takdirde, başarıya ulaşmak neredeyse olanaksızdır.⁵¹³ Terörizm stratejisi geldiği nokta itibariyle uluslararası mahiyette göz ardı edilemeyecek bir konudur. 11 Eylül eylemleri akabinde oluşan uluslararası konsensüs nedeniyle Birleşmiş Milletler bünyesinde ciddi çalışmalar yapılsa da, terörizmin uluslararası tanımının olmaması nedeniyle etkin olarak yürütülemeyen uluslararası terörizmle mücadelenin, Uluslararası Terörizmle Mücadele Komitesi tarafından, finansmanla mücadelede olduğu gibi örgütlerin listesinin yayınlanması ve örgütlerin isim değişikliğine giderek takibattan kurtulmasını önlemek amacıyla bu değişikliklerin eş zamanlı takibinin yapılarak listenin güncellenmek suretiyle daha etkin mücadelenin yapılabileceği değerlendirilmektedir.

Uluslararası organizasyonlar ve uzmanlar terörizmle mücadelede insan haklarının önemine sürekli vurgu yapmaktadır. İnsan haklarına saygılı biçimde terörizmle mücadele edilmesi ile anlatılmak istenen husus, terör eylemlerine ve örgütlere teslim olmak değil, terörle mücadelenin uzun süreçte hukuk ilkeleri doğrultusunda daha başarılı olacağıının unutulmaması gerektiğidir.⁵¹⁴ Çünkü insan haklarına ve moral değerlere önem vermeden yapılan mücadelelerin kazananı uzun süreçte terör örgütleri olmakta meşruiyet kazanacak kozlar edinmektedirler. Terörizmle mücadelenin olmazsa olmazı ulusal ve uluslararası kamuoyunun desteği, bu tarz yöntemlerle kısa sürede kaybedilmektedir.

Ülkemizde sıklıkla güvenlik politikaları ve askeri çözümlerle terörizmle mücadelenin yapılamayacağı vurgusu yapılsa da güvenlik politikaları, askeri operasyonlar, polisiye tedbirler ve adli cezayı müeyyideler olmadan da terörizmle mücadele yapılamaz. Çünkü terörizm doğası gereği zihinlerde oluşturacağı korkunun peşindedir ve bu amaca ulaşmak için hiçbir moral değere bağlı olmadan ölümcül şiddet eylemlerine başvurmaktadır. Eylemlerle ve terör eylemlerinin failleriyle, etkin mücadele edilmediğine dair toplumda oluşan kanı yönetime olan

⁵¹³ Ahmet Selim Akyıldız, **a.g.m.**, s.32.

⁵¹⁴ Emre Öktem, **a.g.e.**, s.252.

desteğin zayıflamasına sebebiyet verecektir. Bu nedenle terörizm stratejisiyle mücadelenin önemli bir ayağı da terör eylemleri ve failleri ile moral değerlere bağlı kalınarak yapılacak etkin mücadeledir. Bu etkin mücadeleyi sağlamanın yolu AR-GE çalışmalarına ve eğitim faaliyetlerine odaklanmaktır. Mücadele için daha iyi operasyonel teçhizatlar ve eğitilmiş personel hazırlanması gerekmektedir. Bu şekilde masumların daha az zarar görmesi ve terör örgütü üyelerinin sağ yakalanmasında artış sağlanabilecektir. Çünkü ölümler sorunu azaltmamakta büyümesine neden olmaktadır.

Günümüzde terörizmin yeni iletişim metotlarına hızlı bir şekilde uyum sağladığı gözlemlenmektedir. Terör örgütleri; dergilere, gazetelere, radyolara, internet sitelerine ve televizyon kanallarına sahip olmakta kendi video kliplerini yapıp internet ve televizyonda yayınlamaktadır.⁵¹⁵ İŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü günümüzde El-Kaide'den sonra siber alanı kendi faaliyetleri doğrultusunda en etkin kullanan örgüttür. Bu şekilde İŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü küresel manada eleman ve destek temin etmektedir. Örgüt, yabancı terörist savaşçıların örgüte katılımı için hazırladığı rehberle, ülkelerin güvenlik kuvvetlerinin takibini engelleyerek, Suriye'de ve Irak'ta savaşmak üzere eleman temin etmektedir. Örgütün hazırladığı rehber sosyal medya ve bağlantılı siteler üzerinden tüm dünyaya yayılmaktadır.

Günümüzde terörizm ile mücadelede önemli bir konu da sanal terör kamplarıdır. Örgütler video yüklenebilen Youtube gibi içerik sağlayıcılar ve kendilerine ait sürekli uzantısı değişen siteler aracılığıyla; ideolojik ve askeri eğitim verebilmektedir. Bu videoların sürekli seyredilmesi ve uygulanması neticesinde teorik ve pratik olarak operasyonel yeteneklere ulaşılabileceği değerlendirilmektedir. Bu tehdite ek olarak devletlerin, tüzel ve özel kişilerin varlıklarının gün geçtikçe artan miktarda varlıklarını siber ortama taşıması siber terör eylemlerinin tehdit boyutunu çok ciddi boyutlara taşımaktadır. Bu siber tehditler terörizmle mücadelenin sahasını genişletmekte ve yeni mücadele yapılarının oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü binlerce km uzaklıktan

⁵¹⁵ Vlatko Cvrtila, Anita Perešin, **a.g.m.**, s.40.

konum bilgilerinin değiştirilmesi suretiyle önemli hedeflere siber eylemlerle zarar verilmesi terör örgütlerinin iştihanı kabartmaktadır.

Terörizm stratejisinde eylemin oluşturduğu maddi sonuçlar yakın amaçken, eylemin toplumda oluşturacağı psikolojik etkiler uzak ve asıl amaçtır. Bu etkilerin minimum seviyeye çekilmesi, terörizmle mücadele stratejilerinde önemli bir yer teşkil etmektedir. Bu nedenle demokratik toplumlarda iyi ve etkili bir tarzda kamuoyunun bilgilendirilmesi politikası, terörizmle mücadelenin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.⁵¹⁶ Terör eylemleri akabinde oluşan kaotik ortama, belirsizlik ve abartılı sosyal medya haberlerinin eklenmesi toplumda oluşacak reaksiyonun dozajını artırmaktadır. Bu nedenle toplumun, terör eylemleri sonrasında hızlı, doğru ve düzenli bir şekilde bilgilendirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Bu bilgilendirmenin eylem sonrası yapılacak hazırlıkla neticesinde yapılmasının oldukça güç olduğu aşikârdır. Bu nedenle eylemler öncesi kullanılacak cümle kalıplarının ve söylem tarzının belirlenmesi ve açıklamaları yapacak sözcülerin ciddi şekilde eğitilmesi gerekmektedir. Özellikle yanıltıcı bilgiler verilmesinden kaçınılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Yanıltıcı bilgi verilmesi gelecekte yaşanacak eylemler akabinde yapılacak açıklamaların doğruluğunu kamuoyu nezdinde tartışmalı bir hale sokacaktır.

Terör eylemleri akabinde bir diğer zorunluluk, eylemler neticesinde zarar görenlerin zararının giderilmesidir. Eylemler neticesinde toplumsal barışın tehlikeye düşebileceği göz ardı edilmeden, taraflarla görüşülüp terörden doğan zararlar hızlı şekilde telafi edilmesi durumunda oluşan gerilimin azaltılabileceği değerlendirilmektedir. Eylemler sonrasında hızlı bir biçimde yaraların sarılması gerilimin seviyesini düşürecektir. Eylem sonrası iletişimde olduğu gibi sürecin yönetilmesi, krizin içerisinde bulunan fırsat ve tehlike potansiyelini göz önünde bulundurularak yerine getirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu da ancak önceden hazırlanılarak, iyi eğitilmiş personel marifetiyle aşılabilecek bir husustur.

Eylemler öncesinde ise devlet görevlileri halkla iç içe olmalı onların hayatını kolaylaştırmak üzere görev yapıldığının topluma kanıksatılmasının mücadelesi açısından önemli bir kazanım oluşturacağı aşikârdır. Kamuoyu desteği olmadan

⁵¹⁶ Vlatko Cvrtila, Anita Perešin, **a.g.m.**, s.41.

terörizmle mücadelede başarılı olmak imkânsızdır. Ayrıca hayat boşluk kabul etmemekte, bu işle görevlilerin halkla birlikte olmadığı durumlarda, terör örgütleri ve diğer yabancı ülke istihbarat servislerinin topluma nüfuz etmeleri, tarihte örneğine sıklıkla rastlanan bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet görevlileri açısından toplumla birlikte görev yapmak günümüzde sadece fiziki ortamla sınırlı tutulamamakta, siber ortamda da devlet toplumuyla iletişim kanallarını açık tutmak zorundadır.

İletişim teknolojilerinde geline bu nokta, daha önceden terörizmle mücadele için önemli bir yeri olan uluslararası işbirliğinin, önemini kat ve kat artırmıştır. Artık uluslararası işbirliği sağlanmadan terörizmle mücadele etmek olanaksız bir hal almıştır. Günümüzde akıllı telefonu olan bireyler sosyal medya hesapları aracılığıyla küresel çapta canlı yayın yapabilmektedir. Bu gelişmeler neticesinde ulusal bazda yapılan uygulamalar dahi uluslararası yankılara neden olmaktadır.

11 Eylül eylemleri akabinde terörizmle mücadelede uluslararası konsensüs sağlansa da bunu her örgüt ve durum için söylemek imkânsızdır. Örneğin; Türkiye ile ilişkileri gergin bir seyir izleyen İsrail'in, Dışişleri Bakanı Avigdor Lieberman'ın Yedioth Ahronot gazetesinde yayınlanan, Türkiye'ye karşı PKK/KCK'ya destek verileceği ifadesi, her ne kadar sonradan yalanlansa da terörizm stratejisinin halen devletlerin dış politika aracı olarak gördüğünün güncel bir kanıtıdır. Bu na ek olarak Sabancı Center Suikastı şüphelisi olan Fehriye ERDAL, Türkiye tarafından Belçika'dan geri iadesi talep edilmesine rağmen, iade edilmeyerek serbest bırakılmıştır. Bu örneklerinde görüldüğü üzere terörizmle mücadele için tam olarak uluslararası işbirliğinin sağlanamadığı düşünülmektedir.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlarda sürekli olarak terörizmin tüm formlarının kime karşı olursa olsun, uluslararası barışı ve güvenliği tehdit ettiği belirtilmesine rağmen uygulamada PKK/KCK örneğinde olduğu gibi sürekli ayırım yapılmaktadır. Bunun önlenmesi adına El-Kaide ve Taliban Yaptırımlar Komitesi örneğinde olduğu üzere terörle bağlantılı kişilerin ülkelere girişi engellenebileceği gibi tüm dünyada kabul edilecek ve çeşitli tedbirler geliştirilerek, Birleşmiş Milletler bünyesinde terör örgütleri listeleri hazırlanarak

yayınlanması geçicide olsa üzerinde düşünülmesi gereken bir konu olduğu değerlendirilmektedir.

Bu hususlara rağmen 11 Eylül eylemleri terörizmle mücadele için milat olmuş, bölgesel ve uluslararası kuruluşlarda ciddi adımlar atılmaya başlanmıştır. IŞİD/DAİŞ/DEAŞ Terör Örgütü örneğinde görüldüğü gibi örgütlerle mücadele için ülkeler koalisyonlar kurmaktadır. Bu askeri çözümlere ek olarak pek çok ülkede, terörizm stratejisinin kökenlerine inen mücadele yöntemleri geliştirilerek köklü çözümler üretilmeye çalışılmaktadır.

21. yüzyılın başlangıcında güvenlik konuları; 11 Eylül 2001 eylemleri etkileri, internet teknolojilerindeki gelişmeler neticesinde sanal varlıkların ortaya çıkması ve bu varlıkların korunmasına dair oluşan talep, toplumsal huzursuzlukların Arap Baharı'nda olduğu gibi iç savaşa dönüşme ihtimali, terörizm stratejisinin güncel hali nedeniyle ortaya çıkan, Yabancı Terörist Savaşçılar ve Vatan'da Yetişen (Homegrown) Teröristler tehdidi ve bunun sonucu olarak artan yabancı düşmanlığı ve terör örgütlerinin uluslararasılaşma temayülü nedeniyle daha önceki dönemlere göre daha farklı bir boyuta taşınmıştır. Bu sebeple geçmiş dönem uygulamalarıyla, terörizm stratejisinin güncel haliyle mücadele etmenin olanaklı olmadığı görülmektedir.

İncelenen konular göz önünde bulundurulduğunda; değişen güvenlik paradigmalarının derinleşme ve gelişme göstermeye devam ettiği günümüzde oluşan şartlar, terörizmle mücadele için avantajlar ve dezavantajlar barındırmaktadır. Gelişen teknoloji hem terör örgütlerine hem de mücadele eden devlet görevlilerine imkânlar sunmaktadır. Ancak bu imkânlar ülkelerin gücü dâhilinde kullanılabilir. Örneğin çok sayıda sosyal medya şirketinin yer aldığı ABD, bilgi paylaşımında yeterli özveriye göstermemekte, ulusal hukuk kurallarını bahane ederek, ülkelere terör örgütleri ile iltisaklı hesapların kimliklerini tespit etmeye yarayacak bilgilerin verilmesinde zorluklar çıkarmakta ya da vermemektedir.

Teorik açıdan terörizm stratejisinin uygulanmasının ortaya çıkardığı güvenlik problemlerinin tamamına tek bir teoriye dayalı bakış açısıyla çözüm üretilmeyeceği değerlendirilmektedir. Ancak Kopenhag Okulu'nun çalışmalarıyla

bireysel güvenliği ön plana çıkarması, terörizmle mücadelede devletin alacağı tedbirlerin bireyin hayatını zorlaştıracığına işaret etmesi, ulusal güvenlik bağlamında anti-terör politikalarının sivil özgürlüklerle dengeli bir biçimde uygulanmasına vurgu yapması, güvenliğin göreceli olduğunu mutlak güvenliğin sağlanamayacağını ve güvenlik problemlerinin siyasallaştırılarak ancak olduğu ortamdan uzaklaştırılabileceği çıkarımları ile terörizm stratejisiyle mücadelede kapsamlı uygulamalar hazırlanmasına ışık tuttuğu değerlendirilmektedir.

Güvenlik konularının birey, toplum, ulusal ve uluslararası hatta cinsiyet bağlamında değerlendirildiği günümüzde, ulusal güvenlik bağlamında terörizmle mücadelede, devlet görevlilerinin yaşamını hiçe sayan uygulamalar dahi tartışmalı hale gelmiştir. Bu hassasiyet terör örgütü üyelerinin sağ olarak yakalanmasına da sirayet etmiş, terörizmle mücadelede yeni bir boyutun örgüt üyelerinin, hukuki cezayı müeyyideleri akabinde topluma entegre edilmeleri için projelerin geliştirilmesine neden olmuştur. Bu kapsamlı çalışmalara rağmen ABD'nin El-Kaide ile mücadelesinde olduğu gibi Roma dönemini aratmayan manzaralara da rastlamak mümkündür.

Her şeyden önce terörizmle mücadele için görevlendirilecek memurlar ve kurumların konuyla ilgili yeteneklere haiz olmasının önemli bir öncelik olduğu değerlendirilmektedir. Bu da ancak oluşturulacak eğitim kurumlarının sağlam temeller üzerine oturtulması ile sağlanabilecektir. Terörizmle mücadele; uzun soluklu, kapsamlı, top yekûn yapılması gereken, STK'ların dâhil edildiği, uluslararası işbirliğine gereksinim duyan ve uluslararası kamuoyuna iyi anlatılması gereken bir süreçtir. Terörizmle mücadele günümüz şartları değerlendirildiğinde daha uzun süre devletlerin temel güvenlik konuları arasında yer alacağı düşünülmektedir. Bu minvalde terörizmle mücadeleye dair uzman görüşleri, uygulamalar ve ülke pratikleri göz önünde bulundurulmak suretiyle, KTSM Modeli ve Terörle Mücadele Müsteşarlığı bir önceki bölümde önerilmiştir.



KAYNAKÇA

- “Atomic Age up to Now”, (August 10, 1946), *The Science News-Letter*, 50(6), 85.
- Abrahms, M. (2008). What terrorists really want: Terrorist motives and counterterrorism strategy. *International Security*, 32(4), 78-105.
- Acharya, U. D. (2009). War on terror or terror wars: the problem in defining terrorism. *Denver Journal of International Law and Policy*, 37(4), 653-679.
- Acton, J. M., Brooke, Rogers, M., and Zimmerman, P. D. (2007). Beyond the dirty bomb: re-thinking radiological terror. *Survival*, 49(3), 151-168.
- Akyıldız, A. S. (17-19 Ekim 2001), “Uluslararası Terörizm ve Terörizme Karşı Alınması Gereken Önlemler”, ed. Orhan Kılıç, Mehmet Çevik, Türkiye'nin Güvenliği Sempozyumu: Tarihten Günümüze İç ve Dış Tehditler, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları, 25-36.
- Alkadry, M. G., Witt, M. T. (2009). Abu Ghraib and the normalization of torture and hate. *Public Integrity*, 11(2), 135-154.
- Altunok, T., Denizler, O. (2009). Terörizmin Yasal Olmayan Finans Kaynakları. ed. Haydar Çakmak, Taner Altunok, *Terörizmin Finansman ve Ekonomisi*, Ankara: Barış Platin Kitabevi, 95-116.
- Altuntaş, E. O. (2009). *Terörizme Karşı Savaş Stratejisi: Hegemonyası Zayıflayan ABD'nin Yeni Mekân Düzenleme Aracı*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Andersen, M. E. (2009). Argentine Police and the ‘Dirty War’: A Study of What Not to Do, and When Not to Do It. *Policing*, 3(3), 264-274.
- Anderson, S. K., Sloan, S. (2009). *Historical Dictionary of Terrorism*, 3. Baskı, Maryland: Scarecrow Press.
- Arends, J. F. M. (2008). From Homer to Hobbes and Beyond – Aspects of ‘Security’ in the European Tradition”, ed., Hans Günter Brauch, Úrsula Oswald Spring, Czeslaw Mesjasz, John Grin, Pál Dunay, Navnita Chadha Behera, Béchir Chourou, Patricia Kameri-Mbote, P. H. Liotta, *Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century*, New York:Springer.
- Armaoğlu, F. (1991). *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi: 1914-1980*, (7. Baskı), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Armaoğlu, F. (1994). Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988), 3. Baskı, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Atkins, S. E. (2008). *The 9/11 Encyclopedia*, I. Cilt, Connecticut: Greenwood Publishing Group.

- Aydın, O. G. (2015). İnsan Hakları Hukuku ve İnsancıl Hukuk Çerçevesinde Terörle Mücadelede İşkence Yasağı, *TAAD*, 6(20), 595-626.
- Bal, M. A.(2008). *Savaş Stratejilerinde Terör*, 2. Bası, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Başbuğ, İ. (2011). *Terör Örgütlerinin Sonu*, (2. Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Baylis, J. (2008). The Concept of Security in International Relations”, ed. Hans Günter Brauch, Navnita Chadha Behera, Béchir Chourou v.d., *Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century*, New York: Springer, 495-502.
- Best, A., Hanhimäki, J. M., Maiolo, J. A., Schulze, K. E. (2012). *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, çev. Taciser Ulaş Belge, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Bien, D.D. (1990). François Furet, the Terror, and 1789, *French Historical Studies*, 16(4), 777-783.
- Bilgin, P. (2003). Individual and societal dimensions of security. *International Studies Review*, 5(2), 203-222.
- Booth, K. (1991). Security and emancipation. *Review of International Studies*,17(04), 313-326.
- Booth, K. (2007). *Theory of World Security*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Borell, K. (2015). When Is the Time to Hate? A Research Review on the Impact of Dramatic Events on Islamophobia and Islamophobic Hate Crimes in Europe, *Islam and Christian–Muslim Relations*, 1-13.
- Bozdağlıoğlu, Y. (2007). Neorealizm, ed. Haydar Çakmak, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler*, Ankara: Barış Kitapevi, 143-148.
- Brill, A. E. (2010). From Hit and Run to Invade and Stay: How Cyberterrorists Could Be Living Inside Your Systems”, *Defence Against Terrorism Review*, 3(2), 23-36.
- Blumenau, B. (2015). Taming the Beast: West Germany, the Political Offence Exception, and the Council of Europe Convention on the Suppression of Terrorism, *Terrorism and Political Violence*, 27(2), 310-330.
- Buesa Blanco, M., Valiño Castro, A., Heijs, J., Baumert, T., González Gómez, J. (2006). The economic cost of march 11: measuring the direct economic cost of the terrorist attack on March 11, 2004 in Madrid.
- Bures, O. (2008). Europol's Fledgling Counterterrorism Role, *Terrorism and Political Violence*, 20(4), 498-517.

- Buzan, B.(1983). *People, States and Fear: The National Security Problem in International Relations*, Brighton: Wheatsheaf Books Ltd.
- Buzan, B., Wæver, O. Wilde, J. de (1998). *Security: A New Framework for Analysis*, London: Lynne Rienner Publishers.
- Byers, B. D., Jones, J. A. (2007). The impact of the terrorist attacks of 9/11 on anti-Islamic hate crime. *Journal of Ethnicity in Criminal Justice*, 5(1), 43-56.
- Byman, D. (1998). The logic of ethnic terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 21(2), 149-169.
- Byman, D. (2005). *Deadly Connections: States that Sponsor Terrorism*, New York: Cambridge University Press.
- L I M, C. L. (2005). The question of a generic definition of terrorism under general international law, *Global Anti-Terrorism Law and Policy*, ed. Victor V. Ramraj, Michael Hor and Kent Roach, New York: Cambridge University Press.
- Carr, E.H. (1946). *The Twenty Years' Crisis 1919-1939 an Introduction to The Study of International Relations*, (2. Baskı), London: Macmillan & Co. Ltd.
- Caşın, M. H. (2008). Uluslararası Terörizm, Ankara: Nobel Yayın.
- Chaliand, G., Blin, A. (2007). "Zealots and Assassins", *The History of Terrorism from Antiquity to Al Qaeda*, Ed. Gerard Chaliand and Arnaud Blin, Translated by Edward Schneider, Kathryn Pulver and Jesse Browner, California: University of California Press.
- Childs, M. D. (1995). An historical critique of the emergence and evolution of Ernesto Che Guevara's Foco Theory. *Journal of Latin American Studies*, 27(03), 593-624.
- Chomsky, N. (1999). Uluslararası Terörizm, *Terörizm Efsanesi*, ed. Noam Chomsky, Edward S. Herman, Gerry O'Sullivan, Alexander George, çev. Bahadır Sina Şener, Ankara: Ayraç Yayınevi, 7-48.
- Chung, C. P. (2006). China and the institutionalization of the Shanghai Cooperation Organization. *Problems of Post-Communism*, 53(5), 3-14.
- Cotler, I. (1998). Towards a counter-terrorism law and policy, *Terrorism and Political Violence*, 10(2), 1-14.
- Crenshaw, M. (1981). The Causes of Terrorism, *Comparative Politics*, 13(4), 379-399
- Cronin, A.K. (2009). *How Terrorism Ends: Understanding the Decline and Demise of Terrorist Campaigns*, New Jersey: Princeton University Press, 197-206.

- Cronin, A.K. (2002-2003). Behind the Curve: Globalization and International Terrorism, *International Security*, 27(3), 30-58.
- Cvrtila, V., Perešin, A. (2008). The New Anti-Terrorist Strategy as an Answer to Mega Terrorism, ed. Iztok Prezelj, *The Fight Against Terrorism and Crisis Management in the Western Balkans*, IOS Press, Amsterdam, 35-46.
- Çakmak, H. (2007). *Avrupa Güvenliği*, 2. Baskı, Ankara: Platin Yayınları.
- Çakmak, H. (2008). Kavramsal Olarak Terör, ed. Haydar Çakmak, *Terörizm*, Ankara: Barış Platin Kitap.
- Çakmak, H. Kurum, M. (2009). Terörizmin Finansman Boyutu ve Terörizmle Mücadeledeki Yeri. ed. Haydar Çakmak, Taner Altunok, *Terörizmin Finansman ve Ekonomisi*, Ankara: Barış Platin Kitabevi, 7-50.
- Çakmak, H. Ünsal, Z. (2009). Terörizmin Yasal Finans Kaynakları” ed. Haydar Çakmak, Taner Altunok, *Terörizmin Finansman ve Ekonomisi*, Ankara: Barış Platin Kitabevi, 117-138.
- Çe-Tung, M. (2003). Askeri Yazılar, Eriş Yayınları.
- Chaliand, G., Blin, A. (2007). *The History of Terrorism: from Antiquity to Al Qaeda*, trans. Edward Schneider, Kathryn Pulver, Jesse Browners, Los Angeles: University of California Press.
- Çitlioğlu, E. (2008). *Gri Tehdit Terörizm*, Ankara: Destek Yayınları.
- Çitlioğlu, E. (2011). *İnsanı, Dünyayı ve Terörizmi Anlamak*, İstanbul: Destek Yayınevi.
- Crone, M., Harrow, M. (2011). Homegrown Terrorism in the West. *Terrorism and Political Violence*, 23(4), 521-536.
- Dannenbaum, T. (2011). Bombs, ballots, and coercion: The Madrid bombings, electoral politics, and terrorist strategy. *Security Studies*, 20(3), 303-349.
- Dawson, L. L. (2009). The study of new religious movements and the radicalization of home-grown terrorists: Opening a dialogue. *Terrorism and Political Violence*, 22(1), 1-21.
- De Mesquita, E. B. (2005). Conciliation, counterterrorism, and patterns of terrorist violence. *International Organization*, 59(01), 145-176.
- De Nevers, R. (2007). NATO's international security role in the terrorist era. *International Security*, 31(4), 34-66.
- Dedeoğlu, B. (2003). Terörizm Üzerine Karşılaştırmalar: Bermuda Şeytan Üçgeni. (der. Beril Dedeoğlu), *Dünden Bugüne Avrupa Birliği*, İstanbul: Boyut Kitapları, 439-474.

- Dedeoğlu, B. (2003). *Uluslararası Güvenlik ve Strateji*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Delamothe, T. (1989, October 21), Hiroshima: The Unforgettable Fire, *British Medical Journal*, 299(6706),1023-1025.
- Demir, S. (2012). Stratejik Konseptler ve NATO'nun Dönüşümü, ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil, *Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO*, Ankara: Barış Platin Kitabevi, 57-114.
- Demirel, E. (2007). *Terör*, (Güncelleştirilmiş 8. Baskı), İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Deustch, K. W. (2003). Political Community and the North Atlantic Area, ed. Brent F. Nelsen, Alexander Stubb, *The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration*, (3. Baskı). London: Lynne Rienner Publishers, 121-143.
- Devetak, R. (2005). Postmodernism. *Theories of International Relations*, Ed. Scott Burchill, Andrew Linklater, v.d., 3. Baskı, New York: Palgrave Macmillan, 161-187.
- DeVotta, N. (2009). The Liberation Tigers of Tamil Eelam and the lost quest for separatism in Sri Lanka. *Asian Survey*, 49(6), 1021-1051.
- Dimitriu, G. (2013). Interrogation, Coercion and Torture: Dutch Debates and Experiences after 9/11. *Intelligence and National Security*, 28(4), 547-565.
- Dorsch, C. A New Barometer for the Evolution of Multilateral Counterterrorism: Introduction to the Materials, Methods, and Results of the UN Security Council and Terrorism Dataset (UNSC-TDS), *Terrorism and Political Violence*, 27(4), 701-721.
- Doyle, M. W. (1986). Liberalism and world politics. *American Political Science Review*, 80(4), 1151-1169.
- Dugard, J. (1974). International terrorism: Problems of definition. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 50(1), 67-81.
- Duyvesteyn, I. (2004). How new is the new terrorism?. *Studies in Conflict & Terrorism*, 27(5), 439-454.
- EGM TEM Dairesi Başkanlığı, *İşte PKK/KCK Gerçeği: Sivil Katliamlar*, Ankara: EGM TEM Dairesi Başkanlığı Yayınları.
- Elshtain, J. B. (1985). Reflections on war and political discourse: Realism, just war, and feminism in a nuclear age. *Political Theory*, 13(1), 39-57.
- Enloe, C. (2004). *The Curious Feminist: Searching for Women in a New Age of Empire*, Los Angeles: University of California Press.

- Erdoğan, İ. (2013). Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı. *Gazi Academic View*, 6(12), 265-292.
- Erol M. S., Bingöl, O. (2012) Uluslararası İlişkiler ve İstihbarat, ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil, *Dış Politika Analizinde Teorik Yaklaşımlar: Türk Dış Politikası Örneği*, Ankara: Barış Platin Kitabevi, 271-298.
- Erol, M. S. (2007). Terör Örgütleri, ed. Haydar Çakmak, *Uluslararası İlişkiler: Giriş, Kavram ve Teoriler*, Ankara: Barış Kitapevi, 113-124.
- Erol, M. S. (2008). Uluslararası İlişkiler Aktörü Olarak Terör Örgütleri, ed. Haydar Çakmak, *Terörizm*, Ankara, Barış Platin Kitap, 73-97.
- Erol, M. S. (2012). Türk Dış Politikasında Strateji Arayışları: Türkiye'nin Güncel Güvenlik Sorunları, Ankara: Barış Platin Kitabevi.
- Erol, M. S. Oğuz, Ş. (2012). NATO ve Kriz Yönetimi", ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil, *Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO*, Ankara: Barış Platin Kitabevi, 147-170.
- Ersever, A. C. (1997). *Üçgendeki Tezgâh*, (Genişletilmiş 3. Baskı), Ankara: Ocak Yayınları.
- Falkenrath, R. A. (1998). Confronting Nuclear, Biological and. *Survival*, 40(3), 43-65.
- Farwell, J. P. (2014). The media strategy of ISIS. *Survival*, 56(6), 49-55.
- Fenwick, H. (2011). Counter-terror strategies, human rights and the roles of technology. *International Review of Law, Computers & Technology*, 25(3), 107-115.
- Ferguson, C., William, D., Potter, C., Sands, A., Spector, L. S., Wehling, F. L. (2005). *The Four Faces of Nuclear Terrorism*, New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Fishman, B., Forest, J.J.F. (2009). WMD and The Four Dimensions of Al-Qaeda, ed. Magnus Ranstorp, *Magnus Normark, Unconventional Weapons and International Terrorism: Challenges and New Approaches*, New York: Routledge, 29-49.
- Flew, A. (2005). *Felsefe Sözlüğü*, çev. Nurşen Özsoy, Ankara: Yeryüzü Yayınevi,
- Franck T. M., Lockwood, Jr. B. B. (1974). Preliminary Thoughts Towards an International Convention on Terrorism, *The American Journal of International Law*, (68), 69-90.
- Frey, B. S. (2004). *Dealing With Terrorism : Stick or Carrot?*, Massachusetts: Edward Elgar Publishing, 159.

- Gaddis, J. L. (2008). *Soğuk Savaş: Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçekler*, çev. Dilek Cenkçiler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ganor, B. (2002). Defining terrorism: Is one man's terrorist another man's freedom fighter?. *Police Practice and Research*, 3(4), 287-304.
- Ganor, B. (2005). New Brunswick: *The Counter-Terrorism Puzzle: A Guide for Decision Makers*, Transaction Publishers.
- Ganor, B. (2008). Terrorist Organization Typologies and the Probability of a Boomerang Effect. *Studies in Conflict & Terrorism*, 31(4), 269-283.
- Garrison, A. (2003). Terrorism: The Nature of its History. *Criminal Justice Studies: A Critical Journal of Crime, Law and Society*, 16(1), 39-52.
- Garrison, A. H. (2004). Defining Terrorism: Philosophy of the Bomb, Propaganda by Deed and Change Through Fear and Violence. *Criminal Justice Studies*, 17(3), 259-279.
- Gercke, M. (2010). Challenges in Developing a Legal Response to Terrorist Use of the Internet, *Defence Against Terrorism Review*, 3(2), 37-58.
- Gheno, A., Lee, S. L. (2006). The Impact of 9/11 on us Reit Returns: Fundamental or financial?. *International Journal of Strategic Property Management*, 10(4), 209-216.
- Gordon, A. (2006). "Purity of Arms," "Preemptive War," and "Selective Targeting" in the Context of Terrorism: General, Conceptual, and Legal Analyses. *Studies in Conflict & Terrorism*, 29(5), 493-508.
- Græger, N. (1996). Environmental Security?, *Journal of Peace Research*, 33(1), 109-116.
- Graham, D.T. (2000). The People Paradox: Human Movements and Human Security in a Globalising World", ed. David T.Graham, Nana K. Poku, Migration, *Globalisation, and Human Security*, London: Routledge, 185-215.
- Gross, L. (1973). International Terrorism and International Criminal Jurisdiction. *The American Journal of International Law*, 67(3), 508-511.
- Guevara, E.C. (2008) *Gerilla Savaşı*, çev. Süleyman Doğru, Romina Kavak Büyükişman, İstanbul: Everest Yayınları.
- Gunning, J., Jackson, R. (2011). What's so 'Religious' about 'Religious Terrorism'?. *Critical Studies on Terrorism*, 4(3), 369-388.
- Hannah, M. (2006). Torture and the Ticking Bomb: The War on Terrorism as a Geographical Imagination of Power/Knowledge. *Annals of the Association of American Geographers*, 96(3), 622-640.

- Hassan, O. (2010). Constructing Crises,(In) Securitising Terror: the Punctuated Evolution of EU Counter-Terror Strategy. *European Security*, 19(3), 445-466.
- Herschinger, E. (2013). A Battlefield of Meanings: The Struggle for Identity in the UN Debates on a Definition Of International Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 25(2), 183-201.
- Herz, J. H. (1950). Idealist internationalism and the security dilemma. *World Politics*, 2(02), 157-180.
- Hettiarachchi, M. (2014). Sri Lanka, International Center for Promoting Reconciliation”, *Expert Workshop on Reintegrating Returning Foreign Terrorist Fighters: Challenges and Lessons Learned*, Rome, 11-12 December 2014, 1-28.
- Hodgson, M.G. S. (1955). *The Order of Assassins: The Struggle of the early Nizâri Ismâîlis Against the Islamic World*, Chicago: Moutan&Co.
- Hook, S. W., Spanier, J. (2014). *Amerikan Dış Politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze*, çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı, İstanbul: İnkılâp Kitabevi,
- Hopkins, M. F. (2007). Continuing Debate and New Approaches in Cold War History. *The Historical Journal*, 50(04), 913-934.
- Howell, J., Lind, J. (2009). *Counter-Terrorism, Aid and Civil Society: Before and After the War on Terror*, Hampshire: Palgrave Macmillan,
- Hua, J., Bapna, S. (2012). How Can We Deter Cyber Terrorism?. *Information Security Journal: A Global Perspective*, 21(2), 102-114.
- İbn Haldun (2011). *Mukaddime*, Haz. Süleyman Uludağ, (7. Baskı), İstanbul: Dergâh Yayınları.
- İngiltere, (2011). İngiltere'nin Uluslararası Terörizmle Mücadele Stratejisi, çev. UTSAM, Ankara: Polis Akademisi Yayınları.
- Jamwal, N. S. (2003). Counter Terrorism Strategy. *Strategic Analysis*, 27(1), 56-78.
- Jarvis, L., Lister, M. (2014). State Terrorism Research and Critical Terrorism Studies: an Assessment†. *Critical Studies on Terrorism*, 7(1), 43-61.
- Jenkins, B. M. (2001). Terrorism and Beyond: a 21st Century Perspective. *Studies in Conflict and Terrorism*, 24(5), 321-327.
- Kanar, M. (2011). *Kanar Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, İstanbul: Say Yayınları.
- Kang, J. H. (2009). 1995 Tokyo Subway Attack: The Aum Shinrikyo Case”, ed. M.R. Haberfeld, A. von Hassell, *A New Understanding of Terrorism*, New York: Springer, 219-231.

- Kaplan, J. (2006). Islamophobia in America?: September 11 and Islamophobic Hate Crime, *Terrorism and Political Violence*, 18(1), 1-33.
- Karabulut B. (2011). *Güvenlik: Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek*, Ankara:Barış Kitap.
- Karabulut B. (2014). Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Boyutu, Ankara: Barış Kitapevi.
- Karabulut, B. (2012). NATO'nun Dönüşüm Süreci: Askeri Savunma İttifakından Küresel Güvenlik Örgütüne, ed. Mehmet Seyfettin Erol, Ertan Efeğil, "*Sıcak Barış'ın Soğuk Örgütü: Yeni NATO*", Ankara: Barış Platin Kitabevi, 115-146.
- Katagiri, N. (2015). ISIL, İnsurgent Strategies for Statehood, and the Challenge for Security Studies. *Small Wars & Insurgencies*, 26(3), 542-556.
- Kaufman, R. (2006). Morgenthau's Unrealistic Realism, *Yale Journal of International Affairs*, 1(2), 24-38.
- Kay, S. (2011). *Global Security in the Twenty-First Century: The Quest for Power and the Search for Peace*, (2. Baskı). New York: Rowman & Littlefield Publishers.
- Kaya, İ. (2005). *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*, Ankara: USAK Yayınları.
- Kaynar, M. K. (2000). Marksist-Leninist İdeoloji Eksenli Örgütler, 1. *Milletlerarası Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Güvenlik ve Huzur Sempozyumu*, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.
- Kedikli, U. (2006). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikaları ve Hukuki Boyutu, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(7), 54-79.
- Kennedy, P. (1988). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, London: Unwin Hyman Limited,
- Keohane, R. O., Nye, J. S. (1987). Power and Interdependence Revisited. *International Organization*, 41(04), 725-753.
- King, A. (2010). The effect of 9/11 on us Exports and Imports Of Tourism. *Defence and Peace Economics*, 21(5-6), 535-546.
- Kirby, A. (2007). The London Bombers as "Self-Starters": A Case Study in İndigenous Radicalization and the Emergence of autonomous cliques. *Studies in Conflict & Terrorism*, 30(5), 415-428.
- Kirchner, M. (2014). 'A good investment?' State sponsorship of terrorism as an instrument of Iraqi foreign policy (1979–1991). *Cambridge Review of International Affairs*, 27(3), 521-537.

- Klein, N. (2007). *The Shock Doctrine: The Rise of Disaster Capitalism*, New York: Metropolitan Books.
- Knutsen, T. L. (2006). *Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi*, çev. Mehmet Özay, İstanbul: Açılım Kitap.
- Kolasi, K. (2014). Uluslararası İlişkilerde Postyapısalcılığın Katkıları ve Sınırları”, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Temel Kavramlar*, ed. Mehmet Şahin, Osman Şen, Ankara: Kripto Kitaplar, 281-326.
- Kök, H. (2009). NATO'nun Genişlemesi: Avrasya'da Rusya-ABD Nüfuz Mücadelesi, ed. Mehmet Seyfettin Erol, *Küresel Güç Mücadelesinde, Avrasya'nın Değişen Jeopolitiği: Yeni Büyük Oyun*, Ankara: Barış Platin Kitabevi, 99-132.
- Kramer, H. H., Yetiv, S. A. (2007). The UN Security Council's Response to Terrorism: Before and After September 11, 2001. *Political Science Quarterly*, 122(3), 409-432.
- Kramer, M. (2008). Russian Policy Toward the Commonwealth of Independent States: Recent Trends and Future Prospects, *Problems of Post-Communism*, 55(6), 3-19.
- Kuhn, T. S. (1970). *The Structure of Scientific Revolutions*, 2. Baskı, Chicago: The University of Chicago Press.
- Kurtulus, E. N. (2011). The “new terrorism” and its critics. *Studies in Conflict & Terrorism*, 34(6), 476-500.
- Kurtulus, E. N. (2012). The new counterterrorism: Contemporary counterterrorism trends in the United States and Israel. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(1), 37-58.
- Lapid, Y. (1989). The third debate: On the prospects of international theory in a post-positivist era. *International Studies Quarterly*, 33(3), 235-254.
- Laqueur, W. (1999). *The New Terrorism: Fanaticism and the Arms of Mass Destruction*, New York: Oxford University Press.
- Laqueur, W. (2002). *A History of Terrorism*, (3. Baskı), New Brunswick: Transaction Publishers.
- Lele, A.V. (2002). Biological terrorism: Threat and Risk Assessment, *Strategic Analysis*, 26(3), 341-355.
- Leman-Langlois, S., Brodeur, J. P. (2005). Terrorism Old and New: Counterterrorism in Canada 1. *Police Practice and Research*, 6(2), 121-140.
- Levitt, M. (2014). The Perfect Storm: Why the Wave of Returned Foreign Fighters Did Not Strike Last Time, and Why They Will This Time, *Expert Workshop*

on Reintegrating Returning Foreign Terrorist Fighters: Challenges and Lessons Learned, Rome, 11-12 December 2014, 1-18.

- Lia, B., Hegghammer, T. (2004). Jihadi Strategic Studies: The Alleged Al Qaida Policy Study Preceding the Madrid Bombings. *Studies in Conflict & Terrorism*, 27(5), 355-375.
- Lutz, J.M., Lutz, B. J. (2008). *Global Terrorism*, 2. Baskı, New York: Routledge.
- Lynch, O., Ryder, C. (2012). Deadliness, Organisational Change and Suicide Attacks: Understanding the Assumptions Inherent in the use of the Term 'new Terrorism'. *Critical Studies on Terrorism*, 5(2), 257-275.
- Machiavelli, N. (2008). *Hükümdar*, çev. Gaye Demircioğlu, Ayşe Çavdar, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Madden, T. L. (1997). The Dissolution of Aum Shinri Kyó as a Religious Corporation, *Pacific Rim Law & Policy Journal*, 6(2), 327-360.
- Malysheva, D. (2003). After" Black Tuesday": Islam and Terrorism in Russia and the CIS. *Russian Politics & Law*, 41(2), 88-94.
- Marighella, C. (1969). *Minimanual of the Urban Guerrilla*, Brezilya.
- Marsden, S. V., Schmid, A. P. (2011). Typologies of Terrorism and Political Violence, ed. Alex P. Schmits, *The Routledge Handbook of Terrorism Research*, New York: Routledge, 158-200.
- Marshall, P. (2003). *Anarşizmin Tarihi: İmkânsız İstemek*, çev. Yavuz Alogan, Ankara: İmge Kitabevi.
- Martin Griffiths, Steven C. Roach, M. Scott Salamon, (2011). *Fifty Key Thinkers in International Relations*, çev. CESRAN, Ankara: Nobel Yayınları.
- Masters, D. (2008). The origin of terrorist threats: Religious, separatist, or something else?. *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 396-414.
- McCann, C. (2014, December). National Counter Terrorism Policing: United Kingdom, *Expert Workshop on Reintegrating Returning Foreign Terrorist Fighters: Challenges and Lessons Learned, Rome*, (11-12), 1-19.
- McCoy, A. (2006). *CIA İşkenceleri: Soğuk Savaştan Günümüze CIA Sorğulamaları*, çev. Turan Parlak, İstanbul: Pegasus Yayınları.
- McDermott, R. N. (2012). The Shanghai Cooperation Organization's Impact on Central Asian Security, *Problems of Post-Communism*, 59(4), 56-65.
- McDonald, M. (2008). Securitization and the Construction of Security. *European Journal of International Relations*, 14(4), 563-587.

- McSweeney, B. (1996). Identity and Security: Buzan and the Copenhagen school. *Review of International Studies*, 22(01), 81-93.
- Menkhaus, K. (2006/2007). Governance without Government in Somalia Spoilers, State Building, and the Politics of Coping, *International Security*, 31(3), 74-106.
- Meselson, M., Guillemin, J., Hugh-Jones, M. (2002). Public Health Assessment of Potential Biological Terrorism Agents, *Emerging Infectious Diseases*, 8(2), 225.
- Michael, N. (1948). The Thugs, *Contemporary Review*, 173, 356.
- Miller, S. (2009). *Terrorism and Counter-Terrorism: Ethics and Liberal Democracy*, Oxford: Blackwell Publishing.
- Mitrany, D. (1948). The Functional Approach to World Organization", *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 24(3), 350-363.
- Moore, C., Tumelty, P. (2008). Foreign Fighters and the Case of Chechnya: A Critical Assessment, *Studies in Conflict & Terrorism*, 31(5), 412-433.
- Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred A. Knopf.
- Mueller, J. (1991). Changing Attitudes Towards war: the Impact of the First World War. *British Journal of Political Science*, 21(01), 1-28.
- Nacos, B. L. (2003). The Terrorist Calculus Behind 9-11: A Model for Future Terrorism?. *Studies in Conflict and Terrorism*, 26(1), 1-16.
- Newsome, B. (2006). Expatriate games: Interorganizational coordination and international counterterrorism. *Coastal Management*, 29(1), 75-89.
- Novo, A. R. (2012). Friend or foe? The Cyprus Police Force and the EOKA insurgency. *Small Wars & Insurgencies*, 23(3), 414-431.
- Olmeda, J.A. (2007). War on Terrorism: The Spanish Experience, 1939–2006, *A Military History of Modern Spain: from the Napoleonic Era to the International War on Terror*, ed. Wayne H. Bowen, Jose´ E. Alvarez, Connecticut: Prager Security International.
- Öktem, E. (2007). *Terörizm: İnsancıl Hukuk ve İnsan Hakları*, İstanbul: Derin Yayınları.
- Özdağ, Ü. (2008). *PKK Neden Bitmedi? Nasıl Biter?*, Ankara: Kripto Yayın Basım.
- Özeren, S., Cinoğlu, H., ve Sever, M. (2010). *ABD'nin Afganistan ve Irak'ta: Terörle Mücadele Politikası*, UTSAM Raporlar Serisi:14, Ankara: Utsam Yayınları, 22.01.2010, 1-33.

- Pankhurst, D. (2010). Sexual Violence in War, ed. Laura J. Shepherd, *Gender Matters in Global Politics: A Feminist Introduction to International Relations*, New York: Routledge, 148-160.
- Rapoport, D. C. (2014). The Four Waves of Modern Terrorism, 10.09.2014, s. 47. (s.46-73.) Erişim: <http://international.ucla.edu/media/files/Rapoport-Four-Waves-of-Modern-Terrorism.pdf>
- Pazarcı, H. (2007). *Uluslararası Hukuk*, (Gözden Geçirilmiş 5. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi Yayınları.
- Peterson, M. J. (2004). Using the General Assembly”, *Terrorism and the UN: Before and After September 11*, Ed. Jane Boulden, Thomas G. Weiss, Indiana: Indiana University Press.
- Poku, N. K. Renwick, N. and Glenn, J. (2000). Human Security in a Globalising World”, ed. David T.Graham, Nana K. Poku, *Migration, Globalisation, and Human Security*, New York: Routledge, 9-23.
- Poloni-Staudinger, L., Ortals, C. D. (2013). *Terrorism and Violent Conflict: Women's Agency, Leadership, and Responses*, New York: Springer.
- Purpura, P.P. *Terrorism and Homeland Security: an Introduction with Applications*, Oxford: Elsevier.
- Rasler, K., Thompson, W. R. (2009). Looking for Waves of Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 21(1), 28-41.
- Roach, J. A. (2010). Countering piracy off Somalia: international law and international institutions. *American Journal of International Law*, 104(3), 397-416.
- Rosamond, B. (2005). The Uniting of Europe and the Foundation of EU Studies: Revisiting the Neofunctionalism of Ernst B. Haas. *Journal of European Public Policy*, 12(2), 237-254.
- Rosand, E. (2004). The Security Council's Efforts to Monitor the Implementation of Al Qaeda/Taliban Sanctions. *The American Journal of International Law*, 98(4), 745-763.
- Rosendorff, B. P., Sandler, T. (2010). Suicide terrorism and the backlash effect. *Defence and Peace Economics*, 21(5-6), 443-457.
- Rothschild, E. (1995). What Is Security?”, *Daedalus*, Vol. 124, No. 3, *The Quest for World Order*, 53-98.
- Sanchez-Cuenca, I. (2007). The Dynamics of Nationalist Terrorism: ETA and the IRA. *Terrorism and Political Violence*, 19(3), 289-306.

- Sander, Å. (2006). Experiences of Swedish Muslims after the terror attacks in the USA on 11 September 2001. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 32(5), 809-830.
- Sandler, T. (2005). Counterterrorism a Game-Theoretic Analysis. *Journal of Conflict Resolution*, 49(2), 183-200.
- Saran, M., Bitirim, S. (2010). Terörle Mücadelede Sosyal Pazarlama ve İletişim Stratejileri. *Uluslararası Güvenlik Terörizm Dergisi*, 1(2), 87-109.
- Schlenger, W. E. (2004). Psychological Impact of the September 11, 2001 Terrorist Attacks, *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 9(1-2), 97-108.
- Shultz, R.H. Jr., Godson, R., Quester, G. H. (1997). *Security Studies for the 21st Century*, Washington: Brassey's.
- Sjoberg, L., Via, S. (2010). The Interrelationship between Gender, War, and Militarism", ed. Laura Sjoberg, Sandra Via, *Gender, War and Militarism: Feminist Perspectives*, California, ABC-CLIO, LLC, 231-241.
- Soriano, T. M. R. (2012). The Vulnerabilities of Online Terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(4), 263-277.
- Sönmezoğlu, F. (2005). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, 4. Baskı, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Spencer, A. (2011). Sic[k] of the 'New Terrorism' Debate? A Response to Our Critics, *Critical Studies on Terrorism*, 4(3), 459-467.
- Spinoza, B. (2012). *Tractatus Politicus*, çev. Murat Erşen, (3. Baskı). Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Springer, A. (1979). Terrorism and Anarchy: Late 19th-Century Images of a Political Phenomenon in France. *Art Journal*, 38(4), 261-266.
- Stivachtis, Y. A., Habegger, M. (2011). The Council of Europe: The Institutional Limits of Contemporary European International Society?, *Journal of European Integration*, 33(2), 159-177.
- Stranjik, A., Toth, I. (2008). Informing the Public and Educating About Crisis Management as a Precondition of an Effective Fight Against Terrorism, ed. Iztok Prezelj, *The Fight Against Terrorism and Crisis Management in the Western Balkans*, Amsterdam: IOS Press, 66-74.
- Stubb, A. (2003). *The European Union: Readings on the Theory and Practice of European Integration*, (3. Baskı), London: Lynne Rienner Publishers, 121-143.
- Sühreverdi, E.N. (2008). *Yönetenlerin Yönetimi*, ed. Çığır Doğu Zorlu, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.

- Sylvester, C. (2002). *Feminist International Relations: An Unfinished Journey*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Şen, O. (2011). *Din, Terörizm ve El-Kaide*, Ankara: Sarkaç Yayınları.
- Tangör, B. (2011). 21. Yüzyılda BM, NATO, AB ve AGİT'in Balkanlar'daki Güvenlik Yaklaşımı: Güvenlik Yönetişimi, ed. Hasret Çomak, 21. *Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanların Güvenliği*, Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Yayınları, 42-59.
- Tangör, B., Sayın, S. (2012). Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Stratejisi: Yeni Bir Bütünleşme Alanı mı?, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 11(1), 85-118.
- Taylor, R. (2002). *The History of Terrorism*, San Diego: Lucent Books.
- TDK (2011). *Türkçe Sözlük*, (11. Baskı), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Thompson, K. W. (1953). Collective Security Reexamined. *American Political Science Review*, 47(03), 753-772.
- Thukydides, (2010). *Peloponnesos Savaşları*, çev. Furkan Akderin, İstanbul: Belge Yayınları.
- Tickner, J. A. (2001). Gendering World Politics: Issues and Approaches in the Post–Cold War Era, New York: Columbia University Press.
- Tucker, J. B. (2012). The Role of the Chemical Weapons Convention in Countering Chemical Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 24(1), 105-119.
- Turhan, F. (2000). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Kararları Işığında Kişi Özgürlüğü ve Türkiye: Gözaltında Kayıplar, Hakim Önüne Çıkarma ve Gözaltı Süreleri, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, IV(1-2), 201-251.
- Türk Demokrasi Vakfı, (1996). *Suriye ve Uluslararası Terörizm*, Ankara: Aşama Matbaacılık.
- Türkiye Barolar Birliği, (2006). *Türkiye ve Terörizm Raporu*, Ankara: Türkiye Barolar Birliği Yayınları.
- Tzu, S. (2007). *Savaş Sanatı*, çev. Sibel Özbudun, Zeynep Ataman, (4. Baskı), İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.
- USAK, (2012). Kent Güvenliği ve Terörizm Tehdidi, *Dünya Ticaret ve Finans Merkezine Doğru: İstanbul Kent Güvenliği*, Ankara: USAK Yayınları, 156-171.
- Uyar, T. (2008). *Terörle Mali ve Hukuki Mücadele*, Ankara: Adalet Yayınevi.

- Wæver, O. (2007). "Securitization and Desecuritization", *International Security*, ed. Barry Buzan, Lene Hansen, London: SAGE Publications, 66-98.
- Walker, B. (1968). "Thug", *The Hindu World: an Encyclopedic Survey of Hinduism*, Cilt. II, New York: Frederick A. Praeger, 502.
- Wallace, T. (2014). China and the Regional Counter-Terrorism Structure: An Organizational Analysis. *Asian Security*, 10(3), 199-220.
- Waltz, K. (1979). *Theory of International Politics*, California: Addison-Wesley Publishing.
- Wang, P. (2011). Women in the LTTE: Birds of freedom or cogs in the wheel. *Journal of Politics and Law*, 4(1), 100-108.
- Wendt, A. (2012). *Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi*, çev. Helin Sarı Ertem, Suna Gülfer İhlamur Öner, İstanbul: Küre Yayınları.
- Wilkinson, P. (1986). *Terrorism and the Liberal State*, (2. Baskı), Hong Kong: Macmillan Press.
- Wills, M. Hathaway, R. M. (2013). *New Security Challenges in Asia*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Wilner, S. A., Dubouloz, J. C. (2010). Homegrown terrorism and transformative learning: an interdisciplinary approach to understanding radicalization. *Global Change, Peace & Security*, 22(1), 33-51.
- Wojcik, D. (1996). Embracing doomsday: Faith, fatalism, and apocalyptic beliefs in the nuclear age. *Western Folklore*, 55(4), 297-330.
- Wolfendale, J. (2009). The myth of "torture lite". *Ethics & International Affairs*, 23(1), 47-61.
- Wolfers, A. (1952). "National Security" as an Ambiguous Symbol. *Political Science Quarterly*, 67(4), 481-502.
- Yalvaç, F. (2010). Eleştirel Gerçekçilik: Uluslararası İlişkiler Kuramında Post-Pozitivizm Sonrası Aşama. *Uluslararası İlişkiler*, 6(24), 3-32.
- Yaman, D. (2006). Nato'nun Yeni Görevi: 'Terörizmle Mücadele' ve Bu Eksende Atılan Adımlar, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(7), 41-53.
- Yaramış, V., Kolasi, K. (2014). Eleştirel Teori, Hegemonya ve Güvenlik, *Uluslararası İlişkiler Teorileri: Temel Kavramlar*, ed. Mehmet Şahin, Osman Şen, Ankara: Kripto Kitaplar, 171-208.
- Yılmaz, S. (2012). *Terörle Mücadelede: Yeni İç Güvenlik Yönetimi*, Ankara: Detay Yayıncılık.

- Young, R. (2006). Defining Terrorism: The Evolution of Terrorism as a Legal Concept in International Law and Its Influence on Definitions in Domestic Legislation. *Boston College International & Comparative Law Review*, 29(23), 23-102.
- Zimmern, A. (1936). *The League of Nations and The Rule of Law: 1918-1935*, London: Macmillan.
- Zoppo, C. E. (1966). Nuclear Technology, Multipolarity, and International Stability. *World Politics*, 18(04), 579-606.
- Zulaika, J. (2014). Drones and fantasy in US counterterrorism. *Journal for Cultural Research*, 18(2), 171-187.



İnternet Kaynakları

İnternet: BBC, *Osama Bin Laden, al-Qaeda leader, dead - Barack Obama*, 2 Mayıs 2011, Web: <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-13256676>, 22 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: CIA, *Kubark: Counterintelligence Interrogation*, July 1963, Erişim: <http://www.Torturingdemocracy.org/documents/19630700.pdf>, 22 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: Cohn, G., Thompson, G., Matthews, M. *Torture was taught by CIA; Declassified manual details the methods used in Honduras; Agency denials refuted*, The Baltimore Sun, Monday 27 January 1997, Web: <http://www.hartford-hwp.com/archives/40/055.html>, 22 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: Council of Europe, *Conventions Full List*, Web: <http://www.coe.int/en/web/conventions/full-list>, 02 Şubat 2016'da alınmıştır.

İnternet: Crawford, N. C. (2011). *Civilian Death and Injury in Afghanistan, 2001-2011*, Report for Watson Institute, Boston University, 2011, Web: <http://costsofwar.org/>, 22 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: Crawford, N. C. (2011). *Civilian Death and Injury in Iraq, 2003-2011*, Report for Watson Institute, Boston University, 2011, Web: <http://costsofwar.org/>, 22 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: Crawford, N. C. (2011). *War Related Death and Injury in Pakistan, 2004-2011*, Report for Watson Institute, Boston University, 2011, Web: <http://costsofwar.org/>, 22 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: Çağrı Erhan, "Küreselleşme Döneminin Tehditleriyle Mücadele", Stradigma.Com, Sayı 5, Haziran 2003, (s.1-15.) Web: http://www.politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/kuresellesme_doneminin_tehditleriyle_mucadele.pdf 22 Aralık 2014'de alınmıştır.

İnternet: Ed Campbell, "Are IS recruitment tactics more subtle than we think?", BBC, Web: <http://www.bbc.com/news/uk-33645685>, 30 Temmuz 2015'de alınmıştır.

İnternet: EU, Europol, Erişim: <https://www.europol.europa.eu/content/page/history-149>, 28.01.2015'de alınmıştır.

İnternet: EU, "European Union Counter-Terrorism Strategy", Erişim: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST+14469+2005+REV+4>, 29.01.2015'de alınmıştır.

İnternet: EU, "a Secure Europe in a Better World: European Security Strategy", Erişim: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms Upload/78367.pdf>, 29.01.2015'de alınmıştır.

İnternet: EU, "Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001", 29.01.2015, s.1-5. Erişim: https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140.en.pdf, 29.01.2015'de alınmıştır.

İnternet: EU, "The Stockholm Programme - an Open and Secure Europe Serving and Protecting Citizens", Erişim: [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52010XG0504(01)&from=EN), 29.01.2015'de alınmıştır.

İnternet: In 1976 in the European Court of Human Rights (ECHR) trial Ireland v. the United Kingdom (Case No. 5310/71), s.389. Web: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/portal.asp?sessionId=84072177&skin=hudoc-en&action=request> 29 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: <http://www.torturingdemocracy.org/>, sitesinin arşiv kısmında ilgili belgeler mevcuttur.22 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: Leila Zerrougui, Leandro Despouy, Manfred Nowak, Asma Jahangir, Paul Hunt, "Situation of the Detainees at Guantanamo", s.24. United Nation Commission on Human Rights, Erişim: Web: <http://www.un.org/Docs/journal/asp/ws.asp?m=E/CN.4/2006/120>, 03 Eylül 2015'te alınmıştır.

İnternet: NATO, "NATO's Military Concept for Defence Against Terrorism" 2011, Web: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69482.htm, 08 Eylül 2014'te alınmıştır.

İnternet: Patır, E. "Terörizmle Mücadelede Taktik ve Operasyonel Etkinlik", 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, 29.04.2013, Erişim: Web: <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/terorizm-ve-terorizmle-mucadele/2013/04/29/6973/terorizm-ile-mucadelede-taktik-ve-operasyonel-etkinlik-e-tuggeneral-erhan-patir>, 24 Mart 2015'te alınmıştır.

İnternet: *Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism*, Web: https://www.unodc.org/tldb/pdf/Shanghai%20Convention%20on%20Combating%20Terrorism_English.doc, 08 Eylül 2014'te alınmıştır.

İnternet: The Commonwealth of Independent States Anti-Terrorism Center, CIS, "Presentation of Anti-Terrorism Center" Web: <http://www.eng.cisatc.org/15> Şubat 2015'te alınmıştır.

İnternet: The World Bank, *The Pirates of Somalia: Ending the Threat, Rebuilding a Nation*, s.15. Web: <http://www.worldbank.org/en/news/feature/2013/04/11/>

ending-somali-piracy-go-after-the-system-not-just-the-pirates, 10.12.2013'te alınmıştır.

İnternet: Treaty on Cooperation among the States Members of the Commonwealth of Independent States in Combating Terrorism, 1999", Web: <http://www.refworld.org/cgi-.bin/tehis/vtx/rwmain?docid=47dfb290>, 07 Şubat 2015'te alınmıştır.

İnternet: UN, 1540 Committe, Web: <http://www.un.org/sc/1540/>, 11 Ocak 2012'de alınmıştır.

İnternet: UN, 1973 Convention on the Prevention and Punishment of Crimes Against Internationally Protected Persons, Web: <http://treaties.un.org/doc/db/ Terrorism/english-18-7.pdf>, 30 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: UN, 2005 International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear, Web: <http://treaties.un.org /doc/db/Terrorism/english-18-15>, 30 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: UN, Assembly Hears Call for Definition of Terrorism, Press Release GA/9925, 03.10.2001, Web: <http://www.un.org/News/Press/docs/2001/GA9925.doc.htm>, 01 Ocak 2012'de alınmıştır.

İnternet: UN, Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Web: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ae6b3a94.html>, 26 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: UN, International Covenant on Civil and Political Rights, Web: <http://www.unhcr.org/refworld/ docid/3ae6b3aa0.html>, 26 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: UN, International Legal Instruments to Counter Terrorism, Web: <http://www.un.org/ terrorism/instruments.shtml>, 30 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: UN, Resolution 1540, Web: [http://www.un.org/Docs/journal/ asp/ws.asp?m=S/RES/1540%20\(2004\)](http://www.un.org/Docs/journal/ asp/ws.asp?m=S/RES/1540%20(2004)), 11 Ocak 2012'de alınmıştır.

İnternet: UN, Security Council: Counter-Terrorism Committe, Web: <http://www.un.org/en/sc/ctc/>, 30 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: UN, Security Council, Resolution 2178, Web: http://www.un.org/en/sc/ctc/docs/2015/SCR%202178_2014_EN.pdf, 01 Ocak 2016'da alınmıştır.

İnternet: UN, The Relationship Between Disarmament and Development in The Current International Context, United Nations Publication, New York, 2004, s.15. (s.1-38.) Web: <http://www.un.org/disarmament/HomePage/>

ODAPublications/DisarmamentStudySeries/PDF/DSS_31.pdf, 21 Mart 2014'te alınmıştır.

İnternet: UN, The Universal Declaration of Human Rights, Web: <http://www.un.org/en/documents/udhr/>, 26 Aralık 2011'de alınmıştır.

İnternet: UN, United Nation Operation in Somalia II (UNOSOM II)- Background, s.1-2. (s.1-21.), Web: <http://www.un.org/en/peacekeeping/missions/past/unosom2backgr2.html>, 21 Kasım 2013'te alınmıştır.

İnternet: United Nations Development Programme, Human Development Report 1994, Oxford University Press, New York, 1994, s.22. Web: http://hdr.undp.org/sites/default/files/reports/255/hdr_1994_en_complete_nostats.pdf, 21 Mart 2014'te alınmıştır.

İnternet: UN, Security Council, 14 September 2005: Resolution 1624, Web: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/510/52/PDF/N0551052.pdf?OpenElement>, 30 Aralık 2011'de alınmıştır.



ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : ŞEN, Osman
 Uyuğu : T.C.
 Doğum tarihi ve yeri : 1977, Kırıkkale
 Medeni hali : Evli
 Telefon : 0507 231 87 54
 Faks : -
 e-mail : osmzeh@mynet.com

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi	2011
Lisans	Polis Akademisi Başkanlığı	1999
Lise	Ankara Polis Koleji	1995

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
16	Emniyet Genel Müdürlüğü	Emniyet Amiri

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Kitap: Din, Terörizm ve El-Kaide, Editörlü kitap: Mehmet ŞAHİN ile birlikte Uluslararası İlişkiler Teorileri: Temel Kavramlar, Derleme kitap: Emre ÇITAK ile birlikte Uluslararası İlişkilerde Güvenlik: Teorik Değerlendirmeler

Makaleler: Ömür KAYA ile birlikte "The Review of Al-Shebab Organization Within the Context of Changing Paradigms in 21st Century" ve "The Ideological and Practical Comparison of Hezbollah in Lebanon and Hamas"



GAZİ GELECEKTİR..

